

Benjamin Franklin

Kirjoittanut

J. V. Lehtonen

Kansanvalistusseuran Elämäkertoja 28

Benjamin Franklin

Kirjoittanut

J. V. Lehtonen

Helsingissä 1918
Kansanvalistusseuran Elämäkertoja 28

Palnettu 1918
Raittiuskansan
Kirjapainossa
Helsingissä

Sisällys.

	Siv.
Rousseau ja Franklin	11
I. Ammatin haussa	15
Franklinien suku. Isän veljet. Perhe. Isän luonne. Nuorin poika lukualalla. Saippuankeittäjänä. Meri-innostus. Uimataito ja uudet keksinnöt siinä. Ammattia etsitään. Kirjanpainajaksi. Kirjanpainajat siihen aikaan.	
II. Kouluton koulu	25
Benjaminin lukuhalu. Sedän ennustus. Arkki-veisuja. Tyylin harjoittelu. Epäilijä. Väittelijä. Ankara mestari. Kasvinsyönti. Salaista sanomalehtikirjailua. Vastaava toimittaja. Vapauteen.	
III. Lastu laineilla	37
Seikkailuja merellä ja maalla. Philadelphia. Kveekarit. Keimer. Benjamin työssä. Kuvernööri Sir William Keith. Suuria tuumia. Matka Bostoniin. Onneton paluu. Ystävä Collins. Toinen kuvernööri.	
IV. Vanhassa maailmassa	46
Olemattomat kirjeet. Kadulla jouluaattona. Ystävä Ralph. Huvia ja työtä. Filosofien seurassa. »Vesiamerikkalainen». Uimakoulu. Denham. Meren oikkuja.	

- V. Nousun alkua** 53
 Liikemiehen loppu. Alennustilassa. Ratkaiseva käänne. Omille jaloille. Ahkera latoja. *Junto*. Lainakirjasto. Kielten opiskelu.
- VI. Siveellinen täydellisyys** 63
 Hyveen ja paheen suhde toisiinsa. Korkea päämäärä. Hyvetaulukko. Kolmentoista viikon kurssi. Topelius. Nöyryys ja järjestys. Hyveiden tuottama hyöty. *Hyveen Taito*. *Hyveen Puolue*. Suhde uskontoon. Deismi. Suvaitsevaisuus. Saarnamiesten kuuntelijana.
- VII. Köyhä Rikhard** 75
 Painovirheitä korjataan. Avioliitto. Sanomalehtien kilpailu. *Pennsylvania Gazette*. Valtiollisia kirjoituksia. Sahajauhopperot. Julkiset painotyöt. Paperiraha. *Köyhän Rikhardin Almanakka*. Sen luonne ja leviäminen. Suomalaiset painokset.
- VIII. Rikas Benjamin** 87
 Menestyvä yritys. Haaraliikkeitä. Toimielias kansalainen. Yövärtio. Palokunta. Katujen kiveäminen ja valaistus. Korkeakoulu. Eduskunnan sihteeri. Eduskunnan jäsen. Postimestari. Kaupungin hallituksessa.
- IX. Sotapolulla** 95
 Ranskan ja Englannin taistelu Amerikasta. Siirtokunnat turvattomina. *Puhdas Totuus*. Suojeluskunta. Patteri ja sen kanuunat. Kveekarien

rauhanrakkaus. Uusia riitoja. Rajakahakoita. Albanyn kokous. Kenraali Braddock. Franklinin avustus. Surkea tappio. Kiireellisiä varustuksia. Rajalinnoituksia rakentamassa. Sotaväen katselmaus. Kunnianosoituksia. Pennin suuttumus. Franklin ja Kanadan valtaus.

X. Taivaan salama 113

Yleinen innostus sähkökokeisiin. Tuloksia. Franklin alottelee. *Kirjeet Sähköstä*. Franklinin sähköteoria. Vaikeuksia. Franklin patenteista. Ihmiskunnan etu. Ukkosen johdattaja. Kokeet Ranskassa. Franklinin leijakoe. Laitetta parannellaan. »Terävän ja tylsän kärjen riita». Kinnersley. Revontulet. Tutkimuksia merellä ja maalla. Kalkkikirjaimet. *Armonica*. Juhlaruno.

XI. Tyrannien valtikka 129

Luonnontieteilijä ja kansalainen. Vertauskuva. »Pennin metsikkö» ja sen synty. »Kuninkaallisia maakuntia». Hallitusmuoto. Vastakkaisia etuja. Kolme puristusta. Englannin siirtomaapolitiikka. Alempaa kansaa. »Omistajien» itsekkyyys. Verokiistoja. Franklin kahakoi. Kuvernöörien ohjeet. Kenraali Loudounin uhkaus. Selviä syitä. Valitus kuninkaalle. Franklin viejäksi.

XII. Kotimaa ja emämaa 140

Kiusallinen lähetti. Lordi Loudounin kirjeet. Jälleen Lontoossa. Hyviä ystäviä. Franklinin kirjeet. Händel ja Garrick. Matkoja. Jääminen

Englantiin. Viholliset vastakkain. Tuima lakimies. Omistajat häviävät. Sanomalehtisota. *Historiallinen Katsaus*. Lordi Granville selittää kuninkaan oikeuksia. William Franklin kuvernööriksi.

XIII. Vanha riita..... 152

Eduskunta tyytyväisenä. Postimatkoja. Intiaanien vaino. Franklin inhimillisenä. Umpikujassa. *Kylmiä Ajatuksia*. Vaalikosto. Pырstötähti.

XIV. Kansan vihaa ja kuningasten suosiota 158

Välit kärjistyvät. Ei verotusta ilman edustusta. Leimavero. Vastarinta alkaa. Franklin erehtyy. Kansa raivoaa. Englanti peräytyy. Pittin puhe. Kuulustelussa. Kansan riemu. Kuningasten edessä.

XV. Taistelu kiihtyy 172

Townshend toimittaa uusia tulleja. Amerikkalaiset kuohahtavat. Englanti turvautuu aseisiin. »Bostonin verilöyly». Hallitus häviöllä. Katkeruuden juuret. Franklin sovittelijana. Korseita sanoja. Tuhoisia suunnitelmia. Kaksi ivakirjoitusta. Virkavaltaisia kirjeitä. Franklin saa ne käsiinsä. Kaksintaistelu. Wedderburn loistaa. Hallitus kostaa. Ensimmäinen mannermaakongressi. Pitt esiintyy jälleen. Turhia sovitteluja. Kohalon arpa.

XVI. Suuri hetki 185

Rohkeita miehiä. Luopioita. Suuri pettymys. Roviota sytytellään. Lexingtonin kahakka. Toinen

mannermaakongressi. Bostonin puhdistus. Itsenäisyys julistetaan. Kanada ei tule mukaan. Franklin liikkuu. Englantilaiset voitolla. Synkkä asema. Ranska pelastajana. Beaumarchais. Jälleen yli Atlantin.

XVII. Seuraelämää ja valtiotaitoa 194

Isoisä ja lapsenlapset saapuvat Pariisiin. Passy. Ranskalaisten ihastus.. Ylhäistä seuraa. *Fête ch ampê tre*. Filosofoja ja pappeja. Rouva Helvétius. Brillonit. Täyteläisiä vuosia. Lentokirjoja. Epätoivoinen toivorikkaus. Iloinen viesti. Liitto syntyy. Maailmansota. Versailles'n hovissa. Ranskan avustus. Yorktownin voitto. Rauhaneuvottelut. Franklinilla on kadehtijoita. Ranska epäillään. Englannin hajoituspolitiikka. Edullinen rauha. Preussi ja Ruotsi. Pojanpojan tulevaisuus. Kongressi penseänä. Kohteliaisuuksia lähtevälle. Kotimatka.

XVIII. Historian lehdillä 212

Työhön yhäti. Pennsylvanian presidenttinä. Valtiosääntökonventti. Uhkaava tilanne. Rukous hyljätään. Franklinin sovitteluehdotus. Kunnioitettu lepo. Tuskaa ja hilpeyttä. Orjuuden vastustaja. Kuolevan uskontunnustus. Käytännöllistä hurskautta. Hyväntekeväisyyden rengas. Ystäviä ja vihollisia. Kuolema. Amerikan suru. Mirabeau puhuu. Muistojuhlia. »Oikean käden poika». Vikoja. *Der Bourgeois*. Merkillinen ihminen. Brandes ja Franklinin elämäkerta.

1720:n tienoilla oli vanhalla sankarien kuvaajalla Plutarkoksella pikkupoikien sankarillisessa joukossa kaksi erinomaisen innokasta lukijaa. Nämä lukijat asuivat aivan vastakkaisilla puolilla maapalloa, toinen Genève'in tasavaltakaupungissa Sveitsin vuorien juurella, toinen Bostonissa, amerikkalaisessa siirtomaakaupungissa Atlantin valtameren äärellä, he kuuluivat eri heimoon ja he puhuivat eri kieltä, mutta sammumaton tiedonhalu oli heille molemmille yhteinen. He olivat kumpikin köyhien käsityöläisten lapsia, ja sattuma määräsi kokonaan, millaisia kirjoja heidän käsiinsä joutui. Mutta heidän suuriin tehtäviin tähtäävää mielenlaatuaan kuvastaa ja heidän tulevaa mainehikasta elämäntyötään ennustaa tämä heidän varhainen kiintymyksensä Plutarkokseen, jonka voimakkaat kertomukset vanhan ajan kuuluisain miesten elämästä ovat tosiaankin omiaan sytyttämään oikeista aineksista valetussa sielussa palavan halun luonteen jalouteen, sankaritöihin ja kuolemattomaan kunniaan — suottapa eivät nämä elämäkerrat olleetkaan myöhemmin myös Napoleonin mieliluettavaa.

Geneveläinen oli Plutarkokseen hurmaantuessaan vain 7—8 vuotias, ja onnekseen pelastui hän näiden historiallisten suurtekojen lujalle pohjalle siitä loppumattomien haaveromaanien suosta, jossa hän kyynelherkän isänsä kanssa oli usein yöt läpeensä kahlailut. Caton, Aristei-

deen, Brutuksen seuran vakuuttaakin hän vaikuttaneen suorastaan määräävästi hänen luonteensa kehitykseen. Kun hänen vilkas mielikuvituksensa eli pitkät ajat vain Roomassa ja Ateenassa, otti hehkuen osaa kaikkiin siellä suoritettuihin jaloihin tekoihin, sulautui kokonaan kulloinkin kuvattuun suurmieheen, heräsi hänessä, niin kertoo hän, tuo vapaa tasavaltalainen henki, tuo kaikkeen orjuuteen suostumaton, ylpeä mieli, joka oli hänelle ominainen koko hänen ikänsä ja joka on painanut näkyvän leimansa myös hänen kirjalliseen tuotantoonsa.

Kuutta vuotta vanhempi bostonilainen ilmoittaa niinkään lukeneensa Plutarkostaan lukemasta päästyään, ja hänkin on lujasti vakuutettu siitä, että tästä varhaisesta historian kuvastimeen katselemisesta on ollut hänelle »suurta hyötyä». Hänelle on nähtävästi käynyt samoin kuin Plutarkokselle itselleen, tämä kun *Aemilius Pauluksen* alussa sanoo kuvailemiensa suurmiesten esimerkin houkutelleen häntäkin muodostamaan elämäänsä heidän hyveittensä mukaiseksi. Joka tapauksessa vertasivat ystävät häntä myöhemmin ateenalaiseen Phokioniin, joka lahjomattoman rehellisenä rakasti isänmaataan yli kaiken, puolusti sitä urheasti sanoin ja toin ja tyhjensi Sokrateen tavoin myrkkymaljan sen kiittämättömästä käskystä, tai paremmin korinttolaiseen Timoleoniin, jumalien suosikkiin, joka vapauden asialle uhraisi veljensäkin, pelasti Sisilian kotoisten tyrannien ja kartagolaisten sorrosta, laati Syrakusalle viisaat lait ja eli sitten tuossa merentakaisessa siirtomaassa kiitolisen kansan ihailemana ja kunnioittamana onnellisen vanhuutensa päivät.

Jos Plutarkoksen tavoin käymme vertailemaan näitä kahta vanhojen sankarien ihailijaa toisiinsa, niin huomaamme piankin, että heidän elämässään oli muutakin yhteistä kuin varhain herännyt lukuhalu ja että heidän tiensä hämmästyttävällä tavalla risteilivät toisiaan.

He olivat kumpikin itsekasvatuksen sankareita, self-made men, »omatekoisia miehiä», jos kutkaan. Saamatta juuri nimeksikään varsinaista kouluopetusta hankkivat he kumpikin ominpäin erinomaisen laajat tiedot ja veivät aikansa ajattelua huomattavasti eteenpäin, bostonilainen käytännöllisten luonnontieteiden, geneveläinen kasvatuksen teorian ja valtio-opin alalla.

Alhaisesta säädystä lähteneinä joutuivat he kumpikin maineensa ja mieltäkiinnittävän olemuksensa takia Ranskan ja Englannin ylhäisimpiin piireihin, seurustelivat tuttavallisesti aikansa oppineimpien miesten kanssa, oleskelivatpa yht'aikaa samoissa maailman pääkaupungeissakin, Lontoossa ja Pariisissa, ilman että kohtalo sentään näyttää vieneen heitä mieskohtaisesti yksiin. Skotlantilainen filosofi David Hume oli heidän molempien harras ystävä, ja sama kreivitär d'Houdetot, johon geneveläinen vielä ikämiehenä tulisesti rakastui ja jonka sytyttämällä tunteella hän täytti suuren kirjeromaaninsa, juhli samassa Montmorencyn laaksossa bostonilaista runoin ja lauluin.

Molemmat olivat he vallankumouksen miehiä, maailman kahden suurimman vallankumouksen lietsojia. Koko kirjallisella toiminnallaan valmisti geneveläinen pian puhkeavaa Ranskan suurta vallankumousta, ja kun Amerikan miehet puolustivat vallankumoustaan, joka ainai-

seksi vapautti siirtokunnat englantilaisen emämaan sorrosta ja jonka voimakkaimpia toimimiehiä bostonilaisemme oli, kaikuivat heidän väitteensä aivan kuin tämän geneveläisen suusta.

Kumpikin kasvoivat he mitä ankarimman kalvinilaisen uskonkiihkon kyllästyttämässä ilmapiirissä, mutta molemmat hylkäsivät valistusajan esikuvallisina edustajina kalvinilaisuuden samoin kuin kaikkien muidenkin uskonlahkojen opinkappaleet ja tunnustivat ainoastaan kaiken olevaisen alkajan, ihmiskunnan laupiaan Isän ja hänen veljellisen rakkauden käskynsä.

Molemmat ovat he kirjoittaneet oman elämäkertansa, joissa he peittelemättä puhuvat kaikista vioistaan ja avuistaan ja teoistaan ja jotka luetaan maailmankirjallisuuden merkellisimpien elämäkertojen joukkoon. Niin selvästi kuin nämä elämäkerrat näyttävätkin kirjoittajainsa luonteessa, lahjoissa, harrastuksissa vallinneen suunnattoman eron, osoittavat ne taas toisaalta yhtä selvästi, että heissä oli kummassakin runsaasti merkillisen miehen aineksia.

Niinpä saavuttivatkin he molemmat kuolemattoman nimen, sillä milloin lakkaisi ihmiskunta muistelemasta *Jean-Jacques Rousseaut* ja *Benjamin Franklinia*?

I. Ammatin haussa.

Eipä paljoa puuttunut, ettei Benjamin Franklin syntynyt saman maanosan lapsena kuin hänen suuri aikalaisensa Rousseau, sillä kolme hänen sisarussarjastaan oli nähnyt päivänvalon Banburyssä, Oxfordshire'issä Englannissa. Tästä käy ilmi, että hänen isänsä oli noita pelottomia miehiä, jotka jättivät tutut, mutta uskonnollisista ja valtiollisista syistä kiusallisiksi käyneet kotoiset olot ja siirtyivät meren yli uhmailemaan vihamielisiä alkuasukkaita ja kaikkia alkavan yhteiskunnan puutteita, kunhan vain saivat säilyttää sisäisen ja ulkonaisen vapautensa. Näin teki Josiah Franklin nimelleen kunniaa, sillä *Franklin* oli aikaisemmin yleisnimi ja merkitsi itsenäistä maanomistajaa, joka kenenkään kahlitsematta asui omaa taloaan »rehellisenä ja vapaana», niin kuin Spenser ylistäen laulaa *Keijukaiskuningattaressaan*. Benjamin Franklinin myöhemmin toimittamien tutkimusten mukaan oli se suku, johon hän kuului — kun nimi oli yleisnimestä muuttunut erisnimeksi, oli se joutunut useammallekin englantilaiselle suvulle, onpa Ranskassakin, Pikardiassa, elänyt *Francquelineja* aina 15-vuosisadalta lähtien — asunut tällaista vapaatilaa yhtämittaa ainakin 300 vuotta Ectonin kylässä Northamptonshire'issä. Mutta kun siihen kuuluva maapalsta oli hyvin pieni, vain 30 akrea, täytyi sen isäntien lisäksi hoitaa kylässään sepän kunnioitettavaa ammattia. Niinpä

kasvatettiin aina perheen vanhin poika rautioksi, ja sitä tapaa noudatti vielä uskollisesti Josiah Franklinkin.

Benjamin Franklinin isoisällä oli 9 lasta, joista neljä poikaa, Thomas, John, Benjamin ja Josiah. Thomas, vanhin, oli luonnollisesti seppä ja kotitalon haltija. Mutta lisäksi oli hän ahkerasti lukemalla hankkinut itselleen melkoiset tiedot, ja niin kykenikin hän hoitamaan pienempiä lakimiehen toimia ja esiintymään kyläkuntansa, jopa piirikuntansakin henkisenä johtomiehenä. Viisautensa, yritteliäisyytensä ja yleisiin asioihin suuntautuvan mielensä takia muistutti hän niin tarkoin mainehikasta veljenpoikaansa, että jos hän olisi kuollut täsmälleen samana päivänä kuin tämä veljenpoika syntyi, niinkuin vähältä piti, »olisi voinut uskoa sielunvaellukseen».

Kolmannellakin veljellä, Benjaminilla, oli henkisiä harrastuksia, jotka kuitenkin suuntautuivat pääasiassa runouden alalle. Kuollessaan iäkkäänä Bostonissa, minne hän oli nuoremman veljensä ja poikansa esimerkkiä seuraten muuttanut, jätti hän jälkeensä kaksi vankkaa käsinkirjoitettua nidettä sekä tilapäisrunoja että laajempia sepitelmiä, joissa hän väliin väkevästi kuvailee sodan kauhuja, väliin mukailee psalmeja, väliin jakelee sopivia neuvoja rakkaalle pikkukaimalleen. Kun hän lisäksi oli hyvin hurskas, kävi hän ahkerasti kuuntelemassa paraita saarnamiehiä, ja jotta voisi koota muistiin heidän kultaiset sanansa, keksi hän jonkunlaisen pikakirjoitusjärjestelmän, jonka avulla hänelle vuosien mittaan keräytyi valtainen saarnakoko. Niinikään keräili hän innokkaasti valtiollisia lentokirjasia lähes 80 vuoden ajalta, jotta niistäkin paisui lopulta kolmisenkymmentä nidettä.

Tämä runollinen setä harjoitti muuten samaa ammattia kuin Johnkin, joka oli muuttanut Ectonista Banburyyn värjäriksi ja jonka luona myös nuorin veli oppi saman elinkeinon. Pian muutti kuitenkin Josiah Franklin perheineen ja lukuisine uskonveljineen Amerikkaan, koska hän, samoin kuin Benjamin-setäkin, oli eräiden Northamptonshire'issä hartauskokouksia pitäneiden erottettujen pappien vaikutuksesta liittynyt »mukautumattomiin» eli niihin puhdistetun kirkon jäseniin, jotka eivät hyväksyneet kuningatar Elisabetin aikana laadittuja 39 artikkelia eivätkä niinmuodoin myös katolisen ja protestanttisen kirkon välillä tapahtunutta sovittelua ja joiden olo alkoi vanhassa kotimaassa käydä yhä tukalammaksi. Franklinien suku oli yleensäkin hyvin uskonnollista ja reformeerattuun tunnustukseen kiintynyttä. Benjamin kertoo elämäkerrassaan kuvaavan tarinan siitä hurkaasta pelottomuudesta, millä se kuningatar Maria Verisen vainojen aikana säilytti englanninkielistä raamattuaan.

Josiah Franklinin muutto Bostoniin tapahtui joko v. 1684:n lopulla tai 1685:n alussa, jolloin tämä sittemmin vapautussodan vaiheissa niin kuuluisaksi tuleva puritaanikaupunki oli ollut olemassa vain vähän yli 50 vuotta. Niinkuin mainittu, oli hänellä Amerikkaan siirtyessään jo 3 lasta. Siellä syntyi ensimmäisestä vaimosta 4 lisää, ja kun tämä oli kuollut ja perheenisä mennyt uusiin naimisiin, eneni joukko vielä 10 jäsenellä, niin että lasten luku oli kaiken kaikkiaan 17, niistä 10 poikaa ja 7 tytärtä, melkein kaikki terveitä ja elinvoimaisia — siirtolaisilla näyttää tosiaankin olleen vakava aikomus kan-

soittaa hyvin pian koko Amerikan suunnaton manner. Setänsä kaimaksi ristitty Benjamin syntyi vanhan ajanlaskun mukaan 6 ja uuden ajanlaskun mukaan 17 p. tammik. v. 1706, viidentenätoista sisarusarjassa ja samalla nuorimpana poikana, kun kaksi nuorinta lasta oli tyttäriä — hän ilmoittaakin itse olleensa nuorimman pojan nuorin poika viidessä polvessa taaksepäin. Hänen äitinsä, Abiah Folger, isän toinen vaimo, kuului sukuun, joka oli otaksuttavasti alkuperältään flaamilainen ja joka oli muuttanut Englannista Uuteen Englantiin ensimmäisten siirtolaisten mukana. Äidinisällä, rehellisyydestään ja varsinkin matemaattisista tiedoistaan tunnetulla Peter Folgerilla oli myöskin kirjallisia harrastuksia, jotka hän asetti etupäässä valistuneen hurskautensa palvelukseen. Niinpä mainitaan hänen julkaisseen runomuotoisen huomautuksen maan hallitukselle, missä hän vastoin puritaanien ankaraa ahdasmielisyyttä vakavasti vaati oman-tunnonvapautta jälleenkastajille, kveekareille ja muille vainotuille lahkolaisille. Jos siis tahdomme etsiä Benjamin Franklinin luonteelle ja taipumuksille selitystä perinnöllisyyden tietä, niin näemme hänelle niin ominaisesta lahjakkuudesta, opinhalusta, kirjallisesta innosta, luonteen puhtaudesta ja lujuudesta, uskonnollisen ja valtiollisen vapauden tinkimättömästä rakkaudesta jo hänen varhaisemmissa sukulaisissaan varsin selviä esimerkkejä.

Isästään antaa Benjamin Franklin sen todistuksen, että hänkin oli erinomaisen älykäs ja samalla käytännöllisesti taitava mies, niin että hänen neuvoaan usein kysyttiin valtion ja kirkon asioissa, vaikkei hän suuren

perheen elättäjänä joutunutkaan paljon puuttumaan julkiseen elämään. Sitä enemmän huolta omisti hän kotopiirilleen. Lukuisaa lapsilaumaansa huvitti hän iltaisin, päivän työn päätyttyä, kauneilla piirustuksillaan ja heleällä äänellään, jolla hän, itse viululla säestäen, lauloi monet laulut. Lastensa henkistä kehitystä ja heidän tietojensa kartuttamista tahtoi hän taas edistää siten, että kutsui usein pöytänsä viisaita, sivistyneitä naapureita ja ystäviä, joiden kanssa hän keskusteli lasten kuullen hyödyllisistä ja mieltäkiinnittävistä kysymyksistä, johtaen näin jo varhain heidän huomionsa »kaikkeen, mikä oli hyvää, oikeata ja viisasta elämässä», ja samalla estäen heitä pitämästä kovin tarkkaa lukua aterian aineellisesta puolesta. Muutoin olivat sekä isä että äiti oikeata uutisasukaslajeja, terveitä ja voimakkaita. Niinpä saavuttivatkin he 89:n ja 85:n vuoden iän, kertaakaan sairautta valittamatta.

Kaikki vanhemmat veljet pantiin viipymättä oppimaan jotakin ammattia. Mutta kun kymmenes ja nuorin poika Benjamin osoitti jo varhain harvinaista lukutaitoa ja lukuhalua ja tuntui muutenkin varsin lupaavalta miehenalulta, päätti isä kouluuttaa hänet papiksi ja lähetti hänet siis kahdeksan vuotiaana latinakouluun. Sellaisia korkeamman opillisen sivistyksen ahjoja oli nimittäin useampiakin Massachusettsin siirtokunnassa, johon Bostonkin, tuo »Amerikan Ateena», kuului. Yleensä koko Uusi Englanti ja varsinkin puhtaasti puritaaninen Massachusetts pitivät näet olosuhteisiin katsoen erinomaisen hyvää huolta sekä alemmasta että ylemmästä kansanopetuksesta. Jo v. 1636, vain muutamia vuosia

siirtokunnan syntymisen jälkeen, päätettiin sinne perustaa korkeampi opetuslaitos, jonka pääasiallisena tehtävänä oli tietysti ensimmältä pappien kasvattaminen. Tätä laitosta nimitettiin sen innokkaimman puuhaajan ja kannattajan, pappismies John Harvardin mukaan *Harvardin Opistoksi*, ja näin sai alkunsa Pohjois-Amerikan vanhin ja kuuluisin yliopisto. Se sijaitsee Cambridge'in kaupungissa, aivan vastapäätä Bostonia, jonka eroittaa siitä vain Charles-joki. V. 1642 pantiin seurakunnan viranomaisten velvollisuudeksi katsoa, että lapset osasivat lukea ja että heillä oli käsitystä kristinopin pääkappaleista ja maan tärkeimmistä laeista. V. 1647 määrättiin, että jokaisen seurakunnan, jossa oli 50 perhettä, tuli palkata lastenopettaja. 100 perheen oli taas perustettava latinakoulu. Muissa siirtokunnissa, varsinkaan Etelän ylityksellisissä suurtilasiirtoloissa, ei esiintynyt mitään tällaiseen kansansivistämistöön verrattavaa. Keskimäisissä siirtokunnissa heräsi tämä into vasta 1750:n tienoilla, ja siinä oli juuri Bostonista lähteneellä Benjamin Franklinilla suuret ansionsa.

Perheen ystävät ja varsinkin Benjamin-setä olivat pojan kouluuttamiseen hyvin tyytyväisiä, sillä he ennustivat hänestä oivallista opintien astujaa. Innoissaan lupasi setä kaimalleen mahtavan saarnakokoelmansa sellaisenaan, niin ettei hänellä ainakaan ensi aikoina tulisi olemaan pahempaa hätää puheenaiheista. Mutta tuskin oli vuottakaan kulunut, kun isän oli pakko tehdä äkillinen loppu näistä loistavista tulevaisuudentoiveista, joita Benjaminin erinomainen edistytminen vielä kiihoitti, ja tyytyä vain tavalliseen kirjoitus- ja luvunlaskukouluun.

Sielläkin ennätti poika oppia vain kauniin käsialan ja huomata laskennon alkeet sangen koviksi pähkinöiksi. Hänen oli näet pian ryhdyttävä toden perästä auttamaan isäänsä kynttiläin valamisessa, saippuan keittämisessä, myymälän hoitamisessa, kaupunkiasioiden toimittamisessa y. m. s. Josiah Franklin oli nimittäin Bostoniin siirryttyään huomannut, ettei hän alkuperäisellä värjä-
rin ammatillaan kyennyt alottelevan Bostonin tapaisessa paikassa elättämään suurta perhettään, ja sentähden oli hän käynyt valmistamaan noita niin ehdottomasti tarpeellisia tavaroita kuin kynttilöitä ja saippuaa. Ja kun vanhemmat pojat olivat jo mikä missäkin toimessa, täytyi nuorimman, liikkeen laajetessa, alistua opettelemaan isänsä ammattia.

Mutta tarjosiko kynttilänsydämien leikkeleminen ja saippuapadan hämmentäminen liian ahtaan liikkumalan nuoren Benjaminin vilkkaalle älylle ja yritteliäälle mielelle, tosiasia vain on, ettei tämä rasvainen ammatti häntä lainkaan miellyttänyt. Hän tahtoi välttämättä päästä merimieheksi, sillä siihen toimeen uskoi hän itsellään olevan yhtä paljon, jopa enemmänkin edellytyksiä kuin kirkon palvelukseen tai käsityöläisen puuhiin. Eikä ihmekään. Asuttiinhan aivan meren partaalla, ja Uuden Englannin tärkeimpiä elinkeinoja oli laivojen rakentaminen ja merenkulun harjoittaminen. Boston oli suorastaan tämän liikkeen keskus. Houkutus merille oli siis niin vilkkaassa satamassa voimakas. Lisäksi oli Benjamin, tanakka, rohkea ja reipas poika kun oli, vedessä ja veden päällä kuin kotonaan. Milloin vain tilaisuutta saatiin tehtiin toisten samanikäisten miehenalkujen

kanssa veneretkiä ympäristöön, ja neuvokkuutensa ja päättäväisyytensä takia esiintyi Benjamin aina oman kertomansa mukaan toisten johtajana, johtipa hän sitten syteen tai saveen. Kolttosiaakin näet tehtiin, sehän kuuluu asiaan, mutta varsin miehekkäitä kolttosia, niinkuin silloinkin kun Benjaminin esityksestä yöllä rakennettiin rannalle tuoduista rakennuskivistä uljas pato liejuiseen lammikkoon, jotta nuorten onkijain olisi siinä mukavampi liikutella vapojaan. Uimaan oli Benjamin mestari, siitä olivat kaikki yksimielisiä. Ja kun synnyttäminen yritteliäisyys ajoi häntä aina keksimään uutuuksia kaikessa, mihin hän oli innostunut, niin koetti hän uudessaankin parantaa vauhtia käsiin ja jalkoihin kiinnitetyillä soikeilla puulevyillä. Mutta kun tulos ei ollut tyydyttävä, otti hän avukseen -- leijan. Hän heittäytyi selälleen veteen, piteli tuulen työntämän suuren leijan nauhasta kiinni ja lasketti näin uljaasti toista kilometriä leveän lammen yli. Tämä oli hänen ensimmäinen onnistunut kokeensa leijalla, tuolla lapsellisella leikkikalulla, jonka avulla hän monta vuotta myöhemmin oli todistava tärkeimmän luonnontieteellisen väitteensä ja »tempaava taivaalta salaman».

Kuinka suuri Benjaminin vesi-innostus olikaan ja mitä lahjoja hänellä merimieheksi liekään ollut, isän jyrkkä kieltö sulki kokonaan tien sille taholle. Isän mielestä saattoi jo riittää, että muuan veljeksistä oli hänen suureksi harmikseen ja surukseen karannut merille. Vaikkei Benjaminista siis tullut merimiestä, enempää kuin pappiakaan, osoitti hän läpi elämänsä suurta kiintymystä meriasioihin, tutki järjestelmällisesti Atlannin valtameren

virtoja ja ehdotti lukuisia uudistuksia ja parannuksia purjelaivoihin. Mutta ei hänestä kynttilänvalajaakaan tullut. Kun hän oli pari vuotta turhaan koettanut mieltä siihen ajatukseen, että hänestä kerran oli tuleva isänsä seuraaja, oli pakko katsella jotakin muuta. Isä, joka pelkäsi mahdollista karkaamista, suostui kernaasti ammatin vaihtamiseen, kunhan tuo ammatti vain olisi turvallinen ja elättäisi miehensä. Vieläpä kuljetti hän poikaansa ympäri kaupunkia erilaisten mestarien luona, jotta tämä saisi itse kokeilla, tuntuisiko halu vetävän häntä puusepän tai sorvarin tai suutarin tai ehkäpä raution toimiin. Ei tuntunut halu erittäin vetävän miinhinkään, mutta sen hyödyn sanoo Franklin sentään saaneensa näistä tunnusteluista, että hän ymmärsi hiukan joka ammattia ja että hän osasi myöhemmin itse laatia ne pienet kojeet, joita hän tarvitsi tieteellisissä kokeissaan.

Vihdoin osuttiin oikeaan, kun osuttiin Benjaminin toiseen suureen intohimoon: kirjoihin. Hänestä päätettiin tehdä yksinkertaisesti kirjanpainaja, vaikka yksi veli, James, olikin jo tämän ammatin valinnut ja v. 1717 Englannista palattuaan perustanut kirjapainon Bostoniin. Kun Benjamin osoitti ilmeisesti kaikkein suurinta mieltymystä tähän työhön, kiinnitettiin hänet 12 vanhana kaikkien merihaaveitten varalta laillisella välikirjalla veljen palvelukseen 9 vuodeksi.

Kirjanpainajat kuuluivat tähän aikaan jonkunlaisena jatkona oppineeseen säätyluokkaan, julkaisivat usein omaa sanomalehteä, pitivät kirjakauppaa ja osoittivat kynällään ja harrastuksillaan olevansa tosiaan muutakin

kuin pelkkiä käsityöläisiä. Tällaiseen ammattiin oli nyt Franklin, tuo vilkas, opinhaluinen, lahjakas poika kuin luotu, ja hänestä tulikin Amerikan kuuluisin kirjainpainaja, huomatuin sanomalehdentoimittaja ja tietorikkain lentokirjojen sepittäjä.

II. Kouluton koulu.

Jo varhaisimmasta lapsuudestaan saakka mainitsee Franklin olleensa »intohimoisesti kiintynyt lukemiseen» ja käyttäneensä kaikki pikku säästönsä kirjojen oston. Hänen ensimmäisiä hankintojaan oli Bunyanin kuuluisa ja yli maailman levinnyt *Kristityn Vaellus*, jonka hän luettuaan myi ostaakseen eräitä huokeita historiallisia kirjasia. Siinä sivussa ahmi hän isänsä pienen kirjaston, jonka pääosan muodostivat uskonnolliset riitakirjoitukset ja jota siis isä piti kaikei varsin sopivana hengenruokana tulevalle papille. Onneksi oli näiden puritaanisen uskonnon tuotteiden joukkoon eksynyt toisenlaisiakin kirjoja, joiden sisältö vastasi paremmin pojan tarpeita ja joiden hän otaksuu aivan määräävästi vaikuttaneen hänen myöhempään kehitykseensä. Niitä olivat ennen kaikkea Plutarkoksen *Elämäkerrat*, Daniel Defoe'n, *Robinsonin* kuuluisan tekijän, merkillinen kirja yhteiskunnallisten epäkohtien korjaamisesta, vakuutusyhtiöiden, säästökassojen, köyhäinhuoneiden perustamisesta, kaupan ja yleisen varallisuuden edistämisestä, sekä vihdoin bostonilaisen tohtori Mather'in tutkimus siitä, kuinka kukin voi tehdä hyvää ja tuottaa hyötyä niin lähimmäisilleen kuin koko yhteiskunnalle.

Tutustuttuaan muutamiin kirjakauppa-apulaisiin lainasi Franklin heiltä iltaisin monetkin ihastuttavat kirjat,

jotka hänen oli luettava yöllä, koska kirjat oli toimitettava aamulla varhain takaisin, ja aivan siisteinä, jotta ei luvatonta lainausta huomattaisi. Mutta silloinpa vasta Benjaminille onnelliset ajat koittivat, kun hän sai rajattoman käyttöoikeuden kauppias Adams'in melkoiseen kirjastoon. Tämä sivistynyt ja hyväsydäminen mies, joka ajan tapaa noudattaen oli usein pistäytynyt James Franklinin kirjapainossa ja siellä kuullut mainittavan kirkassilmäisen oppipojan lukuhalua, tarjosi nimittäin hänelle kirjojaan lainaksi. Näiden kirjojen joukossa oli myös uscita runoteoksia, eikä ihme, että nuoressa kirjapainajassa alkoi pianikin runosuoni uudelleen hersyä. Runottaria palvelevan setänsä esimerkin innostamana oli hän näet jo seitsemän, kahdeksan vuotiaana kyhännyt jonkunlaista säemuotoa tavoittelevia vastineita sedän Englannista lähetettyihin runollisiin kirjeis'in ja saanut tämän ihmetellen ennustamaan:

'T is time for me to throw aside my pen,
When hanging sleeves read, write, and rhyme like men.
This forward spring foretells a plenteous crop;
For, if the bud bear grain, what will the top! ¹⁾

Tällä kerralla ihastui veli oppipoikansa runollisiin aikaansaannoksiin, ja kun tämä oli sepittänyt mahti-

¹⁾ Minun on jo aika heittää kynäni syrjään,
Kun mekkopojat („riippuhihat“) lukevat, kirjoittavat
ja säkeistelevät miesten tavoin.

Tämä varhainen kevät ennustaa yltäkylläistä vuodentuloa;
Sillä jos silmikossa on jyviä, mitä sitten onkaan täh-
kääpäässä!

pontisen arkkiveisun eräästä hiljattain tapahtuneesta ja suurta huomiota herättäneestä haaksirikosta, jossa muuan kapteeni surkeasti hukkui molempine tyttärineen, sekä toisen, yhtä voimakkaan veisun erään julman, Mustaparraksi nimitetyn merirosvon vangitsemisesta, päätti mestari lyödä niillä rahaa. Hän painatti ne, tosin ilman tekijän nimeä, ja lähetti runoilijan itsensä kaupittelemaan niitä kaduille. Menekki oli aivan suurenmoinen, mutta tuskinpa osasi kukaan ostajista aavistaa, että tuo pieni miehenalku, joka niitä kimeällä pojanäänellään tarjoili, oli ne myöskin kirjoittanut. Benjaminin ylpeys olikin menestyksen mukainen. Ensi kerran näki hän, hiukan toisella kymmenellä oleva poikanen, kynänsä tuotteita painettuina ja rahaksi muutettuina! Ja vieläpä runojaan! Isä kaatoi kuitenkin kylmää vettä hänen innostukseensa, osoitti säälimättä hänen säkeittensä heikkoudet ja varoitti häntä rupeamasta runoilijaksi, sillä runoilijat, niin vakuutti hän, olivat enimmäkseen köyhiä kuin kerjäläiset.

Benjamin uskoi käytännöllisen isänsä varoitusta ja heitti runoilijan ammatin sikseen. Mutta suoranaistapa tarvittiin aina ja kaikkialla, ja sitä sieti siis perinpohjin harjoitella. Tämä harjoittelu kävi seuraavalla tavalla. Kerran osui Benjaminin käsiin yksinäinen vihko Addisonin kuuluisaa aikakauskirjaa *Spectator*, missä selvällä, helppotajuisella tyyliillä kosketeltiin, usein kertomuksen muodossa, ajan tapoja ja siveellisiä ja uskonnollisia kysymyksiä. Nuori kirjanpainaja älysi, että hän oli nyt löytänyt oivallisen tyylioppaan. Niinpä merkitsi hän lyhyin sanoin milloin missäkin kappaleessa lausutut aja-

tukset muistiin, odotti muutamia päiviä, koetti sitten, malliin katsomatta, pukea tämän luurangon ympärille alkuperäisten lauseiden huolitellun puvun ja korjasi lopulta virheensä oppaan avulla. Mutta kun hän huomasi sanavarastonsa heikoksi ja sanamuistinsa toiminnan hitaaksi, otti hän isänsä tuomitseman säkeensepittelyn väliaikaisesti armoihin jälleen ja muutti *Spectatorin* kertomukset runomuotoon, koska hänen nähdäkseen runon- teko, jos mikään, oli omiansa tyyliä rikastuttamaan ja sujuvaksi taivuttamaan. Jonkun päivän kuluttua muutti hän sitten taas runonsa suorasanaiseksi, yhäti mallin selkeyttä ja notkeutta tavoitellen.

Joskus heitti hän taas nuo lyhyet lauseotteensa sikin sokin ja asetti ne sitten muutaman viikon kuluttua mielestään parhaaseen järjestykseen, ennen kuin ryhtyi niiden johdolla varsinaista kirjoitusta laatimaan. Näin pyrki hän oppimaan ajatusten johdonmukaista järjestelyä ja kirjoituksen oikeata sommittelua. Monet virheet hän korjasi, mutta väliin oli hän nähdäkseen parantanut järjestelyä tai keksinyt jonkun sattuvamman sanan. Se rohkaisi häntä tavattomasti hänen ponnisteluissaan, sillä hän tahtoi hinnalla millä hyvänsä kehittyä kunnolliseksi englanninkielen käyttäjäksi. Hän kuunteli nöyrästi isänsä sattuvia huomautuksia tyyliinsä ja esitystapansa puutteista, tutki kieliopeja, luki ajatustensa selvittämiseksi Locke'in kuuluisaa teosta *Inhimillisestä Ymmärryksestä* sekä Port-Royalin jansenisti-isien kirjaa *Ajattelutaidosta*. Aikaa laajaan lukemiseensa ja innokkaaseen kirjoitusharjoitteluunsa sai Benjamin öistä ja aamuista ennen työn alkua sekä varsinkin sunnuntaista, jotka hän

vietti aution kirjapainon rauhassa, tulematta isän kehoituksista huolimatta menneeksi useinkaan kirkkoon, osaksi, koska vapaat hetket olivat hänelle kalliit, osaksi, koska hänestä oli etupäässä englantilaista filosofia Shaftesbury'ä, tätä kristinuskon ankaraa arvostelijaa, lukiessaan tullut jo näin varhain pysyvä epäilijä.

Kaikki tämä osoittaa, millä sitkeydellä, millä tietoisella järjestelmällisyydellä, millä tavallista korkeampiin päämääriin pyrkivällä innostuksella nuori kirjanpainajamme heti alusta kävi käsiksi itsekasvatukseensa. Jätettynä tietojensa lisäämisessä oman onnensa nojaan, ilman koulun avustavaa, mutta myös huolettomammaksi ja pinta-puolisemmaksi tekevää opastusta, talsi hän eteenpäin hitaasti, mutta varmasti, ja oppi Rousseauin sanojen mukaan kaiken hyvin, koska hän oppi sen yksin. Koulussa hän ei ollut esim. saanut päähänsä aritmetiikkaa, mutta kun hänen eräänä päivänä oli ollut syytä hävetä huonoa laskutaitoaan, ryhtyi hän asiaan omin neuvoin ja poisti tileistään sen häpeän ikiajoiksi.

Väittely- ja puhetaidon harjoitteluun taas tarjosi hänelle olosuhteiden mukaisen tilaisuuden seurustelu erään toisen bostonilaisen kirjatoukan, John Collinsin kanssa. Tämä jotenkin Franklinin ikäinen nourukainen oli myös tavattoman lukenut ja älykäs sekä lisäksi hyvin kaunopuheinen, niin että milloin nämä kaksi yhtyivät väittelemään esim. naisille tarjottavan opillisen sivistyksen määrästä ja suotavuudesta ja heidän kyvystään ottaa sitä vastaan, ei siitä tahtonut loppua tulla. Huomatuaan joutuneensa kankeamman kielensä tähden tappiolle naisia rusikoivaa Collinsia vastaan, katsoi Franklin

parhaaksi siirtää väittelyn kirjalliselle alalle, toivoen kykenevänsä kynä kädessä paremmin puolustamaan kaunista sukupuolta. Niin jatkettiin ottelua useissa kirjeissä, mikä ei tietysti estänyt tavattaessa suullisenkin kiistan jatkumista. Lisäksi asetui Franklin kaikkien väittelijäin mestarin, vanhan Sokrateen kouluun, tutkien hänen järjestelmänsä puhetaidon oppikirjoista ja varsinkin Xenophonin Sokrates-muistelmista. Alituisella harjoittelulla kehittyikin hän siinä niin pitkälle, että kykeni solmimaan sanoissa oppineempiäkin ja kehittyneempiäkin miehiä, joita hän taitavalla kyselyllä johdatteli sellaisiin umpikujiin, ettei niistä ollut pääsyä mihinkään muuhun kuin tappioon. Näin saavutti hän omien sanojensa mukaan »voittoja, joita ei hän itse eikä hänen puolustamansa asia aina ansainnut».

Niin paljon nautintoa kuin tällainen nokkeluus mah-toikin tuolle varhaiskypsälle kirjanoppineelle tuottaa, huomasi hän kuitenkin pian, hyvin selväjärkinen ja tarkkasilmäinen kun oli, että hänen väittelyintonsa oli tulemaisillaan hänelle pahaksi tavaksi ja että ihmiset, nekin, joita hän kunnioitti ja arvosti, alkoivat pitää häntä sen takia nenäkkäänä rauhanhäiritsijänä ja kartettavana olentona. Sentähden tiukensikin hän päättävästi isän uskonnollisten riitakirjoitusten tulistaman kiistanhalunsa ohjia ja pyrki kaikin tavoin karttamaan vikaa, joka niin erikoisen usein nähdään »lakimiehissä, yliopistomiehissä ja yleensä kaikenkaltaisissa miehissä, jotka ovat saaneet kasvatuksensa Edinburghissa». Hän havaitsi viisaimmaksi välttää kaikkea jyrkkää ja ärsyttävää puhetapaa, olipa kysymys mistä asiasta tahansa, ja sanoa aina vain

hyvin vaatimattomasti ja ystävällisesti: »Minusta näyttää siltä ja siltä», »Ellen erehdy, lienee asia niin ja niin» — menettelyohje, joka oli myöhemmin hänelle suureksi hyödyksi ja hankki hänen mielipiteilleen usein voiton, kun vastustajilla ei ollut pienintäkään syytä ottaa mistään itseensä.

Nämä moninaiset henkiset harrastukset olivat kuitenkin vain tarkoin käytettyjen vapaahetkien puuhia ankaran ammattityön lomassa. Veli James oli tiukka isäntä, teetti työtä lujasti, antoipa pian ympäri korvia-kin, jos oli laiskuutta tai huolimattomuutta huomavinaan. Benjaminista kehittyi kyllä ennen pitkää varsin näppärä latoja ja vankka painokoneen vääntäjä, mutta palkka oli sangen heikko, mikäli oppipojalla, varsinkin alussa, oli palkkaa lainkaan. Kirjoihin tarvittiin kuitenkin rahaa, jos mieli satunnaisen lainasaannin ohella hankkia tärkeämpiä teoksia oikein omakseen. Tässä pulassa tuli lukukiihkoisen oppipojan avuksi — kasvinsyönti. Benjaminin ollessa siinä kuudentoista korvilla osui nimittäin hänen ulottuvilleen muuan kasvinsyöntiä suositteleva teos, ja karkäs kun oli tarttumaan kaikkeen uuteen, päätti hän käydä heti järjestelmää koettelemaan. Kun James-veli ei ollut vielä naimisissa, kävi hän apulaisineen syömässä eräässä läheisessä perheessä. Useimmat täällä tarjotut ruokalajit kävivät nyt Benjaminille mahdottomiksi, ja siitä syntyi luonnollisesti paljon harmia ja ivasanoja. Sentähden teki Benjamin veljelleen sellaisen ehdotuksen, että jos tämä maksaisi hänelle viikossa puoletkin siitä summasta, mikä oli suoritettava hänen ruuastaan mainitulle perheelle, pi-

täisi hän aterioistaan itse huolta. Tietysti suostui veli empimättä noin edulliseen kauppaan. Benjaminkin oli puolestaan siihen hyvin tyytyväinen, sillä hän kykeni säästämään vielä puolet siitä puolesta maksusta, mikä hänelle oli tuleva. Hän nimittäin hankki muutamalla pennillä leipää, riisiä, rusinoita ja muita hedelmiä, jäi muiden poistuttua kirjapainoon, nautti tuossa tuokiossa yksinkertaisen ateriansa, silkan veden toimiessa palanpaineena, ja niin oli hänellä toisten tuloon asti vapaata aikaa, jota sopi käyttää näin yksinkertaisen ruokajärjestyksen säästöillä hankittujen kirjojen lukemiseen, tyyliharjoitteluihin tai suorastaan sanomalehtikirjoitusten sepittämiseen: olihan pää kirkas ja ajatus selvä, kun ei vatsaa oltu ylenmäärin rasitettu.

Tätä kirkasta päätään ja selvää ajatustaan, samoin kuin kaikkea sitä, mitä oli alituisella lukemisellaan ja harjoittelullaan oppinut, sai nuori kirjanpainaja pian näyttää sanomalehtikirjailijana. James-veli oli nimittäin v. 1721 perustanut kolmannen lehden Bostoniin — Philadelphiasa oli siihen aikaan Amerikan neljäs viikkolehti. Benjaminin työnä oli tämän *The New England Courant*'in latominen, painaminen ja sen parin-, kolmensadan kappaleen juoksuttaminen tilaajille. Mutta tuntien kykynsä tahtoi hän myös kirjoittaa siihen. Kun oli kuitenkin syytä luulla, että veli James, vaikka olikin jo oppipoikansa kynäntuotteilla rahaa tehnyt, tulisi halveksuen kohtelemaan niin kunnianhimoisia aikeita, keksi Benjamin tepsivän juonen. Hän kyhäsi käsialansa muuttaen niin hyvän kirjoituksen kuin osasi ja pisti sen sitten yöllä nimettömänä kirjapainon oven alta sisään. Sieltä se

löydettiin aamulla, ja niinkuin tavallista, ottivat sen heti tarkasteltavakseen ne veli Jamesin ystävät, joiden oli tapana kirjoitella hänen lehteensä ja jotka säännöllisesti kokoontuivat kirjapainoon. Jännittyneen oppipojan kädessä mahtoi latomahaka aika lailla tutista, kun hän kuuli näiden asiantuntijain arvostelevan hänen tekelettään hyvin suosiollisesti ja arvailevan sen kirjoittajaksi oikein huomattuja ja sivistyneitä miehiä. Kyhäys päätettiin tietysti painaa, ja Benjamin sai jälleen iloisena ja ylpeänä latoa omaa aikaansaannostaan. Kerran alkuun päästyään jatkoi hän tätä salaista kirjailuaan yhtä hyvällä menestyksellä niin kauvan kuin hänellä suinkin aiheita riitti. Kun ne loppuivat, paljasti hän myös juonensa, ja silloin sai hän kirjailijatoveriensa taholta osakseen niin paljon kehumisia, että veljen oli vähällä käydä kateeksi.

Mutta pianpa joutui Benjamin veljen sijasta nimellään vastaamaan koko lehdestä. Seikka oli seuraava. *The New England Courant* sisälsi ajan tavan mukaan pääasiallisesti kirjeiden, tutkielmien, kertomusten muotoon laadittuja hyökkäyksiä ihmisten yleisiä ja erikoisia paheita ja hullutuksia vastaan. Ivaä käytettiin säälimättömästi. Varsinkin pideltiin pahoin puritaanien suurta helmasyntiä, tekopyhyyttä, jota jo Shakespeare oli sata vuotta aikaisemmin näytelmissään ruoskinut. Siitä sanottiin m. m.: »Uskonto on kyllä tärkein asiamme; mutta jos sitäkin on liian paljon, on se pahempi kuin jos sitä ei olisi ensinkään. Maailma on täynnä lurjuksia ja konnia; mutta kaikista lurjuksista on uskovainen lurjus pahin, ja uskonnon varjossa harjoitetut konnamaisuudet

ovat kaikkein inhoittavimpia.» Tuollaista puhetapaa eivät puritaanit voineet millään ehdolla sietää. Kun he olivat kerran vaivautuneet muuttamaan valtameren yli saadakseen olla rauhassa, tahtoivat he myös tämän rauhan säilyttää. He olivat armotta karkoittaneet Massachusettsista jokaisen, joka ei tunnustanut heidän uskonkappaleitaan ja heidän ihanteitaan ja antaneet siten sysäyksen Rhode-Islandin, Newhavenin ja Connecticutin vapaamielisempien siirtokuntien perustamiseen. Niinpä päätti Massachusettsin lakiasäätävä eduskunta kaikkivaltiaan papiston kiihoittamana tukkia *The New England Courant*inkin jumalattoman suun. Ilman minikäänlaista laillista tutkintoa ja tuomiota pistettiin James Franklin kuukaudeksi vankeuteen, koska hänen lehtensä oli »julkeasti puhunut pahaa hänen Majesteettinsa hallituksesta ja tämän maakunnan johtomiehistä, papistosta, kirkosta ja korkeakoulusta». Ja kun ei lehti ottanut tästäkään parantuakseen, vaan jatkoi entiseen tapaansa, kiellettiin kuusi kuukautta myöhemmin, alussa v. 1723, James Franklinia julkaisemasta mitään sanomalehteä tai lentokirjaa, jonka sisältöä ei maakunnan hallitus ollut ensin tarkastanut ja hyväksynyt. Neuvoteltuaan avustajainsa kanssa katsoi James näin ollen parhaaksi kokonaan lakata julkaisemasta lehteä omissa nimissään ja siirtää sen nuoremman veljensä tilille, tämä kun oli hänen vankeutensa aikanakin sitä hoitanut ja saamistaan virallisista nuhteista huolimatta lausunut eräitä karvaita totuuksia vallanpitäjille. Mutta kun ei taas oppipoika, niin kauvan kuin hän oli virallisesti oppipoika, saattanut sanomalehteä julkaista, vapautti veli

hänet alkuperäisen välikirjan takapuolelle tehdyllä merkinnöllä sitoumuksestaan, samalla kun hänen oli kuitenkin toiseen paperiin kirjoitettava suostuvansa palvelemaan oppiaikansa loppuun.

Tätä yksityistä lupaustaan ei Benjamin edes aikonutkaan täyttää. Kun hänet oli kerran virallisesti julistettu vapaaksi, älysi hän hetken sopivaksi jo aikaisemmin hautomiensa suunnitelmien toteuttamiseen. Vaikka yhteinen taistelu olikin veljeksiä paljon lähentänyt, ei Benjamin kuitenkaan enää jaksanut jäädä vanhaan paikkaansa, eikä yleensä koko Bostoniin. Hän oli useaterrat joutunut riitaan kiivaan mestarinsa kanssa ja saanut häneltä osakseen kohtelua, joka oli hyvin vähän veljelistä. Lisäksi tunsii hän puritaanisen kotikaupunkinsa ilmapiirin liian raskaaksi edistysintoiselle mielelleen ja hallitsevan puolueen äkäisen häikäilemättömyyden liian uhkaavaksi tulevaisuudelleen. Ihmisellä, jota väitettiin jumalankieltäjäksi, ei ollut Massachusettsissa mitään tekemistä. Eikä hän olisi Bostonista tosiaan työtä saanutkaan, koska veli oli Benjaminin hankkeet keksittyään käynyt kaupungin kaikkien kirjanpainajain luona ja kieltänyt ottamasta häntä palvelukseen. Niinpä oli siis ainoana turvapaikkana New York, läheisin kaupunki, missä oli kirjapaino. Mutta kun Benjamin tiesi varmaan, ettei isäkään antaisi suostumustaan hänen muuttoonsa, päätti hän ilman muuta karata. Ystävä ja väittelytoveri Collins puhutteli taitavasti muuatta newyorkilaista laivuria ja selitti jonkun ovelan kertomuksen avulla, miksi sellainen ja sellainen 17 vuotias nuorukainen haluaa kenenkään huomaamatta juuri nyt tässä lokakuussa

v. 1723 siirtyä etelämpään. Benjamin myi kirjansa matkarahoja saadakseen, kokoili hiukan muita tavaroita ja pääsi yöllä onnellisesti laivaan.

Elämäkerrassaan pitää Benjamin Franklin tätä lähtöään ilman isän suostumusta, samoin kuin menettelyään veljeäänkin kohtaan elämänsä ensimmäisenä suurempana »painovirheenä». Ja totta onkin, mitä tämä karkaaminen ja toisiin oloihin joutuminen merkitsikin hänen kehitykselleen, että hän pakoa suunnitellessaan oli unohtanut nämä setänsä neuvovat säkeet:

Be to thy parents an obedient son;
Each day let duty constantly be done. ¹⁾

¹⁾ Ole vanhemmillesi kuuliainen poika;
Täytä joka päivä velvollisuutesi uskollisesti.

III. Lastu laineilla.

Kolmipäiväisen merimatkan jälkeen seiso i nuori seikkailijamme New Yorkin, tuon hollantilaisten perustaman ja kaiken maailman kansalaisten asuman saarikaupungin kadulla, ilman tuttaviam, ilman suosituksiam, ilman mainittavampia rahasummiam, lähes 300 engl. peninkulman päässä kotoaan. Mutta isosti hätäilemättä meni Benjamin suoraan paikkakunnan ainoan kirjanpainajan, vanhan hra William Bradfordin luo, ja tarjosi hänelle palvelustaan. Tämä ei kuitenkaan tarvinnut apua, vaan neuvoi tarjokasta lähtemään Philadelphiaan, hänen poikansa puheille, jolla oli siellä kirjapaino ja joka kisällinsä menetettyään voisi ehkä antaa työtä. Philadelphia oli sata peninkulmaa etelämpänä. Mitäpä muuta: lähdetään Philadelphiaan!

Tavarat toimitettiin kiertotietä meritse, mutta itse aikoi Benjamin purjehtia suoraan lahden poikki Amboyhin ja siitä sitten kävellä New-Jersey'n maakunnan halki Philadelphiaan. Vaan sepä oli pikemmin sanottu kuin tehty. Meri, tuo bostonilaisemme vanha ihanne, piti häntä v allassaan kauvemmin kuin hän olisi suonut. Ilkeä vihuri vei purjeet mennessään ja ajoi laivan avuttomana vastakkaisen Long Islandin rannikolle. Siinä mellakassa putosi muuan juopunut hollantilainen mereenkin, ja reipas Benjamin sai hänet pelastaa. Vietet-

tyään kurjan yön aaltojen huuhtelemassa aluksessa ja oltuaan 30 tuntia vesillä ilman ruokaa ja juomaa, pääsivät matkustajat vihdoin onnellisesti Amboyhin. Varmaankin olisi tällöin Benjamin nälissään, jos vain olisi tilaisuutta ollut, jälleen hyljännyt entisen lihaa vierovan periaatteensa, niinkuin oli jo tehnyt ensimmäisellä merimatkallaan Bostonista New Yorkiin. Laiva oli nimittäin pysähtynyt tuulen puutteessa ja miehet alkaneet kalastaa turskia. Benjamin soimasi heitä heidän julmuudestaan, kun viattomia veden asukkaita noin pahasti kohtelivat. Hänen täytyi kuitenkin myöntää, että paistinnasta nouseva kalankäry tuntui nälkäisestä erinomaisen houkuttelevalta. Vihdoin näki hän suurempia venkaleita avattaessa niiden vatsasta korjattavan useampiakin pienempiä eläjiä. Benjaminin periaate oli voitettu, ja päätellen: »Koska tekin syötte toinen toisianne, niin minä en ymmärrä, miks'en minä söisi teitä», kävi hän urheasti käsiksi kirisevään lihaan. Senjälkeen kelpasi hänelle mikä ruoka tahansa.

Voitettuaan uhkaavan kuumekohtauksen yksinkertaisella keinolla, jonka hän oli ilmeisesti oppinut rakkaalta Plutarkokseltaan, taivalsi sisukas vaeltajamme sitten viitisenkymmentä peninkulmaa rankkasateessa kapeita metsäpolkuja pitkin, koki monenlaisia seikkailuja, jotka hän elämäkerrassaan tarkoin esittää ja jotka saivat hänet jo katumaan karkaamistaan, ja saapui vihdoin muuttaman päivän kuluttua toiseen outoon kaupunkiin matkansa varrella.

Tämä kaupunki, Philadelphia, »Veljesrakkaus», oli muutamine tuhansine asukkaineen loistavan uransa alku-

päässä sekin. Sen oli v. 1682 Delaware-joen oikealle rannalle perustanut kveekari William Penn pääkaupungiksi Pennsylvanian laajalle siirtokunnalle ja turvapaikaksi sekä Englannissa että Amerikassa vainotuille uskonveljilleen, »ystävälle», noille rauhaarakastaville ihmisille, jotka kauhistuivat sotaa eivätkä millään ehdolla tarttuneet aseisiin edes itseään puolustaakseen. Mutta vaikka näin määrätty uskonlahko oli johtavana aineksena siirtokunnassa, sääsi Penn kuitenkin vastoin puritaaneja täydellisen uskonvapauden ja hyvin kansanvaltaisen hallitusmuodon alueelleen. Niinpä olikin sinne kerääntynyt mitä erilaisimpien lahkojen tunnustajia melkein kaikista Europan maista, varsinkin Saksasta, ja hyvin ne kaikki tulivat keskenään toimeen. Ruotsalaisten ja suomalaisten v. 1638 perustama Uuden Ruotsin siirtokunta oli myös, jonkun aikaa hollantilaisten hallussa oltuaan, läheisesti liitetty Pennsylvaniaan.

Kun Benjamin Franklin varhaisena sunnuntaiamuna tallusteli pitkin luotisuoraa Market-streetiä, kaupungin pääkatua, yksinäisenä, uppouupuneena — harhailtuaan edellisenä yönä venekuntansa kanssa pitkin Delaware-jokea — kehoissa työpukimissaan, taskut pullollaan sukkia ja paitoja, kukkarossa yksi ainoa taaleri, ei hänellä luonnollisesti ollut aavistustakaan siitä Amerikan sekä henkiseen että valtiolliseen historiaan syvästi vaikuttavasta osasta, mitä hän juuri tässä kveekarikaupungissa tulisi näyttelemään. Hänestä oli nyt vain tärkeämpää ahkerasti jatustaa sitä paksua sämpylää, jonka hän oli ensi nälkäänsä leipurista ostanut, tuntea samanlaisen sämpylän istuvan tanakasti molemmissa kainaloissaan

ja luoda ihailevia silmäyksiä siihen viehättävännäköiseen, suunnilleen hänen ikäiseensä neitoseen, joka kotinsa avonaisesta ovesta kummissaan katseli hänen outoa ilmestystään. Pahimman väsymyksensä nukkui hän kveekarien kirkossa jumalanpalveluksen aikana, ensin hyvin kristillisesti lahjoitettuaan kainalosämpylänsä eräälle köyhälle vaimolle ja hänen lapselleen, jotka olivat olleet hänen viimeöisiä venetovereitaan.

Kuinka siinä nyt asiat järjestyivätään, niin vain kävi, ettei nuorempi Bradford, jonka luo hänet oli New Yorkista lähetetty, voinutkaan antaa Benjaminille työtä, vaan joutui tämä kaupungin toisen kirjanpainajan, Keimerin palvelukseen. Tämä Keimer oli varsin omituinen mies, taitamaton ammatissaan, samoin kuin Bradfordkin, uskonnollinen intoilija ja vielä lisäksi sangen omalaatuinen runoilija, joka latoi ontuvat säkeensä suoraan päästään, niitä lainkaan kirjoittamatta. Benjaminilta meni hyvän aikaa, ennen kuin sai mestarinsa rappeutuneen kirjapainon edes auttavaan kuntoon, mutta sitten tekikin hän työtä kahden edestä ja ansaitsi oloihin katsoen verrattain hyvin. Pian tuli hän tuttavaksi muutamien lukuintoisten ja opinhaluisten nuorukaisten kanssa, vietti iltansa hauskasti heidän seurassaan väittelemällä, lukemalla ja arvostelemalla kunkin kirjallisia yrityksiä ja »unohti Bostonin niin hyvin kuin taisi». Asumaan oli hän Keimerin toimesta joutunut juuri sen saman neitosen perheeseen, joka oli tuona merkillisenä sunnuntai-aamuna hänen sämpylänsyöntiään katsellut. Kun Benjamin oli nyt saanut paremmat vaatteensa, käyttäytyi siivosti ja kohteliaasti, ja teki yleensä luotettavan vaiku-

tuksen, parani neiti Deborah Readin ensi näkemältä saama epäedullinen vaikutus paranemistaan, niin että oli jo puhetta nuorten kihlautumisesta. Mutta neidin ymmärtäväinen äiti, talonomistajan rouva kun oli, piti aiotun sulhasen tulevaisuutta vielä liian hämäränä ja molempia lisäksi liian lapsellisina. Sittepäähän nähdään, kun hra Franklin ensin palaa siltä pitkältä matkalta, jolle hän on ilmoittanut lähtevänsä.

Benjaminin piti nimittäin Lontooseen — kirjapainoa ostamaan. Mistä rahat? Siitä oli Pennsylvanian kuvernööri Sir William Keith pitävä huolen. Seikka oli näet se, että tämä kuvernööri oli sattumalta saanut lukeakseen erään kirjeen, missä Benjamin laajasti ja kaiken kirjallisen kykynsä ponnistaen oli selittänyt langolleen, Bostonin ja Delaware'in väliä kulkevalle laivuri Holmesille syitä, jotka olivat pakottaneet hänet karkaamaan kotoaan ja hankkiutumaan vapaampiin oloihin. Sir Williamista oli kirje niin nuoren miehen ja lisäksi koulunkäymättömän kirjoittamaksi siksi merkillinen, että hän heti innostui sen kirjoittajaa kaikin mahdollisin keinoin auttamaan. Eräänä kauniina päivänä ilmestyi hän siis kaikkien suureksi hämmästykseksi Keimerin vaatimattomaan kirjapainoon, kysyi hra Franklinia, vei pojan kanssaan ravintolaan tyhjentämään pullon madeiraa ja esitti suunnitelmansa. Kun Philadelphian kirjapainajat olivat molemmat aivan kykenemättömiä, tuli Benjaminin heti paikalla perustaa kaupunkiin uusi kirjapaino. Hän, kuvernööri, toimittaisi kyllä hänelle kaikki Pennsylvanian ja Delaware'in viralliset työt ja muutenkin auttaisi häntä kaikin keinoin. Nyt oli vain

käytävä Bostonissa pyytämässä isä Franklinin apua tähän varmasti menestyvään yritykseen, ja jotta ehdotuksella olisi enemmän painoa, kirjoittaisi kuvernööri kirjeen isän taivuttamiseksi. Luonnollisesti olisi koko puuha pidettävä tarkoin salassa kilpailijoilta ja Benjaminin jatkettava työtään Keimerillä, siksi kunnes ensimmäinen laiva lähtisi Bostoniin.

Kuvernöörin puheliaan ystävyyden ja kohteliaiden päivälliskutsujen vakuuttamana antautui Benjaminkin koko sydämellään yritykseen ja palasi lopulla huhtikuuta v. 1724 Bostoniin. Meri koetteli jälleen vanhaa ihailijaansa: heti matkan alussa sai laiva vuodon ja miehistön ja matkustajainkin oli oltava lakkaamatta pumppujen ääressä. Mutta kaksiviikkoisen uurastuksen jälkeen saavutettiin lopultakin päämaali, ja Benjamin putosi kuin pommi hämmästyneiden omaistensa keskelle, oltuaan teillä tietymättömillä seitsemän kuukautta — kapteeni Holmeskaan ei ollut vielä ennättänyt ilmoittaa karkulaisesta. Hän sai helposti syntinsä anteeksi, ja kaikki olivat hyvin iloisia hänen palaamisestaan, paitsi veli James. Kun Benjamin astui hänen latomoonsa reippaana ja itsetietoisena, aivan uusi puku yllä, paksu kellonmöhkäle paisuttamassa liivin taskua, puhumattaakaan niistä viidestä hopeapunnasta, joiden omistamisen tietoisuus näkyi selvästi hänen kasvoistaan, mittaili veli karannutta oppipoikaansa hetkisen päästä jalkoihin, murahti jotakin ja kääntyi jälleen kylmästi työhönsä.

Mutta isältäänkään ei Benjamin saanut muuta kuin siunauksen ja hyviä neuvoja — kaikesta avustuksesta kieltäytyi tämä jyrkästi. Pitipä hän kuvernööriä pitkine,

ylistävine kirjeineen suorastaan ymmärtämättömänä, kun panee moisia tuumia pojan päähän, joka vasta kolmen vuoden kuluttua saavuttaa miehenijän. Mitäpä siis muuta kuin palata niine hyvineen Philadelphiaan takaisin. Tällä kerralla ei Benjamin kuitenkaan lähtenyt Bostonista yksin, vaan oli hänen vanha väittelytoverinsa John Collins päättänyt ystävän kehumisten houkuttelemana myös matkustaa Philadelphiaan onneaan koettamaan. Toisenkin kovanonnen matkatoverin sai Benjamin siitä 35 punnan summasta, jonka eräs hänen Newportissa Rhode-Islandissa asuvan veljensä ystävä laivan siihen poiketessa antoi hänen nostettavakseen Pennsylvaniasta. Ja kolmanneksi tuli samaisesta Newportista laivaan kaksi somaa neitoa, joihin Benjamin heti suuresti mieltä ja jotka New Yorkiin saavuttua houkuttelivat häntä luokseen. Onneksi oli kuitenkin laivalla mukana ollut vakava kveekarinainen varoittanut häntä noista tytöistä, väittäen heitä kevytmielisiksi ja pitäen kokemattomalle nuorukaiselle opettavan puheen maailman viettelyksistä. Näin vältti Benjamin kiusauksen, ja paraspa olikin, sillä pian havaittiin sulotarten varastaneen kapteenin hopealusikan ja yhtä ja toista muutaakin tavaraa.

Myöskin ystävä Collins tuotti Benjaminille katkeran pettymyksen. Hän oli mennyt edellä maitse New Yorkiin, mutta ratkennutkin, tuo ennen niin siivo ja kunnollinen poika, siellä juomaan ja pelaamaan, menettäen kaikki rahansa. Kun Franklin oli ikänsä kaiken yhtä mieltä Rousseau'n kanssa siitä, että »ihminen, joka ei ole ystävänsä ystävä, on kieltämättä konna», maksoi hän tove-

rinsa laskut, kustansipa hänet vielä Philadelphiaankin. Matkan varrella keräili hän veljensä ystävän rahoja, joita ilman he tuskin olisivat määrän päähän päässeetkään. Mutta ei siinä kyllin. Collins yritteli pyrkiä konttoristiksi monellekin kauppiaalle, mutta kun hän ei ollut jaksanut heittää juomistaan, haistoivat nämä jo kaukaa, mikä hän oli miehiään, ja paikka jäi saamatta. Niin eli hän kokonaan Benjaminin kustannuksella, siksi kunnes ei uskotuista rahoista ollut paljoakaan jälellä. Vihdoin meni hän erään länsi-intialaisen kapteenin matkassa Barbados-saarelle kotiopettajaksi, eikä Benjamin hänestä sen koommin kuullut.

Benjaminparka oli tämän paluumatkan takia hyvin alakuloinen. Olihan hän ollut vähällä langeta kevytmielisen naisellisen viettelyksen pauloihin, olihan hän surkeasti hävittänyt hänelle uskotut rahat ja olihan hän kaikella varomattomuudellaan ja huonolla ihmistunteuksellaan selvästi osoittanut, kuinka oikeassa hänen isänsä oli ollut, pitäessään häntä vielä kypsymättömänä itsenäisesti minkäänlaista liikettä hoitamaan. Oli tosiaankin syytä taas merkitä pahoja »painovirheitä» elämäkirjan reunaan!

Ainoa valopilkku koko onnettomalla matkalla oli ollut hänen kohtauksensa New Yorkin kuvernöörin Burnetin, piispa Burnetin pojan kanssa. Kun tämä hienosti sivistynyt, kirjallisuutta harrastava mies oli kapteenilta kuulut laivassa olevan nuorukaisen, joka kuljetti mukanaan suurta kirjalaatikkoa — Benjaminilla oli huollettavanaan kaikki Collinsin kirjat ja lisäksi omia, Bostonista hankittuja — oli hän kutsuttanut niin harvinaisen ilmiön heti

luokseen ja keskustellut hänen kanssaan kauvan kirjoista ja kirjantekijöistä. Hän oli jo toinen kuvernööri, joka oli osoittanut odottamatonta kohteliaisuutta vaatimattomalle kirjanpainajallemme — Benjamin Franklinin elämässä onkin amerikkalaisilla kuvernööreillä hyvin huomattava osansa, milloin minkinlainen.

IV. Vanhassa maailmassa.

Pennsylvanian kuvernöörillä oli siinä toistaiseksi ratkaisevin osansa. Kun Sir William kuuli isän kieltävän vastauksen, lupasi hän heti itse luovuttaa tarpeelliset rahat, sillä hän oli nyt kerta kaikkiaan päättänyt, sanoi hän, saada kunnollisen kirjanpainajan maakuntaansa. Benjaminin ei muuta kuin mennä vain Lontoosta itse ostamaan koneet ja kirjasimet, jotta ne tulevat ensiluokkaiset, kyllä hän kaikki kustantaa, siksi kunnes Benjamin kykenee maksamaan takaisin. Mainiota! Kuvernöörin neuvon mukaan työskenteli Benjamin Keimerin kirjapainossa salaisia tulevaisuushaaveitaan hautoen siksi, kunnes kerran vuodessa Philadelphiasta Lontooseen kulkeva laiva oli lähtökunnossa.

Kun tämä juhlallinen hetki oli tullut, meni Benjamin noutamaan kuvernöörin lupaamia suosituskirjeitä ja varsinkin tärkeitä maksuosoitusta, jolla saisi Lontoossa rahaa ostoksiin. Mutta kuvernöörillä oli niin kiire, ettei hän joutanut niitä nyt laatimaan, eikä edes suojattiaan vastaanottamaan, vaan ilmoitutti itse tuovansa paperit laivan ensimmäiseen poikkeuspaikkaan Delaware-lahden varrella. Täällä oli kuitenkin sama juttu: kuvernöörillä ylen kiire, lupaus lähettää kirjeet laivalle. Mutta kun myrskyisen matkan jälkeen Englantiin saavuttaessa tarkastettiin laivan kirjelaatikko, havaittiin, ettei kuver-

nööri Sir William Keith ollut lähettänyt ainoatakaan lupaamistaan kirjeistä, puhumattakaan maksuosoituksesta. Philadelphialaiset matkatoverit, joille Benjamin nyt paljasti tähän asti salassa pitämänsä suunnitelmat, kertoivat, millainen mies tuo ystävällinen kuvernööri oikeastaan oli: ylen kohtelias, täynnä lupauksia, sokean innokas auttamaan kaikkia, mutta kykenemätön täyttämään sitoumuksiaan, saati sitten antamaan luottoa, koska hänellä itsellään ei ollut luottoa lainkaan. Ja Benjaminparka oli nyt joutunut hänen kerskailevan avuliaisuutensa uhriksi!

Siinä hän nyt seisoj jälleen, tuetta, turvatta, suosittelukirjeittä, rahoitta, kolmannen oudon kaupungin, tällä kertaa suuren maailmankaupungin kadulla, itsenään jouluaattona (1724). Se oli seikkailijallemme surullinen joulu, jonka pitkien pyhien kestäessä hänellä oli epäilemättä aikaa mietiskellä ihmistuntemuksen tarpeellisuutta ja elämän äkillisiä kompastuksia. Mutta kovasta kohtalostaan masentumatta tarjoutui Benjamin viivyttelemättä työhön Palmerin kuuluisaan kirjapainoon, ansaitakseen rahat kotimatkaan. Hänet hyväksyttiinkin, ja totutulla ahkeruudellaan alkoi hän uurastaa, mutta kolikoita ei vain kertynyt säästöön.

Hänellä oli näet jälleen onnettomuudekseen matkatoveri. Philadelphiasta oli nimittäin hänen mukaansa lähtenyt eräs hänen sikäläisiä opiskelu-, väittely-, kirjailu- ja kävelykumppaneitaan, James Ralph. Tämä Ralph oli jo naimisissa, jopa yhden lapsen isäkin, mutta kun hän oli joutunut riitaan vaimonsa sukulaisten kanssa, oli hän päättänyt ikiajoiksi jättää kotimaansa ja per-

heensä ja muuttaa Englantiin koettelemaan onnea kynällään. Hänellä oli näet joitakin runollisia taipumuksia, joihin hän itsepintaisesti uskoi, jopa niin itsepintaisesti, että uskalsi hyökätä Swiftin, Pope'in ja Gayn kimppuun, kunnes Pope hänet teilasi parilla purevalla *Dunciadin* säkeellä. Myöhemmin saavutti hän melkoista mainetta valtiollisena ja historiallisena kirjailijana ja pääsi huolettomaan asemaan antauduttuaan kynäkykyineen Englannin ministeristön palvelukseen. Mutta hänen ensimmäiset askeleensa Lontoossa olivat hyvin työläät, eikä tulevaisuus alussa taipunut avautumaan hänelle miltään suunnalta. Hän yritti ensin näyttelijäksi, sitten aikakauslehden julkaisijaksi, sitten puhtaaksikirjoittajaksi, kunnes hän lopulta päätyi maaseudulle pitämään pientenlasten koulua.

Franklin joutui nyt tukemaan tätä Ralphin haparoivaa suunnanetsiskelyä. Ralphille ei yli matkakustannusten ollut jäänyt juuri ropoakaan, niin että hänen oli heti alusta alkaen turvauduttava ystävänsä vähiin säästöihin ja sitten työansioihin. He asuivat yhdessä, elivät kädestä suuhun, kävivät teattereissa, milloin vain varat myönsivät, ja huvittelivat muutenkin oikein puorten miesten tavalla. Ralph lyöttäytyi lopulta yksin erään ompelijattaren kanssa, mutta kun hänen oli tullut pakko lähteä maalle, jäi tämä viehättävä ystäväntar lapsineen Franklinin niskoille, aivan niinkuin Ralph oli ennen jäänyt. Franklin ei tästä ollut aluksi lainkaan pahoillaan, sillä hän oli jälleen tehnyt suuren »painovirheen», unohtanut neiti Readille antamansa lupaukset, jopa ilmoittanut siinä ainoassa kirjeessä, minkä hänelle koko aikana kir-

joitti, ettei aikonut aivan pian palatakaan Amerikkaan. Ompelijatar ei ollut kuitenkaan niin kevytmielinen kuin Franklin oli otaksunut: hän ilmoitti Ralphille ystävän loukkaavista lähentelemisistä. Ralph sai siitä Lontoossa pistäytyessään mainion tekosyyin julistaa kaikki aikaisemmat suhteensa Frankliiniin puretuiksi. Franklin oli tällaisesta julistuksesta tietysti varsin hyvillään — vaikka hän näin menettikin kaikki ne rahat, 27 puntaa, mitkä oli petolliselle ystävälleen lainannut — sillä hän ja hänen ompelijattarensa olivat olleet hänelle raskaana taakkana. Kaiken muun lisäksi anasti Ralph hänen kunniallisen nimensäkin, koska hän katsoi koulunopettajan ammatin arvolleen niin sopimattomaksi, ettei hän voinut harjoittaa sitä omalla nimellään. Franklin katui myöhemmin, että oli tullut lainkaan järkyttäneeksi Collinsin ja Ralphin uskonnollisia periaatteita, sillä molemmat olivat maksaneet siitä hänelle varsin kehnon palkan, he kun olivat molemmat niitä ihmisiä, joiden heikkoa luonnetta vain uskonnollinen pelko kykenee pitämään koossa.

Vapauduttuaan näin Ralphista saattoi Franklin ryhtyä matkarahojen säästämiseen ja omistaa entistä enemmän aikaansa henkisille harrastuksilleen ja kirjoilleen. Läheisestä vanhojen kirjojen kaupasta lainasi hän pientä maksua vastaan kirjoja lukeakseen, ja varsinkin filosofisia kirjoja, voidakseen kunnialla käyttää puheenvuoroa siinä filosofisessa seurassa, johon hän ennen pitkää joutui. Palmerin kirjapainossa ollessaan oli hän nimittäin kirjoittanut ja painanut lentokirjasen, jossa esitettiin niin kerettiläisiä mielipiteitä uskonnosta, että Franklin nimitti myöhemmin koko tekelettä suuren suureksi »paino-

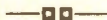
virheeksi», mutta joka herätti melkoista huomiota lontoolaisten vapaa-ajattelijain piireissä. Muuan kirjaileva lääkäri hankkiutui heti hänen tuttavakseen, piti häntä erittäin suuressa arvossa ja vei hänet siihen ravintolaan, missä tohtori Bernard Mandeville, *Mehiläissadun* kuuluisa kirjoittaja ja itsekkyyssopin arastelematon julistaja, piti seurojansa ja lasketteli rohkeita väitteitensä. Monien muiden suuruuksien joukossa luvattiin Franklin esittää myös itselleen Isaac Newtonille, mutta siitä ei hänen syväksi pettymyksekseen kuitenkaan tullut mitään.

Aherrettuaan lähes vuoden Palmerin töissä, muutti Franklin lopuksi Lontoossaolonsa ajaksi Wattsin kirjapainoon, missä hänelle tarjottiin parempaa palkkaa. Hän olikin erinomaisen kätevä ammatissaan ja varsinkin herätti hän huomiota harvinaisella latomisnopeudellaan. Kirjapainossa nimitettiin häntä »vesiamerikkalaiseksi», koska hän joi yksinomaan vettä, mutta kykeni sentään kantamaan painavan kehilön kummassakin kädessään portaita ylös ja alas, kun »olutenglantilaisilla» oli täysi työ yhdestäkin. Innokkaasti koettikin Franklin taivuttaa työtovereitaan hylkäämään ainaisen oluenjuontinsa ja oluen sijasta käyttämään kaurapuuroa voimien lisääjänä ja samalla rahojen säästäjänä. Toisille tovereilleen opetti hän taas uimataittoa, jossa hän oli ollut mestari jo pikkupojasta asti. Suorittipa hän kerran veneretkellä oltaessa tällä taidollaan sellaisen urotyönkin, että se oli vähällä antaa hänen elämälleen aivan uuden suunnan. Hän ui nimittäin pitkin Thames-jokea Chelsean läheltä Blackfriarsiin, noin neljän engl. peninkulman matkan, ja teki vielä useita hämmästyttäviä temppuja veden päällä

ja sisässä. Kuultuaan tästä harvinaisesta voiman ja taidon näytteestä kutsui muuan rikas arvoherra hänet puheilleen ja pyysi häntä hyvää maksua vastaan opettamaan hänen matkoille lähteviä poikiaan uimaan. Tästä johtui Franklin ajattelemaan, että hänenpä pitäisi perustaa Lontooseen uimakoulu, niin kyllä hän rahaa ansaitsisi. Mahdollisesti olisi hän tämän tuumansa toteuttanutkin, jos se olisi pälkähtänyt hänen päähänsä aikaisemmin. Mutta nyt oli hän aikeissa palata Amerikkaan, eikä hän saanut enää tilaisuutta opettaa edes ensimmäisille oppilastarjokkailleen jaloa uimataittoa, josta hän on myöhemmin kirjoittanut niin innostuneita ja seikka-peräisiä esityksiä.

Matkallaan Philadelphiasta Lontooseen oli Franklin tutustunut erääseen Denham-nimiseen kveekarikauppiaseen ja saanut hänestä luotettavan ystävän. Kun nyt Franklin Lontooseen kyllästyttyään suunnitteli lähteäkseen erään työtoverinsa kanssa kisällinä kiertelemään Eurooppaa, neuvoi Denham häntä palaamaan hänen apulaisenaan Philadelphiaan ja lupaili hänelle loistavaa tulevaisuutta. Kun Franklin tiesi kveekarin kunnan mieheksi, taipui hän kernaasti tuumaan, lausui mielestään ikuiset jäähyväiset kirjapainolle ja kävi innokkaasti toimittamaan Denhamin suurta tavaravarastoa laivaan. Lähtö tapahtui Gravesendistä 23 p. heinäk. 1726. Franklin oli silloin viipynyt Lontoossa suunnilleen puolitoista vuotta. Niinkuin tavallisesti hänen matkustaessaan, osoittautui meri nytkin varsin oikulliseksi. Vastatvuoli pidätti laivaa useita päiviä Wight-saaren rannikolla, niin että Franklinilla oli aikaa tutkia tämän kauniin saaren

sisäosia ja kokea miehekkäitä seikkailuja. Näitä seikkailuja, samoin kuin yleensä koko merimatkaa ja sen kestäessä tekemiään eläintieteellisiä havaintoja kuvailee Franklin hauskasti erikoisessa päiväkirjassa. Philadelphiaan saavuttiin vasta 11 p. lokak. Matka Atlantin valtameren yli ei ollutkaan leikintekoa siihen aikaan.

V. Nousun alkua.

Denham avasi viipymättä myymälänsä. Franklin oli hänellä kaikessa ahkerana ja opinhaluisena apulaisena, palveli näppärästi ostajia, oppi kirjanpidon ja oli täynnä liikemiehen toiveita. Hän asui ja söi yhdessä isäntänsä kanssa, joka kohteli häntä kuin poikaansa. Mutta pian tuli näistä toiveista ja tästä sydämellisestä suhteesta äkillinen loppu. Helmikuun alussa v. 1727, juuri kun Franklin oli täyttänyt 21 vuotta, sairastuivat sekä päämies että apulainen ankaraan tautiin, joka vei edellisen hautaan ja josta jälkimäinen vain töin tuskin toipui.

Franklin oli tuskiensa masentamana pitänyt itseään jo menneenä miehenä ja tunsi jonkunlaista pettymystä, kun huomasikin jäävänsä henkiin. Hänenhän oli alettava kaikki alusta jälleen, sillä Denhamin määräämä pieni rahasumma ei voinut häntä pitkälle auttaa. Muutoinkin täytyi hänen myöntää olevansa nyt syvimässä siveellisessä ja aineellisessa alennustilassa, missä hän oli milloinkaan ollut. Hänhän oli syössyt suinpäin herkkäuskoisuutensa ja huonon ihmistuntemuksensa virittämään ansaan ja tehnyt turhan retken yli valtameren, tuomatta mukanaan mitään siitä, mitä oli lähtenyt etsimään. Hän oli pettänyt neiti Readille antamansa lupaukset ja syössyt tämän viattoman naisen mitä surkeimpaan onnettomuuteen: avioliittoon erään savenvalajan

kanssa, josta hänen oli kuitenkin pakko pian erota, koska mies oli kunnoton lurjus ja koska hänellä lisäksi oli jo entuudestaan vaimo. Hän oli antautunut kevytmielisiin suhteisiin toisten naisten kanssa, valinnut hyvin huonosti ystävänsä ja avustanut heidän siveellistä rappeutumistaan. Hänellä ei ollut minkäänlaista varmaa päämäärää, jota kohti hän olisi elämässään ponnistellut: yhtenä päivänä innostuu hän uimakoulun perustamisesta, toisena on hän lähdössä kiertämään Eurooppaa, kolmantena hylkää hän entisen ammattinsa ja heittäytyy liikemieheksi. Franklin ymmärsi itsekkin aivan hyvin, että nyt olivat asiat hullusti. Hän ymmärsi, että hän oli ajanut itsekasvatuksessaan karille, että hän oli harrastanut liiaksi vain tietojensa kartuttamista ja lyönyt luonteen kehittämisen laimin. Jo ennen sairastumistaan, matkalla Lontoosta Amerikkaan, oli hän laatinut lujan suunnitelman »tulevan elämänsä ohjaamiseksi». Ja noustuaan tautivuoteeltaan ikäänkuin jostakin uudestisyntymisen pe-sosta alkoi hän johdonmukaisesti toteuttaa tätä suunnitelmaansa kaikella puritaanilaisella kestävyydellään ja ankaruudellaan. Siitä lähtien onkin hänen elämänsä yhtämittaista nousua niin aineellisessa kuin henkisessä suhteessa. Hänen varallisuutensa karttuu päivä päivältä. Hän kohoaa pian seurapiirinsä, sitten kaupunkinsa ja lopulta valtionsa huomatuimmaksi jäseneksi ja kansalaiseksi. Hän hankkii itselleen laajoilla tiedoillaan ja nerokkailta keksinnöillään maailmanmaineen, mutta hän on samalla mies, jonka luonteen jaloutta ja puhtautta näin ystävien kuin vihollisten täytyy kunnioittaa. Hä-nestä tulee sanalla sanoen itsekasvatuksen ja itsekuri-

tuksen sankari ja hänen elämäkerrastaan muuan inhimillisen kehityshistorian lohdullisimpia lukuja.

Ankaran taudin jättämästä heikkoudesta ja pahimmasta synkän tilansa tuottamasta masentumuksesta toivuttuaan kävi Franklin ensi aluksi ripeään toimeen aineellisen asemansa korjaamiseksi. Hyvästä palkasta suostui hän johtamaan entisen isäntänsä Keimerin laajentunutta kirjapainoa, valoi ensimmäiset kirjasimet Amerikassa ja harjoitteli kupariin piirtämistä. Mutta kun tämä sangen vähän rakastettava mies alkoi kohdella häntä töykeästi ja omavaltaisesti, perusti hän muutaman kuukauden kuluttua oman kirjapainon. Hänellä oli liikekumppanina muuan silloinen työtoverinsa, jonka isä antoi tarvittavan pääoman. Tämä liikekumppani oli kuitenkin huono työmies ja lisäksi viinaan menevä, niin että Franklin lunasti hänet parin vuoden kuluttua yrityksestä irti ja alkoi ponnistella yksinään eteenpäin. Siinä kysyttiin ahkeruutta, säästäväisyyttä ja ammattitaitoa, kun oli melkoinen velkataakka hartioilla ja kun niin pienessä kaupungissa kuin silloisessa Philadelphiassa kaksi kilpailijaa merkitsi hyvin paljon. Mutta Frankliniltahan ei puuttunut säästäväisyyttä, johon hän oli saanut tottua jo kotonaan, eikä ahkeruutta, joka kuului hänen luonteeseensa, eikä liioin ammattitaitoa, jota puoleltoista vuoden työskentely Lontoon paraisa kirjapainoissa oli epäilemättä tuntuvasti kehittänyt. Menoja vähentääkseen otti hän vuokraamansa talon alakertaan asumaan erään lasimestarin, jonka pöydässä hän taas puolestaan aterioitsi. Muuan hänen ja hänen liikekumppaninsa ensimmäisiä suurempia töitä oli kveekarien histo-

rian painaminen. Franklin otti määräkseen latoa arkin päivässä ja samalla hoitaa muita pienempiä tilauksia, kun taas liikekumppanin huolena oli ladotun painaminen. Usein meni aina yhteentoista asti illalla, jopa myöhempäänkin, ennen kuin päivän urakka oli valmis. Joskus sattui tulemaan vahinkokin: kehilöön siirrettäessä osui latomalaivan sisältö purkautumaan ja parikin suurikokoistasiivua menemään piloille. Mutta Franklin ei suonut itselleen hyvin ansaittua lepoa, ennenkuin nuo sivut olivat kunnossa jälleen ja valmiina painettaviksi. Niinpä näkivätkin naapurit ja ohikulkijat hänen kirjapainossaan valoa myöhäiseen yöhön, samalla kun hän oli jälleen aamulla aikaisemmin työssään kuin kukaan muu. Hän esiintyi aina yksinkertaisesti, mutta siististi puettuna, vältti turhan huvittelun paikkoja, ei hukannut aikaansa kalastus- eikä metsästysretkiin, teki kaiken työnsä täsmällisesti ja moitteettomasti ja kuljetti usein itse työntökärryillä tavaroitansa pitkin kaupungin katuja. Moinen ahkeruus ja sääntillisuus ei voinut olla herättämättä edullista käsitystä uuden kirjapainonmistajan luonteesta ja tulevaisuudesta ja vaimentamatta niiden puheita, jotka heti alusta olivat ennustaneet uuden yrityksen saavan surkean lopun. Ystävät ja suosijat tarjosivat työtä ja luottoa, Franklin saattoi hyvin pian ajatella liikkeensä laajentamista, avata kirja- ja paperikaupan, ottaa yhä uusia apulaisia, perustaa haaraliikkeitä toisiin kaupunkeihin ja astua vihdoin julkisuuden näyttämölle lentokirjojen ja sanomalehtien kirjoittajana ja julkaisijana.

Rinnan tämän taloudellisen vaurastumisen kanssa jatkui tietysti tuo innokas henkisen kehityksen harrastus,

joka jo nuoresta pitäen oli ollut niin luonteenomainen Franklinille ja joka nyt iän lisääntyessä ja tilaisuuksien avartuessa sai yhä merkillisempiä ja laajakantoisempia muotoja. Hänen ensimmäisiä tähän suuntaan käyviä toimiaan Philadelphiaan paluun jälkeen oli *Junto*-nimisen seuran perustaminen. Tätä myöhemmin niin suuren kuuluisuuden saavuttanutta seuraa sanottiin myös *Nahkaisen esivaatteen kerhoksi*, koska useimmat sen jäsenet olivat Franklinin tavoin käsityöläisiä, joukossa vain joku varakkaampi tai sivistyneempi. Jäsenten luku oli kerta kaikkiaan määrätty kahdeksitoista ja ajan tavan mukaan oli yhdistyksen toiminta kokonaan salainen. Säännöllisesti kokoonnuttiin joka perjantai-ilta, ensin eräässä ravintolassa ja sitten varta vasten vuokratussa salissa. Franklinin sepittämien sääntöjen mukaan tuli kunkin jäsenen vuorostaan pohjustaa joku kysymys siveysopin, valtioelämän tai luonnontieteiden alalta, josta sitten yhteisesti keskusteltiin. Lisäksi tuli hänen kerran kolmessa kuukaudessa esittää seuralle itse sepittämänsä kirjoitus jostakin soveliaasta aiheesta. Keskustelujen ja väittelyjen tuli tapahtua ilman minkäänlaista riidanhalua, vain puhtaan totuudenetsinnän nimessä, välttämällä liian jyrkkiä mielipiteitä ja kaikkinaista kii-vastumista. Kunkin kokouksen alussa luettiin 24 kysymystä, joihin jäsenet saivat kykynsä mukaan vastata. Näissä kysymyksissä tiedusteltiin m. m., oliko joku kaupunkilainen menestynyt tai pettynyt yrityksissään ja mitkä olisivat syyt kumpaiseenkin; mitä hyveen tai pahen esimerkkejä oli satuttu huomaamaan; onko joku ollut sairaana ja mitkä keinot tai lääkkeet ovat häntä

auttaneet; lähteekö joku pian matkoille ja mitä asioita hän voi toimittaa; mitä seura voi tällä hetkellä tehdä ihmiskunnan, maan, ystävien, itsensä hyväksi; miten voitaisiin auttaa jotakin nuorta alottelijaa; onko joku huomannut maan laeissa jotakin muutettavaa tai onko kansan oikeutettua vapautta jollakin tavalla sorrettu; onko jonkun seuran jäsenen kunniaa loukattu ja mitä seura voisi myönteisessä tapauksessa tehdä?

Kokouksen varsinainen keskusteluaihe mainittiin jo edellisenä perjantaina, niin että jäsenillä oli tilaisuus miettiä asiaa ja hankkia kirjallisuudesta siihen liittyviä tietoja. Näin pohdittiin esim. höyryilmiöitä, parasta hallitusmuotoa ja yhden ainoan hallitusmuodon soveltuvaisuutta tai soveltumattomuutta kaikkiin maihin, paperirahan liikkeeseen laskemisen etuja ja haittoja, tiedon ja onnen suhdetta, filosofian vaikutusta intohimoihin, savuavien uunien korjausta. Kun useimmat jäsenet olivat tosiaan tiedonhaluisia ja vakavasti innostuneita seuran pohjana olevaan »keskinäisen kehittämisen» aatteen, ja kun kaikkia kysymyksiä käsiteltiin melkein pä tieteellisessä hengessä, oli Franklin varsin oikeassa sanoessaan tätä kerhoa »parhaaksi luonnontieteiden, siveysopin ja valtio-opin kouluksi, mitä siinä maakunnassa silloin oli». Seura vastasikin niin hyvin tarkoitustaan, että se pysyi hengissä nelisenkymmentä vuotta ja että sen merkitys sen kokouksissa tehtyjen alotteiden johdosta kasvoi kasvamistaan. Useimmat Franklinin julki-set ehdotukset, lentokirjat, sanomalehtikirjoitukset, keksinnöt kävivät ensin sen kiirastulen läpi tai sai hän aatteen niihin toveriensa esityksistä. Kun useat seuran

jäsenet perustivat lisäksi heidän johdollaan toimivia salaisia haaraseuroja, jotka noudattivat *Junton* antamia ohjeita, alkoi seura yhä tuntuvammin vaikuttaa myös yleiseen mielipiteeseen samoin kuin varsinaisten jäsentensä liikemenestykseen: Franklin esim. sai ensimmäisinä vaikeina aikoinaan huomattavaa tukea seuran toverilliselta avustamisinnolta.

Tämän hämmästyttävän elinvoimaisen seuran työn jatkajaksi tuli sitten mainio *Amerikan Luonnontieteellinen Seura* (*The American Philosophical Society*), jonka perustaja ja ensimmäinen puheenjohtaja Franklin oli ja jonka julkaisut ovat vieneet tiedettä eteenpäin monella alalla. *Junton* toverikirjasto on taas antanut ensimmäisen sysäyksen siihen valtavaan kirjastoliikkeeseen, joka on nykyään Amerikan henkisen elämän ominaisimpia piirteitä ja josta tämän nuoren sivistysmaan sopii tosiaankin ylpeillä.

Franklinin ehdotuksesta keräsivät näet toverukset kirjansa kokoushuoneeseen, missä ne olivat aina käsillä, jos väittelyissä milloin tahdottiin niihin vedota, ja mistä niitä myöskin oli mukava lainata kotiin. Kukaan ei kuitenkaan tuonut yhteiseen kirjastoon paraita ja rakkaimpia teoksiaan, koska oli pelättävissä, etteivät toiset niitä käsitteisi tarpeellisella huolella. Kun muitakin epäkohтия ajan oloon ilmeni tässä järjestelyssä, luovuttiin vuoden kuluttua yrityksestä, ja kukin otti kirjansa takaisin.

Franklin ei kuitenkaan hellittänyt aatteestaan. Tun-tien syvästi suuremman kirjaston tarpeellisuuden kauptungissa, missä ei edes ollut ainoatakaan varsinaista kirjakauppaa, sai hän v. 1731 *Junton* avulla aikaan

jonkunlaisen yhtiökirjaston, johon kukin sen 50 perustajajäsenestä maksoi 40 shillingiä kerta kaikkiaan ja 10 shillingiä vuosittain 50 vuoden aikana. Kirjat tilattiin Englannista, kirjasto pidettiin avoinna kerran viikossa, ja jäsenet saivat vapaasti kirjoja kotiinsa, sitouduttuaan ensin maksamaan hukatun teoksen hinnan kaksinkertaisesti. Nuoret käsityöläiset ja kauppiaat innostuivatkin pian asiaan, jäsenten luku lisääntyi nopeasti, lukeminen tuli muotiin, kirjastot saivat lahjoja ja etuoikeuksia, esimerkiksi noudatettiin muissakin kaupungeissa, niin että Franklinin alote kantoi piankin varsin runsaita hedelmiä. Elämänsä lopulla, jolloin Philadelphian esikoiskirjastossa oli jo 5,487 nidettä — nykyään yli 200,000 — saattoikin Franklin antaa näiden kirjastojen vaikutuksesta hyvin valoisan todistuksen: »Nämä kirjastot ovat kehittäneet amerikkalaisten yleistä keskustelusävyä, tehneet tavallisista kauppiaista ja maanviljelijöistä yhtä älykkäitä kuin useimmat muiden maiden säätyläishenkilöt ja ehkäpä osaltaan myös vaikuttaneet siihen lujuteen, jota siirtokunnat niin yleisesti osoittivat oikeuksiaan puolustaessaan.»

Luonnollisesti oli Franklin itse kaikkein ahkerimpia perustamansa kirjaston käyttäjiä. Kun hän oli syvästi vakuutettu siitä, että Baconin tunnettu lause »Tieto on valtaa» ilmaisi eittämättömän totuuden, oli hän lapsesta pitäen koettanut kaikin voiminsa korvata laiminlyötyä koulukasvatustaan. Ja se huomio, minkä hän niin monet kerrat oli lukeneisuutensa ja älykkäisyytensä takia saavuttanut useiden häntä itseään sivistyneempien ja arvokkaampien henkilöiden puolelta, sekä se hyöty, mikä

hänellä välillisesti ja välittömästi oli ollut tästä huomiosta, innostutti häntä yhä tarmokkaammin noudattamaan luontaista taipumustaan. Niinpä omisti hän keskellä alottelevan liikeyrityksensä moninaisia huolia ja välttämätöntä työahkeruutta joka päivä tunnin tai pari lukemiseen, paitsi sunnuntaita, joka käytettiin siihen kokonaan. »Lukeminen oli ainoa huvitus, minkä soin itselleni», vakuuttaakin Franklin elämäkerrassaan.

Seurasi itsestään, että Franklin lukuinnossaan tahtoi ennen pitkää katkaista ne kahleet, jotka rasittavat opintahaluista ihmistä silloin kun hän tuntee vain äidinkieltä, vaikkapa maailman valtakielenkin. Ensiksi iski hän ranskankieleen, luonnollisestikin omin päin, niinkuin hän yleensä kaiken opiskelunsa suoritti. Pian olikin hän niin perillä tästä hovien kielestä, että kykeni vaivatta lukemaan ranskalaisia kirjoja. Hänellä ei tietysti ollut aavistustakaan, kuinka tärkeäksi tämän kielen taito oli 45 vuoden kuluttua käyvä sekä hänelle itselleen että koko Amerikan vapaustaistelulle.

Italiankielen oppi taas Franklin — shakkia pelaamalla. Hän oli nimittäin erinomaisen innokas ja taitava shakinpelaaja, mutta ei katsonut kuitenkaan voivansa nykyisissä oloissaan tuhlata aikaansa tähän pelien peliin ilman suoranaista hyötyä. Niinpä teki hän nyt erään toverinsa kanssa, joka myös parillaan tavaili Danten kieltä, sellaisen sopimuksen, että voittajan tuli määrätä voitettulle joku kohta kieliopista ulkoa osattavaksi tai joku käännös suoritettavaksi ennen ensi ottelua. Kun kumppanukset pelasivat kutakuinkin tasaväkisesti, »pieksivät he näin toinen toisensa tähän kieleen».

Espanjan oppiminen oli sitten kuin leikkiä vain, kun ranska ja italia olivat tietä tasoittaneet. Ja lopuksi tuli kaikkien näiden kielten äidin, latinan, vuoro, jota Franklin oppi edellisten avulla niin helposti, että hän suosittelee juuri tätä järjestystä sen latinasta eläviin tytärkieliin siirtyvän järjestyksen tilalle, mitä kouluissa noudatettiin.

VI. Siveellinen täydellisyys.

Siinä suunnitelmassa, jonka Lontoon kiusauksista kotiutuva Franklin laati myrskyisen valtameren poikki purjehtiessaan, ei ollut kuitenkaan mainittu vain tietojen kartuttaminen, vaan myöskin, ja ennen kaikkea, luonteen kasvattaminen. Monista merkeistä oli selväjärkisen philadelphialaisemme ollut pakko huomata, että hänen käyttäytymisessään, jopa luonteessaankin oli yhtä ja toista muistutettavaa ja että hänen, mikäli tuo muistutettava johtui periaatteista, oli ehdottomasti muutettava periaatteita. Lontoolaisessa lentokirjassaan, joka oli hänen ensimmäisensä ja jonka kyhäämistä ja julkaisemista hän saavuttamastaan maineesta huolimatta myöhemmin katkerasti katui, oli hän rohkeasti väittänyt, että hyvettä ja pahetta oli aivan turha koettaa erottaa toisistaan, koska mitään sellaista kuin hyve ja pahe ei ollut olemassakaan. Tarkemmin elämää katseltuaan ja koettuaan täytyi hänen kuitenkin pian tulla siihen vakaumukseen, että nämä kaksi vastakkaista käsitettä olivat kuin olivatkin helposti toisistaan erotettavissa ja että esim. hyveet sellaiset kuin rehellisyys ja vilpittömyys olivat suorastaan välttämättömiä ihmisten keskinäisissä suhteissa, jos mieli elämän muodostua siedettäväksi. Mitä enemmän hän mietti ja luki ja muisteli Plutarlostaan ja historiaa ja kokemuksiaan, sitä suurem-

man arvon sai hyve hänen silmissään ja sitä palavampi halu syttyi hänessä hyveen toteuttamiseen omalta kohdaltaan.

Ja kun hän kerran kävi asiaan käsiksi, ei hän puritaanilaisen hengen kasvattina tavoitellutkaan mitään sen vähempää kuin *siveellistä täydellisyyttä*. Kun hän nyt kerran tiesi, tai luuli tietävänsä, mikä oli oikein ja mikä väärin, ei hän ymmärtänyt, miksei hän olisi *aina* menetteltyt tämän tietonsa mukaisesti. Mutta pian huomasi hän ryhtyneensä »vaikeampaan tehtävään, kuin oli ajatellutkaan». Milloin hän oli varoillaan yhtä virhettä vastaan, suistui hän aavistamattaan toiseen. Väliin tekivät luonnollinen taipumus, tapa, seura, jotka hän oli alussa päättänyt voittaa summakaupalla, hänelle pahoja kepposia. Ennen pitkää pääsikin hän selville siitä, ettei pelkkä järkipäätelmien avulla saatu vakaumus täysin hyveellisen elämän suotavuudesta ja edullisuudesta riittänyt, vaan että tässäkin vaadittiin järjestelmällistä *työtä*, ankaraa harjoittelua, hellittämätöntä itsekuria.

Täytyi siis luoda järjestelmä. Synnynnäiseltä keksijältä se kävi helposti päinsä. Franklin kirjoitti ensin pieneen muistikirjaan, kunkin omalle lehdelleen, ne 13 hyvettä, joita hänen ymmärtääkseen ihmisen tuli tavoitella ja noudattaa, samalla määritellen lyhyesti, mitä hän milläkin hyveellä tarkoitti. Nämä hyveet olivat: kohtuullisuus, vaiteliaisuus (»Älä puhu muuta kuin sellaista, mistä on hyötyä toisille tai itsellesi»), järjestys, päättäväisyys, säästäväisyys, ahkeruus, rehellisyys, oikeudenmukaisuus, itsehillintä, puhtaus, tyyneys, siveys, nöyryys (»Jäljittele Jeesusta ja Sokratesta»). Sitten jakoi

hän punaisilla viivoilla kunkin sivun seitsemää viikonpäivää vastaaviin ja näiden päivien alkukirjaimilla merkittyihin seitsemään sarakkeeseen, joiden poikki kulkevista viivoista oli yksi omistettu kullekin hyveelle. Kun hän sitten Pythagoraan *Kultaisten Säkeiden* neuvoa noudattaen suoritti päivittäistä itsetutkisteluaan, merkitsi hän kunkin päivän ja kunkin hyveen ruutuun pienellä mustalla täplällä, että sitä ja sitä hyvettä vastaan oli tullut rikotuksi sinä päivänä. Näin syntyi seuraavainen hyvetaulukko:

Kohtuullisuus.

Älä syö tylsyyteen, äläkä juo päihtymykseen asti.

	S.	M.	Tiist.	K.	T.	P.	L.
Koht.							
Vait.	*	*		*		*	
Järj.	*	*			*	*	*
Päätt.		*				*	
Sääst.		*				*	
Ahk.			*				
Rehell.							
Oik.							
Itsehill.							
Puht.							
Tyyn.							
Siv.							
Nöyr.							

Saatuahan ensimmäisistä yrittelyistään sen opetuksen, ettei maksanut vaivaa pyrkiä yhdellä iskulla vapautumaan *kaikista* paheista ja saavuttamaan *kaikkia* hyveitä, kiinnitti Franklin huomionsa kerrallaan vain yhteen hyveeseen ja jätti toiset sillä välin oman onnensa nojaan. Vain siten oli mahdollista tehdä hyveistä *tottumuksia*, jotka toimivat itsestään kaikissa olosuhteissa, ilman että niitä tarvitsi vartioida piiska kädessä. Parasta oli hänen nähdäkseen alottaa kohtuullisuudella, koska se valmisti tietä kaikille muille, pitämällä pääns selkeänä ja järjen terävänä lakkaamattomaan valvontaan. Sitten oli edullisinta harjoitella muita hyveitä siinä järjestyksessä kuin ne taulukossa esiintyvät. Niinpä koetti hän ensimmäisellä viikolla noudattaa mitä ankarinta kohtuullisuutta ja pitää ensimmäisen vaakasuoran sarakkeen puhtaana, vaikka toisiin sarakkeisiin mahdollisesti ilmestyikin syyttäviä merkkejä. Seuraavan viikon määränä oli pitää molemmat ensimmäiset vaakasuorat sarakkeet puhtaina, mikäli nimittäin kohtuullisuus oli viikon kuluessa ennättänyt kehittyä niin vahvaksi tottumuksiksi, että se kykeni voittamaan kaikki kiusaukset. Kolmessatoista viikossa oli ensimmäinen »kurssi» suoritettu, ja kun jo edeltäpäin saattoi arvata, ettei muistikirja ollut voinut kokonaan vapautua takautuvista merkeistä, sopi ja täytyi alottaa uudelleen: vuoteenhan mahtui neljä kurssia. Hämmästykseseen huomasikin Franklin olevansa paljon syvemmälle vajonneena virheisiin kuin hän olisi luullutkaan. Niinpä jatkoikin hän kouluutustaan pitkät ajat, kunnes huomasi mustien merkkien olevan vähenemässä. Lohdutettuna suoritti hän sitten vain yhden kurssin vuodessa,

ja myöhemmin kurssin useamman vuoden väliajoin, kunnes yhä lisääntyvät julkiset toimet, matkat kotimaassa ja meren takana y. m. voittamattomat esteet tekivät järjestelmän soveltamisen mahdottomaksi. Mutta muistikirjaansa kuletti hän ikäänkuin alituisena varoittajana kaikkialla mukanaan.

Kun Zachris Topelius nuorena ylioppilaana täsmälleen 100 vuotta myöhemmin suoritti »viikottaisia tutkimuksia» Franklinin hyvetaulukkoa suuresti muistuttavan järjestelmän mukaan, oli hänellä, samoin kuin aluksi Franklinillakin, vain 12 hyvettä listallaan: molemmilta oli unohtunut *nöyryys*. Franklin lisäsi kuitenkin pian kolmannentoista vaakasuoran sarekkeen entisten jatkoksi, koska muuan kveekariystävä oli hänelle hienotunteisesti huomauttanut, että häntä pidetään yleensä ylpeänä ja että tämä ylpeys esiintyy varsinkin keskustelussa, missä hän helposti eksyy liian itsetietoiseen ja uljastelevaan äänensävyyn. Ja tämän vian voittamisesta koituikin Franklinille ankara työ, eikä hän saata kerskata sitä milloinkaan *todellisuudessa* voittaneensa, vaikka siltä enimmäkseen *näytti*. Sillä inhimillisten virheiden joukossa ei ole hänen mielestään toista niin sitkeätä kuin ylpeys: juuri kun luulee sen perinpohjin nujertaneensa, hyökkääkin se esiin aivan aavistamattomalta taholta ja saa ihmisen *ylpeilemään* — *nöyryydestään!* Niinpä olivatkin *Junton* keskustelusaännöt ikäänkuin tämän luontaisen taipumuksen varalta laaditut.

Toinen hyve, joka niinikään tuotti hänelle odottamattomia vaikeuksia ja jossa hänen oli työlästä lähestyä ihannettaan, oli järjestys. Häneltähän oli alkuaan puut-

tunut kiinteä suunnitelma elämäntyönsä järjestämiseksi, eikä hän siinä suhteessa ollut juuri saanut apua ulkoakaan päin. Hyvä muisti oli vielä lisännyt hänen huolimattomuuttaan, ja kun tuli itsenäisen liikkeenhoitajan moninaisten tehtävien ja huolien aika, huomasi hän niin usein rikkovansa järjestyksen hyvettä vastaan, että hän oli vähällä luopua koko yrityksestä ja tyytyä vaillinaiseen luonteeseen tässä kohdassa. Oli vain inhimillistä, että hänen lopulta tosiaankin täytyi tyytyä vaillinaisuuteen. Hän oli kyllä laatinut noudatettavakseen esim. tarkan päiväjärjestyksen, jossa kullekin tunnille aamusta klo 5:stä iltaan klo 10:een oli määrätty oma tehtävänsä ja jonka todellisia kaunistuksia olivat tämä aamukysymys: »Mitä hyvää olen minä tänään tekevä?» ja tämä ilta-kysymys: »Mitä hyvää olen minä tänään tehnyt?», mutta kokoukset, omilla tunneillaan saapuvien asiakkaiden ja vieraiden vastaanotto, kotoiset puuhut, yhä lisääntyvät suhteet monenlaisiin ihmisiin tekivät sen seuraamisen mahdottomaksi.

Eikä Franklin ollutkaan niin turhamainen, että hän olisi kertaakaan kuvitellut saavuttaneensa sen »siveellisen täydellisyyden», jota hän nuoruuden ja jalojen päämäärien hehkuttamassa innostuksessa oli lähtenyt tavoittelemaan. Mutta kun hän 79 vanhana kirjoitti tätä kohtaa elämäkerrastaan, ei hän saattanut olla toteamatta, että hän kaikesta puutteellisuudestaan huolimatta oli hyveharjoittelunsa johdosta ollut paljoa parempi ja ennen kaikkea onnellisempi ihminen kuin jos hän ei olisi milloinkaan moisiin yrityksiin ryhtynyt. Kohtuullisuutensa ansioksi laski hän erinomaisen terveytensä ja kes-

tävyytensä. Säästäväisyys ja ahkera työ, nuo ainoat rikastumisen keinot, jotka vanhempi Cato tunsivat, kohottivat hänet verrattain pian huolettomaan varallisuuteen ja soivat hänelle tilaisuuden yhä tehokkaammin palvella valtiota ja tiedettä. Taipumaton rehellisyys ja järkkymätön oikeudentunto hankkivat hänelle yleisen luottamuksen, kuljettivat hänet turvallisesti niiden monien juonien ja ansojen läpi, joiden uhkaamana hän johtavan valtiomiehen asemassaan lakkaamatta oli, ja tekivät hänestä Washingtonin ohella Amerikan vapaussodan toisen pääsankarin. Suurenmoinen itsensähillitsemisen kyky sai hänet melkein pä yli-inhimillisen tyynenä, lihas-takaan väräyttämättä, pienintäkään mielenliikettä paljastamatta kuuntelemaan niitä häpäiseviä solvauksia, joita Amerikan vapauden vaikutusvaltaiset vastustajat sekä kuninkaan neuvostossa että ylähuoneessa hänelle syytivät; hän olisi tosiaankin saattanut itsestään käyttää noita vanhan ranskalaisen runoilijan sanoja, että »nauru oli koko hänen vihansa». Nöyryys ja varovainen, kaikkea jyrkkyyttä ja kopeutta visusti välttävä puhetapa toimit-tivat hänen mielipiteilleen voiton julkisissa neuvotte-luissa ja ihastuttivat hänen yksityiseen seuraansa kaikki, sekä nuoret että vanhat, jotka kerran vain pääsivät häneen tutustumaan. Turvallisesti voikin hän sentähden kehoittaa jälkeläisiään seuraamaan hänen esimerkkiään ja luvata vaivojen palkaksi runsaat hedelmät.

Alkuaan ajatteli Franklin kuitenkin tehdä laajemmat-kin piirit osallisiksi kokemuksistaan ja järjestelmästään ja johdattaa niitä hänen tavallaan tavoittelemaan siveel-listä täydellisyyttä. Ensi innostuksessaan oli hänellä

v. 1731:n tienoilla aikomus kirjoittaa erikoinen kirja, *Hyveen Taito*, missä piti osoitettaman kustakin hyveestä lähtevät edut ja sen vastakkaisesta paheesta koituva vahinko, samoin kuin keinot kunkin hyveen saavuttamiseksi, ja missä lisäksi piti todistettaman se väite, etteivät paheelliset teot olleet turmiollisia siksi, että ne olivat kiellettyjä, vaan kiellettyjä siksi, että ne olivat turmiollisia. Alottelevan miehen ahtaat olosuhteet eivät kuitenkaan sallineet hänen toteuttaa tätä suunnitelmaansa, eikä myöskään erästä toista, paljon laajempaa, suorastaan koko maailmaa syleilevää suunnitelmaa, joka läheisesti liittyi edelliseen ja jota hän samoihin aikoihin ankarasti mielessään pohti. Oli näet perustettava suuri, kaikkiin maihin leviävä *Hyveen Puolue*, joka johtaisi maailman asioita valistuneemmin, epäitsekkäämmin ja onnellisemmin kuin puolueet yleensä tekevät. Puolueen oli määrä aluksi pysyä salaisena, jottei siihen voisi tunteutua sopimattomia aineksia. Sen tuli kerätä jäseniään varsinkin nuorten, lahjakkaiden miesten joukosta, jotka olivat suorittaneet tarpeellisen määrän noita Franklinin keksimiä kolmentoista viikon hyvekursseja ja jotka sitoutuisivat ehdottomasti noudattamaan puolueen sääntöjä. Tämän hyveharjoittelun ja näiden sääntöjen pää-tarkoituksena oli kasvattaa jokaiseen valtioon riittävä määrä *hyviä kansalaisia*, jotka toimisivat yhteisön parasta silmällä pitäen, ilman että mitkään mieskohtaiset etujen tavoittelut, uskonnolliset kiistat tai puoluevehkeyt pääsisivät heidän katsettaan sumentamaan.

Sekä omasta hyvekamppailustaan että varsinkin hyvetä edistävän puolueen suunnitelmastaan huomauttaakin

Franklin erikoisesti, etteivät ne lähteneet mistään uskonnollisesta lahkointoilusta, vaan että ne päinvastoin koettivat pysytellä mahdollisimman erillään kaikista uskonnollisista liikkeistä ja suunnista, olivatpa ne mitä tahansa. Hän oli syvästi vakuutettu siitä, että hänen järjestelmänsä tuottaisi hyötyä ja siunausta *kaikille* ihmisille, huolimatta siitä, mitä uskontoa he tunnustivat. Voidakseen nyt levittää *Hyveen Puoluetta* kaikkien kansojen keskuuteen, ottikin hän sentähden omien sanojensa mukaan kaikista tärkeimmistä uskonnoista niiden yhteiset pääkohdat ja asetti ne suuren yrityksensä aatteelliseksi pohjaksi. Nämä kohdat, täsmälleen samat, jotka Rousseaukin 30 vuotta myöhemmin *Yhteiskuntasopimuksessaan* laski yhteiskuntaa säilyttävän »kansalaisuskonnon» perustukseksi ja jotka yleensäkin kuuluivat deistisen »*luonnollisen uskonnon*» opinkappaleihin, käsittivät uskon laupiaaseen Jumalaan, maailman luojaan ja hänen kaitsemukseensa, sielun kuolemattomuuteen, hyveen palkitsemiseen ja paheen rankaisemiseen joko täällä tai tulevassa elämässä sekä ennen kaikkea hyveen harjoittamiseen ja lähimmäisen rakastamiseen Jumalalle otollisimpana palveluksena.

Tässä *Hyveen Puolueen* selvässä ja yksinkertaisessa uskontunnustuksessa pysyi Franklin koko ikänsä. Se merkitsi sen kehityksen lopputulosta, joka oli kuljettanut hänet kodin ankarasta kalvinilaisuudesta aikakaudelle ominaisen vapaa-ajattelun tietä lempeään, ihmisystävälliseen rakkausoppiin. Niinkuin tiedämme, oli hän jo 15-vuotiaana lukemiensa deististen kirjailijain Tolandin, Anthony Collinsin, Shaftesburyn vaikutuksesta alkanut

epäillä jumalallista ilmoitusta ja useimpia kristillisten kirkkokuntien opinkappaleita ja hyljännyt ne rohkeasti: nuorten älyniekkojen ensimmäisiä henkisen vapautumisen ja vastaisen hedelmällisyyden merkkejähän on rohkea kieltäminen ja heidän ensimmäisiä tekojaan Descartes'in lauseen: »Minä ajattelen, siis olen olemassa» muuttaminen lauseeksi: »Minä epäilen, siis minä ajattelen». Mutta kun hän sai kokea, millaiseen siveelliseen höllyyteen deismin kielteiset puolet hänet itsensä veivät ja millä tavalla hänen kääntämänsä ystävät John Collins ja Ralph, samoin kuin kuvernööri Keith, joka oli myös deistinen »vapaa-ajattelija», häntä kohtelivat, alkoi hän ajatella, että vaikka »tämä oppi saattoikin olla oikea, ei se ollut varsin hyödyllinen». Siitä lähtien pyrkikin hän sentähden kiinnittämään yhä suurempaa huomiota deisminsä rakentaviin puoliin, varsinkin hyveen harjoittamiseen, koska hän oli vakuutettu siitä, että ihmisen jo oman etunsa kannalta tulee olla mahdollisimman hyveellinen. Vaikkei hän Topeliuksen tavoin kirjoittanutkaan jumalanpelkoa harjoiteltavien hyveiden joukkoon, piti hän kuitenkin Jumalaa kaiken viisauden lähteenä ja katsoi »oikeaksi ja tarpeelliseksi anoa hänen apuaan sen saavuttamiseen» seuraavin joka aamu toistettavin ja Addisonin, Thomsonin, Ciceron ja Salomonin lauselmiä jatkoksi hyvetaulukoiden alkuun piirretyin sanoin:

»Oi kaikkivaltias Hyvyys! Laupias Isä! Armollinen Ohjaaja! Lisää minussa sitä viisautta, joka osoittaa minulle minun todellisen parhaani. Vahvista päätöstäni täyttää kaikki, mitä tämä viisaus käskee. Ota vastaan toisille lapsillesi tekemäni

ystävälliset palvelukset ainoana minun voimaini mukaisena kiitollisuuden osoituksena niistä hyvistä töistä, joilla minua lakkaamatta muistat.»

Kun Franklin oli täten ankarasta hyvekilvoittelusta ja lempeästä lähimmäisenrakkaudesta saanut tyydytyksen sielunsa voimakkaalle täydellisyyskaipaukselle, riitti hänelle deistien luonnollinen uskonto semmoisenaan, eikä hän, käyttäen hyväkseen Pennsylvaniassa vallitsevaa uskonvapautta, liittynyt varsinaisesti mihinkään siellä toimivaan kirkkokuntaan. Hänen suvaitsevaisuutensa oli ehdoton ja hän kunnioitti syvästi toisten uskonnollista vakaumusta, haluamatta milloinkaan sitä loukata. Vaikka hän antoikin eri suunnille arvoa sen mukaan kuin niissä ilmeni pyrkimystä siveellisen ihmisen kasvattamiseen, uskoi hän kuitenkin »kehnoimmastakin lähtevän jotain hyvää» ja avusti poikkeuksetta kaikkia lahkoja, milloin ne vain keräyslistoineen kääntyivät yleisön puoleen. Erikoisen innokkaasti oli hän mukana puuhaamassa Philadelphian suurta puolueetonta kokoushuoneustoa, jossa kaikkien uskontojen ja lahkojen edustajilla oli oikeus vapaasti puhua, »vaikka sitten Konstantinopolin mufti toimittaisi lähetyssaarnaajan julistamaan meille muhamettilaisuutta». Luonnollisesti oli hän myös johtajana armeliaisuuslaitoksia, sellaisia kuin orpokotia ja sairaalaa, perustettaessa. Kunnioituksesta vanhempainsa uskontoa kohtaan kannatti hän vuotuisilla maksuillaan Philadelphian ainoata presbyteriläistä kirkkoa, kävipä aluksi jumalanpalveluksissakin, mutta luopui siitä pian kokonaan, kun huomasi papin haluavan tehdä kuulijoistaan

mieluummin kiivaita *presbyteriläisiä* kuin *hyviä kansalaisia*. Kernaasti kuunteli hän kuitenkin älykkäiden ja taitavain kiertävain saarnamiesten esityksiä, vaikka hän etupäässä tekikin havaintoja puhujan erilaisten otteiden vaikutuksista hänen anteliaisuuteensa, hänen äänensä soinnusta ja vahvuudesta, hänen saarnojensa uutuudesta tai vanhuudesta tai omintakeisuudesta. Jos puhuja oli oikein kuuluisa teki hän hyviä kaupun-
poja painattamalla hänen saarvojaan.

VII. Köyhä Rikhard.

Rehellisenä hyveen harjoittajana tunsi Franklin myös velvollisuudekseen korjata niin hyvin kuin suinkin voi ne »painovirheet», mitkä hän oli nuoruutensa ajattelumattomuudessa tullut tehneeksi. Heti kun vain kykeni, maksoi hän korkoineen sen rahasumman, minkä hän oli antanut niin kevyesti luistaa Collins-ystävän hurjasteluihin. Ennen pitkää sopi hän myös veljensä tai oikeammin velipuolensa kanssa entiset kolttoiset, ja kun tämä pian kuoli, piti Franklin huolta hänen poikansa kouluttamisesta ja ammattikasvatuksesta, teki tästä kunnollisen kirjanpainajan ja tuki hänen ensimmäisiä askeleitaan oman liikkeen hoitajana. Hyvin vaikeata oli hänen pelastaa neiti, nyttemmin rouva Read siitä haaksirikosta, johon tämä oli suurimmaksi osaksi hänen huikelevaisuutensa takia joutunut, jos kohta oli ollut syytä tytön äidissäkin. Savenvalajalla sanottiin olleen toisen vaimon Englannissa, mutta pitkän välimatkan takia oli siitä vaikeata ottaa selkoa. Edelleen kerrottiin samaisen savenvalajan kuolleen Länsi-Intiassa, minne hän oli paennut velkojiaan, mutta hänen kuolemastaan ei ollut olemassa minkäänlaisia varmoja tietoja. Naapurissa käydessään ei Franklin voinut kuitenkaan helty-mättä katsella tuon ennen niin päivänpaisteisen naisen masentunutta alakuloisuutta, vaan virisi vanha rakkaus

uudelleen, ja 1 p. syysk. 1730 otti Franklin sekä soimavaa omaatuntoaan rauhoittaakseen että sydämensä ääntä kuullakseen entisen morsiamensa vaimokseen. Kaikki se pelko, minkä tämän vaimon epävarma asema oli nostanut, osoittautui ajan pitkään aiheettomaksi. Mitään oikeudellisia rettelöitä ei syntynyt, ja Franklinilla oli täysi syy olla avioliittoonsa tyytyväinen. Hän sai vaimostaan uskollisen ja tarmokkaan apulaisen, joka piti mallikelpoista taloutta, hoiti paperikauppaa, nitoi lentolehtisiä, kunnioitti ja rakasti miestänsä ja koetti kaikkiin tavoin tehdä hänet onnelliseksi. Ainoana pilvenä heidän onnensa taivaalla oli se avioton poika, William, joka Franklinilla oli muistona nuoruuden ja hulluuden ajoilta. Deborah Franklin ei voinut luonnollisista syistä sietää tätä nuorukaista, koska isä piti hänestä paljon, tunnusti hänet julkisesti pojakseen ja koetti viedä häntä kaikkiin tavoin eteenpäin. Rouvaparka pelkäsi, että tämä tungetteliija ryöstäisi häneltä ja hänen ainoalta eloon jääneeltä lapseltaan Saaralta puolison ja isän rakkauden — aivan turha pelko, niinkuin rva Franklin sai sittemmin niin selvästi nähdä.

Ylistäessään vaimonsa hyviä ominaisuuksia viittaa Franklin englantilaiseen sananparteen: »Ken tahtoo menestyä yrityksissään, hänen täytyy kysyä vaimonsa neuvoa». Ainakin oli Franklinille itselleen näin luotettava ja työteliäs toveri suureksi hyödyksi, sillä hänen liikkeensä, kun oli alkuvaikeuksista suoriuduttu, menestyi mainiosti ja laajeni laajenemistaan.

Jo toisena vuotena sen jälkeen kun hän oli saanut oman kirjapainon alkoi Franklin kirjanpainajain yleiseen

tapaan julkaista omaa sanomalehteä, niin että Philadelphia huomasi yht'äkkiä kahden paikallisen sanomalehden tavoittelevan kaupunkilaisten suosiota. Ennestään oli kaupungissa nimittäin olemassa Bradfordin lehti, huonosti toimitettu, kuiva ja pieni, mutta ainoana seudulla mainiosti kannattava. Franklinilla oli oikeastaan ollut aikomus heti omiin suojiinsa päästyään perustaa sanomalehti, koska hän saattoi luottaa kynäänsä ja tietoihinsa, mutta kun Keimer oli saanut vihuä entisen kisaillinsa suunnitelmasta, oli hän päättänyt ehtiä ennen, ja niin olikin hän tuossa tuokiossa pannut jalkeille komealla nimellä ja komeilla lupauksilla varustetun lehden. Franklin ei arvannut niin pieneen kaupunkiin perustaa kolmatta sanomalehteä, ennen kuin tämä odottamaton kilpailija oli kukistettu. Siihen kuluikin vain kolme neljännesvuotta, sillä Franklin oli liittynyt tukemaan Bradfordin lehteä ja suunnanut sen palstoilta kaiken lukeneisuutensa ja sukkeluutensa tulen Keimerin horjatelevia varustuksia vastaan. Keimer antautui täydellisesti ja myi lehtensä syyskuussa v. 1729 pilkkahinnasta Franklinille, joka säilytti sen pitkästä nimestä vain lopun — *Pennsylvania Gazette* — ja puhalsi siihen heti alusta toisenmoisen hengen. Ennen pitkää täytyi Keimerin velkojain tyydyttämiseksi luopua kirjapainostaankin ja väistyä, hänenkin, Länsi-Intian saarille. Yhtä huonosti kävi hänen liikkeensä jatkajan, Franklinin entisen oppilaan: tuhlaavan elämänsä takia oli hänenkin hyvin pian seurattava edeltäjänsä etelään.

Jällellä oli siis enää Bradford kirjapainoineen ja viikko-lehtineen. Kilpailu muodostui tietysti ankaraksi. Rikas

Bradford oli Franklinia, 23-vuotiasta alottelevaa nuorukaista paljon edullisemmassa asemassa jo senkin takia, että hän oli siirtokunnan postimestari. Sitä asemaansa käytti hän niin häikäilemättömästi hyväkseen, että kielsi postiratsastajia kuljettamasta Franklinin lehteä tilaajille — menettelytapa, jota ei Franklin myöhemmin vuorostaan postimestariksi tultuaan noudattanut. Franklinin oli lahjottava ratsastajat ja hankittava uutisensakin, jotka kilpailijalle kulkivat mukavasti postitse, miten vain osasi. Yleinen mielipide katsoikin hänen turhaan potkivan tutkainta vastaan, kuljetti enimmäkseen ilmoitukset Bradfordille ja julisti Bradfordin lehden uutiset paljon runsaammiksi ja tuoreemmiksi. Mutta *Pennsylvania Gazette* ei hellittänyt. Sama kynä, joka oli Bradfordin lehdessä herättänyt suurta huomiota ja kukistanut yhden kilpailijan, pani paraansa *Pennsylvanian Sanomienkin* palstoilla kukistaakseen toisen tai ainakin valatakseen siltä lukijain enemmistön. Se kirjoitti selvää ja helppotajuista, mutta aina erinomaisen ytimekästä, pirteää, nokkelain juttujen ja sananlaskujen höystämää kieltä. Se tarjosi yleisölle Addisonin malliin seipitettyjä tapatutkimuksia, Sokrateen keskustelutapaa noudattavia opettavia vuoropuheluja hyveestä ja nautinnosta, valtiomiehistä ja valtiotaidosta, jäljensi muka lähetettyinä kirjeinä monet nasevat, vaikka varsin hyvänsävyiseen muotoon laaditut hyökkäykset kilpailijalehteä ja etenkin sen uutisten tuoreutta vastaan, vakuutti lukijansa matematiikan hyödystä, selvitti heille oikean omen olemuksen ja uusimmat keksinnöt, pohti laajoissa ja erinomaista tietojen runsautta todistavissa kirjoituksissa

hallitusta ja sen tehtäviä, painovapautta ja, paikallisesta kokemuksesta lähtien, maanjäristyksiä, niiden otaksuttuja syitä ja erilaisia ilmenemismuotoja. Tämän kynän koko toiminta osoitti sen käyttäjän nyt korjaavan runsaasta satoa monivuotisesta tyyliharjoittelustaan ja lukuinnostaan ja tulevan varsin lähelle sitä sanomalehden-toimittajan ihannetta, jota *Pennsylvania Gazette* oli kuvannut ensimmäisen numeronsa tilausilmoituksessa: »Sanomalehtikirjailijalla pitäisi oppineiden mielestä olla laaja kielten tuntemus; hänen tulisi kyetä kirjoittamaan sujuvasti ja varmasti ja selostamaan asioita tarkasti ja helppotajuisesti, muutamain harvoin sanoin; hänen pitäisi osata puhua sodasta sekä maalla että merellä; hänen tulisi olla hyvin perehtynyt maantieteeseen, aikansa historiaan, ruhtinaiden ja valtioiden erilaisiin pyrintöihin, hovien salaisuuksiin ja kaikkien kansojen tapoihin ja tottumuksiin.»

Mutta Franklin ei käyttänyt nelisivuista viikkoleh-
teään ainoastaan lukijain huvittamiseen ja heidän tietojensa kartuttamiseen. Hän tahtoi hankkia sille myös valtiollista ja yhteiskunnallista merkitystä julkisten asiain pohtijana, kansan oikeuksien puolustajana, yleishyödyllisten aloitteiden esittäjänä ja kannattajana, yleisten väärinkäytösten ja paheiden ruoskijana. Erinomaisen kuvaava ja koko Franklinin vastaisen käänteentekevän valtiomiestoiminnan suuntaa osoittava on se seikka, että hän jo lehtensä toisessa numerossa 2 p. lokak. 1729 kävi tarmokkaasti puolustamaan amerikkalaisten siirtokuntien vapautta emämaan orjuuttamishalua vastaan. Massachusettsin eduskunnan ja sikäläisen kuvernöörin

välillä oli nimittäin jo pitkät ajat käyty samaa riitaa, joka vielä 45 vuotta myöhemmin oli polttavana Amerikan ja Englannin lopullisessa välien selvittelyssä. Kuvernööri vaati Englannista saamiensa ohjeiden mukaan ensin itselleen ja sitten kaikille seuraajilleen vakinaista 1000 punnan palkkaa, kun taas siirtokunnat olivat tähän asti katsoneet perustuslakiensa takaamaksi oikeudeksi suorittaa kuvernöörin vaivoista korvausta sen mukaan kuin hän oli tehnyt toimensa siirtokunnan tyytyväisyydeksi, koska se oli ainoa side, joka yhdisti hallitsevien ja hallittujen etuja ja joka esti kuvernööriä suistumasta omavaltaisuuteen. Franklin teki nyt lehdessään selkoa asian vaiheista, asettui kokonaan synnyinseutunsa miesten puolelle ja ylisti lennokkaasti amerikkalaisten vapaudenrakkautta.

Tämä kirjoitus kiinnitti heti kaikkien isänmaallisten kansalaisten huomiota pitkin koko rannikkoa, siitä puhuttiin paljon ja Franklinin lehdelle kertyi joukko uusia tilaajia. Oli kuitenkin niitä, jotka tahtoivat hillitä hänen liiallista rohkeuttaan. Kun hän oli ensimmäisissä numeroissaan hieman kovakouraisesti kosketellut myös eräiden vaikutusvaltaisten philadelphialaisten julkista toimintaa, moittivat muutamat kaupunkilaiset häntä siitä ja huomauttivat, että hän siten menettäisi mahtimiesten suojeluksen. Ryhtymättä puolusteluihin pyysi Franklin kohteliaasti herroja luokseen illalliselle, jotta saataisiin asiasta tarkemmin keskustella, varsinkin jos hänen kirjoituksestaan loukkaantuneet suvaitsisivat tulla mukaan. Siihen suostuttiin. Franklin kuunteli jälleen vaijeten vieraittensa mielipiteitä hänen sanomalehtikirjailustaan.

Kun sitten käytiin pöytään, hämmästyivät vieraat nähdessään tarjolla vain karkeista n. s. sahajauhoista tehtyjä palleroita ja vettä. Kohteliaisuudesta yrittivät he nieleskellä parhaansa mukaan näitä spartalaisia palleroita ja huuhdella niitä vedellä alas, mutta pian täytyi heidän laskea lusikkansa syrjään. Franklin sitävastoin söi osuutensa näköjään mitä parhaimmalla ruokahalulla, ikäänkuin ei olisi toisten pulaa huomannutkaan, nousi sitten tuoliltaan ja lausui: »Hyvät ystävät! Mies, joka osaa tulla toimeen sahajauhopalleroilla ja vedellä, ei tarvitse kenenkään suojelusta.»

Tämä peloton riippumattomuus muiden mielipiteistä, olivatpa ne sitten kuinka mahtavien henkilöiden mielipiteitä tahansa, jota Franklin osoitti näin aito plutarkolaisella tavalla, lyö myös miehekkään leimansa koko hänen myöhempään toimintaansa ja näyttää hänen aina asettaneen totuuden ja oikeuden oman etunsa edelle.

Tällä kerralla ei hänen etunsa kuitenkaan kärsinyt näistä rohkeuksista. Päinvastoin. Kun siirtolan johtomiehet huomasivat nyt vihdoinkin ilmestyneen maahan sanomalehden, jonka huolellinen painoasu jo osoitti kehittynyttä ammattitaitoa ja jonka julkaisija antoi niin ilahuttavia näytteitä sekä tietojensa runsaudesta että työtä pelkäämättömästä ahkeruudestaan ja luonteensa lujudesta, pitivät he velvollisuutenaan auttaa ja rohkaista häntä. Niinpä uskottiin Pennsylvanian edustajakamarin kaikki painotyöt Franklinille, sitten kun tämä oli saanut sopivan tilaisuuden näyttää, mikä oli ero hänen liikkeensä suorittaman ja Bradfordin suorittaman työn välillä. Näihin valtion töihin kuului myös

siirtolan paperirahan valmistaminen. Olikin oikein ja kohtuullista, että tämä ansiotilaisuus suotiin Franklinille, sillä hänhän oli vähää ennen kuin eduskunta oli päättänyt laskea lisää paperirahaa liikkeeseen julkaissut *Paperirahan luonteesta ja tarpeellisuudesta* lentokirjan, joka osoitti 23-vuotiaan tekijän aivan hämmästyttävän perinpohjaisesti ajatelleen kansantaloudellisiakin kysymyksiä ja joka suuresti vaikutti eduskunnan myönteiseen päätökseen. Lisäksi oli Franklinilla jo kokemusta setelien painamisesta, sillä hänhän oli toisen kerran Keimerin palveluksessa ollessaan valmistanut New-Jerseylle paperirahaa, piirtänyt mallit kupariin, valanut tarpeelliset kirjaset, rakentanut tätä työtä varten Amerikan ensimmäisen laakapainon ja voittanut älykkäällä keskustelullaan painamista valvovien eduskunnan jäsenten huomion ja ystävyyden. Ennen pitkää sai Franklin jatkuvasti suorittaakseen myös Newcastle'in paperirahan valmistamisen, samoin kuin muutkin julkiset painotyöt, joiden kaikkien yritysten hän sanoo kannattaneen mainiosti. Pian oli hänellä myös ilo todeta, että *Pennsylvania Gazette* »tuotti tavattoman hyvin». Ja Benjamin Franklin oli kohta nimi, joka tunnettiin sekä kaupungissa että maaseudulla ja jolla oli hyvä kaiku.

Mutta hedelmällisimpään liikeyritykseensä osui Franklin kuitenkin silloin, kun hän v. 1732 Richard Saundersin, »opin ystävän» nimellä alkoi julkaista jonkunlaista kansankalenteria, joka ensiksikin sisälsi kaikki tavalliset almanakan tiedot ja lisäksi runsaan joukon huvittavia ja opettavia kertomuksia, kaskuja ja runoja. Heti ensi kerralla levisi kalenteria niin paljon, että siitä täytyi

ottaa kolme painosta ennen tammikuun loppua. Niinä 25 vuotena, joina tämä merkillinen *Poor Richard's Almanac* (*Köyhän Rikhardin Almanakka*) ilmestyi, oli se Amerikan kansan suosituinta luettavaa ja on se epäilemättä melkoisesti vaikuttanut tämän kansan lukuintoon ja yleensä henkiseen kehitykseen. Kuljettihan se oivalisia säästäväisyyteen, toimeliaisuuteen ja kaikkinaisiin hyviin tapoihin neuvovia kirjoituksiaan ja sananlaskujaan kymmentuhannen painoksissa ympäri maata ja esiintyihän siinä Franklinin herttainen, leikillisen-vakava kirjoitustapa parhaassa loistossaan. Varsinkin sananlaskuihin ja lyhyihin muistolauseisiin kiinnitti käytännöllinen Franklin suurta huomiota ja suuria toiveita, koska hän tahtoi niiden avulla painaa ohjeensa lähtemättömästi lukijain mieleen. Hän keräsi niitä mistä vain suinkin löysi, sepitti itse lisää ja antoi niille niin iskevän muodon, että hyvin useat tällaiset sananlaskut, m. m. tuo tunnettu *Time is money, Aika on rahaa* ovat *Köyhän Rikhardin Almanakasta* siirtyneet englanninkielen kaatomattomaksi omaisuudeksi.

Päättyessään v. 1757 toisen Englanninmatkansa johdosta almanakan julkaisemisen, almanakan, joka oli ollut hänelle aineellisesti ja Amerikan kansalle henkisesti todellinen kultakaivos, keräsi Franklin viimeiseen tämännäköiseen neuvokirjoitukseensa »ikäänkuin polttopisteseen», sanoo hän itse, tärkeimmät Köyhän Rikhardin vuosien varrella lausumat ohjeet ja sananparret. »Isä Aapraham» siinä niitä lakkaamatta toistaa, osottaessaan huutokauppaan kerääntyneelle kansanjoukolle, etteivät isänmaan tärkeisiin tarpeisiin vaaditut verot ole

suinkaan rasittavimmat, vaan että laiskuutemme, tuhlaavaisuutemme ja turhamaisuutemme ne meillä suurimmat verot maksattavat. Tämä *Tie Rikkauteen* on epäilemättä Franklinin levinnein kynäntuote, sillä kaikki amerikkalaiset sanomalehdet ottivat sen viipymättä palstoilleen, Englannissa painettiin sitä seinätaulun muotoon ja toimitettiin joka tölliin, ja muillekin kielille käännettiin sitä ahkerasti. Uudempien tutkimusten mukaan on siitä ilmestynyt 76 englantilaista painosta, 56 ranskalaista, 11 saksalaista, 9 italialaista sekä lisäksi espanjalaisia, tanskalaisia, ruotsalaisia, puolalaisia, venäläisiä, böömiläisiä, hollantilaisia, katalonialaisia, uuskreikkalaisia, kiinalaisia y. m. käännöksiä. Se on myöskin ainoa Franklinin kirjoitus, joka on kulunut Suomen kansan käsissä, samoin kuin Turussa J. W. Lilljan v. 1860 painama 15-sivuinen kirjanen on ainoa yhtenäinen esitys hänen elämänsä vaiheista, mitä suomenkielellä on tähän asti ollut olemassa. *The Way to Wealth* ilmestyi ensi kerran suomeksi v. 1826 nimellä:

Vanhan Richardin Aawe- ja Neuwo-Kirja opettava kuinga hänen halullinen Lukiansa taitaa tulla rikkaxi, onnellisexi ja kunnioitettavaxi. Ruotsin kielestä suomenettu. Turusa 1826. Prändätty J. C. Frenckellin ja Pojan tykönä.

Siinä nyt aluksi huutokauppatilaisuuteen kokoontuneet ihmiset kysyvät harmaapäältä ukolta, onko tämä sitä mieltä, että »nykyiset kallit ulostewot perätin imevät märjän maasta?» Silloin alkaa ukko lasketella sananparsiansa, pistääpä väliin omasta innostaan jonkunlaiseksi

runoksikin, niinkuin esim. kevytmielistä, tuhlailevaa elämää soimatessaan:

Monikin omaisuus
 Meni juur niinkuin se tuli,
 Ett isändä huones'
 Käwi ain juowuxis'
 Ja emändä korjan'
 Meni hyppäjin seuran.
 Waan pitä oll' ain koton',
 Ja toimitta talon
 Parast' ja hywää,
 Kans' kehrää ja kutoo.

Tähän pääkirjoitukseen liittyy vielä »Jatkando», jossa yhä teroitetaan sitä samaa asiaa: »kuinga he taitaawat rahatuttinsa hywin rekruterata». Lisäksi tarjotaan »hywä neuwo» eräälle nuorelle miehelle velasta ja sen rehellisestä maksamisesta, sekä lopuksi *Pilli*, missä Franklin opettavasti kertoo lapsena tekemästään älyttömästä pillin kaupasta ja sitten katselee, kutka ihmiset hänen nähdäkseen »maksavat liian paljon pillistään».

Toinen painos lähti vain 6 vuotta myöhemmin liikkeelle Oulusta C. L. Barckin toimittamana oivallisesti painettuna 47 sivun vihkona. Tämä painos, jonka nimenä on

Rikkauden Awain ja Onnen Ohjat, eli Wanhan Richardin Keinot Kaikkinaiseen Menestykseen,

kulkee kansilehdeltään alkaen kokonaan kalevalaisen runomitan merkeissä, niin että useat sananlaskut esiintyvät aito suomalaisessa asussa:

Nukkuwa kettu ei kanoja kaappaa',
 Eikä maaten markat tule',
 Istuen isot hopeat.
 Ei unta werosta wiiä',
 Makuuta maan otoista.

Barckin kirjanen antoi jo erinäisiä tietoja »muinosen mainion miehen» Franklinin elämästä, mutta Benjamin Franklinin nimi ilmestyi kansilehdelle vasta kolmannessa painoksessa, jonka A. C. Öhmann Jaakko Jaakonpojan suomentamana julkaisi Porvoossa v. 1843. Entisten kappaleiden lisäksi on tässä vielä »Kolme pientä Huoneen taulua, jotka osottawat kuinka aikaa ja rahaa säästetään». *Neuvoja kaikille säädyille rikkaaksi ja onnelliseksi päästäksensä* painettiin toisen kerran v. 1862, P. Tikkasen kustannuksella, niinikään Porvoossa, ja Oulussa ilmestyi vielä v. 1891 uusi *Rikkauden Avain*, niin että *Köyhä Rikhard* on viisine painoksineen kyllä pannut parhaansa tehdäkseen Suomen kansasta »rikkaan ja onnellisen».

VIII. Rikas Benjamin.

Franklinin itsensä ei ollut tarvinnut enää pitkään aikaan pelätä seuraavan *Köyhän Rikhardin* sananlaskun tutkainta: »Tyhjän säkin on vaikea pysyä pystyssä». Hänen säkkinsä oli kaikkinaisilla luvallisilla ja rehelli- sillä keinoilla täyttynyt vuosi vuodelta. Tavallisen kirja- paino- ja julkaisutyönsä ohella oli hän myynyt valmista- maansa mustetta ja painamiaan monenlaisia kaavakkeita, »moitteettomimpia, mitä oli koskaan meidän maassamme nähty». Hän oli sitonut kirjoja, välittänyt paperilump- pujen kauppaa ja lähettänyt maailmaan suuret määrät lentolehtisiä milloin mistäkin päivän polttavasta kysy- myksestä. Naimisiin mennessään oli hän jo maksanut hyvän joukon velkojaan, ja jo niin varhain kuin v. 1733 oli hän perustanut ensimmäisen haaraliikkeensä Etelä- Karolinaan Charlestonin kaupunkiin. Hän oli nimittäin kuullut siellä tarvittavan kirjanpainajaa ja heti oli hän lähettänyt sinne yhden luotetuimmista kisälleistään, joita hänellä silloin oli jo useampiakin, mukanaan Frank- linin hankkimat koneet. Välipuheen mukaan tuli Frank- linin saada kolmas osa vuosituloista, sitten kun niistä oli vähennetty välttämättömät menot. Sovitun ajan, tavallisesti kuuden vuoden kuluttua oli yhtiökumppa- nilla oikeus ostaa koneet ja kirjasimet niiden todellisesta arvosta ja jatkaa liikettä omissa nimissään. Kun ensi- mäinen yhtiökumppani kuoli verrattain pian, jättäen

jälkeensä sotkuiset asiat, sai Franklin tilaisuuden ihailta hänen hollantilaisyntyisen vaimonsa tarmoa ja liiketaitoa, tämä kun mainiona kirjanpitäjänä selvitti tuota pikaa tilit ja hoiti kirjapainoa niin suurella menestyksellä, että hän määräjän kuluttua kykeni ostamaan Franklinita koko laitoksen pojalleen: mikä antaa aina käytännölliselle ajattelijallemme aiheen suositella kirjanpitoa nuorten tyttöjen opittavaksi pikemmin kuin tanssia ja soittoa. Ennen pitkää oli Franklinilla haaraliikkeitä useimmissa siirtokunnissa. Ne menestyivät kaikki hyvin, tuottaen Franklinille runsaita tuloja, ja kun enimmäkseen yhtiökumppanit jaksoivat jo ensimmäisen määräjän kuluttua lunastaa kirjapainon omakseen, syntyi siten useita itsenäisiä liikkeitä pitkin Amerikkaa. Franklinin toiminta osoittautui siis tälläkin alalla erittäin hedelmälliseksi.

Niinpä myöntääkin hän voineensa olla monesta syystä tyytyväinen Pennsylvaniaan asettumiseensa. Olihan hän tämän maakunnan tarjoamissa vapaissa oloissa saanut häiritsemättä kehittää sekä liikemiestäipumuksiaan että henkisiä lahjojaan. Kiihtolisuudesta halusi hän nyt kaikin tavoin edistää sen parasta. Omasta puolestaan tahtoi Franklin olla ja opastaa muitakin olemaan ennen kaikkea hyvä kansalainen: hänen ihanteensa tuli tässä suhteessa melkoisen lähelle muinaisen Kreikan ja Rooman kansalaisihannetta. Ja jota enemmän hänen varallisuutensa karttui, niin että hän 1730-luvun loppupuolella saattoi jo vetäytyä kokonaan erilleen varsinaisesta ammattityöstä ja tyytyä vain erilaistenliikkeittensä ylijohtoon — luovuttipa hän v. 1748 kirjapainonsa kokonaan eräälle apulaiselleen tuhannen punnan vuosi-

osuudesta — sitä ehdottomammin katsoi hän myös voinansa noudattaa kaikkeen yleishyödylliseen suuntautuvan mielensä käskyä ja sitä kokonaisemmin antautua hoitamaan maakunnan yhteisiä asioita. 1740-luvulta lähtien kuluikin Franklinin koko jällelläoleva pitkä ikäkausi julkisiin kunnallisiin ja valtiollisiin toimiin, sellaisiin toimiin, jotka ovat vaikuttaneet käänteentekevästi koko Amerikan kansan historiaan.

Niinkuin julkisen lainakirjaston perustaminen, Franklinin ensimmäinen yleishyödyllinen yritys, tarkoitti lähinnä philadelphialaisten parasta, samoin oli hänen seuraavienkin alotteidensa silmämääränä tämän ripeästi kehittyvän kveekarikaupungin etu. Lähinnä kiinnitti hän huomionsa siihen tapaan, millä kaupungissa suoritettiin yövartiota: kiinteistönomistajat maksoivat kukin piirinsä vahtimiehelle 6 shillingiä vuodessa, jotta tämä pitäisi sopivalla tavalla huolta heidän talonsa ja tavarainsa suojelemisesta. Tämä »sopiva tapa» muuttui kuitenkin usein epäilyttävien renttujen palkkaamiseksi vartijantoiimiin ja iloiseksi ryypiskelemiseksi kapakoissa. Niinpä esitti nyt Franklin *Juntossa*, että vartijain palkkaaminen ja toiminta järjestettäisiin viralliseksi ja säännölliseksi ja että menojen peittämiseksi kukin kaupunkilainen maksaisi omaisuutensa arvon mukaan. *Junto* otti alaosastoineen asian omakseen, ja jonkun ajan kuluttua pantiinkin Franklinin ehdotus täytäntöön.

Seuraava Franklinista ja *Juntosta* lähtenyt toimenpide oli vapaaehtoisten palokuntien perustaminen. Laaja-alaisessa kaupungissa ei ollut minkäänlaista järjestettyä toimintaa tulipalojen varalta, jotka siitä syystä saivatkin

aikaan hirveätä tuhoa. Tuota pikaa muodostettiin useampia 30—40 miehen osastoja, joiden tuli aina pitää valmiina nahkasankoja veden kuljettamista ja vahvoja vassuja ja säkkejä tavarain pelastamista varten ja joiden oli määrä kokoontua kerran kuussa pohtimaan paraita sammutustapoja ja paraita keinoja tarpeellisten välineiden hankkimiseksi. Puuha menestyi mainiosti. Melkein kaikki kaupungin miehet liittyivät kukin osastoonsa, ja Franklinin perustama ensimmäinen osasto oli elossa vielä silloin kun hän 50 vuotta myöhemmin tästä yrityksestään kirjoitti.

Franklinista ei myöskään ollut soveliaista, että kaupungissa, jossa pian alkoi olla hyvän joukon toistakymmentätuhatta asukasta, nuo muutoin niin suorat, leveät ja säännölliset kadut olivat kiveämättömät, niin että ne sateisella säällä muuttuivat ikäänkuin loka-altaiksi, kun taas kuivalla säällä tuuli nostatti niistä sakeita pölypilviä. Franklin puhui ja kirjoitti asiasta, painattipa lentolehtisiäkin niinhyvin katujen kiveämisen kuin myös niiden puhdistamisen puolesta. Alku kävi hitaasti: lyhyen jalkakäytävän syntyminen kauppatorin laidasta keskustaan ja muutamien kauppiaiden suostumus katusiensa puhdistamiseen olivat ensimmäisiä oireita harastuksen viriämisestä. Mutta Franklin ystävineen ei hellittänyt, ennenkuin oli virallisesti päätetty kivetä kaikki kaupungin kadut, jopa myöskin puhdistaa ja valaista ne. Kekseliäs Franklin teki puolestaan eräitä käytännöllisiä parannuksia katulyhtyihin, niin että hän myöhemmin saattoi tyydytyksekseen todeta Philadelphian katujen olevan paremmin valaistuja kuin Lontoon.

Henkisen valaistuksen levittäminen Pennsylvanian kansan keskuuteen oli myös Franklinin rakkaimpia harrastuksia. *Junto*, lainakirjasto, sanomalehti ja kalenteri olivat jo siinä suhteessa saaneet aikaan paljon hyvää, mutta muistellessaan kotimaakuntansa Massachusettsin oloja oli Franklin jo kauvan pitänyt suurena puutteena, ettei Pennsylvaniassa vielä ollut minkäänlaista korkeampaa oppilaitosta nuorison kasvatuksen täydentämiseksi. V. 1743 laati hän sentähden ehdotuksen tällaisen korkeamman oppilaitoksen perustamisesta, mutta kun asiasta ei silloin mitään syntynyt, painatti hän rauhan tultua v. 1749 ehdotuksensa laajennettuna ja parhaiden kasvatuskirjailijain Miltonin, Locke'in, Rollinin, Turnbullin lausunnoilla tuettuna. Tämä ehdotus sisälsi-kin sitten täydellisen ohjelman tulevalle laitokselle: koulun yleiset periaatteet, sen työsuunnitelma eri aineineen ja kurseineen — niiden joukossa kaupan ja keksintöjen historia ja ulkoilmaurheilu — sen opettajat, heidän tehtävänsä ja kelpoisuusvaatimuksensa, sen paikallinen asema, sen taloudellinen järjestely ja tieteellinen varustus, kaikki oli perinpohjin selvitetty ehdotuksessa. Kun yritykselle oli näin luja teoreettinen pohja laskettu, kävi käytännöllisen puolen hoito verrattain helposti. Kannatuslistat tuottivat heti 5000 puntaa, koulun johtokunta valittiin, suuresta puolueettomasta kirkosta saatiin aluksi sopiva huoneusto ja laitos avattiin jo samana vuonna. Pian myönsi eduskuntakin sille tuntuvaa avustusta, se sai lahjoja Amerikasta ja Englannista, oppilaiden luku kasvoi nopeasti, vapaa valmistava koulu liitettiin sen yhteyteen, ja laitoksen tulevaisuus oli taattu.

Vuoden 1749 lukeekin Philadelphian yliopisto perustamisvuodekseen. Franklin oli koko yrityksen sieluna, johti kaikkia käytännöllisiä töitä huoneuston muuttamiseksi uuteen tarkoitukseensa soveltuvaksi ja kuului ikänsä loppuun, yhteensä 40 vuotta, akatemian johtokuntaan. Laitos täytti kaikki hänen toiveensa, sillä hänellä oli omien sanojensa mukaan »erinomaisen suuri ilo nähdä monien nuorten miesten, jotka ovat siinä kasvatuksensa saaneet, herättävän huomiota kehittyneillä lahjoillaan, tekevän maalleen oivallisia palveluksia julkisissa viroissa ja olevan sen todellisina kaunistuksina».

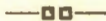
Sanomattakin on selvää, että miehelle, joka oli osoittanut niin suurta ja tarmokasta harrastusta yleisiin asioihin ja lisäksi niin harvinaista kykyä aloitteidensa toteuttamisessa, piankin säilytettäisiin julkinen toimi toisensa jälkeen. Niinpä valittiinkin Franklin jo v. 1736 Pennsylvanian eduskunnan sihteeriksi, ja siinä virassa pysyi hän keskeytymättä aina siihen asti, kunnes hänet v. 1751 valittiin Philadelphian edustajaksi näille maakuntapäiville. Hän olikin jo ennättänyt kyllästyä aina vain kuuntelemaan muiden puheita ja piirtelemään aikansa kuluksi taikaympyröitä ja lukuneliöitä. Tämä sihteerintointi oli kuitenkin ollut Franklinille varsin edullinen hänen kirjapainotöittensä kannalta, eikä hän olisi halunnut sitä menettää. Kun sentähden toisena vuonna muuan edustaja pitemmässä puheessa vastusti hänen ehdokkuuttaan, päätti hän pienellä, nyt jo varsin kehittyneellä ihmistuntemusta osoittavalla keinolla voittaa hänetkin puolelleen. Kuultuaan, että tämän varakkaan ja sivistyneen miehen kirjastossa oli eräs hyvin harvi-

nainen ja merkillinen teos, kirjoitti Franklin hänelle kohteliaan kirjeen, pyytäen tuota teosta lukeakseen. Toinen lähetti kirjan viipymättä ja Franklin palautti sen muutamana päivänä kuluttua takaisin, ilmaisten kiitollisuutensa vieläkin kohteliaammalla kirjeellä. Kun herrat seuraavan kerran tapasivat toisensa eduskunnassa, tuli entinen vastustaja heti puhuttelemaan Franklinia, mitä hän ei ollut vielä koskaan tehnyt, ja heistä sukeutui kuin sukeutuikin mitä parhaat ystävät. Näin huomasi Franklin sen vanhan lauseen pitävän paikkansa, että »ken on sinulle kerran tehnyt jonkun palveluksen, tekee toisenkin, kernaammin kuin henkilö, jolle sinä itse olet osoittanut hyvyyttä». Ja ennen kaikkea huomasi hän, kuinka edullista on voittaa viholliset ystävikseen. Kun Franklin oli kohonnut sihteeristä edustajaksi, valittiin hänen poikansa William sihteeriksi.

V. 1737 nimitti amerikkalaisten siirtokuntien ylipostimestari Franklinin Philadelphian postimestariksi, koska Bradford oli ollut huolimaton tilityksissään ja muutoinkin leväperäinen. *Pennsylvania Gazette* sisälsi 27 p. lokak. 1737 asiasta seuraavan, ajan postioloja kuvaavan ilmoituksen: »Täten tehdään tiettäväksi, että Philadelphian postitoimistoa hoitaa nyt B. Franklin, Market Streetin varrella; ja että Henry Pratt on määrätty ratsastavaksi postimestariksi kaikille taipaleille Philadelphian ja Virginian Newportin välillä. Hän lähtee matkalle kunkin kuun alussa ja palaa kahdenkymmenen neljän päivän kuluttua. Hänelle voivat herrat kauppiat ja muut jättää kirjeensä huolellisesti perille kuljetettaviksi ja asiansa uskollisesti toimitettaviksi, koska hän on antanut kai-

kesta tästä varman takuun Kunnioitettavalle Eversti Spotswoodille, kaikkien Hänen Majesteettinsa amerikkalaisten alusmaiden ylipostimestarille.»

Postimestarin ja eduskunnan sihteerin tointen ohella työskenteli Franklin myös rauhantuomarina, kuitenkin vain lyhyemmän ajan, sillä hän ei pitänyt itseään siihen virkaan kyllin päteväenä. Lisäksi valitsi kaupunki hänet neuvoskuntaansa ja pian senjälkeen maistraattiinsa. Eduskunta taas lähetti hänet ja puhemiehen Carlisle'iin neuvottelemaan Ohio-intiaanien kanssa raja-asioista ja taivuttamaan näitä suosiollisiksi englantilaisille siirtokunnille.

IX. Sotapolulla.

Tämä kohtaaminen intiaanien kanssa oli kaikin puolin ystävällinen, paitsi että punanahat, sitten kun keskustelut oli saatettu onnelliseen loppuun, hankkiutuivat kaikki, sekä miehet että naiset, innostuttavaan humalaan, pitivät leirissään kaupungin ulkopuolella hirveätä meteliä ja tulivat lähettiläiltä vaatimaan keskellä yötä lisää rommia. Mutta Franklin, samoin kuin hänen kotimaakuntansa, oli jo joutunut ja oli vastakin joutuva toisenlaisiin tekemisiin sekä vihamielisten intiaanien että näiden yllyttäjiin, ranskalaisten kanssa. Ranska ja Englanti taistelivat Euroopassa maailman herruudesta, ja tämä taistelu ulottui tietysti Amerikkaankin, missä molemmilla valloilla oli laajoja siirtokuntia. Toista sataa vuotta oli jo kamppailu Amerikan suunnattomasta mantereesta kestänyt, ja Ranska näytti tässä kamppailussa, uusien alueiden rauhallisessa tai väkivaltaisessa anastamisessa, pääsevän voitolle. Sen rohkeat seikkailijat ja uskonintoiset lähetyssaarnaajat olivat kierrelleet pitkin Mississippin- ja Ohio-jokien ja suurten järvien välisiä ja takaisia erämaita, ottaneet nimellisesti Ranskan haltuun äärettömiä alueita Saint Lawrence'in lahdesta pohjoisessa Mississippin suuhun etelässä ja ystävällisellä kaupankäynnillään voittaneet villien alkuasukkaiden suosion. Ranskalaiset alueet piirittivätkin peloittavana

vyönä englantilaisia siirtokuntia, jotka olivat ahtautuneet verrattain kapealle rantakaistaleelle Atlantin valtameren ja Appalacki- ja Alleghanyvuorten väliin. Englantilaiset siirtolaiset elivät suureksi osaksi maanviljelyksestä, tarvitsivat siis maata ja työnsivät niin ollen alkuasukkaita yhä kauvemmas länteen: tästä ei voinut muu olla seurauksena kuin vihollisuus. Hitaasti kävi eteneminen kohti rajavuoria, mutta minkä nämä uutisasukkaat kerran haltuunsa ottivat, sen he myös pitivät, ja pitivät ikiajoiksi. Ranskalaiset rakentelivat linnoituksia pitkin riidanalaisia raja-alueita ja tunkivat uhkaavasti yhä lähemmäs englantilaisia asutuksia. Kahakoita sattui rauhankin aikana, ja ranskalaisten liittolaiset, intiaanit, tekivät tuon tuostakin julmia hävitysretkiä siirtokuntiin.

Kun nyt Itävallan perimyssodan (1740—1748) keskivaiheilla Englanti ja Ranska sekä siihen yhtynyt Espanja 30-vuotisen rauhan jälkeen joutuivat jälleen julkisiksi vihollisiksi, oli enemmän kuin ennen syytä pelätä verenhimoisten intiaanein hyökkäyksiä vuorten takaa ja ranskalaisten kaapparilaivojen hyökkäyksiä mereltä. Englantilaiset siirtokunnat olivat aivan turvattomia näitä kauhistuttavia vihollisia vastaan, kun emämaakin oli jättänyt ne melkein kokonaan oman onnensa nojaan. Linnoituksia ei ollut, varsinaista sotaväkeä ei ollut, eikä esim. koko suuressa Pennsylvaniassa sanottu olleen ainoatakaan käyttökelpoista kanuunaa. Lisäksi ei noiden 13 siirtokunnan kesken ollut olemassa minkäänlaista yhteistoimintaa: hyvä ettei oltu ilmiriidassa, niin erilaisia olivat ne yhteiskunnallisten

olojensa, valtiollisten mielipiteidensä ja luontonsa puolesta.

Franklinia tämä tällainen asema kauhistutti. Jotakin oli tehtävä, ja tehtävä yksityistä, vapaaehtoista tietä, kun kerran Pennsylvanian eduskunta, joka oli rauhaarakastavien kveekarien käsissä, ei millään ehdolla suostunut käymään virallisesti asiaan. Valmistakseen maaperää suunnitelmalleen käytti Franklin vanhaa taattua keinoaan: julkaisi lentokirjan. Lentokirjan nimenä oli *Puhdas Totuus*, ja tekijä, »Muuan philadelphialainen kauppias», osoitti siinä voimakkain värein maakunnan ja sen pääkaupungin avuttoman aseman, kun espanjalaiset ja ranskalaiset kaapparilaivat risteilivät jo Delawarelahdella, anastivat kallisarvoisia aluksia, tekivät ryöstöretkiä rannikolle ja veivät mukanaan tavaraa ja vankeja. Ja mikäpä vihollisen olikaan mellastaessa, kun se luuli koko Pennsylvanian olevan täynnä kveekareja, joita omatunto ja uskonto kieltää kohottamasta kättään julmintakaan murhamiestä vastaan. Sentähden ehdottaa tekijä, että ne, jotka haluavat antaa ryösteleville espanjalaisille, ranskalaisille ja intiaaneille toisenlaisen käsityksen maakunnan miehistä, kokoontuisivat muutaman päivän kuluttua muodostamaan suojeluskuntaa.

Lentokirja, joka oli sepitetty Franklinin luonteenomaiseen selkeään ja ytimekkääseen tapaan, herätti suurta huomiota, nosti tekijän kansakunnan sankariksi puolustusintoisten joukossa, kiihdyttipä monen nuoremman kveekarinkin mielen sotaistemmaksi kuin vanhemmat olisivat suoneet ja uskoneet. Kun sitten pidettiin kokous, missä Franklin lausui vielä muutamia kehoitta-

via sanoja, oli suuri sali täpötäynnä päättävää väkeä, ja suojeluskunnan jäseniksi kirjoittautui heti sinä iltana yli 1200 miestä. Liike levisi nopeasti yli koko maakunnan, ja pian oli 10,000 kansalaissoturia valmiina toimintaan. Aseitea hankittiin, harjoituksia pidettiin, päälliköt valittiin. Philadelphialaiset komppaniat pyysivät yksimielisesti Franklinia everstikseen, mutta hän kieltäytyi, koska ei pitänyt itseään niin vaativaan toimeen pätevänä. Senjälkeen sepitti hän naisten neulomiin lippuihin kuviot ja juhlalliset latinankieliset tunnuslauseet ja ehdotti rakennettavaksi patterin kaupungin alapuolelle Delaware-lahden rannalle sekä pidettäväksi arpajaiset kanuunain hankkimiseksi siihen. Kaikki kävi ripeästi yhteisen innostuksen vallitessa. Patteri rakennettiin, Bostonista ostettiin muutamia vanhoja kanuuneja, Lontoosta kirjoitettiin lisää, ja Franklin matkusti erikoisen lähetystön mukana New Yorkiin pyytämään sikäläiseltä kuvernööriltä lainaksi vieläkin muutamia rautakirnuja. Kuvernööri kielsi ensin jyrkästi, väittäen niiden olevan kotonakin tarpeen, mutta kuinka siinä nyt päivällisillä madeiraa maisteltiin ja isänmaallisia tunteita liikuteltiin, lupa nousi kuin nousikin kuudesta kymmeneen ja kymmenestä aina kahdeksaantoista kanuunaan. Pian ammottivat ne uhkaavia kitojaan philadelphialaisten patterilla, missä Franklin piti öisin vahtia muiden kansalaissoturien tavoin.

Niinkuin Franklin oli antanut ensimmäisen näkyvän ilmauksen koko maassa vallitsevalle sotaiselle innostukselle, niin oli hän myös loppuun asti kaiken siitä lähteneen toiminnan keskuksena. Pennsylvanian kuvernööri

neuvotteli aina hänen kanssaan kaikista puolustusta koskevista asioista, hänen ehdotuksestaan julistettiin yleinen paasto, ensimmäinen laatuaan siirtokunnassa, ja hänpä myös vanhoihin puritaanilaisiin muistoihinsa turvaten laati tämän julistuksen sanamuodon »tavanomaiseen sävyyn». Kun sitten sota päättyi Aachenin rauhaan, ilman että pennsylvanialaisten suuret varustukset olisivat usein varsin uhkaavasta tilanteesta huolimatta joutuneet mihinkään vakavampaan koetukseen, pelättiin yleisesti että »ystävien» hallitsema eduskunta ensi kerran kokoontuessaan rankaisisi kaikkien näiden varustustöiden johtajaa ja innostajaa eroittamalla hänet sihteerinvirasta. Jopa muuan samaisen toimen tavoittelija suoraan kehoittikin Franklinia ajoissa vapaaehtoisesti luopumaan siitä, sillä varmastikin hänet syrjäytettäisiin. Kveekarit eivät kuitenkaan uskaltaneet käydä käsiksi Frankliniin, jolla oli takanaan suuri sotapuolue kokonaisuudessaan ja jonka puuhia monet huomattavat »ystävätkin» olivat sanoin ja teoin kannattaneet. Täytyihän sitäpaitsi kiihkeimmänkin rauhanintoilijan myöntää, että Franklinin ja hänen avustajainsa toimet tarkoittivat yksinomaan puolustusta, eivätkä suinkaan hyökkäystä, ja puolustautuminenhan lienee sentään sallittua niin kauvan kun on ihmisiä, jotka ovat kylliksi epäinhimillisiä hyökätäkseen aseettomankin kimppuun. Kveekarit joutuivatkin usein pahaan pulaan koettaessaan sovittaa pakottavaa välttämättömyyttä ja rauhallisia periaatteitaan keskenään. Kerrankin pyysi Uuden Englannin hallitus Pennsylvaniasta ruutia, jota se kipeästi tarvitsi. Kun eduskunta ei hevin voinut ystävällistä pyyntöä hyljätä, yhtä vähän

kuin se taas saattoi *suoraan* myöntää rahoja ruutiinkaan, koska ruuti kuului ilmeisesti samaan sarjaan kuin »sota ja veriset vaatteet», keksivät kveekarit määrätä anojalle 3000 punnan avustuksen vehnän ja *muiden jyvien* ostoon. Uusenglantilaiset eivät tosin olleet viljaa pyytäneet, mutta he tulkitsivat tämän kaksimielisen vastauksen niin, että *muut jyvät* tarkoittivat ruutia, eikä Pennsylvanian eduskunta lausunut ainoatakaan moitteen sanaa sellaisesta tulkinnasta.

Tämä ei kuitenkaan ollut viimeinen kerta, jolloin Franklin tuotti sotaisilla toimillaan huolta säyseille kveekareille. Aachenin rauha ei ollut suinkaan vielä ratkaisut kysymystä, kenelle, Englannille vaiko Ranskalle, kuului Amerikan herruus. Raja vuorten takana oli mahdollisimman epäselvä. Ranskalaiset vaativat omakseen kaikkea maata aina itäiseen vedenjakajaan asti, siis myös koko Ohion jokialuetta. Englannin kuningas taas luovutti v. 1749 Ohion yläjuoksun varrelta laajoja alueita erikoiselle maayhtiölle. Tämän yhtiön asiamiehet kulkivat nyt seutua ristiin rastiin, etsivät sopivia uutisasutuspaikkoja ja rakensivat näiden turvaksi muutamia puuvarustuksia. Mutta ranskalaisetpa olivat vieläkin yritteliäämpiä. Keväällä v. 1753 kohosi heidän toimestaan luja linnoitus erään Ohion pohjoisen haarajoen varrelle, ja pian sen jälkeen valtasivat he Venangon brittiläisen raja-aseman. Nähtävästi oli heidän vakaana aikomuksenaan työntää englantilaiset yhä kauvemmas itään ja ryöstää heiltä kokonaan tuo lisäasutukselle välttämätön »takalisto». Virginian kuvernööri lähetti tällöin 21-vuotiaan Yrjö Washingtonin parin toverin keralla

suoraan kysymään ranskalaisten sotavoimien päälliköltä, mikä oli tällaisen uhkaavan esiintymisen tarkoituksena »keskellä lujaa rauhaa». Ranskalainen vastasi hyvin kopeasti, että hän noudattaa vain ylempiensä käskyjä ja että hän vangitsee jokaisen englantilaisen, joka uskaltaa näyttäytyä Ohion laaksossa. Vähän senjälkeen vangittiinkin muuan brittiläinen joukko-osasto ja Ohion rannalle syntyi jälleen luja ranskalainen linnoitus, jolle Uuden Ranskan kuvernöörin mukaan annettiin nimi Fort Duquesne. Washington puuttui jälleen leikkiin, tällä kertaa ase kädessä, estääkseen ranskalaisten etene-
 misen. Mutta ranskalaisten ja heihin liittyneiden intiaanien joukot kasvoivat päivä päivältä, heidän veneitään vilisi kaikilla vesillä, heillä oli mukanaan kymmeniä kanuunoitakin, ja englantilaisten pikkulinnojen valtaus oli heille näin ollen vain leikin asia. Etuvartiokahakasta suoriutui Washington voittajana ja kuuli tällöin ensi kerran viholliskuulien vinkuvan korvissaan »omituisen viehättävällä äänellä». Mutta ranskalaiselle pääjoukolle ei hän kyennyt pitämään puoliaan, vaan oli hänen 3 p. heinäk. 1754 raskaita tappioita kärsittyään vapaan lähdön ehdolla antauduttava, kun brittiläisten liittoon käyneet intiaanitkin olivat hänet pettäneet. Ranskan voittoisa lippu liehui yhä lähempänä Englannin varsinaisia asutuja siirtokuntia.

Syntyi samanlainen tilanne kuin edellisen sodan alkaessa. Siirtokunnat, nuo keskenään eripuraiset, monilukuisuutensa — niitä oli 13 — ja erilaisuutensa takia kaikissa yhteistä esiintymistä vaativissa toimissa hitaat ja heikot, huomasivat jälleen olevansa vihollisen armoilla.

Jotakin oli tehtävä. Ja nyt oli jälleen Franklinin vuoro käydä käsiksi asiaan. Sanomalehdessään, jota hän oli välipuheen mukaan yhä velvollinen johtamaan, vaikka hän muutoin olikin luovuttanut kirjapaino- ja kustannusliikkeensä toisiin käsiin, antoi hän tarkkoja tietoja englantilaisten tappioista, viittasi siirtokuntien eripuraiseen toimeentuloon ja kirjoitti kappaleiksi hakattua käärmettä esittävän kuvan alle: »Liittykää yhteen tai kuolkaa». Kun sitten pian tämän jälkeen, kesäkuussa v. 1754, eri siirtokuntien edustajat, Franklin niiden joukossa, Englannin hallituksen käskystä kokoontuivat Albanyyn suostuttamaan lahjoin ja lupauksin n. s. Kuiden Kansakunnan intiaaneja varmoiksi englantilaisten ystäviksi ja neuvottelemaan heidän kanssaan yhteisestä puolustautumisesta, laati Franklin matkalla sinne ehdotuksen kaikkien siirtokuntien liittymisestä saman johdon ympärille kaikissa yhteisissä asioissa ja varsinkin sotatoimissa, koska hän oli vakuutettu siitä, että tämän yhtymiskysymyksen *täytyi* pakostakin tulla kokouksessa esille. Olihan yhtymisajatus elänyt Amerikan kansan povessa jo toista sataa vuotta. V. 1643 olivat neljä pohjoista siirtokuntaa muodostaneet »Uuden Englannin Yhtyneitten Siirtokuntien Liiton». V. 1697 oli William Penn, Pennsylvanian siirtokunnan perustaja, ehdottanut siirtokuntien yhteisiä valtiopäiviä, joissa kuninkaan määräämä yliasiamies olisi toiminut puheenjohtajana. Siirtokuntien erikoisharrastukset olivat kuitenkin olleet yhteistunnetta niin paljon voimakkaammat, yhteiskunnalliset ja valtiolliset eroavaisuudet olivat olleet niin suuret, ettei tästä, enempää kuin vielä Albany kokouksessakaan

esitetystä suunnitelmasta, tullut mitään: tarvittiin aivan erikoisia olosuhteita ja aivan erikoisia yhteisiä koettelemuksia, ennen kuin yhteisamerikkalainen kansallistunne saattoi parinkymmenen vuoden kuluttua lopullisesti herätä. Albanyn kokouksessa oli kyllä innostus niin suuri, että useampiakin ehdotuksia asian järjestämiseksi oli tarjolla. Franklinin ehdotus, jonka mukaan Englannin hallituksen nimittämä ja palkkaama kenraalikuvernööri sekä eri siirtokuntien lähettämien valtuutettujen neuvosto olisivat johtaneet yhteisiä asioita, sellaisia kuin maanpuolustusta, sopimuksia intiaanien kanssa ja Lännen asuttamista, hyväksyttiin yksimielisesti. Mutta kun tämä ehdotus sitten joutui eri siirtokuntien ja emämaan hallituksen käsiteltäväksi, hylkäsivät sen molemmat, edelliset siksi, että se soi liian suuren vallan Englannin hallitukselle, jälkimäinen siksi, että se soi liian suuren vallan siirtokunnille.

Kun minkäänlaista yhteistoimintaa siirtokuntien välille ei näin muodoin syntynyt, katsoi Englannin hallitus parhaaksi lähettää Virginiaan kenraali Braddockin mukana kaksi rykmenttiä englantilaisia säännöllisiä linjajoukkoja, käydä sotaa omaan laskuunsa ja periä sitten Englannin parlamentin asettamalla verolla amerikalaisilta näille kuuluvan osuuden kulungeista — tuhoisa suunnitelma, josta oli myöhemmin sukeutuva pahin riitakapula emämaan ja siitä erilleen pyrkivän Amerikan välille. Heti kun Franklin talvella v. 1754 synnyinkaupungissaan käydessään sai Massachusettsin kuvernööriltä vihiä tästä suunnitelmasta, vastusti hän sen jälkimäistä osaa mitä ankarimmin ja osoitti mainitulle

kuvernöörille lähettämissään kirjeissä, kuinka syvästi amerikkalaisia loukattaisiin, jos parlamentti, jossa heillä ei ollut ainoatakaan edustajaa, pantaisiin määräämään heille veroja, varsinkin kun he epäilemättä tulisivat olemaan valmiit suorittamaan osuutensa, kunhan sitä vain heiltä laillisella tavalla pyydetäisiin. Suunnitelman edelliseen osaan, englantilaisten joukkojen lähettämiseen siirtokuntien avuksi, ei Franklinilla sitävastoin ollut mitään sanomista. Olihan vain oikein ja kohtuullista, että emämaa puolusti uhattuja alusmaitaan, joista se koetti niin monella tavalla hyötyä. Franklin tekikin kaiken voitavansa Braddockin sotaretken onnistumiseksi, hankki tuolle äreälle ja itsepäiselle kenraalille rattaita ja hevosia, kirjoitti voimakkaan kehoituksen maakuntansa asukkaille, meni itse takaukseen näiden rattaiden ja hevosten korvaamisesta, lainasipa omista varoistaan tuntuvan summan rahaakin pulaan joutuneelle ylipäällikölle. Siirtokunnat olivat nimittäin ylen hitaita lähettämään miehiä, elintarpeita, kuljetusvälineitä ja rahaa englantilaisille, niissä kun joko ei haluttu asettua miehiin ja rahoineen muiden käskettäväksi tai tekivät, kuten esim. Pennsylvaniassa, sisäiset verotusriidat eduskunnan ja siirtolan »omistajan», Pennin perheen välillä varojen myöntämisen tavattoman pitkävetoiseksi.

Vihdoin viimeinkin pääsi kenraali Braddock heinäkuun alussa v. 1755 yrittämään toteuttaa osaansa sotasuunnitelmasta, jonka mukaan hänen oli vallattava Fort Duquesne, samalla kun kolmesta muustakin kohdasta piti hyökättävän ranskalaisten kimppuun. Kopeana klassillisesta sotilassivistyksestään ja komeista punatakki-

joukoistaan, mutta tuntematta lainkaan sodankäyntitapaa tiettömissä aarniometsissä, oli Braddock halveksinut Franklinin, retkelle lähteneen Washingtonin ja muiden paikallisiin oloihin perehtyneiden neuvoja ja halunnut vain näyttää omia keinojaan pelkurimaiselle nostoväelle ja raakalaisille. Niinpä syöksikin hän sokeasti ensimmäiseen ranskalaisten ja intiaanien väijytykseen ja menetti henkensä, samoin kuin suurin osa hänen kehuttua joukkoaanakin, voimatta juuri lainkaan puolustautua. Washington pelastui ikäänkuin ihmeen kautta, ja Braddockin armeijan jäännökset pakenivat pelästyneinä aina Philadelphiaan asti ja heittäytyivät siellä toimettomina makailemaan, sitten väistyäkseen New Yorkiin ja Albanyyn.

Näin oli uljas sotasuunnitelma sortunut raunioiksi, emämaan avustus menettänyt kaiken tehonsa, Franklinin ponnistukset retken hyväksi menneet hukkaan ja saattaneet hänet vähäksi ajaksi vaikeaan rahalliseen asemaan. Tilanne muuttui yhä uhkaavammaksi. Heti syksyllä hyökkäsivät intiaanit maakunnan länsiosaan ja panivat toimeen kauheita verilöylyjä. Ahdistetut lähettivät Philadelphiaan kokonaisen murhatun perheen ruumiit, vaikuttaakseen näin kveekarieduskuntaan, jonka pelättiin yhä edelleen vastustavan kaikkia puolustus-hankkeita. Eduskunta ymmärsi kuitenkin varsin hyvin, että nyt oli kunkin maakunnan pidettävä itse huolta turvallisuudestaan, ja se määräsiikin 50,000 puntaa »kuningaan tarpeisiin». Mutta vanha riita Pennien perheen, siirtolan suurimman ja rikkaimman maanomistajan, verovapaudesta pitkitti tämän päätöksen hyväksymistä, kun

eduskunta olisi tahtonut summan keräämiseksi verottaa myös Pennien omaisuutta, mihin taas nämä eivät mitenkään suostuneet. Pennit eivät kuitenkaan uskaltaneet ajaa itsekkyyttään näin kipeässä asiassa liian pitkälle, ja niin laukesi kiista toistaiseksi siihen, että he lisäsivät puolestaan 5000 puntaa eduskunnan säätämään summaan, kunhan heidän omaisuuteensa ei vain koskettaisi.

Franklin, joka oli täydellisesti eduskunnan kannalla tässä riita-asiassa ja joka myöhemmin astui johtamaan taistelua »omistajien» tunnotonta kiskomispolitiikkaa vastaan, tyytyi myös tähän väliaikaiseen sovitteluun ja teki jälleen kaiken voitavansa, saadakseen maakunnan ainakin yhtä hyvään puolustuskuuntoon kuin edellisenkin sodan aikana. Hänet valittiin siihen valiokuntaan, jonka tuli ohjata eduskunnan määräämän rahasumman käyttämistä tehoisimmalla tavalla, eikä hän siinä työssä vajojaan säästänyt. Hän sai samaisen eduskunnan hyväksymään lain vapaaehtoisen kansalaisarmeijan asettamisesta ja varustamisesta sillä ehdolla, että kveekarit jätettäisiin rauhaan. Herättääkseen mielissä entistä innostusta tällaiseen kansalaisarmeijaan painatti hän joulukuussa v. 1755 *Pennsylvanian Sanomiin* vuoropuhelun muotoon laaditun kirjoituksen, missä hän iskevin sanoin osoitti järjestetyn sotatoiminnan tarpeellisuuden, kumosi kaikki vapaaehtoista armeijaa vastaan tehdyt muistutukset ja lopetti voimakkaasti: »Oi ystäväni! Luopukaamme tällä hetkellä kaikista pikkumaisista puolueajatuksistamme ja pitäkäämme itseämme vain englantilaisina ja pennsylvanialaisina... Yhtykäämme kaikki päättävästi ja

uhrautuvasti puolustamaan kotiseutumme asiaa, jonka puolesta kuoleminen on suloisin kuolema, ja siunatkoon sotajoukkojen Jumala kaikkia kunniallisia yrityksiämme!»

Tällä isänmaallisella kehoituksella oli pakottavaan hätään yhtyneenä toivottu vaikutus. Kaupungissa ja maalla virtasi miehiä runsaasti aikaisemmasta sodasta perittyjen lippujen alle, ja harjoituksiin käytiin ripeästi käsiksi. Franklin katsoi omasta puolestaan asiain tilan sellaiseksi, ettei hän nyt voinut kieltäytyä päällikön toimesta, niinkuin hän oli kykyänsä epäillen varhaisemmin tehnyt. Pakostakin joutui hän yhä selvemmin kulkemaan samoja teitä kuin ne vanhat Kreikan ja Rooman miehet, joita kuvailemalla Plutarkos oli hänen pojan sydämensä lumonnut ja jotka kävivät kansansa etunenässä sekä sodan että rauhan askareissa. Niinkuin Washington oli kenraali Braddockin musertavan tappion jälkeen vetäytynyt puolustamaan kotimaakuntansa Virginian rajaa, samoin tuli nyt Franklinin pitää huolta Pennsylvanian luoteisrajasta, missä verenhimoiset intiaanit olivat polttaneet Gnadenhuttenin herrnhutilaiskylän ja surmanneet kaikki asukkaat. Hänen oli itse värvättävä joukkonsa ja sitten rakennettava sarja varustuksia uhatun rajan suojaksi. Väen hankkiminen kävi hyvin helposti päinsä, ja tammikuun alussa v. 1756 marssi lyhyenjäntterä, tarmokas postimestarimme 560 miehen täysivaltaisena päällikkönä vaaralliselle toimialueelleen. Viuhollisia ei kuitenkaan huomattu missään, vaikka heidän veritöistään näkyi kyllä jälkiä ja kuului tietoja monessa paikassa ja varsinkin Gnadenhuttenissa, jonne saapuneen

joukon ensimmäisenä työnä oli heidän uhriensa kunnollinen hautaaminen. Franklin itse johti vahvan paaluvarustuksen rakentamista tälle paikalle, samalla kun kaksi pääjoukosta eronnutta osastoa puuhasi samanlaisia pikkulinnoituksia tämän seudun ylä- ja alapuolelle. Huolimatta tammikuun epäsuotuisasta säästä saatiin varustus viikossa valmiiksi, pieni nikhaka sijoitettiin paikoilleen ja sillä ammuttiin heti laukaus niiden vihollisintiaanien peloittamiseksi, joiden varmasti tiettiin ympäristössä hiiviskelevän. Heitä ei kuitenkaan tavattu enää sitten kun tukikohdan valmistuttua tehtiin enemmänä varmuudeksi partioretkiä lähitienoille.

Tuskin oli tämä tehtävä suoritettu, kun Franklinille saapui sana Pennsylvanian kuvernööriltä, että eduskunta oli kutsuttu koolle ja että hänen läsnäolonsa oli Philadelphianssa välttämätön. Päällikkö saattoi jättää joukkonsa sitäkin paremmalla omallatunnolla, kun kaikki määrättyt linnoitukset olivat häiriöittä valmistuneet, seudun asukkaat rauhoittuneet ja lähtevän sijalle tullut sattumalta johtajaksi muuan uusenglantilainen, intiaanisotaan hyvin perehtynyt upseeri. Pidettyään jäähyväispuheen miehilleen lähti Franklin paluumatkalle paikalta, missä hän oli saanut tutustua kaikkiin talvisen leirilämän vaivoihin ja tehnyt eräitä päällikön kannalta tärkeitä sielullisia havaintoja sotamiehistä. Ensimmäisessä levähdyspaikassaan otti hän alati tiedonhaluisena tarkkaa selkoa niihin maanääriin asettuneiden herrnhutilaisten tavoista ja laitoksista.

Palattuaan Philadelphiaan sai Franklin selvästi huomata, kuinka suurta luottamusta ja arvonantoa hän oli

saavuttanut kansalaistensa keskuudessa. Kaupunkiin perustetun rykmentin upseerit valitsivat hänet yksimielisesti everstikseen ja hänen johdollaan pantiin toimeen erinomaisen hyvin onnistunut paraati, johon otti osaa noin 1200 täysissä varustuksissa olevaa urheata miestä sekä kuutta kenttäkanuunaa kuljettava tykistökomppania, ja jossa näytettiin tavallisen marssin ohella myös leikkisotaa. Katselmuksen päätyttyä saattoi koko armeija kunnioitettua everstiään tämän asunnon edustalle, järjestyi siellä rintamaan ja ampui pyssyistään ja kanuunoistaan yhteislaukauksen sillä surullisella seurauksella, että oppineen everstin sähkökoneiden lasit menivät palasiksi. Kun »pikku postimestari» vähän senjälkeen oli lähdössä virkamatkalle Virginiaan ja oli juuri hevosen selkään nousemassa, karahuttivat hänen rykmenttinsä upseerit, yli 30 miestä, kaikki sotatamineissaan, paikalle ja ilmoittivat haluavansa saattaa rakasta päällikköään kaupungista. Franklin oli kovin pahoillaan tällaisesta odottamattomasta näytelmästä, koska se tulisi herättämään vain turhaa, jopa ilkeämielistäkin huomiota. Mutta nyt oli myöhäistä peräytyä: oli kuin olikin asetuttava ratsujoukon etunenään ja kuljettava näin läpi kaupungin paljastettujen sapelien kunniakehän ympäröimänä.

Franklin oli oikeassa pelätessään tästä liian innokkaasta mielenosoituksesta lähtevän epäsuotuisia seurauksia. Kun Englannissa oleskeleva Pennsylvanian »omistaja» Thomas Penn sai asianmukaisesti väritetyn kuvauksen tapahtumasta, yltyi hänen eduskunnan vetotusriidoista alkanut kaunansa Franklinia kohtaan sy-

väksi suuttumukseksi. Hän kiirehti esittämään Englannin hallitukselle, että tuollainen kunnianosoitus, jota ei oltu kertaakaan suotu hänelle eikä hänen kuvernööreilleen ja joka oikeastaan kuului vain kuninkaallisen perheen jäsenille, oli ilmeisenä merkinä siitä, että Franklin, tuo peloittava kansanvillitsijä, aikoi väkivallalla riistää siirtokunnan ohjat hänen käsistään. Lisäksi viittaili sydämystynyt mahtimies siihen suuntaan, että tältä röhkeältä kirjanpainajalta olisi riistettävä se Amerikan kaikkien siirtokuntien ylipostimestarin virka, johon Englannin hallitus oli hänet v. 1753 nimittänyt ja jota hoidtaessaan hän oli pannut toimeen useita ajanmukaisia, tuottavia uudistuksia. Näistä ja muista samanlaisista perättömistä parjauksista sai alkunsa se epäluulo Franklinia kohtaan, joka juurtui lähtemättömästi emämaan viranomaisiin ja joka suuresti vaikeutti sovinnon syntymistä Englannin ja Amerikan välille. Tällä kerralla ei Franklinia kuitenkaan vielä virastaan erotettu, mutta Pennsylvanian eduskunnan hyväksymä kansalaisarmeijan muodostamista tarkoittava laki kumottiin Englannissa — jo Franklinin luodessa ensimmäistä armeijaansa oli siellä ollut kylliksi virkavaltaisia henkilöitä pelätäkseen kansan tottuvan liialliseen itsenäisyyteen ja oman voimansa tuntoon näin kerääntyessään suuriksi aseistetuiksi joukoiksi ilman hallituksen lupaa. Sellaisen palkan saivat siirtokunnan asukkaat uhrautuvasta isänmaallisuudestaan.

Kun sitten sota Ranskan ja Englannin välille virallisesti julistettiin toukokuussa v. 1756 — on näet muistettava, että kaikki nuo ylempänä kuvatut kylläkin laajat

sotaiset toimet olivat tapahtuneet nimellisen rauhan valitessa — otti Englanti tietysti siirtokuntiinsa luottamatta jälleen johdon käsiinsä. Mutta Franklin ei ollut enää tämän rajasodan uuden vaiheen näkijänä, sillä jo kesällä seuraavana vuonna matkusti hän Lontooseen Pennsylvanian eduskunnan puolesta lähempää jatkaakseen verotustaistelua, joka ei ollut ennen päättävä, ennenkuin sekä Pennit että Englanti olivat menettäneet nuo niin kaltoin kohtelemansa amerikkalaiset siirtomaat. Luonnollisesti seurasi Franklin kuitenkin Lontoostakin käsin suurella mielenkiinnolla tuon n. s. seitsenvuotisen sodan kulkua Amerikassa, koska hän, jos kukaan, käsitti tämän sodan suunnattoman merkityksen sekä Englannin maailmanvallalle että siirtokuntien tulevaisuudelle. Hänen nähdäkseen ei Englannin ollut viisasta tuhлата rahojaan ja väkeään Europassa, vaan oli sen ehdottomasti annettava Ranskalle lopullinen isku Amerikassa ja varsinkin Kanadassa, joka oli ranskalaisen siirtomaavallan tukikohta ja josta käsin pahimmat hyökkäykset englantilaisille alueille tapahtuivat. Nämä ajatuksensa sai hän myöskin välillisesti esitettyksi Englannin silloiselle todelliselle hallitsijalle, tarmokkaalle ja kaukonäköiselle William Pittille, joka oli asiasta aivan samaa mieltä ja joka viipymättä toimitti vahvan laivaston ja sotaväenosaston kykenevien kenraalien johdolla Kanadaan. Seuraus olikin, että Louisbourg, Fort Duquesne (Pittsburg), Quebec ja Montreal vallattiin kiivaiden taistelujen jälkeen ja että Ranskan täytyi Pariisin rauhassa v. 1763 luopua kaikista amerikkalaisista siirtomaistaan Englannin ja vähemmässä määrässä myös liittolaisensa Espanjan hy-

väksi. Tähän loistavaan tulokseen oli Franklin huomattavasti vaikuttanut varsinkin teroittamalla Kanadan valtauksen tärkeyttä ja kirjoittamalla rauhanneuvottelujen aikana erikoisen lentokirjan tämän valtauksen säilyttämisen puolesta, tätä suunnatonta maa-aluetta kun oli ehdotettu vaihdettavaksi Guadeloupe'iin.

Mutta ennenkuin syvennymme Franklinin suurvaltioliseen toimintaan, on meidän syytä hetkiseksi palata niiden koneiden ääreen, joiden lasiosat everstiään saattavan rykmentin yhteislaukaus tuona sotaisena maaliskuun päivänä v. 1756 lennätti kappaleiksi, päästäksemme selville siitä, miksi ensinnä amerikkalaiset Cambridge'in ja Yale'in korkeakoulut antoivat hänelle maisterinarvon, miksi myöhemmin englantilainen Oxfordin yliopisto ja skotlantilaiset Saint Andrews'in ja Edinburghin yliopistot nimittivät hänet kunniatohtoriksi ja miksi useimmat Europan tieteelliset seurats kutsuivat hänet jäsenekseen.

X. Taivaan salama.

Ensi kerran joutui Franklin sähkökoneiden pariin v. 1746, jolloin hän Bostonissa käydessään näki erään Skotlannista saapuneen tri Spence'in tekevän muutamia kokeita. Näihin aikoihin olikin kaikkialla Europassa havaittavissa nousevaa innostusta sähköilmiöiden tutkimiseen. Lopulla vuotta 1745 oli pommerilainen E. G. von Kleist keksinyt n.s. Leidenin pullon, ja alussa vuotta 1746 oli saman keksinnön tehnyt leideniläisen professori Pieter van Musschenbroekin oppilas Cunaeus opettajansa kanssa. * Vaikuttavan ranskalaisen sähkötieteilijän apotti Nollet'n ansiota on, että hän laajassa kirjevaihdossaan saattoi käytäntöön nimityksen »Leidenin pullo», vaikka kunnia tämän alkuaan vedellä täytetyn latauspullon keksimisestä kuuluu epäilemättä von Kleistille. Vaikkei osattukaan antaa mitään selitystä tämän merkillisen pullon vaikutustavasta, käytettiin sitä kuitenkin ahkerasti kokeisiin, koska se kehitti voimakkaita sähköannoksia, varsinkin sitten kun Bevis ja Watson olivat paremman johdon aikaansaamiseksi älynneet päällystää pullon ulko- ja sisäpinnan tinapaperilla. V. 1745 oli niin-

Tämän Franklinin luonnontieteellisiä keksintöjä käsittelevän luvun on tarkastanut yhteiskoulun opettaja, fil. maist. J. Sulonen, ja lausuu tekijä tässä hänelle parhaat kiitokset hänen ystävällisistä huomautuksistaan.

ikään ilmestynyt C. G. Kratzensteinin kirja sähkön käyttämisestä lääketieteessä, ja näin oli avattu uusi laaja ala kokeiluille, olletikin halvaantuneiden parantamiseksi. Koko valistuksen aikakaudelle, jonka kestäessä keski-aikainen pelkkään ajatteluun perustuva tieteily alkoi muuttua kokeellisemmaksi, olikin ominaista kiihkeä luonnontieteellinen uteliaisuus. Kaikki, niin ylimykset kuin porvarit, niin hengellisen säädyn jäsenet kuin maallikot, niin miehet kuin naiset koettivat väkisinkin urkkia selville luontoäidin suuret salaisuudet. Vaikka joukossa oli tietysti hyvin paljon muodin ja turhamaisuuden vaikutusta, niin on tämä aikakausi kuitenkin pannut alulle useat niistä suurista tieteellisistä ja käytännöllisistä keksinnöistä, joilla 19. vuosisata on sitten saavuttanut niin ihmeellisiä tuloksia.

Franklinin perustamassa toverikerhossakin olivat luonnontieteelliset kysymykset usein esillä, mutta sähköilmiöihin ei sen keskuudessa oltu nähtävästi perinpohjaisemmin kajottu, koska Franklin mainitsee tri Spence'in epätäydellistenkin kokeiden avanneen hänelle aivan uuden maailman. Hänen aina valpas mielenkiintonsa heräsi heti, ja suuri oli hänen ilonsa, kun Lontoon kuninkaallisen Seuran jäsen Peter Collinson, innokas luonnontieteiden harrastaja, vähäistä myöhemmin lähetti Philadelphian kirjastoseuralle lahjaksi lasiputken, otaksuttavastikin Stephan Grayn pari vuosikymmentä aikaisemmin keksimää mallia, hankauskokeita varten, samoin kuin myös ohjeita, kuinka näitä kokeita oli tehtävä. Tuota pikaa hankki Franklin myös Leidenin pullon, pyöritettävän sähkökoneen y. m. tarpeellisia kapineita,

keksipä itsekin lisää ja rakensi ne myös omin käsin — hänen sähkökoneensa, jota nykyään säilytetään Philadelphian Franklin-laitoksessa, onkin hyvin näppärää ja siistiä tekoa. Ja nytpä sitä oli hänen työhuoneessaan alituista hankaamista ja pyörittämistä, kipinöimistä ja räiskähtelemistä ja pelästynyttä huudahtelemista, kun hän ystävineen uutterasti teki kokeitaan, vanhoja ja uusia. Uteliaita ihmisiä tuli ja meni, sillä nämä »uudet ihmeet» näyttivät panneen puolen Philadelphiaa päästään pyörälle.

Mutta Franklinin pää ei mennyt pyörälle. Hän luki ja mietti, otaksui ja kokeili, sillä hän tahtoi päästä näiden ihmeiden perille, niin että ne lakkaisivat olemasta ihmeitä. Vähitellen alkoivatkin Leidenin pullon salaisuudet paljastua ja Franklinin kekseliäissä aivoissasyntyä aivan uusi sähköteoria, jota hän yleisti yhä rohkeammin. Kohteliaisuudesta teki hän näistä kokeistaan ja asteittain kehittyvistä päätelmistään selkoa Collinsonille, ensimmäisten sähkökojeiden ystävälliselle lähettäjälle. Ensimmäinen, lyhyt esittelykirje on päivätty jo 28 p. maalisk. 1747, toinen, pitkä ja asiallinen, 11 p. heinäk. s. v. Tähän tapaan jatkoi hän kolmen, neljän vuoden kuluessa, ja näin syntyivät nuo kuuluisat *Kirjeet Sähköstä*, joita Lontoon Kuninkaallinen Seura ensin kohteli hyvin halveksivasti, kun Collinson niitä sille luki, mutta joilla on ollut käänteentekevä merkitys sähköopin historiassa. Collinson toimitti ne julkisuuteen erikoisena kirjana nimellä *Philadelphiassa Amerikassa tehtyjä uusia kokeita ja huomioita sähköstä*, Kuninkaallinen Seura kun ei ottanut niitä julkaisuihinsa. Kirjasta ilmestyi lyhyessä

ajassa 5 painosta ja käännettiin se tuota pikaa myös ranskaksi pariinkin kertaan, jopa latinaksikin. Kuuluisa ranskalainen luonnontieteellinen tutkija ja kirjailija Buffon innostui teokseen perin pohjin ja teki ystävineen monia siinä neuvottuja kokeita, joita Ranskan kuningas Ludvig XV:kin suurella mielenkiinnolla katseli, suvaiten lähettää korkeat kiitoksensa niiden keksijälle. Muutamain vastustajain, niinkuin apotti Nollet'n, äänet hukkuivat tähän yleiseen ihastukseen. Silloin huomasi Lontoon Kuninkaallinen Seurakin erehdyksensä, myönsi, että Amerikastakin voi tulla jotain hyvää ja osoitti monella tavalla kunioitustaan Franklinille.

Millaisia ihmeellisiä asioita ja mielipiteitä Franklin sitten kirjeissään esitti?

Parikymmentä vuotta aikaisemmin oli ranskalainen Dufay opettanut, että on olemassa kahdenlaista sähköä, lasisähköä ja lakkasähköä, joista kumpikin poistaa itseään, mutta vetää puoleensa toista. Tätä käsitystapaa vastaan esitti nyt Franklin sen väitteen, ettei ollut suinkaan olemassa kahdenlaista sähköä, vaan ainoastaan kaksi sähköistä tilaa, joista toinen johtui liian suuresta, toinen liian pienestä sähköpitoisuudesta. Näitä sähköpitoisuuden eri asteita merkitsi Franklin plus (+) ja minus (—) merkeillä sekä sanoilla »positivinen sähköisyys» ja »negativinen sähköisyys», mitkä nimitykset ovatkin sittemmin saavuttaneet ehdottoman yksinvallan sähköopissa. Hän näet otaksui, että tuo salaperäinen sähköaine eli sähköfluidumi on pohjaltaan yksi ja sama ja että sen hiukkaset pyrkivät erilleen toisistaan, mutta

että kappaleiden atomit vetävät niitä puoleensa. Kun nyt tämä sähköaine tunkeutuu kaikkien kappaleiden läpi, on siis kaikkien kappaleiden hiukkasissa aina jonkun verran sähköä, silloinkin kun nuo kappaleet näyttävät aivan sähköttömiltä. Jos johonkin kappaleeseen tulee enemmän sähköä kuin mitä sisältyy tähän tasapainotilaan, on sen sanottava tulleen positivisesti sähköiseksi, mutta jos kappaleesta sitävastoin poistetaan joku määrä sähköä, sen ollessa tuossa »luonnollisessa» tilassaan, on se tullut negatiivisesti sähköiseksi. Tämä lisääminen ja poistaminen taas tapahtuu kappaleita hankaamalla, koska tällöin toinen kappale saa itselleen osan toisen sähköaineesta, muuttuen näin positivisesti sähköiseksi, toisen tullessa negatiivisesti sähköiseksi.

On epäilemätöntä, että tämä Franklinin yksinkertaisen selvä, yhden ja saman »sähköaineen» eri määriin perustuva oppi pohjimmaltaan kävi aivan samaan suuntaan kuin nykyaikainen elektroniteoria, tuo suurenmoisen kokonaisnäkemys, jonka mukaan kaikki sähkö-, valo- ja lämpöilmiöt johtuvat samojen salaperäisten »hiukkasten», elektronien vaikutuksesta. Siinä muodossa, missä Franklin oppinsa esitti, tarjosi se kuitenkin erinäisiä vaikeuksia. Kumoamaton tosiasiahan oli, sen osoittivat monet Dufayn kokeet, että samannimiset sähkököt tai sähkötilat, olivatpa ne nyt syntyneet miten tahansa ja sanottiinpa niitä nyt miksi tahansa, poistavat toisiaan ja erinimiset sähkököt vetävät toisiaan puoleensa. Positiivisesti sähköisistä kappaleista suoriuduttiin helposti: sähköaineen hiukkasethan vihaavat toisiaan. Niinkään positiivisesti ja negatiivisesti sähköisistä kap-

paleista ja siis myös Leidenin pullon sisä- ja ulkopinnan välillä tapahtuvasta purkautumisesta: kappaleethan pyrkivät palautumaan luonnolliseen tasapainotilaansa ja laukaisemaan välillään vallitsevan jännityksen. Samaan tasapainotilaan vedoten kävi myös joten kuten selittäminen sähköisen ja sähköttömän kappaleen keskinäinen lähenemishalu. Mutta tukalampi oli osoittaa, miksikä kaksi negatiivisesti sähköistä kappaletta työntää toisiaan luotaan. Franklinin täytyi siinä poistua sähköhiukkasten vaikutuspiiristä ja sanoa, että *kappaleen* hiukkaset pakenevat toisiaan, ellei niissä ole tavallista sähkömäärää. Nämä vaikeudet saivatkin aikaan sen, että Robert Symmer kymmenkunnan vuotta myöhemmin palasi Dufayn kahdenlaisia sähkövoimia edellyttävään teoriaan. Sen avulla oli hänen ja hänen kannattajainsa mielestä helpompi selittää monia sähköilmiöitä, m. m. Franklinin itsensä havaitsema sähkön virtaaminen keräysjohtajasta teräviin kärkiin, jolla tuli olemaan niin suuri käytännöllinen merkitys hänen kuuluisimmassa keksinnössään.

Omasta puolestaan ei Franklin välittänytäkään niin paljon selittämistavoista kuin havaittujen ilmiöiden käytännöllisestä kantavuudesta. Hän ei ryhtynyt koskaan teoriojaan puolustamaan, jos niitä vastaan oli hyökätty. Niiden asia oli puolustaa itse itseään. Jos ne olivat oikeat, ei niitä voitu kumota, ja siishän oli enempi sotiminen tarpeetonta. Jos ne taas olivat väärät, niin oli ihmiskunnan edistymisen kannalta vain pelkäksi vahingoksi niiden itsepäinen toittaminen. Mutta käytäntö, se oli toista. Jos oli keksitty jotakin käytännöllisesti

arvokasta, niin tuloshan oli siinä, selittipä sen miten tahansa. Kaikilla tutkimuksillaan tavoittelikin Franklin siis aina käytännöllistä hyötyä. Yleisen olotilan parantaminen, yhteisten elämänmuotojen kehittäminen, ihmisen saattaminen niin paljon kuin mahdollista luonnon herraksi, siinä hänen päämääränsä, epätsekäs päämääränsä. Kun hän oli v. 1742 keksinyt erinomaisen käytännöllisen, polttoainetta säästävän uunin ja erikoisella lentokirjalla levittänyt tietoa siitä kaikkiin kansankerkoksiin ja kun hänelle tarjottiin siitä patenttia, vastasi hän: »Koska me saamme joka päivä suuria etuja toisten tekemistä aikaisemmista keksinnöistä, tulee meidän olla iloisia, jos voimme palvella muita omilla keksinnöillämme. Ja näin tulisi meidän tehdä vapaasti ja mielihyvällä.» Tätä periaatettaan ei hän katsonut voivansa muuttaa sittenkään, vaikka toiset vähemmän ihmisystävälliset henkilöt anastivatkin hänen keksintönsä ja ansaitsivat niillä, kuten tässä tapauksessa muuan lontoolainen rautakauppias, sievoiset omaisuudet.

Niinpä olikin nyt Franklinin ilo paljon suurempi siitä, että hän oli sähkötutkimuksiensa avulla joutunut tekemään ihmiskunnalle välitöntä hyötyä tuottavan keksinnön, kuin siitä, että hän oli osannut rakentaa oman teorian sähkön olemuksesta tai hyvin uskottavasti selittää Leidenin pullon ilmiöt, tehdä sillä monenlaisia uusia koekteita, yhdistää useampia pulloja n. s. Franklinin patteriksi ja rakentaa n. s. Franklinin taulun, jonkunlaisen muunnoksen samaisesta Leidenin pullosta. Ja juuri tämä hyödyllinen keksintö, ukkosenjohdattaja, onkin enemmän kuin mikään muu hänen tekonsa levittänyt hänen mai-

nettansa kaikkeen maailmaan ja tehnyt hänen nimensä tunnetuksi jokaiselle kansakoululapsellekin.

Jo ensimmäisessä varsinaisessa sähkökirjeessään vertasi Franklin voimakkaan sähkökipinän leimahdusta salamaan, ja seuraavissa kirjeissään selitti hän laajasti käsitystään pilvien sähköstä, tämän sähköön syntymisestä ja eri pilvien tai pilvien ja maan välisen sähköjännityksen laukeamisesta. Vedoten lisäksi ukkosilman vaikutukseen kompassineulaan, salaman ja sähkökipinän samanlaiseen vaikutukseen (molemmat sytyttävät, sulattavat ja polttavat, molemmat tekevät elävän olennon sokeaksi, molemmista lähtee rätisevä ääni ja samanlainen haju j. n. e.), Franklin siis julisti, että tuo ukkoseksi sanottu mahtava luonnonilmiö leimauksineen ja jyrynöineen ei ollut mitään muuta kuin sähköinen ilmiö, joka oli helposti selitettävissä sen mukaan, mitä jo sähköstä tiedettiin. Kun Collinson Lontoon Kuninkaalliselle Seuralle luki näitä todisteluja salaman sähköisestä luonteesta, nauroivat niille kaikki »asiantuntijat», vaikka Franklin ei suinkaan ollut ensimmäinen, joka oli moisia väitteitä esittänyt. Jo v. 1708 oli englantilainen fysikanutkija Wall, sitten kun hänen oli onnistunut kehittää tavallista enemmän hankaussähköä ja saada aikaan sähkökipinä, huomauttanut, että tämä sähkökipinä muistuttaa salamaa ja että kipinän rätinä on taas verrattavissa heikkoon ukkosenjyrinään. V. 1746, samana vuonna siis, jolloin Franklin alotti sähkökokeensa, oli taas saksalainen J. H. Winckler, joka oli suuresti lisännyt sähkökoneen tehoa n. s. hankaajan keksimisellä, vakuuttanut useiden järkisyyden tukemaksi tosiasiaksi, että sähkö-

kipinä ja salama eivät ainoastaan ulkonaisesti olleet samantapaisia, vaan että ne itse asiassa olivat aivan samoja ilmiöitä.

Ensimmäisessä kirjeessään esitti Franklin niinkään sen havainnon, että terävällä metallikärjellä saattoi »vetää» sähköä ladatusta keräysjohtajasta, jopa pitemmältä matkaltakin, samoin kuin sähkö taas pyrki purkautumaan tällaisen keräysjohtajaan pystytetyn kärjen kautta. Toisaalta oli taas ikivanha huomio se, että salama tavallisimmin iskee yksinäisiin, yleisestä tasosta törröttäviin esineisiin, sellaisiin kuin puihin, mastoihin, torneihin y. m. *Kärjet* siis tässäkin välittävät sähköön purkautumista, koska nyt kerran salamaa on pidettävä sähköilmiönä ja maan ja pilvien välisen jännityksen tasoittumisena. Näin johtui Franklin hyvin luonnollisesti ajattelemaan, että jos varta vasten pystytettäisiin tuollaisia kärkiä rakennusten katoille ja ne yhdistettäisiin metallijohdolla kosteaan maahan, niin virtailisi niiden kautta sähköä hiljaisesti maasta pilviin tai pilvistä maahan, tai jos voimakkaampi purkaus tapahtuisi, määräisi metallijohto sähkölle kuitenkin tien ja estäisi sitä vahingoittamasta rakennusta. 29 p. heinäk. 1750 Collinsonille lähettämässään laajassa kirjoituksessa selitti Franklin tarkemmin tätä »keinoansa varjella rakennuksia, laivoja y. m. salamalta», samalla kun hän antoi ohjeita sellaisten korkealla rautatangolla tehtävien kokeiden suorittamiseen, joiden oli määrä todistaa ukkonen sähköilmiöksi.

Franklin ei itse ryhtynyt välittömästi näihin kokeisiin, koska hänellä Philadelphiassa ei ollut niihin tilaisuutta, mutta heti kun hänen kirjeensä olivat ilmestyneet rans-

kaksi, rakensivat Buffon ja hänen ystävänsä Dalibard ja De Lor eri paikkoihin Pariisia ja sen ympäristöä Franklinin neuvomat laitteet pilvien otaksutun sähköisyyden tutkimiseksi. Ensimmäisenä näytti elonmerkkejä Dalibardin kone, joka 10 p. toukok. 1752 ukkospilven kulkiessa seudun yli räiskytti rautatangostaan sähkökipinöitä ja osoitti kaikin puolin Franklinin otaksuman oikeaksi. Selostaessaan Pariisin Akatemialle koettaan sanoikin Dalibard tästä otaksumasta, että »se on nyt lakannut olemasta otaksuma».

Tapaus herätti suurta huomiota. Ympäri Euroopan ryhdyttiin nyt innokkaasti tekemään ukkoskokeita. Etteivät ne aina olleet niinkään vaarattomia, todistaa m. m. se seikka, että pietarilainen prof. Richmann 26 p. heinäk. 1753 sai surmansa työhuoneeseensa houkuttelemastaan salamasta. Vaarojaan ei ollut vailla sekään koe, johon Franklinin puolestaan ranskalaisten tuloksista kuultuaan ryhtyi kesäkuussa v. 1752 ja josta hän 19 p. lokak. s. v. lähetetyssä kirjeessä teki Collinsonille selkoa. Lapsuusaikojen leikeistä tuttuun silkkileijaan kiinnitti hän ohuen rautapuikon, josta tavallinen hampunuora johti alas. Nuoran päähän satoi hän avaimen, ja siitä kulki huonosti sähköä johtava silkkinauha pitelijän käteen. Kun nyt ukonilma näytti olevan tulossa, lähti Franklin poikineen kaupungin ulkopuolella olevalle kentälle, päästi leijan yläilmoihin ja meni itse latoon mahdollista sadetta pako. Ilmeinen ukkospilvi kulki paikan yli, mutta minkäänlaista sähköisyyttä ei voitu leijassa huomata. Franklin odotti jännittyneenä, toivon ja epätoivon vaiheilla. Eikö hänen

kylläkin lapselliselta näyttävä kokeensa onnistuisikaan? Eikö hän pääsisikään omalta kohdaltaan ehdottomasti vakuutetuksi väitteidensä todenmukaisuudesta? Vihdoin alkoi sataa, hamppunuora kastui ja heti sähköivät sen hapsat törrölleen. Riemuissaan ojensi Franklin rystysensä avainta kohti: siitä singahti kirkas sähkökipinä. Että tämä kipinä oli tosiaankin sähkökipinä, se kävi epäamättömästi selville, kun avaimesta ladattiin Leidenin pullo ja tehtiin muitakin tavallisia sähköön perustuvia kokeita. Viisaasti kyllä oli Franklin mennyt silkkinauhoinen sateensuojaan, sillä jos purkaus olisi sattunut olemaan voimakkaampi ja myöskin silkkinauha päässyt kastumaan, olisi hän mahdollisesti saanut osakseen prof. Richmannin kohtalon.

Näin oli siis pääasia, pilvien sähköisyys, täydellisesti todistettu. Jatketuista kokeiluista katsoi Franklin käyneen lisäksi selville, että pilvet olivat enimmäkseen negatiivisesti sähköisiä ja että siis maa iskee useammin pilviin kuin pilvet maahan. Edelleen keksi hän erikoisia kellolaitteita ilmoittamaan, milloin ilmassa liikkui sähköä. Nyt saattoi hän myös entistä varmemmin puhua ukkosenjohdattimesta, jonka hän oli jo suunnitellut ennen kuin oli lopullisesti osoitettu salaman ja sähkökipinän yhtäläisyys. Ensimmäisen ukkosenjohdattimen rakensi hän omaan taloonsa, kun hän pani katolle pystytetystä teräväpäisestä havaintotangosta metallilangan kulkemaan kaivoon. Laajan kirjevaihdon avulla seurasi hän Amerikan eri paikkoihin rakennettujen ukkosenjohdattimien toimintaa, teki huomioita eri pitkien tankojen suojelemiskyvystä, kärjen sulamisesta ja sen epäkohdan

auttamisesta, johdon sopivimmasta paksuudesta, kosteisiin ja siis sähköä johtaviin maakerrokseen asetettavan metallilevyn ko'osta ja koetti näin saadun kokemuksen pohjalla yhä parantaa keksintöään. Tämä kokemus puhui voimakkaasti hänen puolestaan silloin kun Lontoon Kuninkaallisen Seuran jäsen Benjamin Wilson myöhemmin nosti riidan ukkosenjohdattimen kärjestä, väittäen tylsää kärkeä terävää turvallisemmaksi, koska muka terävä kärki vain suotta vetää luokseen salaman, joka muutoin ei olisi sillä paikalla iskenytkään. Huolimatta siitä, että Amerikan ja Englannin kiristyneet valtiolliset välitkin tavallaan sekaantuivat tähän »terävän ja tylsän kärjen kiistaan», joutui Wilson teorian ja käytännön kannalta täydelleen tappiolle, ja yhä yleisemmin käytetty ukkosenjohdatin on yli puolitoistasataa vuotta pysynyt sellaisena, miksi sen Franklin alkuaan suunnitteli.

Levittääkseen tietoa tästä hyödyllisestä keksinnöstään ja yleensäkin sähköilmiöistä laati Franklin pari esitelmää ja taivutti erään sivistyneen ja älykkään naapurinsa, kokeilujensa uskollisen apulaisen Kinnersleyn kiertämään ympäri siirtokuntia niitä pitämässä ja samalla näyttämässä huvittavimpia kokeita. Kun esitelmillä oli erinomainen menestys ja kun kuulijoilta otettiin pääsymaksu, ei Kinnersleyn, jonka nimi on jäänyt fysikan historiaan sähköpurkauksen fysikaalisia ja kemiallisia vaikutuksia koskevien itsenäistenkin tutkimusten johdosta, suinkaan tarvinnut katua matkojansa. Elämänsä loppuun asti oli Franklin muutoin kirjevaihdoissa sekä sähköasioista ja ukkosenjohdattimesta että muistakin tieteellisistä kysymyksistä monien amerikkalaisten ja

europalaisten oppineiden kanssa, jolloin hänen aikaisemmin harjoittamansa kieliopinnot tulivat hänelle hyvään tarpeeseen, kun esim. kuuluisa italialainen luonnon-tutkija Giacomo Beccaria kirjoitti hänelle latinaksi.

Franklinin harrastus ulottui näet melkein kaikille inhimillisen tietämisen ja taitamisen aloille. Oli luonnollista, kun hän kerran oli alkanut tutkia ilman sähköä, että hän lausui myös mielipiteensä revontulista. Jo varhaisimmissa sähkökirjeissään oli hän pitänyt revontulia sähköilmionä. Pariisissa ollessaan luki hän sikäläiselle tiedeakatemialle laajan esityksen tämän yhätkin lopullisesti selvittämättömän ilmiön otaksutusta synnystä, ja perusti hän käsityksensä samanlaiseen päiväntasaajalta navoille ja navoilta takaisin päiväntasaajaa kohti tapahtuvaan sähköisen ilman virtaamiseen, josta myöhemmätkin tunnetut revontulien tutkijat, sveitsiläinen De la Rive, ruotsalainen Edlund ja suomalainen Lemström ovat lähteneet. Auringonpilkkuja, joiden on sanottu olevan yhteydessä m. m. revontulten kanssa, on hän pohtinut eri teorioiden valossa, pitipä hän asiasta esitelmänkin Lontoon Kuninkaallisessa Seurassa. Pohjois-Amerikan itärannikolla puhaltavien koillismyrskyjen sekä yleensä voimakkaiden ilmanliikkeiden, pyörremyrskyjen ja vesipatsaiden syitä ja esiintymismuotoja on hän niinkään tarkoin tutkinut. Suurta huomiota kiinnitti Franklin vanhaan, jo Pliniuksen mainitsemaan myrkyävän meren tyynnyttämiseksi käytettyyn keinoon: öljyn kaatamiseen aalloille. Hän tutki kysymystä huolellisesti ja esitti vihdoin erikoisessa kirjoituksessa sen selityksen, että uskomattoman laajalle leviävä öljy-

kerros muodostaa veden pinnalle ohuen kalvon, jonka yli tuuli liukuu saamatta vettä liikkeelle. Kun kaikki meriasiat häntä erikoisesti innostivat, on hän myöskin koettanut ymmärtää, miksi merivesi on suolaista, ja oli hänen mielipiteensä se, että kaikki vesi oli alkuaan suolaista ja että makea vesi on syntynyt luonnossa tapahtuvan tislautumisen kautta. Jokaisella matkalla, minkä hän teki Atlannin yli, tutki hän laivakulun helpottamiseksi varsinkin Golfvirran suuntaa ja lämpimyyttä ja piti yleensäkin tarkkaa päiväkirjaa, johon merkitsi luonnontieteellisten havaintojensa tulokset. Hän on myöskin koettanut ottaa selvälle, mikä olisi edullisin asento purjeille, miten laivat saataisiin kestävämmiksi ja varmemmiksi, miten vuoto voitaisiin nopeimmin tukkia, miten estettäisiin laiva ajelehtimasta myrskyn käsissä ja miten laivaa voitaisiin mekanisilla keinoilla nopeimmin kuljettaa eteenpäin.

Mutta Franklin ei pitänyt huolta yksinomaan meren kyntäjistä: maanviljelyksenkin alalla on hän esiintynyt uudistusten ja aloitteiden tekijänä. Ostettuaan v. 1747 300 akrea maata Philadelphian läheltä, kokeili hän varsinkin heinäviljelyksellä. Kun hän oli keksinyt käyttää kalkkia valtaamantien varrella olevan peltonsa paranteena ja huomannut sen vaikuttavan mainiosti, kyhäsi hän seuraavana vuonna orastavan apilan keskeen suurin kalkkikirjaimin sanat: *Tätä maata on parannettu kalkilla.* Nouseva heinä peitti tietysti pian kirjoituksen, mutta ohikulkevat maanviljelijät olivat saaneet erinomaisesti perustellun neuvon. Myöhemmin teki Franklin kaiken voitavansa saadakseen silkinviljelyksen koteutumaan

Amerikkaan, hankki asiasta perinpohjaiset tiedot, perusti yhtiön hankkeen toteuttamiseksi ja onnistui puuhissaan erinomaisesti: kahden vuoden kuluttua muutettiin Philadelphianssa 10,000 naulaa kotelokoppia rahaksi.

Talojen mahdollisimman tarkoituksenmukainen kattaminen, niiden varjeleminen tulenvaaralta ja varsinkin huoneiden käytännöllisin lämmittäminen on myös ollut Franklinin ajattelun ja kokeilun esineenä kautta koko hänen elämänsä. Vielä vanhoillaankin kirjoitti hän pitkiä teoreettiskäytännöllisiä esityksiä uunilaitteista, ehdotti parannuksia ja osoitti olevansa erinomaisesti perehtynyt tätä asiaa koskevaan kirjallisuuteen. Kylmettymisen ja siitä seuraavan kuumeen syitä on hän niinkään perinpohjaisesti pohtinut, samoin kuin hän on kokeiden avulla pyrkinyt täydellisesti ymmärtämään veren kiertokulkua ihmisruumiissa. Edelleen on hän omistanut erikoisen julkaisun ihmisten lisääntymisen ja maiden asuttamisen laeille.

Onpa Franklin, tuo käytännöllisistä käytännöllisin porvari, tehnyt keksintöjä taiteenkin alalla. Isältään oli hän perinyt hyvät soitannolliset lahjat ja suuren rakkauden soittotaitteeseen. Hän itse kykeni oivallisesti käsittelemään harppua, kitaraa, viulua ja selloa. Toisen kerran Lontoossa ollessaan keksi hän sitten *Armonican*, omituisen soittokoneen, jonka perusaatteen hän sai enemmän tai vähemmän vedellä täytettyjen ja pöydälle riviin asetettujen soittolasien sarjasta. Franklin sijoitti suuren määrän asteittain pieneneviä lasikelloja pitkään laatikkoon, vaakasuorasti rautatankoon pujotettuina. Tangon päässä oli pyörä, jota kävi pyörittäminen taval-

lisen polkulaitoksen avulla. Kolme täyttä oktaavia käsittävät ja eri värein maalatut lasit kostutettiin hiukan, pyörä pantiin liikkeelle ja sitten painettiin sormea laseja vasten, joista lähti omituisen vieno ja laulava ääni. Tehdessään kirjeessä laveasti selkoa tästä uudesta keksinnöstään hyvälle ystävälleen ja tieteelliselle aatetoverilleen Beccarialle, sanoikin Franklin koneensa erinomaisesti sopivan italialaisen musiikin »vienoon ja valittavaan sävyyn» ja siitä syystä saaneen italiankielisen nimen *Armonica*. Uusi soittoväline olikin jonkun aikaa suuressa suosiossa. Muuan neiti Davies saavutti kuuluisan nimen *Armonician* soittajana ja kierteli useimmissa Euroopan huomattavimmissa kaupungeissa antamassa menestyviä konsertteja sisarensa, laulajattaren, kanssa. Hän sai kunnian esiintyä Wienin keisarillisessa hovissakin, missä parillaan vietettiin Parman herttuan ja Itävallan arkkiherttuattaren häitä. Italialainen hovirunoilija Pietro Metastasio sepitti itsensä Johann Adolt Hassen säveltämän juhlakantaatin laulettavaksi »kuuluisan tohtori Franklinin keksimän» *Armonician* säestyksellä. Kantaa-tissa ylistettiin tietysti sopivalla tavalla ylhäisiä juhlijointa, mutta sorean osansa saivat myöskin uuden soittokoneen suloinen ääni ja sisarusten taito:

Ardir, germana; a tuoi sonori adatta
 Volubili cristalli
 L'esperta mano; e ne risveglia il raro
 Concento seduttur.¹⁾

¹⁾ Rohkeutta, sisko; säveliisi sovelluttaa pyörivät lasit taitava käsi, herättäen niiden ihmeellisen, viehkeän sulosoinnun.

XI. Tyrannien valtikka.

»Kun Benjamin Franklin saapui Englantiin kamppailemaan Pennien kanssa, oli hän muutakin kuin vain 'B. Franklin, asiamies' — hän oli mies, jonka nimi, kirjoitettuna hehkuvin sähkökirjaimin, ei voinut koskaan sammua». Nämä erään amerikkalaisen elämäkerran kirjoittajan sanat lausuvat sen epäämättömän tosiasian, että Franklinin oli monenlaisten yksityisten ja julkisten puuhiensa ohessa onnistunut harjoittaa niin perinpohjaisia luonnontieteellisiä tutkimuksia ja tehdä niiden pohjalla useita niin suuriarvoisia käytännöllisiä keksintöjä, että hänen nimensä olisi yksinään siltäkin kohdalta jäänyt lähtemättömästi ihmiskunnan muistoon. Mutta niin innokkaasti kuin Franklin näihin tutkimuksiin antautuikin aina, milloin hänellä vain muilta toimilta oli siihen tilaisuutta, ja niin onnellinen kuin hän varmasti olikin niistä yleishyödyllisistä tuloksista, joita hän näennäisesti varsin hajanaisesta harrastelustaan huolimatta harvinaisen selkeällä ymmärryksellään ja hellittämättömällä uurastuksellaan saavutti, ei hän suinkaan pitänyt luonnontutkimusta varsinaisena elämäntyönään. Aito amerikkalaiseen tai ehkä oikeammin: aito puritaanilaiseen tapaan asetti hän siveelliset velvollisuutensa kaikkien muiden harrastusten yläpuolelle. Hän tahtoi ennen kaikkea olla oivallinen perheenisä, moitteeton kansalainen ja kunnan kristitty siinä vapautuneessa mielessä, minkä

hän tälle sanalle antoi. Kirjeessä, minkä hän 11 p. kesäk. 1760 kirjoitti eräälle luonnontieteellisiin tutkimuksiin innostuneelle nuorelle naiselle, lausuu hän tästä asiasta seuraavat kuvaavat sanat: »Tämänlaisissa tutkimuksissa on kuitenkin noudatettava järkevää kohtuullisuutta (prudent moderation). Luonnon tunteminen saattaa olla kaunista ja se saattaa olla hyödyllistä; mutta jos me, päästäksemme siinä muita pitemmälle, lyömme laimin tärkeimpien velvollisuuksiemme tuntemisen ja suorittamisen, ansaitsemme me moitetta. Sillä luonnon tuntemisessa ei voida saavuttaa niin korkeata astetta, että se arvoltaan ja tärkeydeltään vastaisi hyvän isän, hyvän lapsen, hyvän miehen tai vaimon, hyvän naapurin tai ystävän, hyvän alamaisen tai kansalaisen, sanalla sanoen hyvän kristityn ominaisuuksia.»

Franklin oli kyllä ollut varsin iloissaan silloin kun hän liiketoimista erottuaan ja turvallisen omaisuuden hankittuaan luuli saavansa lopuksi iäkseen antautua »luonnontieteellisiin tutkimuksiin ja ajanviettoihin» (philosophical studies and amusements). Mutta kun sekä kaupunki että maakunta katsoivat myös hänellä nyt olevan enemmän vapaata aikaa kuin ennen, vaativat ne yhä kiinteämmin hänen monipuolisia kykyjään palvelukseensa. Ja empimättä noudattikin Franklin tätä vaatimusta. Nuo sähkökoneiden särkyneet lasit olivat tavallaan hänen myöhemmän elämänsä vertauskuva: sen jälkeen kun hän oli tehnyt tärkeimmät sähköopilliset keksintönsä, kului tämä elämä aina väsyneimpään vanhuuteen asti julkisissa toimissa ja olletikin sitkeissä taisteluissa Pennejä ja Englantia vastaan.

Nämä taistelut saivat alkunsa niistä erikoislaatuisista suhteista, joihin Pennsylvania oli joutunut Penneihin ja kaikki Pohjois-Amerikan englantilaiset siirtokunnat emämaahan.

Kveekari William Penn oli isältään amiraalilta, joka oli aikoinaan valloittanut Jamaikan saaren, perinyt 16,000 punnan suuruisen Englannin kruunun suoritet-tavan saatavan. Ehkei niin paljon tämän velan maksuksi kuin kiitollisuuden osoitukseksi Pennien perheen valtiolle tekemistä palveluksista luovutti kuningas Kaarle II 4 p. maalisk. 1681 suosimalleen kveekaripäällikölle 26,000,000 akrea maata Delaware-joesta länteen. Tämä laaja alue, joka myöhemmin ulottui lännessä aina Erie-järveen saakka, sai kuninkaan suoranaisesta alotteesta nimekseen »Pennin metsikkö», »Pennsylvania». William Penn oli tämän alueen todellinen hallitsija, »omistaja», isäntä, sillä hänen ei tarvinnut suorittaa siitä minkäänlaista muuta veroa, kunhan vain joka vuosi lähetti Windsorin linnaan kaksi majavannahkaa ja viidennen osan maakunnassa mahdollisesti löydetyistä kullasta ja hopeasta. Kuitenkin käsitti kuningas asian niin, että Pennsylvaniassa samoin kuin muissakin siirtokunnissa vapaiden kansalaisten valitseman eduskunnan (Assembly) tuli ottaa osaa lakien säätämiseen, verojen määräämiseen ja oikeudenhoitoon, samalla kun hän pidätti itselleenkielto-oikeuden siirtokunnan lakeihin nähden ja Englannin parlamentille vallan kantaa tullia ja veroa siirtokunnasta. Nämä rajoitukset osoittavat, kuinka suurvaltakunnallinen aate oli vuosien vierieissä voittanut jalsijaa hallituspiireissä: kun Kaarle I oli 50 vuotta aikai-

semmin lordi Baltimore'in suvulle luovuttanut Marylandin siirtokunnan omistettavaksi ja hallittavaksi, ei niistä tiedetty mitään. Kun siirtokunta oli päässyt alkuvaikeuksistaan ja alkanut hiukan kukoistaa, alettiin Englannissa piankin katua niitä suuria vapauksia ja etuoikeuksia, joita oli myönnetty perustajille, yhtiöille tai yksityisille, ja tavoitella siirtokuntien asettamista välittömästi kruunun hallittaviksi, kuitenkin aina säilyttämällä kansalaisten valitsema eduskunta paikallisten etujen valvojana. Muutamissa tapauksissa oli perustajien huono hallinto antanut aihetta tällaiseen palautukseen, kuten esim. Virginiassa jo v. 1624, toisissa taas, niinkuin Pennsylvaniassa myöhemmin, tuskastuivat asukkaat niin eduskunnan ja omistajien riitoihin, että he omasta aloitteestaan yrittivät poistaa omistajavallan ja asettua suorastaan Englannin hallituksen alamaisiksi. Syystä tai toisesta olivat nyt v. 1755:n mennessä seuraavat seitsemän siirtokuntaa kolmestatoista muuttuneet »kuninkaallisiksi maakunniksi»: Virginia, New-Hampshire, New York, New-Jersey, Pohjois-Karolina, Etelä-Karolina ja Georgia. Massachusetts, siirtolaisten itsensä perustama valtiollinen yhdyskunta, oli v. 1684 menettänyt siihen asti nauttimansa melkein täydellisen itsenäisyyden ja saanut tyytyä kuninkaallisten maakuntien hallitusmuotoa kutakuinkin vastaavaan olojensa järjestelyyn. Sillä oli kuitenkin se tärkeä etu toisten rinnalla, että se sai molempien edustajakamariensa toimittamalla vaalilla määrätä vuotuiset 12 jäsentä »ylähuoneeseensa», jonka nimenä oli neuvosto (Council), joka toimi jonkunlaisena valtioneuvostona ja ylimpänä oikeutena ja jonka jäsenet

muualla asetti kruunu, tavallisesti kuvernöörin esityksestä. Kuvernöörin lähetti kuninkaallisiin maakuntiin ja Massachusettsiin kuningas, Marylandiin ja Pennsylvanianaan sekä sen kanssa läheisessä yhteydessä olevaan Delaware'iin, omistaja — Massachusettsista käsin perustetut pienimmät siirtokunnat, Connecticut ja Rhode-Island, olivat saaneet säilyttää täydellisen sisäisen itsenäisyytensä omine maaherroineen ja virkamiehineen. Kuvernööri oli luonnollisesti kruunun tai omistajain edustaja siirtokunnassa. Hän oli sotajoukon ylipäällikkö, hän määräsi virkamiehet ja tuomarit, hänellä oli kuninkaan tai omistajan nimessä kielto-oikeus siirtokunnan lakiehdotuksiin nähden, samoin kuin armahdusoikeuskin. Alahuoneen, varsinaisen eduskunnan (House of burgeses, House of representatives) — Pennsylvaniassa ei ollut ylähuonetta eli neuvostoa lainkaan — valitsivat kaikkialla veroamaksavat karsalaiset.

Luonnollisesti syntyi kaikkialla riitoja tämän eduskunnan ja kuvernöörin välillä, sillä kuvernöörinhän edusti suurbritannialaisia tai yleensä paikallisille vastakkaisia ja vieraita harrastuksia. Useimmat siirtokunnat oli perustettu uskonnollisen ja valtiollisen vapauden toivossa, ja ne pitivät sitkeästi kiinni siitä erikoisasemasta, mikä niillä oli emämaahan nähden. Ne olivat toteuttaneet hyvin kansanvaltaisen kunnallisen itsehallinnon ja halusivat tietysti niin paljon kuin mahdollista määrätä myös valtiollisista ja taloudellisista asioistaan. Siinä pyrkimyksessä kohtasivat ne kuitenkin vastusta kolmelta taholta. Englannin kuninkaat olivat halunneet levittää ehdotonta yksinvaltaansa myös siirtomaihin. Tuloksena

olivat »kuninkaalliset maakunnat». V. 1688:n vallankumouksen jälkeen vaati taas parlamentti itselleen ylintä herruutta koko valtakunnassa ja julisti olevansa oikeutettu kantamaan veroja myös siirtomaista. Sotien aikana olivat siirtokunnat hallituksen esityksestä myöntäneet suostuntaveroja yhteisen puolustuksen tarpeisiin. Mutta seitsenvuotisen sodan päätyttyä ilmoitti parlamentti, että nyt määrää se ilman muuta veroja amerikkalaisille. Siitä sai alkunsa vapaussota. Edelleen oli siirtokunnilla (vuosisadan) vastassaan Englannin liikemieskunta, joka 17. vuosisadan keskipaikkeilta lähtien oli alkanut yhä enemmän vaikuttaa maan politiikkaan. Mitä paremmin siirtokunnat alkoivat taloudellisesti kukoistaa, sitä tärkeämpää oli niiden yhä läheisempi liittäminen valtiokokonaisuuteen. Siirtokuntien tuli hankkia emämaalle helppoja raakaaineita, olla sen tuotteiden myyntialueena ja luovuttaa sille siirtomaatavaroiden välitys. Hollantia vastaan tähdätty kuuluisa v:n 1651 purjehdussääntö, jota vielä v. 1660 täydennettiin, määräsi, että kauppaa Englannin ja sen merentakaisen alusmaiden välillä saivat harjoittaa vain englantilaiset, Englannissa rakennetut ja kolmeksi neljäsosaksi englantilaisten miehittämät laivat. Kuitenkin on huomattava, että englantilaisiksi laskettiin tällöin myös siirtokuntien asukkaat, niin että laivanrakennus ja -varustus pääsi kyllä heidän keskuudessaan vauhtiin. Sitävastoin oli lupa kuljettaa siirtomaider tärkeimpiä »luetteloihin merkittyjä» tavaroita ainoastaan Englantiin, eikä suinkaan muihin Euroopan maihin, ei edes Irlantiin. Luetteloissa olivat aluksi Länsi-Intian saarilta lähtevät kuuman vyöhykkeen tuotteet ja Vir-

ginian ja Marylandin tärkein vientitavara, tupakka. Myöhemmin tulivat lisäksi Etelä-Karolinan päätuote riisi sekä pohjoisten maakuntien laivanrakennusaineet ja turkikset. Edelleen oli ei-englantilaisien tavarain kuljetus siirtokuntiin sallittu vain emämaan kautta. Lisäksi suojeltiin emämaan teollisuutta häikäilemättä ei ainoastaan vierasta, vaan myös siirtokuntien kilpailua vastaan. V. 1698 kiellettiin viemästä villaa ja villatavaroita siirtokunnasta toiseen, v. 1732 määrättiin samaa hatuista ja v. 1750 tehtiin mahdottomaksi teräs- ja kankirautapajojen rakentaminen siirtokuntiin. Muista kuin englantilaisista siirtomaista Pohjois-Amerikkaan tuodulle sokerisiirapille, sokerille ja rommille määrättiin taas v. 1733 korkea tulli, vaikka määräystä ei voitukaan sellaisenaan toteuttaa — salakuljetus olikin sangen kukoistava ammatti.

Vaikka toiselta puolen annettiin sellaisia säädöksiä, jotka korkeilla tulleilla ja viljelyskielloilla suojelivat esim. eteläisten siirtokuntien tupakantuotantoa ja jotka tullivapautuksilla ja palkinnoilla koettivat edistää laivanrakennusaineiden vientiä, oli kuitenkin emämaan ilmeisenä tarkoituksena ajan yleisten kansantaloudellisten periaatteiden mukaisesti muodostaa Englannista tapulipaikka meren takaa tuleville ja meren taa vietäville tuotteille ja hyötyä kaikin tavoin siirtokuntien kustannuksella. On selvää, että moinen menettely loukkasi kovin amerikkalaisten itsetuntoa. He huomasivat olevansa Englannin parlamentin ja hallituksen edessä jonkunlaisia alempiarvoisia ihmisiä, joiden päätehtävänä oli hankkia etuja Ison Britannian oikeille kansalaisille. Eipä siis

ihme, että ajatus vapautua tuollaisesta äitipuolen mieltä kantavasta emämaasta syttyi jo 1700-luvun alkupuolella muutamien innokkaimpien amerikkalaisten päässä, kunnes vihdoin 70 vuoden kuluttua Englannin hallitusmiesten kopea omahyväisyys ja parlamentin ärsyttävä itsepäisyys pakottivat tämän ajatuksen muuttumaan todellisuudeksi.

Omistajavaltioissa, sellaisissa kuin Pennsylvania, olivat asiat tavallaan vielä hullummin: niistä ei koettanut hyötyä ainoastaan emämaa, vaan myöskin omistajat. Pennsylvanian perustaja näyttää olleen epätsekäs ja hyviä tarkoitusperiä tavoitteleva mies, huolimatta epäilyttävästä suhteestaan hirmuvaltaiseen Jaakko II:seen. Vaikka Pennsylvania oli varsinaisesti aijottu vainottujen kveekarien tyyssijaksi, niinkuin Massachusetts puritainien ja Maryland katolilaisten, julisti William Penn kuitenkin täydellisen uskonvapauden maakuntaansa ja antoi sen kaikille asukkaille samat oikeudet. Kansanvaltaista hallitusmuotoa noudatti hän tarkoin, eikä mitään huomattavampaa erimielisyyttä hänen ja eduskunnan välillä tunnu esiintyneen. Alkuasukkaita, intiaaneja, kohteli hän myös ystävällisesti ja tasapuolisesti, hankki heiltä maata rauhallisella ostokaupalla ja ratkaisi esiintyvät riitaisuudet yhteisissä neuvottelukokouksissa.

Mutta kun William Penn v. 1718 kuoli, alkoivat maakunnan ja omistajain välit vähitellen kiristyä. Omistajia oli nimittäin perustajan kuollessa kolmekin: hänen kolme poikaansa. Mutta kun niistä yksi pian seurasi isäänsä, jäi Pennsylvania Thomas ja Richard Pennin käsiin.

Nämä uudet ruhtinaat asuivat Englannissa ja lähettivät sieltä vain erikoisilla ohjeilla varustettuja kuvernöörejä maata hallitsemaan ja heidän etujaan valvomaan. Ja he pitivät huolta siitä, että heidän etujaan valvottiin. Intiaaneilta lisää maata hankittaessa pidättivät he aina itselleen parhaat palat, joiden arvo kasvoi nopeasti, kun ympäristö tuli asutuksi. Mutta silti eivät he katsoneet olevansa velvollisia maksamaan minkäänlaista veroa näistä maistaan eikä muustakaan suuresta omaisuudestaan enempää siirtolan kuin kuninkaankaan tarpeisiin: olivathan he etuoikeutettuja »omistajia», joiden tuli saada asemastaan jotain hyötyäkin. Milloin vain eduskunta verojen käydessä yhteiselle kansalle kovin rasittaviksi päätti tasapuolisuuden nimessä ulottaa verotuksen *kaikeeseen* maaomaisuuteen, pani kuvernööri saamiensa ohjeiden mukaan heti vastalauseensa, eikä päätöksestä niinmuodoin tullut lakia. Niinpä olivatkin kuvernööri ja eduskunta alituisella sotajalalla, sillä kun riidan alkuun oli päästy, ilmestyi syitä siihen aivan kuin itsestään. Joskus täytyi omistajien olosuhteiden pakosta asiallisesti antaa perään, niinkuin silloinkin kun heidän oli myönnettävä omista varoistaan melkoinen summa siirtokunnan puolustamiseen kenraali Braddockin tappion jälkeen. Mutta silloinkaan eivät he muodollisesti luopuneet verovapaudesta, vaan pitivät siitä kiinni yhä sitkeämmin. Ja useimmiten oli eduskunnan taivuttava, ellei se mielinyt kokonaan keskeyttää lainsäädäntötyötään.

Heti kun Franklin tuli eduskunnan jäseneksi, joutui hän keskelle tulisinta kahakkaa. Kuinka suuresti hänen

mielipiteensä muissa kohdissa erosivatkin rauhaarakastavan kveekariennemistön mielipiteistä, tässä asiassa oli hän täydellisesti eduskunnan kannalla. Hänestä tulikin ennen pitkää omistajia vastaan tähdätyn verotustaistelun johtaja. Hän se laati eduskunnan puolesta vastaukset kuvernöörien puheisiin ja kirjelmiin, ja hän myöntää, että nämä vastaukset, samoin kuin kuvernöörien kirjelmätkin, olivat »usein tuikeita ja joskus suorastaan hävyttömiä». Hän pysyi kuurona kuvernöörien valtioviisaille houkutuksille, milloin nämä erittäin tukalissa tiloissa toivoivat hänen hiukan lauhduttavan kveekarien itsepäisyyttä — huolimatta siitä, että jotkut noista alin-omaa vaihtuvista hallituserroista olivat hänen hyviä mieskohtaisia tuttaviaan. Ainoa neuvo, minkä hän saattoi näille lakkaamattomiin riitoihin kyllästyville virkamiehille antaa, kävi siihen suuntaan, ettei heidän pitäisi koskaan asettua vastustamaan kansan valitsemaa eduskuntaa.

Mutta sitä neuvoahan kuvernöörit taas eivät voineet noudattaa, koska heillä oli täsmälliset ohjeet, joiden mukaan toimiessaan he pakostakin tulivat lakkaamatta loukanneeksi maakunnan etuja. Vihdoin katsoi eduskunta parhaaksi ryhtyä erikoisiin toimenpiteisiin. Kenraali Braddockin kuoleman jälkeen oli Englanti lähettänyt uuden ylipäällikön Amerikkaan, lordi Loudounin, saamattomimman nahjuksen muutoin, mikä koskaan on komentosauvaa pidellyt. Hänelle vaadittiin Pennsylvaniastakin avustusta. Eduskunta myönsikin jälleen 60,000 puntaa »kuninkaan tarpeisiin», mutta sellaisilla ehdoilla, että ne sotivat omistajien antamia »ohjeita»

vastaan. Aivan äskettäin tullut kuvernööri pani luonnollisesti vastaan ja lordi Loudoun asettui hänen puolelleen, vakuuttaen Franklinille, vastustuspuolueen johtajalle, jonka hän oli kutsuttanut puheilleen, jättävänsä maakunnan rajat armotta viholliselle alttiiksi, ellei eduskunta lopultakin lakkaa suotta riitelemästä ja myönnä avustusta ilman ehtoja. Franklin esitti pontevasti samaa, mitä oli jo eduskunnan nimessä monet kerrat kuvernööriille esittänyt: että se vero, jota mahtavat omistajat suostuvat maksamaan, tekee tuskin tavallisen talonpojan tai kauppiaan veroa; että yhä uudet verot saattavat monen köyhemmän perheen suoranaiseen häntään; että omistajain antamat ohjeet eivät ole eivätkä saa olla voimakkaampia kuin laki; että eduskunta käyttää oikeuksiaan perustuslakien mukaan; että rikkaiden omistajain verottamista on pidettävä kohtuullisena ja oikeudenmukaisena tekona, koska verotus tarkoittaa yhtä hyvin heidän omaisuutensa suojelemista kuin muidenkin; että omistajain itsekäs käytös on näin hädän hetkellä leimattava sekä valtakuntaa loukkaavaksi että kansaa sortavaksi; ja että ken ei suostu maakuntaa puolustamaan, hänen ei pidä sitä hallitsemankaan. Mutta mikään ei auttanut: intiaanien puukko kurkullaan oli eduskunnan taivuttava. Se myönsi rahat, mutta julisti samalla, ettei se ollut luopunut oikeuksistaan eikä vaatimuksistaan, vaan että se oli tilapäisesti väistynyt väkivallan tieltä. Se oli vähäistä aikaisemmin tehnyt enemmänkin: se oli päättänyt valittaa kuninkaalle omistajain menettelystä ja toimittaa erikoisen lähettäilään Lontooseen tätä valitusta esittämään ja puolustamaan.

XII. Kotimaa ja emämaa.

Valitessaan Franklinin tähän lähettilään toimeen tiesi Pennsylvanian eduskunta sekä saavansa siihen kykenevän miehen että antavansa jo pelkällä valinnallaan iskun omistajille. Olihan Franklin tunnetusti vastustuspuolueen johtaja. Olihan hänen nauttimansa suuri suosio tullut ilmi suorastaan loukkaavalla tavalla. Olihan hän pariinkin kertaan sotajoukkoja perustamalla herättänyt kansassa tarpeetonta itseluottamusta ja opettanut sitä esittämään yhä uusia vaatimuksia. Pennsylvanian lähettiläs ei suuttuneiden omistajien silmissä ollut mitään muuta kuin vallankumouksellinen, laillisten hallitsijain ja heidän oikeuksiensa vihollinen.

Lordi Loudoun teki kuitenkin parhaansa pidättääkseen tämän peloittavan vihollisen hyökkäystä. Huhtikuun alusta kesäkuun loppupuoleen saakka pakotti hän matkustajain rajattomaksi harmiksi sen laivan, jonka oli määrä lähteä Englantiin, Franklin mukanaan, samoin kuin muutkin pikapurjehtijat, makaamaan toimitetun New Yorkin satamassa tai seuraamaan mukana hänen päättömällä meriretkillään, laivojen kun muka tuli odottaa niitä tavattoman tärkeitä kirjeitä, joita Hänen Ylhäisyytensä lakkaamatta kirjoitti, mutta jotka eivät koskaan valmistuneet. Lisäksi ei lordi suvainnut maksaa niitä oikeiksi todistettuja saatavia, joita Franklin

ei ollut ennättänyt periä Braddockilta, koska hän oli varma siitä, että Franklin oli menetellyt hänen tavallaan ja täyttänyt rohkeasti taskujaan valtion hankinnoissa. Ja maksamatta ne jäivät ikiajoiksi.

Matka valtameren yli ei ollut ilman vaarojansa viholisen kaapparilaivojen ja lähellä Falmouthin satamaa uhanneen karilleajon takia. Onnellisesti saapui kuitenkin Franklin poikineen Lontooseen 27 p. heinäk. 1757.

Viivyttyään aluksi jonkun aikaa vanhan kirjeenvaihtajaystävänsä Collinsonin herttaisessa kodissa muutti Franklin rva Stevensonin taloon Craven Streetin varrelle. Siinä viihtyi hän niin erinomaisesti, että asui samassa paikassa ne 15 vuotta, mitkä hän yhteensä tuli Lontoossa viettäneeksi. Talon tytär, älykäs ja opinhaluinen neiti, oli juuri se nuori nainen, jota Franklin varoitti liian innokkaasta antautumisesta luonnon-tutkimuksiin.

Kun Franklin nyt toisen kerran, 33 vuoden kuluttua, saapui Ison Britannian pääkaupunkiin, oli hänen nimellään yleiseuroalainen kaiku. Hän oli kuuluisan Kuninkaallisen Seuran kunnioitettu jäsen, ja hän oli kirjevaihdossa aikansa oppineimpien miesten kanssa. Mitä heitä nyt Lontoossa oli, kaikki riensivät he tervehtimään mainehikasta amerikkalaista ja tutustumaan häneen lähemmin. Kun hänen viralliset tehtävänsä luistivat hitaasti, olikin Franklinilla runsaasti aikaa oleskella heidän kaivatussa seurassaan, keskustella teorioista ja tutkia niitä käytännöllisillä kokeilla. Omasta puolestaan voitti taas Franklin laajan tuttavapiirinsä jakamattoman suosion, sillä hän oli harvinaisen miellyttävä seuramies,

henkevä puhelussaan, ystävällinen ja kohtelias käytöksessään. Hän oli lisäksi aina mitä loistavimmalla tuulella, ja hänen sirojen kaskujensa varasto näytti olevan ehtymätön. Millä keinoilla Franklinin onnistui hurmata sekä Lontoon että myöhemmin Pariisin älyllinen ja nimellinen ylimystö, siitä saa parhaan käsityksen lukemalla hänen kirjeitään. Olkoot sitten kysymyksessä kaikkia mahdollisia asioita käsittelevät kirjeet ystäville, valtiollisia periaatteita ja ristiriitoja selvittelevät kirjeet ylhäisille mahtimiehille, kotoisista oloista huolehtivat kirjeet omaisille ja varsinkin rakastetulle Saara-tyttärelle, aina paljastuu nähtäväksemme ja ihailtavaksemme notkea, kouluutettu sanonta, suuri tietorikkaus ja terävä muisti, herttainen hilpeys ja miehekäs vakavuus, syvä inhimillisuus ja nöyrä vaatimattomuus, sanalla sanoen: yhtä monipuolinen kuin viehättävä personallisuus. Ja näiden kirjeiden suuri lukumäärä — Franklinin kootuissa teoksissa käsittävät ne, jos tieteellinen ja valtiollinen kirjevaihto otetaan mukaan, lähes 6 suurta nidettä ja noin 3000 sivua — osoittaa, että tämä personallisuus kuului Voltaire'in aikaan ja että siinä asui voimakas tarve vaihtaa ajatuksia ja tietoja ystävien kanssa, pohtia kulloinkin harrastusta herättäviä kysymyksiä ja ottaa elävästi osaa kaikkeen, mikä on inhimillistä.

On epäilemätöntä, että yhtä hyvin kuin ystävät viihtyivät Franklinin seurassa, yhtä hyvin viihtyi myös hän heidän seurassaan ja yleensä Englannissa, ellemme ota lukuun luonnollisia koti-ikävän puuskia. Liikkuihan hän siellä ilmapiirissä, joka varmastikin vastasi paljon paremmin hänen rikkaan henkensä tarpeita kuin phila-

delphialainen ympäristö. Olihan hänellä siellä tilaisuus seurata taiteellista elämää, kuunnella ihailemansa Händelin musiikkia, katsella nerokkaan Garrickin näyttel mistä. Ympäröihän häntä kaikkialla hyväntahtoisuus ja ihailu, kilpailivathan yliopistot ja tieteelliset seurat jakaessaan hänelle arvonimiään ja kunnianosoituksiaan ja näkiväthän kaupungit hänet mielellään kunniaporvarinaan. Tarjosivathan matkat, joita hän joka kesä teki maaseudulle sukunsa vanhoja asuinpaikkoja katsomaan, ystäviä tervehtimään ja yleensä vanhaan isänmaahan tutustumaan, monenlaista mielenkiintoa, hauskuutta ja virkistystä. Kun hän viipyi Englannissa vielä kaksi vuotta sen jälkeen, kun hän oli saanut tärkeimmän valtiollisen asiansa suoritetuksi, niin että hänen pennsylvanialaiset vastustajansa saivat siitä jo aiheen hyökätä hänen kimppuunsa, vaikutti siihen kai ainakin osaksi se kiintymys, jota hän oli alkanut tuntea sikäläistä seura piiriään ja yleensä sikäläistä elämäänsä kohtaan. Ystävät ehdottivatkin lopulta, että hän jäisi ainaiseksi Lontooseen ja toimittaisi perheensäkin sinne. Mutta Franklin, joka varmaankin tunsii historiallisen tehtävänsä sitovan hänet Pennsylvanian ja Amerikan kohtaloihin, ei ottanut ehdotusta edes vakavasti punnitakseen. Kun lähdön hetki viiden vuoden kuluttua koitti, jätti hän tosin, niinkuin hän eräälle ylhäiselle kirjeenvaihtajalleen ilmoitti, »tämän onnellisen saaren ja ystävät mitä suurimmalla kaipauksella», mutta hän oli sittenkin menossa »kohti maata ja kansaa, joita hän rakasti».

Mutta keskellä seuraelämän kauniita iloja ei Franklin hetkeksikään unohtanut, että hänet oli lähetetty Eng-

lantiin tätä rakastettua maata ja tätä rakastettua kansaa puolustamaan. Päinvastoin teki hän siinä suhteessa kaikki, mitä suinkin tehtävissä oli. Sillehän ei lähetti mitään mahtanut, että siirtomaita koskevat kysymykset kulkivat hyvin hitaasti kauppaministeriön, kuninkaan asianajajan ja kuninkaan salaisen neuvoston väliä, varsinkin kun omistajat panivat parhaansa tämän kulun hidastuttamiseksi. Franklinilla oli alkuaan ollut aikomuksena kääntyä valituksineen suoraan hallituksen puoleen, mutta tohtori Fothergill, hänen tieteellinen ihailijansa ja myöhemmin hyvä ystävänsä, jolla oli onni parantaa hänet siitä ankarasta, kahdeksanviikkoisesta kuumetaudista, mihin hän vähän aikaa Lontooseen tuloonsa jälkeen sairastui, neuvoi häntä puhuttelemaan omistajia mieskohtaisesti ja koettamaan, eikö sitä tietä olisi mitään saavutettavissa. Tohtori sopi Thomas Pennin kanssa kohtauksesta, ja pian seisoivat leppymättömät vastustajat silmä silmää vasten omistajien komeassa asunnossa Spring Gardenissa. Mutta kun oltiin sivistyneitä miehiä, vaihdettiin vain aluksi kohteliaisuuksia molemmin puolin ja puhuttiin järkevän sovinnon tarpeellisuudesta. Tosin oli Franklinilla syytä epäillä tähän sanaan »järkevä» liittyvän hyvin erilaisia käsitteitä, sillä kun tultiin asiaan ja Franklin esitti Pennsylvanian eduskunnan kannan ja omistajat pysyivät jyrkästi omissa läänityslaitoksen aikaisissa mielipiteissään, huomasi hän päivän selvästi, ettei »järkevistä» sovinnosta ollut minikäänlaisia toiveita.

Omistajat jättivät Franklinin kirjallisesti laatiman valituksen asianajajansa harkittavaksi. Mutta nyt sattui

niin, että Franklin ja tämä asianajaja, Ferdinand John Paris, kopea ja häikäilemätön mies, olivat vanhoja vihollisia. Franklinilla oli nimittäin useammankin kerran ollut tilaisuus Pennsylvanian eduskunnan puolesta jotenkin armottomasti pidellä niitä kirjelmiä, joita tämä herra oli eduskunnalle omistajien nimissä lähettänyt, koska nämä kirjelmät olivat olleet »heikkoja todistelultaan ja röyhkeitä muodoltaan». Kun Franklin huomasi jälleen törmänneensä sellaiseen öykkäriin, kieltäytyi hän selvittelemästä asioita hänen kanssaan. Asianajajansa neuvosta toimittivat omistajat silloin Franklinin valituksen oikeuskanslerille lausunnon saamista varten. Siellä makasi paperi kokonaisen vuoden, vaikka Franklin lakkaamatta tiedusteli sen kohtaloa omistajilta. Hän ei saanut koskaan tietää, mitä oikeuskansleri oli sanonut, mutta sen hän sai tietää, etteivät herrat pitäneet häntä rehellisenä ihmisenä eikä liioin sopivana ajamaan maakuntansa asioita. Omistajat olivat nimittäin lähettäneet Pennsylvanian eduskunnalle Parisin laatiman kirjoituksen, missä oltiin närkästyneitä Franklinin valituksen karkeasta muodosta, puolustettiin omistajain katsantokantaa ja ilmoitettiin oltavan valmiita ystävälliseen sovitteluun, kunhan eduskunta vain toimittaisi neuvottelijaksi jonkun *rehellisen ihmisen*, jonka kanssa voisi tulla toimeen.

Tämä virallinen herjaus ei tehnyt kuitenkaan eduskuntaan minkäänlaista vaikutusta, sillä se tiesi varmasti lähettinsä hyvin rehelliseksi ihmiseksi ja lisäksi oli se jo päässyt voitolle taistelunsa ensi asteessa. Tuskastuneena lakkaamattomaan riitelemiseen oli nimittäin sikä-

läinen kuvernööri vastoin selviä ohjeitaan suostunut uutta veroa tarvittaessa ulotuttamaan lain vaikutuksen myös herrainsa omaisuuteen. Oikeastaan oli kuvernööri kuitenkin eniten tuskastunut palkattomuuteensa, sillä oikeutensa mukaisesti oli eduskunta pidättänyt hänen saatavansa siksi, kunnes sillä oli syytä olla häneen tyytyväinen.

Omistajat olivat tietysti raivoissaan edustajalleen, joka oli lähtenyt peräytymisretkelle keskellä parasta taistelua, ja päättivät erottaa hänet, uhkasivatpa vetää oikeuteenkin. Heillä ei nyt ollut muuta jälellä, kuin koettaa kaikin keinoin saada kuninkaan salainen neuvosto kumoamaan Pennsylvanian eduskunnan päätös, mikäli se koski heidän omaisuutensa verottamista. Kummallakin vastapuolella oli asianajajia kaksittainkin kaikkia lain ja oikeuden mutkia selvittelemässä. Mutta kun kysymyksessä oli 100,000 punnan luovuttaminen Hänen Majesteettinsa tarpeisiin, kun ne tarpeet olivat keskellä sotaa varsin kipeät, kun omistajien virallinen edustaja oli lakiehdotuksen jo hyväksynyt, kun neuvoston jäsenet olivat saaneet Franklinilta vakuutuksen, ettei omistajia alettaisi kostoksi vanhoista kolttosista kohtuuttomasti rasittaa, niinkuin he räikein värein asiaa kuvailivat, ei neuvosto voinut millään järjellisellä syyllä, vaikka sillä haluakin oli, kieltää päätökseltä vahvistustaan. Näin hävisivät Pennit ratkaisevasti, ja Pennsylvanian eduskunta pääsi uhkaavasta pulasta, se kun oli jo laskenut mainitun summan velkapapereina liikkeeseen. Eduskunnan puhemies olikin hädissään kirjoittanut Franklinille: »Me olemme karien ja särkkien keskellä myrskyn

raivotessa. Teidän asiananne on tehdä kaikki, mitä suinkin voitte tässä vaarallisessa tilanteessa. Meidän on myöhäistä auttaa Teitä millään tavalla.»

Tämä tapahtui kesäkuussa v. 1760. Lähes kolme vuotta oli Franklin saanut ponnistella, ennen kuin oli saanut tärkeimmän asiansa onnellisesti suoritetuksi. Tähän suotuisaan tulokseen olivat myös epäilemättä osaltaan vaikuttaneet ne sanomalehtikirjoitukset ja erikoiset julkaisut, joilla Franklin oli vanhaan tapaansa koettanut levittää hallitusmiehiin ja suureen yleisöön oikeampaa käsitystä amerikkalaisista ja heidän vaatimuksistaan. Saavuttuaan Englantiin huomasi nimittäin Franklin sanomalehdissä käytävän, ilmeisesti Pennien toimesta, suoranaista sotaa Pennsylvaniata vastaan. Sanottiin intiaanien hävittävän kauheasti siirtolaa, mutta kveekarien vain ajavan omia etujaan ja kieltäytyvän kaikesta avustuksesta. Viitattiinpa siihenkin suuntaan, että tämä uppiniskainen toimettomuus on ilmeistä kapinaa hallitusta ja kuningasta vastaan: joidenkin kuviteltujen oikeuksien varjossa tahdotaan jättää valtakunta pulaan. Franklinin oli tosin työlästä saada kirjoituksiaan lehtiin, sillä hänen oli niistä maksettava hyvät rahat, mutta sitenkin koetti hän parhaansa mukaan osoittaa syytösten perättömyyden. Hän näytti, etteivät kaikki ihmiset sentään Pennsylvaniassakaan kveekareita olleet, ja että maakunta oli tehnyt yleisen puolustuksen hyväksi aivan yhtä paljon kuin muutkin, ellei enemmän, myöntänyt suuria summia rahaa, rakentanut linnoituksia, jopa yrittänyt perustaa sotajoukonkin. Jos on jotakin lyöty laimin, niin on vika kuvernöörin ja Pennien, jotka ovat niin

usein itsekkäistä syistä asettuneet vastustamaan eduskunnan yleishyödyllisiä toimenpiteitä.

Voimakkainta valaistusta siirtokunnan oikeuksiin ja Pennien häikäilemättömään voitonhimoon löi kuitenkin se laaja *Historiallinen Katsaus* Pennsylvanian oloihin, joka Franklinin toimesta tuli julkisuuteen alussa v. 1759 ja joka herätti melkoista huomiota. Tätä oivallisesti sepitettyä lentokirjaa on kauvan pidetty Franklinin kirjoittamana, mutta eräät myöhemmin julkaistut kirjeet johtavat siihen otaksumaan, että sen oli Franklinin avustamana kyhännyt hänen vanha, joskin surullisessa muistossa säilynyt ystävänsä Ralph, joka oli niittänyt mainetta valtiollisena kirjailijana. *Historiallinen Katsaus* kiinnitti varsinkin huomiota siihen omituiseen asiain-tilaan, että Pennsylvania on oikeastaan kahdessa alamaisuussuhteessa: omistajiin ja kuninkaaseen. Omistajien ainaisena pyrkimyksenä on ollut tehdä ikivanhaan englantilaiseen vapauteen tottuneista kansalaisista vassalleja. Muutahan eivät voi tarkoittaa kuvernööreille annetut itsevaltaiset ohjeet, jotka asettuvat eduskunnan tahdon yläpuolelle ja joiden lainvoimasta ei perustajan vapaakirjassa ollut sanaakaan. Tämä perustaja oli eroittanut tulonsa yleisestä verotuksesta sen syyn nojalla, että hän sai siten välillisesti palkkion hoitamastaan kuvernöörinvirasta. Mutta millä oikeudella nyt vielä vaaditaan verovapautta, kun eduskunta maksaa palkan kuvernööreille ja omistajat asuvat mukavasti Englannissa? Sellaista erikoisasemaa ei ole kellään koko valtakunnassa. Jos siis siirtokunta pitää kiinni ilmeisistä ja kohtuullisista oikeuksistaan, ei se voi olla kapinaa eikä eristäytymistä.

Franklin oli heti Penn-taistelun lontoolaiseen vaiheeseen tultuaan kauhukseen huomannut, kuinka virkavaltainen käsitys Englannin hallituksen johtomiehilläkin jo oli näistä oikeuksista ja kuinka tärkeätä oli siis niihin yhä uudelleen ja yhä pätevämmiin perustein palata. Lordi Granville, kuninkaan neuvoston puheenjohtaja, oli nimittäin erään englantilaisen suurkauppiaan välityksellä — varsin kuvaava välittäjä! — kutsuttanut Franklinin puheilleen, tiedustellut kohteliaasti Amerikan oloja, mutta lausunut sitten tyrmistyneelle pennsylvanialaiselle lähetille seuraavat vastaista tuhoa ennustavat sanat: »Teillä amerikkalaisilla on väärä käsitys valtiosääntönne luonteesta. Te väitätte, ettei niillä ohjeilla, jotka kuningas antaa kuvernööreilleen, ole lain voimaa, ja te katsotte olevanne oikeutettuja ottamaan niitä varteen tai ei, niinkuin vain mielenne tekee. Mutta nuo ohjeet eivät ole suinkaan niiden taskuohjeiden kaltaisia, joita annetaan jollekin ulkomaille lähtevälle valtuutetulle ja joiden tarkoituksena on määrätä hänen esiintymisensä joissakin vähäpätöisissä muotoseikoissa. Niiden laatimisen suorittavat ensin lakeihin perehtyneet tuomarit, niitä tarkastetaan, pohditaan ja ehkäpä parannetaan sitten neuvostossa ja vasta tämän jälkeen piirtää kuningas niihin nimensä. Ne ovat täten, mikäli ne teitä koskevat, maan laki, sillä *kuningas on siirtokuntien lainsäätäjä.*» Kuinka tuttuja ovatkaan tällaiset lausunnot kaikille niille, jotka ovat saaneet olla mahtavamman vallan sorrettavana ja joille on lakeja valmistettu täsmälleen samalla tavalla!

Franklin myönsi vaatimattomasti, että moinen ohje-

hallinto oli hänelle kokonaan uutta oppia, hän kun oli aina ollut siinä käsityksessä, että siirtokuntien lakien tuli olla niiden eduskuntien säätämät, jos kohtakin kuninkaan vahvistamat, mutta ettei kuningas voinut määrätä siirtokunnille lakeja ilman niiden suostumusta.

Yhä suuremmaksi levottomuudekseen muisti Franklin tämän merkillisen keskustelun päätyttyä ministeristön jo parikymmentä vuotta aikaisemmin esittäneen parlamentille, että kuninkaan ohjeilla tulisi siirtokunnissa olla lain voima. Silloin oli alahuone kuitenkin esityksen hyljännyt ja amerikkalaiset olivat kunnioittaneet sitä vapautensa ystävänä, kunnes he v. 1765 havaitsivatkin parlamentin evänneen kuninkaalta tämän ehdottoman ylivallan, vain anastaakseen sen itselleen.

Mitä enemmän siis Franklin ajatteli Amerikan tulevaisuutta ja mitä tarkemmin hän tunnusteli korkeimmissa piireissä puhaltavia tuulia, sitä selvemmin näki hän synkkiä myrskypilviä kokoontuvan tämän tulevaisuuden taivaalle. Toistaiseksi oli kuitenkin kaikki rauhallista. Pennit olivat Englannin hallituksen vaikutuksesta joutuneet tappiolle taistelussaan Pennsylvanian eduskuntaa vastaan ja Franklinille itselleen oli osoitettu välillisesti hyvin mairittelevaa virallista suosiota: hänen poikansa oli juuri vähää ennen heidän lähtöään Amerikkaan nimitetty New-Jersey'n kuvernööriksi.

Franklin oli epäilemättä iloinen poikansa menestyksestä, sillä tämä menestys oli ollut aina hänen sydämellään: hän oli toimittanut Williamin jälkeensä eduskunnan sihteeriksi ja Philadelphian postimestariksi, kuljettanut häntä Braddockin leiriin ja rajasotaretkelle adjutant-

tinaan ja tuonut hänet myös mukanaan Englantiin, missä Oxfordin yliopisto oli julistanut hänet maisteriksi samaan aikaan kuin isän tohtoriksi.

Mutta tuskinpa osasi Franklin aavistaa, että virkavallan edustajat olivat näin halunneet liittää hänen poikansa omaan joukkoonsa hänen kansanvaltaisen intonsa kammitsaksi. Ja varmastikaan ei hän aavistanut, että tuo odottamaton suosionosoitus oli kerran oleva syynä hänen elämänsä katkerimpaan pettymykseen ja iskevä hänen sydämeensä syvimmän haavan, mitä siihen mikään olisi voinut iskeä.

Epämääräisesti levottomana, mutta maakuntansa luottamustointen suorittamiseen kaikin puolin tyytyväisenä lähti hän pettymyksistä ja haavoista tietämättä elokuun lopulla v. 1762 purjehtimaan »kohti maata ja kansaa, joita hän rakasti».

XIII. Vanha riita.

Kun Franklin 1 p. marrask. saapui kotiin, sai hän selvästi huomata, että häntä rakastettiin myös. Eduskunta lausui hänelle viralliset kiitoksensa hyvin suoritetuista tehtävistä ja määräsi 3000 puntaa matkakulujen korvaukseksi. Poissaolevanakin oli hänet aina valittu tämän eduskunnan jäseneksi, niin että hänellä oli aina siinä paikkansa valmiina, milloin hän vain palaisikin.

Ensi töikseen ryhtyi Franklin järjestelemään postiasioita, jotka olivat niin kauvan saaneet olla vailla pääpostimestarin välitöntä hoitoa. Viisi kuukautta matkusteli hän pohjoisissa siirtoloissa, ajaen itse rattaitaan, uhkeaksi neitoseksi kasvaneen Saara-tyttären ratsastaessa sivulla. Oltuaan pitkät vuodet vailla omaistensa seuraa, oli Franklin näet tahtonut tyttärensä mukaan, nyt kun poikakin oli saanut viran ja mennyt naimisiin eikä siis voinut enään olla lapsirakkaan isänsä matkakumppanina.

Palattuun kiertoretkeltään ei Franklin saanut pitkiäkään aikoja levähtääkseen ja hoidellakseen huonojen teiden runtelemaa ruumistaan, sillä pian oli hänen taas syöksyttävä keskelle vanhojen taistelujen vilinää. Intiaanit, jotka tietysti vähän välittivät valkoisten miesten rauhanteoista, olivat kesällä v. 1763 äkkiaarvaamatta hyökänneet vuorten yli tunkeutuneiden englantilaisten kimp-puun, valloittaneet näiden varustettuja asemia, polttaneet uutisasutuksia ja murhanneet suuren joukon ihmi-

siä ja raastaneet toisia vankeuteen. Pahimmassa vaarassa olivat jälleen Pennsylvanian rajaseudut. Niiden puolustamiseksi muodostettiin jälleen kansalaisjoukkoja, ja Franklin oli vanhaan tapaansa puuhan etunenässä. Maakunnan asukkaissa oli syttynyt niin hurja viha intiaaneja kohtaan, ettei enää tyydytty tähän suojelustoimenpiteeseen ja ettei tehty eroifusta rauhallisten, kristinuskoon kääntyneiden punanahkain ja verenhimoisten metsäintiaanien välillä. Niinpä kävivätkin takaliston kovakouraiset pojat omin päin toimeen, muodostivat rankaisuretkikuntia ja tappoivat armotta jokaisen punanahan, minkä vain näkivät, miehen, naisen, lapsen. Siirtolaisten keskuudessa elävät viattomat intiaaniraukat lähtivät suurin joukoin pakosalle, turvautuen kaupunkiin, luullen siellä saavansa suojaa. Mutta murhaajat riensivät jälessä, tunkeutuivat väkivallalla virallisiin rakennuksiin, missä pakolaisia säilytettiin, ja tekivät kaikkialla puhdasta jälkeä. Tarvittiin Franklinin kaikki päättäväisyys ja kekseliäisyys, jotta saatiin tuollainen pari sataa julmistunutta miestä käsittävä joukkokunta käännytetyksi Philadelphian porteilta. Kirjoittamassaan voimakkaassa näiden hirmutekojen kuvauksessa osoitti Franklin, kuinka järjetöntä ja epäinhimillistä moinen verikosto oli, ja vaati murhaajille ankaraa rangaistusta. Äskettäin saapunut uusi kuvernööri, Richard Pennin poika John Penn, samoin kuin vahva yleinen mielipidekin, olivat kuitenkin sangen armeliaita heille, sillä monet katkerat kokemukset olivat vieneet siirtokuntain asukkaat siihen johtopäätökseen, että »paras intiaani on kuollut intiaani»:

Tämä intiaanijupakka vei Franklinin sekä välillisesti että välittömästi riitaan uuden kuvernöörin kanssa, joka oli murhajoukon kaupunkia uhatessa hätääntyneenä käyttänyt Franklinia tukenaan, mutta joka nyt huomasi hänen vihattuja intiaanejakin kohtaan osoittamaan inhimillisyydestä saaneensa oivallisen aseensa tuota sukunsa perivihollista vastaan. Menipä hän niinkin pitkälle, että julisti maksavansa palkintoja intiaanien päänahoista ja että hän puoluelaisineen avasi oikean herjainvain lentokirjojen tulvan Franklinin mustaamiseksi, Franklinin, jota väitettiin maakunnan vihatuimmaksi mieheksi. Rauhaa ja lempeyttä rakastavat kveekarit pitivät tietysti yhtä Franklinin kanssa ja saivat hekin runsaan osansa verikoston ihailijain parjauksista ja ivalauluista.

Oli vain luonnollista, että välien näin kiristyttyä tuo iänikuinen kiistakysymys omistajien ja heidän lähettämänsä kuvernöörin oikeuksista ja etuuksista piankin sukeltaisi esille. Intiaanien hyökkäyksen aiheuttama tilanne puhalsikin välittömästi taistelun ilmi liekkiin. Kuvernöörin ehdotuksesta päätettiin maakunnan suojelemiseksi perustaa pysyvä kansalaisarmeija, mutta kun ehdotuksen tekijä samalla vaati oikeutta nimittää suoraan kaikki upseerit, määrätä sakot ja tutkituttaa rikokset sota-oikeudessa, ei eduskunta, jossa enemmistö oli yhä kveekareja, voinut niin epäkansanvaltaiseen vaatimukseen suostua. Kuvernööri puolestaan ei hyväksynyt eduskunnan päätöstä, joka koski kaiken omaisuuden verottamista samalla tavalla intiaanisodasta johtuvien menojen suorittamiseksi, vaan vaati omistajain veromäärää kaikkein alimpaan luokkaan, mitä oli ole-

massa: kuninkaan neuvoston viimeisen ratkaisun jälkeen ei hän sentään voinut kieltää verotusta kokonaan. Oliin siis jälleen vanhassa umpikujassa. Omistajien sitkeä itsekkyyks näytti etsivän vain yhä uusia lymypaikkoja. Tuskastuneena tästä lakkaamattomasta riitelemisestä päätti eduskunta lähteä joksikin ajaksi lomalle ja jättää valitsijainsa harkittavaksi, olisiko kuninkaalle lähetettävä sellainen anomus, että Pennsylvania olisi vapautettava omistajien vallasta ja asetettava kuninkaan välittömän suojeluksen alaiseksi, niinkuin useimmat muutkin siirtokunnat olivat ja niinkuin Pennsylvaniakin oli William Pennin eläessä lyhyen hetken ollut.

Eduskunnan loma-aikaa käytettiin nyt asian innokkaaseen, jopa intohimoiseen pohdintaan. Franklinin julkaisi lentokirjan *Kylmiä ajatuksia yleisten asiain nykyisestä tilasta*, jossa omistajien itsevaltaisesta isännöimisestä johtuvia haittoja värikkäästi kuvailtiin. Kun sitten eduskunta keskipaikkeilla toukokuuta v. 1764 uudelleen kokoontui, jätettiin sille yli 3000 kansalaisen allekirjoittama adressi, jossa kuninkaalle lähetettävää anomusta puollettiin, kun taas sitä vastustavassa adressissa oli vain kolmisensataa nimeä. Äänestyksessä voittikin anomus suurella enemmistöllä. Kun puhemies oli kүүлunut ehdotuksen vastustajiin, teeskenteli hän sairautta, jottei joutuisi nimellään vahvistamaan eduskunnan päätöstä. Vastapuolueen johtaja Franklin valittiin silloin väliaikaiseksi puhemieheksi, ja ilomielin piirsi hän nimensä asiakirjan alle.

Omistajain puolue oli näin joutunut tappiolle. Mutta seuraavan lokakuun 1 päivänä tapahtuvissa eduskunnan

vaaleissa oli se päättänyt kostaa tappionsa pelätyimmälle vastustajalleen. Kiivaan toiminnan tuloksena olikin, että Franklin joutui kaupunkipiirissään pieneen vähemmistöön ja jäi valitsematta, mikä hänelle tapahtui nyt ensimmäisen kerran 14 vuoden kuluessa. Mutta niinpä olivatkin viholliset panneet kaikkensa liikkeelle, häväsivät häntä lentokirjoin, ivarunoin, pilakuvin, väittäneet hänen mistään periaatteista välittämättä tavoittelevan vain valtaa ja tyranniaa ja parjanneet häntä jälleen Englannin hallitusmiehillekin.

Franklin sai kuitenkin vastapuolueen kiukuksi tappiostaan loistavan hyvityksen. Sillä kun eduskunta, jossa yhä oli omistajille vihamielinen kveekarienemmistö, vähän sen jälkeen kokoontui, valitsi se ensi töikseen juuri Franklinin viemään omistajain vallan lakkauttamista tarkoittavaa ja edellisen eduskunnan hyväksymää anomusta kuninkaalle. Millainen vaikutusvalta hänellä oli ja kuinka suuresti hänen toimitarmoansa ja älyänsä pelättiin, käy paraiten ilmi niistä sanoista, joilla omistajapuolueen johtava puhuja John Dickinson pyysi vastustaa Franklinin valintaa: »Ehdotettua henkilöä on täällä tänään nimitetty 'suureksi oppineen maailman valoksi'. Minä tunnustan hänen kykynsä. Olkoon kaukana minusta, että kävisin vähentämään ansiota, jota ihailen. Annettakoon hänen vain loistaa, mutta niin, ettei hän sytytä kotimaataan liekkeihin. Annettakoon hänen yksityiseltä sijalta, pienemmästä piiristä levittää minunkin nähdäkseni hyödyllistä valoaan; *mutta älköön häntä päästettäkö pyrstötähden lailla kiitämään ja kaikkien kauhuksi ja tuhoksi loimuamaan!*»

Näihin sanoihin sisältyi ikäänkuin pelonsekainen ennustus siitä maailmanhistoriallisesta tapauksesta, jossa Franklinilla oli pian oleva niin tärkeä osansa. Hänhän lähti Englantiin toimittamaan Pennsylvaniaa omistajien hallusta kuninkaalliseksi maakunnaksi, mutta kun hän sieltä palasi, oli jo täydellä voimalla syntymässä Amerikka, joka ei tahtonut kuulua enempää omistajille kuin kuninkaallekaan. Pennsylvanian eduskunta olikin Franklinin lontoolaisiin tehtäviin maakunnan oman asian ohella liittänyt myös velvollisuuden kaikin käytettävissä olevin keinoin vastustaa Englannin hallituksen hankitsemaa leimaveroa ja kaikkia muitakin yrityksiä, joiden tarkoituksena oli amerikkalaisten vapauden sortaminen.

XIV. Kansan vihaa ja kuningasten suosiota.

Kun Franklin, lähdettyään 7 p. marrask. 1764 suuren kansalaisjoukon saattamana matkalle, kuukauden kuluttua saapui Lontooseen, hukkuikin hänen varsinainen asiansa ennen pitkää siihen yhä kiihtyvään taisteluun, joka oli käymässä Amerikan ja emämaan välillä. Hallitusvallan riistäminen omistajilta oli kyllä Englannin ministereille mieluinen toimenpide, koska se laajensi kruunun valtaa, mutta kun toisaalta ei tahdottu omistajiakaan loukata, venyivät neuvottelut pitkälle, kunnes siirtomaakysymyksen yleinen kärjistyminen työnsi ne taka-alalle ja syttynyt sota katkaisi ne kokonaan.

Sensijaan tarjosi yleisamerikkalaisten oikeuksien puolustaminen sekä Franklinille että muiden siirtokuntain asiamiehille yllin kyllin työtä ja huolta. Englannin hallitusmiehet olivat nimittäin nyt käyneet häikäilemättä toteuttamaan niitä uhkauksia, joita Franklin oli edellisellä matkallaan kuullut heidän lausuvan. Lordi George Grenville, josta oli v. 1763 tullut Englannin pääministeri ja jonka puuhia itsevaltainen kuningas Yrjö III innokkaasti kannatti, oli nyt ryhtynyt toteuttamaan tuota sortovaltioiden ainaista ihannetta, valtakunnan yhteyttä, yhä ankarammalla merkantilistisella talouspolitiikalla ja siirtolain yhä lujemmalla liittämisellä emämaahan.

Huhtikuussa v. 1764 korotettiin tuntuvasti sokerin tullia, määrättiin tuontimaksu monille tähän asti vapaille tavaroille, kuten indigolle, kahville, viinille ja kankaille, ja lisättiin samalla »luetteloontantujen» tavarain lukua. Vanhojen säädöksiä noudattamista alettiin myös valvoa ankarammin, tullinuuskinta tehtiin tehokkaammaksi ja salakuljetuksen ehkäiseminen annettiin oikein sotalaivojen toimeksi. Tällä tavalla tahtoi hallitus kerätä rahoja siirtomaista sen valtiovelan maksamiseksi, johon Englanti oli joutunut Seitsenvuotisessa sodassa. Hallitus oli sitä mieltä, että tämän sodan tuloksista oli ennen kaikkea ollut hyötyä Pohjois-Amerikan siirtokunnille, ja sen tähden oli vain kohtuullista tehdä ne myös osallisiksi sen menoista. Kun siirtokunnissa oli asukkaita yli 2 miljoonaa Englannin 8 miljoonaa vastaan, katsottiin myös oikeaksi panna siirtokuntien maksettavaksi suhteellinen osa sen suuren sotajoukon kustannuksista, jota Amerikassa oli pakko pitää viime sodassa suunnattomasti laajentuneiden alueiden vartijana. Mutta englantilaiset vallanpitäjät menettelivät siinä epäviisaasti, että he yrittivät ajaa näitä ainakin jossain määrin oikeutettuja vaatimuksiaan läpi tavalla, joka loukkasi amerikkalaisten itsetuntoa ja joka tosiasiallisesti lähtikin suoranaisesta heidän perityn vapautensa supistamisen ja oman mahdin näyttämisen halusta. Sen sijaan että he olisivat vanhoja muotoja noudattaen lähettäneet varojen myöntämistä pyytävän kuninkaallisen kirjeen siirtoloiden eduskunnille, jotka eivät suinkaan olisi voineet kieltäytyä todellisen ja ilmeisen tarpeen vaatimista suostunnoista, julistettiin vain Englannin parlamentin päätöksillä, mitä

tulleja ja veroja amerikkalaisten oli kulloinkin maksettava. Amerikkalaiset taas pitivät jyrkästi kiinni periaatteestaan »ei verotusta ilman edustusta» (no taxation without representation) ja väittivät, että parlamentilla ei voi olla mitään valtaa heitä verottaa, koska heillä ei ole siinä edustajiakaan. Heidän nähdäkseen oli heillä englantilaisten kanssa vain yhteinen kuningas, mutta ei yhteistä lainsäädäntöä: eihän Englannin parlamentti verottanut esim. Hannoveria, vaikka Englannilla ja Hannoverilla oli yhteinen kuningas. Amerikkalaisten arkatuntoisuus oli tässä edustusksymyksessä paljon kehittyneempi kuin emämaan asukkaiden. Englannisahan oli useita väkirikkaita kaupunkeja, sellaisia kuin Birmingham ja Manchester, jotka eivät olleet lainkaan edustettuina tuossa häikäilemättömän lahjomisjärjestelmän merkeissä valitussa parlamentissa, mutta jotka sentään maksoivat nurisematta veronsa. Edustusjärjestelmän periaate oli siis syöpynyt paljon syvemmälle vapaustoisten amerikkalaisten kuin heidän englantilaisten veljiensä mieliin, huolimatta siitä, että ainoankaan siirtokunnan perustuskirjassa ei parlamentin, brittiläisen valtakunnan korkeimman lainsäädäntömahdin, verotusoikeutta oltu suinkaan kielletty, olipa se esim. Pennsylvanian vapaakirjassa suorastaan parlamentille pidätetty. Mutta amerikkalaiset eivät arvostelleet näitä asioita muodolliselta oikeusnäkökannalta. He olivat varta vasten lähteneet Amerikkaan elämään kaikin puolin vapaammassa oloissa ja he olivat tottuneet varsin laveaan itsehallintoon. Ja tosiasia olikin, ettei parlamentti, mahdollisesta oikeudestaan ja muutamista sensuuntaisista yri-

tyksistä huolimatta, ollut v:teen 1765 mennessä asettanut siirtokunnille minkäänlaisia omavaltaisia veroja, ellemmme ota lukuun tullilainsäädäntöä.

Kun siis saatiin kuulla lordi Grenville'in ehdottaneen, että parlamentti säätäisi siirtokunnille leimaveron ilman näiden suostumusta, niin että kaikki asiakirjat olisi siitä lähtien kirjoitettava karttapaperille ollakseen laillisia ja että leimaveroa kannettaisiin myös sanomalehdistä, kirjoista ja pelikorteista, nousi siitä Amerikassa ankara suuttumuksen myrsky. Massachusettsin eduskunta julkisti: »Me emme anna parlamentin verottaa itseämme; me emme tahdo ruveta orjiksi.» Tunnettu lakimies James Otis vastusti ytimekkäissä puheissaan ja lentokirjoissaan pyhän kotirauhan rikkomiseen johtavia tullinuuskintoja ja Englannin omavaltaisia verotussuunnitelmia vetoamalla luontaisoikeuden kumoamattomiin peruslakeihin: »Kansasta on samantekevää, ollaanko Ludvigin vai Yrjön alamaisia, kun molemmat ovat yhtä itsevaltaisia. Kaikki valta kuuluu kansalle, eikä tämä koskaan voi menettää tai luovuttaa tätä valtaansa, tätä jumalallista oikeutansa.»

Mutta parlamentin molemmat huoneet hyväksyivät mistään vastalauseista huolimatta suurella äänten enemmistöllä pääministerin ehdotuksen, jonka myös kuningas 22 p. maalisk. 1765 vahvisti. Leimavero oli näin säädetty. Siirtokuntien vastausta ei tarvinnut kauvan odottaa. Tosin näytti ensi aluksi Amerikan yleinen mielipide hetkiseksi tyyntyneen tapahtuneen tosiasian edessä, parlamentin säätämän lain vastustamista kun epäilemättä tultaisiin pitämään julkisena kapinana. Mutta jo 30 p.

toukok. s. v. teki uskollisuudestaan tunnetun Virginian eduskunta tulisen kansanpuhujan Patrick Henryn ehdotuksesta päätöksen, jossa jyrkästi julistettiin vain siirtokuntien omilla lainsäädäntöelimillä olevan vallan verottaa kansaa. Ja muutamia päiviä myöhemmin hyväksyi Massachusettsin eduskunta esityksen, jonka mukaan kaikkien siirtokuntien tuli seuraavassa lokakuussa lähettää edustajia New Yorkiin yhteisesti neuvottelemaan tilanteesta ja toimittamaan Englannin kansalle julistuksen, kuninkaalle adressin ja parlamentille anomuksen tilanteen selvittämiseksi. Tämä kongressi koontuikin, lausui pontevat, mutta kaikkiin puolin säädyllyset ja harkitut sanansa ja oli ilmeisenä todistuksena siirtokuntien voimistuneesta yhteishengestä ja amerikkalaisten valtiollisesta kypsyydestä.

Sillä välin oli koko maa lyhytaikaisesta alistumisestaan heräten joutunut kuohuksiin. Pitäjät ja kreivikunnat ja eduskunnat tuomitsivat kokouksissaan parlamentin väkivaltaisen menettelyn. Englantilaisia tavaroita alettiin vieroaa. Salaisia seuroja, joiden jäsenet nimittivät itseään »Vapauden pojiksi», syntyi tuhka tiheään. Siellä ja täällä käytiin jo käsin leimaveron kantajiksi määrättyihin henkilöihin ja vihattuihin tullivirkamiehiin.

Varomattomuuksissaan antoi nyt Franklin vihamiehilleen aihetta suunnata tätä yleistä kiihtymystä myös häneen itseensä, Amerikan oikeuksien johtavaan esitaistelijaan. Hän oli kyllä muiden siirtokuntien asiamiesten kanssa käynyt lordi Grenville'ille esittämässä osaltaan Pennsylvanian eduskunnan suunniteltua leimaveroa vastustavan lausunnon ja tukenut tätä lausuntoa

monia in selkein sanoin. Mutta kun sitten suunnitelma oli tullut laiksi ja Amerikka näytti rauhoittuneen, meni Franklin maanmiestensä lyhytaikaisen näennäisen levollisuuden peittämänä pääministerin virittämään ansaan ja antoi tavallaan muodollisesti hyväksymisensä tapah-tuneelle toimenpiteelle. Lordi Grenville kutsui nimittäin siirtokuntien asiamiehet puheilleen ja pyysi heidän mai-nitsemaan kunkin maakunnastaan soveliaan henkilön leimaveron kantajaksi, koska amerikkalaisista tulisi var-maankin olemaan mieluisempaa nähdä siinä toimessa joku heille tunnettu mies kuin joku Englannin hallituk-sen lähettämä virkailija: näin vältettäisiin turhaa ärsy-tystä. Hyvässä uskossa nimesikin Franklin erään van-han hyvän philadelphialaisen ystävänsä John Hughes'in, jolle hän varman vakaumuksensa mukaan luuli tehneensä hyvän palveluksen. Hän ei osannut kuvitellakaan, että tätä hänen menettelyään voitaisiin selittää tuon hänenkin niin tarmokkaasti vastustamansa leimaveron ehdotto-maksi hyväksymiseksi ja ministerien itsevaltaisten sorto-toimien avustamiseksi.

Mutta hän oli tehnyt laskunsa ilman vihollisiaan. Heti kun tieto tästä Franklinin teosta oli yleisen kiihtymyk-sen noustua saapunut Philadelphiaan, osasivat hänen vanhat vastustajansa, joiden oli jo ennen hänen lähtöään onnistunut kääntää hänestä lukuisain kansalaisten suo-sio, tehdä hänestä sen julkinen syntipukki, jota raivos-tunut joukko vihaansa purkaakseen aina tarvitsee. Hä-nen sanottiin alentuneen ministerien kätyriksi, edistä-neen leimaveron syntymistä ja myyneen heille Amerikan vapauden. Väitettiinpä lopulta hänen alkuaan pyytä-

neen tuota vihattua tointa itselleen, niin hän muka himoitsi virkoja ja rahaa. Onneton ja viaton Hughes kirosi varmaankin sitä päivää, jolloin hänen vanha ystävänsä oli maininnut hänen nimensä pääministerille. Sillä kun hän oli henkilökohtaisesti saatavilla, sai hän myös yleisön vihasta välittömästi kärsiä. Hänet erotettiin palokunnasta, häntä kohdeltiin kaikkialla kuin pahinta petturia, hänen kuvansa poltettiin jukisesti torilla ja hänen henkeänsä uhattiin. Franklinin perhekin oli varsin vaaranalaisessa asemassa. Koska pelättiin hyökkäyksiä talon kimppuun, toimitettiin ystäviä vartioimaan sitä pyssyt käsissä. Deborah Franklinia kehoitettiin pakenemaan kuvernööri Franklinin turviin New-Jerseyhin, minne Saara jo oli lähetetty. Mutta terhakka rouva toimitteli vain varustuksiaan ja pysyi paikallaan, sanoen olevansa varma, ettei hänen miehensä ollut tehnyt mitään pahaa, enempiä kuin hän itsekään; »vaan jos joku tulisi minua häiritsemään, osoittaisin minä kyllä siitä asianmukaista närkästystä». Hänelle ei kuitenkaan tapahtunut mitään, mutta hänen miehensä oli sillä hetkellä niin vihattu henkilö maakunnassa, että hänen valtiollinen uransa näytti olevan ainiaaksi lopussa.

Mutta hetkinen vain, ja Franklin oli taas sen saman kansansuosion korkeimmalla huipulla, mikä tuntui hänestä ijäksi luopuneen.

Amerikkalaisten vastarinta oli voimakkaampi ja kiihkeämpi kuin kukaan olisi osannut odottaakaan. Kautta kaikkien siirtokuntien kulki listoja, joihin huomatuimmat kauppiaat piirsivät nimensä, sitoutuen olemaan tuottamatta maahan mitään englantilaisia tavaroita

niin kauvan kuin leimatyrania olisi pystyssä. Kiivaita sanoja käyttävät lentokirjat, joiden sepittäjiin kuului, ihmeellistä kyllä, sellainenkin mies kuin John Dickinson, omistajien sortovallan innokas kannattaja, julistivat noita inhottuja englantilaisia tavaroita tuovat laivat ruton saastuttamiksi, näiden tavaroiden ostamisen pahemmaksi kuin kuoleman: orjuuteen alistumiseksi. Leimain voimaan astuttua ei tehty ainoatakaan asiakirjaa, jottei olisi tarvittu käyttäjä vihattua karttapaperia. Oikeusistuimet eivät toimineet. Liike-elämä oli seisahdusissa. Kukaan ei uskaltanut esiintyä leimaveron toimeenpanijana. Suuret määrät karttapaperia hävitettiin. Vähitellen palattiin kuitenkin elämän säännölliseen kulkuun taas, mutta ilman leimaa: leimalaki jäi siksi, minä sen oli paras ollakin, kuolleeksi kirjaimeksi, josta ei kukaan välittänyt.

Amerikkalaisten yksimielisen esiintymisen edessä oli Englanti ministereineen ja parlamentteineen joutunut surkeasti tappiolle. Grenville'in ministeristö oli kukistunut jo ennen leimain voimaanastumista, tosin syistä, jotka eivät olleet missään yhteydessä siirtomaapolitiikan kanssa. Uusi lordi Rockinghamin hallitus olisi kyllä puolestaan ehkä jatkanut epätoivoista taistelua, mutta kauppiat ja tehtailijat, nuo siirtomaapolitiikan todelliset johtajat, pelkäsivät amerikkalaisten julistamaa ja tarkasti noudattamaa englantilaisten tavarain vierontaa ja ilmoittivat siitä olevan seurauksena monien kauppahuoneiden vararikon ja tuhansien työläisten kurjuuden. Lisäksi esiintyi nyt alahuoneessa Pitt, tuo kaukonäköinen valtiomies ja Englannin todellisen siirtomaavallan

tarmokas luoja, joka oli ollut sairaana leimaverosta päätettäessä, pitäen voimakkaan puheen amerikkalaisten puolesta. »Meille sanotaan», lausui hän, »Amerikan olevan uppiniskaisen. Meille sanotaan Amerikan olevan melkein ilmi kapinassa. Hyvät herrat, minä olen iloinen siitä, että Amerikka on noussut vastarintaan. Kolme miljoonaa ihmistä, jotka olisivat olleet niin kuolleita kaikille vapauden tunteille, että he vapaaehtoisesti olisivat suostuneet elämään orjina, olisivat olleet sopivia välikappaleita kaikkien muiden orjuuttamiseen.»

Jotta parlamentti saisi kysymyksen eri puolista täydellisen selon, toimitettiin sen kuulusteltavaksi kauppiaita, tehtailijoita, veronkantajia, jotka kertoivat kokemuksistaan ja havainnoistaan asiassa. Ja nyt tarjoutui Franklinille, amerikkalaisten siirtokuntien huomatuimmalle asiamiehelle, loistava tilaisuus puhua maansa puolesta. Hänetkin kutsuttiin nimittäin parlamentin tutkittavaksi, ja 3 p. helmik. 1766 kesti hän tämän peloit-tavan tulikokeen. Hänelle sinkautettiin kysymyksiä oikealta ja vasemmalta, häntä ahdistivat ministerit ja edustajat, häneltä vaativat selvityksiä Amerikan ystävät ja viholliset. Yhteensä 174 kysymykseen oli hänen vastattava, ja vain muutamien sisältöön oli hän ennakolta saattanut tutustua yksityisten väittelyjen pohjalla. Mutta hätääntymättä, hämmentymättä seisoi hän siinä satojen silmäparien tähtäimessä, puolusti pelottomasti Amerikan oikeuksia ja viimeaikaisia tekoja, väisti taitavasti iskut ja sivalsi itse tuon tuostakin oikein olan takaa Englannin hallituksen ja parlamentin korskeata omavaltaisuutta ja onnetonta sorronhalua. Hänen käyttäy-

tymisensä arvokas vakavuus, hänen vastaustensa nasevuus, hänen tietojensa perinpohjaisuus tekivät kuulijoihin voimakkaan vaikutuksen ja ratkaisivat lopullisesti kiistan siirtokuntien eduksi. Franklin oli sillä hetkellä Amerikan kansallissankari, joka väkevän älynsä terävillä aseilla taisteli voitokkaasti monipäistä vihollislaumaa vastaan.

Kun Grenville'in puolue heitti pahimman ansansa ja kysyi: »Onko Teidän mielestänne oikein, että tämä maa suojelee Amerikkaa ilman että suojeltu maksaa osaansa kulungeista?» vastasi Franklin kerkeästi: »Siitähän ei ole kysymystäkään. Siirtokunnat nostivat, vaatettivat ja palkkasivat viime sodassa lähes 25,000 miestä ja kuluttivat useampia miljooneja.»

»Mutta eikö parlamentti korvannut menojanne?» oli edelliseen liittynvä vaarallinen kysymys. — »Meille korvattiin vain se, mitä me olimme teidän nähdäkseenne maksaneet yli osuutemme tai yli sen, mitä meiltä kohetuudella voitiin vaatia; ja se oli vain sangen pieni osa siitä, mitä me todellisuudessa kulutimme. Niinpä olivat esim. Pennsylvanian menot noin 500,000 punttaa, kun taas korvaus ei kokonaisuudessaan noussut yli 60,000 punnan», kuului tyhjentävä vastaus.

»Ettekö luule Amerikan kansan alistuvan maksamaan leimaveroa, jos sitä alennettaisiin?» tiedusteltiin sitten. — Kokemuksistaan viisastuneena vakuutti Franklin jyrkästi: »Ei, ei koskaan, ellei sitä pakoteta siihen asevoimin.»

»Eikö mikään muu kuin asevoima saata panna leimaveroa täytäntöön?» — »Minä en käsitä, kuinka asevoimaa

kävisi sovelluttaminen tähän tarkoitukseen.» — »Miks'ei?» — »Otaksukaamme, että Amerikkaan lähetettäisiin sota-joukko. Se ei tapaisi ketään aseissa. Mitä se silloin tekisi? Eihän se voisi pakottaa ketään ostamaan karttapaperia, joka tahtoisi olla sitä ilman. Se ei tapaisi kapinaa. Mutta se voisi kylläkin antaa siihen aihetta.»

»Jos säädettäisiin toinen vero samoilla perusteilla kuin leimaverokin, miten arvellette amerikkalaisten ottavan sen vastaan?» — »Aivan niinkuin tämänkin: he eivät sitä maksaisi.»

»Jos leimavero peruutettaisiin, saisiko se Amerikan eduskunnat tunnustamaan parlamentin verotusoikeuden ja kumoamaan entiset päätöksensä?» — »Ei, ei koskaan.» — »Onko maan päällä voimaa, joka voisi pakottaa ne kumoamaan nuo päätökset?» — »Ei mikään voima, olkoon kuinka suuri tahansa, voi pakottaa ihmisiä muuttamaan mielipiteitään.»

»Mikä tapasi olla amerikkalaisten ylpeytenä ennen?» — »Brittiläisten kuosien ja tehdastavaroitten suosiminen.» — »Mikä on sitten heidän ylpeytensä nyt?» — »Vanhojen vaatteiden pitäminen siksi, kunnes voivat itse tehdä itselleen uudet.»

»Millainen oli Amerikan mieliala Isoa Britanniaa kohtaan ennen vuotta 1763?» — »Maailman paras ...» — »Ja millainen on heidän mielialansa nyt?» — »Oh, se on suuresti muuttunut.»

22 p. helmik. peruutti alahuone leimaveroasetuksen ja 18 p. maalisk. sai tämä päätös kuninkaallisen vahvistuksen. Täsmälleen vuoden kuluttua oli siis kumottava laki, jota ei oltu hetkeksikään voitu panna täytäntöön. Itse-

päisen kuninkaan ja Amerikan vannoutuneiden vihollisten tyydyttämiseksi selitti parlamentti kuitenkin samalla, että sillä oli kaikesta huolimatta rajoittamaton lainsäädäntöoikeus myös siirtokunnissa. Peruutus ei ollut siis suinkaan johtunut periaatteen hylkäämisestä, vaan yksinomaan käytännöllisistä vaikeuksista. Siinäpä oli-kin siemen uusiin, entistä vakavampiin selkkauksiin.

Amerikkalaisten riemu leimaveron kumoamisesta oli sanoin kuvaamaton. He katsoivat päässeensä täydellisesti voitolle, sillä he pitivät parlamentin selitystäkin vain katkerimmille vastustajille osoitettuna muodollisena lohdutuksena, joka ei enää tulisi johtamaan mihinkään tekoihin. Juhlia, ilotulituksia, kulkueita pantiin toimeen kaikkialla. Vankeja vapautettiin. Varsinkin Philadelphiassa elettiin ilon huumeessa. Sen laivan kapteeni, joka toi vapautuksen viestin, joutui miehistöineen monen kunnianosoituksen esineeksi. Kaupungissa oli juhla-valaistus ja Franklinin terveydeksi juotiin monet maljat innostuneissa virallisissa kemuissa. Katuja pitkin kuljetettiin sitten Yrjö III:n syntymäpäivänä suurta venettä, jonka nimi oli *Franklin* ja josta ammuttiin kajahtavia kunnialaukauksia.

Turhia olivat vihollisten yritykset syöstä Franklin alas siltä yleisen kansansuosion jalustalta, jolle hän oli nyt pysyvästi noussut. Varmasti voitti Franklinin puolue seuraavissa eduskuntavaaleissa, huolimatta siitä, että epätoivoiset vastustajat olivat tuhlanneet suuret määrät herjakirjoituksia, jotka väittivät Franklinin kuuluneen vihatun leimaveron varsinaisiin alkuunpanijoihin ja »suunnanneen myrkytetyn tikarin synnyinmaansa rin-

taa kohti». Nimittipä eduskunta hänet jatkuvasti asiamiehekseen, vaikka hän oli jo pyytänyt päästä palaamaan Amerikkaan — saman luottamustoimen uskoivat hänelle myöhemmin myös Georgian, New-Jersey ja Massachusettsin eduskunnat. Eikä Deborah ja Sarah Franklinin tarvinnut enää pelätä vihamielisiä hyökkäyksiä kotiinsa, sillä nyt kaikuivat talon edustalta iloisen aamutervehdyksenä huudot: »Jumala siunatkoon kunnia-arvoisaa, jaloa asiamiestämme ja koko hänen perhettään!»

Loistavan esiintymisensä jälkeen alahuoneessa joutui Franklin myös Lontoossa yhä suuremman huomion esi-neeksi niin englantilaisten kuin ulkomaalaisten puolelta. Luonnollisesti oli Ranska alusta alkaen seurannut mitä suurimmalla mielenkiinnolla Englannin kiistaa Pohjois-Amerikan siirtokuntien kanssa, se kun toivoi vanhan vihollisensa saavan jupakasta pahemmankin kompastuskiven. Ja kun Franklin oli silminnähtävästi kykenevin ja vaikutusvaltaisin kaikista amerikkalaisista asiamiehistä, osoitti Ranskan lähettiläs hänelle erikoista kohteliaisuutta, vakuutteli ystävyyttään ja suosiotaan ja kehoitti matkustamaan Ranskaan. Franklin ymmärsi kyllä varsin hyvin, mistä ranskalaista kenkä puristi, eikä hän suinkaan aikonut antaa Ranskalle tilaisuutta sekaantua Englannin puhtaasti sisäisiin riitoihin. Mutta uskollisena kesämatkoilleen pistäytyi Franklin v. 1767 myös Pariisiin, käytyään edellisenä kesänä Hollannissa ja Saksassa. Pariisissa esitettiin hänet Ludvig XV:lle ja hänen perheelleen, ja oppineet seurat ja ylhäiset piirit juhlivat häntä kilvan. Hänen nimensä oli kyllä Ranskassa laajalti tunnettu sähkökeksintöjen ja kansankirjasten ta-

kia, mutta epäilemättä sekaantui näihin tiedemieheen kohdistettuihin kunnianosoituksiin myös pieni vaikuttavalle valtiomiehelle aijottu osuus.

Puhtaasti henkilökohtaista arvontoa todistava oli taas varmaankin se huomio, mitä Tanskan kuningas syksyllä v. 1768 Lontoossa käydessään Franklinille omisti, kutsuessaan hänet päivällisille luokseen. Kun Franklin myöhemmin muistelee näitä ylhäisiä tuttavuuksiaan ja sanoo keskustelleensa viiden kuninkaan kanssa ja istuneensa yhden kuninkaan pöydässä, on hänen muistojensa lähtökohtana muuan Salomonin sananlasku, jota hänen isänsä oli hänelle aikoinaan usein toistellut: »Jos sinä näet nopsan miehen asiassansa, hänen pitää seisoman kuningasten edessä: ei hänen pidä seisoman halpain edessä.»

XV. Taistelu kiihtyy.

Ei kestänyt kauvaa, ennenkuin amerikkalaisten iloon leimaveron peruuttamisesta sekaantui uutta katkeruutta. Englannin hallitusmiehet ja parlamentti olivat kaikesta huolimatta pysyneet vanhalla kannallaan. New Yorkissa ja Massachusettsissa tärveli v. 1765 julaistun majoitusasetuksen sovelluttaminen mielialaa ja pian oli koko Amerikalla jälleen syytä tyytymättömyyteen. Heinäkuussa v. 1766 tuli Rockinghamin ministeristön tilalle hallitus, jonka varsinaisena johtajana oli Charles Townshend, Grenville'in siirtomaapolitiikan sielu. Saadakseen tuloja siirtomaista kavahti Townshend kaksi vuotta aikaisemmin yritettyä »sisäistä verotusta» ja turvautui parlamentin jo niin usein aikaisemminkin hoitamaan »ulkoiseen verotukseen», tullilainsäädäntöön. 29 p. kesäk. 1767 määrättiin amerikkalaiset siirtokunnat maksamaan tullia lasista, lyijystä, väritavaroista, paperista ja teestä, ja näin kertyneillä varoilla piti palkattaman siirtokuntien hallitus- ja oikeusviranomaiset. Tullimääräyksiä vastaanhan ei amerikkalaisilla itsessään voinut olla mitään muistuttamista, koska he olivat niihin jo ennenkin taipuneet. Mutta niihin liittyi tällä kertaa julkisesti tunnustettu yritys saada kaikki Englannista lähetetyt virkamiehet riippumattomiksi eduskunnista ja näin yhä ehdottomammin tottelemaan vain emämaan hallituksen viittauksia.

Ärsytetyt amerikkalaiset eivät näin ollen enää halunneet tehdä tuota pienen pientä erotusta ulkoisen ja sisäisen verotuksen välillä, minkä erotuksen esim. Franklin oli vielä alahuoneessa esiintyessään tunnustanut, vaan sai heissä yhä enemmän ja enemmän jalansijaa se epäilemättä kumouksellinen mielipide, ettei Englannin parlamentilla ollut oikeutta antaa heille minkäänlaisia lakeja eikä asetuksia, olivatpa ne mitä tahansa. He päättivät siis kohdella tätä uutta määräystä aivan samoin kuin leimaveroakin. Bostonin kauppiaat julistivat englantilaiset tavarat kiroukseen. Massachusettsin eduskunta pani 2 p. helmik. 1768 jyrkän vastalauseensa puheena-olevaa määräystä vastaan ja sai kaikki muutkin eduskunnat innokkaina mukaansa. Kun eduskunta ei kuvernöörin kehoituksesta peruuttanut päätöstään, hajoitettiin se. Samalla sattui kaikenlaisia rauhattomuuksia ja tullivirkamiesten ahdisteluja.

Tilanne kärjistyi yhä enemmän. Englannin hallitus oli vakavasti päättänyt olla toista kertaa joutumatta tappiolle amerikkalaisten itsepäisyyttä vastaan taistellessaan ja ajaa nyt tahtonsa läpi vaikka asevoimalla. Kesällä v. 1768 lähetettiinkin joukkoja ja sotalaivoja Bostoniin, »kapinan» pesäpaikkaan. Lisäksi uhkasi parlamentti riistää amerikkalaiset levottomuusiinlyllyttäjät kotoisten tuomioistuinten tutkittavista ja toimittaa heidät Englantiin. Näin mentiin yhä enemmän alkuperäisen riidan ulkopuolelle, yhä uusia vaikeuksia syntyi ja katkeruus kasvoi molemmin puolin. Ulkonainen rauha säilyi kyllä kauvan, kunnes vihdoin 5 p. maalisk. 1770 sattui tuo kuuluisa »Bostonin verilöyly», jolloin kaupun-

gin asukkaat ja sotaväki törmäsivät yhteen sillä seurauksella, että kolme porvaria kaatui, kahta haavoitettiin kuolettavasti ja useampia lievemmin. Henkien hukka ei siis ollut suuri, mutta tapaus oli sellaisenaan omiaan osoittamaan sitä kiihtymystä, mikä amerikkalaisissa vallitsi, ja sitä äärimmäistä vastarintaa, mihin he olivat valmiit menemään.

Eikä hallituksen auttanut tälläkään kerralla muuta kuin peräytyä. Amerikkalaiset noudattivat niin yksimielisesti päätöksiään, että valtion kassa hyötyi uudesta tulliasetuksesta kaiken kaikkiaan vain — 295 puntaa, kun taas lisätyn sotaväen pitäminen siirtokunnissa maksoi satojatuhansia. Edelleen väheni yleensäkin englantilaisten tavarain tuonti Amerikkaan huimaavaa vauhtia, niin että kauppiaat ja tehtailijat alkoivat taas valitella hallitukselle perikatoaan. Uusi pääministeri lordi North ehdotti siis parlamentille tulliasetuksen peruuttamista, ja 22 p. huhtik. 1770 se tapahtuikin. Mutta niinkuin aikaisemmin leimaverosta luovuttaessa jätettiin nytkin epäsovun myrkylliset juuret nyhtämättä, kun parlamentin oikeuksien merkiksi pysytettiin mitätön teetulli samalla kun muut tavarat vapautettiin. Tämä tapahtui lyhytnäköisen kuninkaan nimenomaisesta toivomuksesta: teetulli oli oleva jonkunlainen »Gesslerin hattu», joka oli ottava selville amerikkalaisten uskollisuuden emämaata kohtaan.

Franklin oli puolestaan tehnyt kaiken voitavansa estääkseen välejä lopullisesti kärjistymästä. Lukuisilla sanomalehtikirjoituksilla oli hän koettanut valaista amerikkalaisten käsityskantaa. Samalla oli hän antanut

amerikkalaisille tietoja heidän sitkeän vastarintansa vaikutuksesta hallituspiireihin ja kehoittanut heitä vain pysymään lujina oikeutetussa taistelussaan, kuitenkaan ryhtymättä mihinkään väkivaltaisuuksiin. Sillä Franklin toivoi viimeiseen asti ristiriidan rauhallista selvittelyä, ja yhtä innokkaasti kuin hän koetti saada Englannin hallitusmiehiä luopumaan järjettömästä ärsytyspolitiikastaan, yhtä innokkaasti varoitti hän amerikkalaisia menettelemästä maltittomasti. 9 p. marrask. 1768 kirjoitti hän näistä sovitteluyrityksistään: »Minä olen syntynyt ja kasvanut toisessa näistä kahdesta maasta; minä olen elänyt kauvan toisessa ja minulla on siellä paljon ystäviä. Minä tahdon siis näiden molempien kansakuntien onnea. Mutta minä olen niin paljon puhunut ja kirjoittanut tästä asiasta, että ne, jotka minut tuntevat, ovat väsyneet minua kuulemaan, että yleisö on väsynyt minua lukemaan ja että minä itsekin alan olla väsynyt puhumaan ja kirjoittamaan, sitäkin enemmän, kun minä en ole saanut mitään aikaan missään kohdassa ja kun en ole voittanut mitään muuta kuin sen, että olen puoleettomuuteni tähden joutunut epäilyksen alaiseksi Englannissa liiallisesta amerikanmielisyydestä ja Amerikassa liiallisesta englanninmielisyydestä.»

Yhä selvemmin huomasi Franklin taistelevansa yli-voimaista virtaa vastaan. Koko englantilaiseen yleisöön alkoi yhä vakavammin juurtua se käsitys, että amerikkalaiset olivat itsekkäitä kapinoitsijoita, joita oli kohdeltava juuri niinkuin Englannin hallitus heitä kohteli. Kirjeessään hyvälle ystävälleen lordi Kames'ille lausuu Franklin tästä englantilaisten mielialasta: »Joka ikinen

englantilainen näyttää pitävän itseään jonkunlaisena Amerikan ylivaltiaana ja laittautuvan kuninkaan viereen valtaistuimelle, puhuakseen sitten 'siirtomaissa elävistä alamaistamme'.» Ja että ainakin englantilaiset pitivät häntä itseään yltiöamerikkalaisena, jopa suorastaan amerikkalaisten rikollisena kiihoittajana, siitä saattoi hän jo entistenkin kokemustensa nojalla olla aivan varma. Hänen kirjeitään, joissa hän kehoitti maanmiehiään maltilliseen vastarintaan, siepattiin matkalla ja toimitettiin ministereille. Jo silloin kuului huhuja, että hänet eroitettaisiin ylipostimestarin virasta. Mitä enemmän amerikkalaiset osoittivat luottavansa häneen ja mitä useammat siirtokunnat valitsivat hänet asiamiehekseen, sitä töykeämmin kohtelivat häntä Englannin hallitusmiehet: lordi Hillsborough'n, Amerikan asiain valtiosihteerin, pikkumaisen korskea, tiuskiva esiintyminen hänen käydessään 16 p. tammik. 1771 ilmoittamassa nimityksestään Massachusettsin asiamieheksi on siitä erinomaisen kuvaavana esimerkkinä.

Lähtiessään tämän virkavaltaisella lujuudellaan mahtailevan herran luota lausui Franklin suoraan, että hänen nähdäkseen oli nyttemmin kutakuinkin samantekevä, tunnustettiin hänen nimitystään vaiko ei, koska mikään asiamies ei ilmeisesti tämän tuulen puhaltaessa voinut tehdä mitään siirtokuntien hyväksi. Hänellä olikin jo vahvat aikomukset palata kotiin ja lopettaa vihdoinkin tämä vapaaehtoinen »maanpakonsa», niinkuin hän pitkällistä Englannissaoloaan nimitti, mutta kun sitten lordi Hillsborough'n oli jo v. 1772 otettava eronsa, osittain hänen vaikutuksestaan, ja lordi Dartmouth tullut

hänen tilalleen, heräsivät Franklinin toiveet uudelleen ja hän päätti jäädä vielä toistaiseksi Lontooseen. Mutta kun hän sitten ensi töikseen ojensi uudelle valtiosihteerille Massachusettsin eduskunnan moitekirjeen siitä, että sikäläinen kuvernööri Hutchinson oli vastoin siirtolan perustuslakeja saanut palkkansa kruunulta ja niin tehty kansasta riippumattomaksi, kohtasi hän vain kylmää epäilyä ja arastelevaa kaksimielisyyttä. Ja pian kävi selville, että kaikki tuomaritkin oli päätetty siirtää Englannin valtion palkkoihin ja siis myös tehdä tämän valtion käskyläisiksi. Amerikkalaiset, joiden sisua teetulli oli jo niin voimakkaasti kuohuttanut, että he olivat ke-sällä v. 1772 polttaneet erään englantilaisen tullikutterin, huomasivat mielivallan vyön yhä kiristyvän, panivat n. s. kaupunkikokouksissa oikeuksiensa loukkauksia vastaan jyrisevät vastalauseensa, perustivat monenlaisia yhteistä toimintaa suunnittelevia ja valvovia järjestöjä ja olivat valmiina kaiken varalta. Franklin puolestaan tuki pontevasti heidän valituksiaan Lontoossa, ahdisteli lordi Dartmouthia ja julkaisi näihin aikoihin kaksi erinomaisten purevaa nimetöntä satiiria Englannin hallituksen lyhytjärkisestä menettelystä. Toinen käsitteli niitä keinoja, joilla »suuresta valtakunnasta voidaan tehdä pieni», ja toinen sovitti muka Preussin kuninkaan käskykirjeenä Englantiin kaikki ne tulliasetukset ja veroituspyyteet, joilla Englanti oli aikojen kuluessa rasittanut Amerikkaa: voihan Preussin kuningaskin viitata siihen, että Englannin ovat alkuaan asuttaneet hänen alamaisensa Hengistin, Horsan, Hellan, Uffan y. m. johdolla ja että hän on viimeisessä sodassa puolustanut tätä maata

Ranskaa vastaan. Tyyli oli tässä *Preussin Kuninkaan Käsikirjeessä* tosiaankin niin hyvin jäljitelty ja verrannollisuus kaikissa kohdissaan niin lyövä, että Franklinilla oli ilo eräässä päivällisseurassa havaita useiden läsnäolijain pitävän julistusta itsensä suuren Fredrikin seppittämänä.

Nämä mestarilliset ivakirjoitukset herättivät suurta huomiota sekä Englannissa että Amerikassa. Kun tuli tunnetuksi, kenen kynästä ne jälleen olivat lähteneet, kiihtyi Amerikan oikeuksien vastustajain viha tuon kynän peloittavaa käyttelijää kohtaan aivan äärimilleen. Sen sai Franklin pian kokea hyvin kouriintuntuvalla tavalla. Massachusettsin kuvernööri Hutchinson ja hänen apulaisensa ylituomari Oliver olivat Amerikasta käsin panneet alkuun oikean ajojahdin Franklinia vastaan ja syyttäneet häntä kaiken Amerikassa vallitsevan kiihkon lietsojaksi. Samalla olivat he jo aikaisemminkin eräälle vaikuttavalle parlamentinjäsenelle lähettämässään kirjeissä esittäneet siirtokuntaansa hyvin pahassa valossa ja suositelleet voimakeinoja sekä kokonaan uutta perustuslain vastaista hallitusjärjestelmää. Muuan »arvossapidetty herrasmies» — tänäkään päivänä ei vielä tiedetä, kuka tämä herrasmies oli — toimitti nämä kirjeet Franklinille, todistaakseen tälle, etteivät kaikki nuo amerikkalaisia ärsyttävät sortotoimenpiteet olleet suinkaan saaneet alkuansa Englannin hallituksesta, vaan korkeista amerikkalaisista, Amerikassa syntyneistä viranomaisista, jotka olivat kuvailleet niitä Amerikan »todellisen menestyksen» vaatimiksi. Franklin taas toivoi amerikkalaisten englantilaisvihan lauhtuvan ja sovinnollisemman mieli-

alan pääsevän heissä valtaan, kun he huomaisivat, kutka todellisuudessa olivat yllyttäneet Englannin parlamenttia ja hallitusta niihin tekoihin, joista siirtokunnat ja varsinkin Massachusetts olivat saaneet viime aikoina kärsiä. »Arvossapidetyn herrasmiehen» suostumuksella lähetti hän siis joulukuussa v. 1772 nuo kirjeet alkuperäisinä Bostonin kansalaisjärjestön puheenjohtajalle Cushingille, ehdolla, ettei niitä painettaisi, ettei niistä otettaisi jäljennöksiä, että niitä näytettäisiin vain valtiollisille johtomiehille ja että ne palautettaisiin pian takaisin. Kun nämä tosiaankin julkeat kirjeet tulivat tunnetuiksi Massachusettsissa, nousi siellä suuttumuksen myrsky, ja eduskunta päätti heti kokoontuessaan pyytää kuningasta eroittamaan Hutchinsonin ja Oliverin viroistaan, koska he olivat tehneet itsensä niihin mahdottomiksi. Mutta sitten vasta kohina kävi, kun nuo kohtalokkaat kirjeet vastoin Franklinin nimenomaista kieltoa julkaisiin painosta sekä tällä että tuolla puolen Atlantin. Thomas Whately, sen sillä hetkellä jo kuolleen parlamentinjäsenen veli, jolle kirjeet olj alkuaan lähetetty, syytti erästä entistä varakuvernööriä niiden varastamisesta: seurauksena oli kaksintaistelu, jossa Whately sai pari haavaa. Nyt katsoi Franklin velvollisuudekseen puuttua asiaan, jotta ei aivan viattomia ihmisiä ahdistettaisi. Hän ilmoitti siis julkisesti, millä tavalla hän oli kirjeet saanut ja mistä syystä ja millä ehdoilla hän oli ne Amerikkaan lähettänyt.

Franklinin miehekkäällä esiintymisellä oli vain se seuraus, että vastustajain raivo kohdistui entistä hurjempana häneen, hän kun oli muka tehnyt rehellistä miestä

mitä syvimmin häpäisevän rikoksen, anastaessaan yksityisiä kirjeitä ja toimittaessaan niitä muiden luettavaksi. Kunnian miehenä ei Franklin oman nahkansa pelastamiseksi ilmaissut henkilöä, joka oli kirjeet hänelle hankkinut, vaan puolustihe sillä, että nuo kirjeet olivat olleet julkisten henkilöiden kirjoittamia julkiselle henkilölle julkisissa asioissa ja että niissä ehdotettiin julkisia toimenpiteitä. Olihan hänen tarkoituksensa niiden lähettämällä ollut sitäpaitsi aivan isänmaallinen. Ja olihan tiettyä, että hänen kirjeitään oli siepattu suorastaan matkalta ja toimitettu Englannin hallitusmiehille.

Mistään puolusteluista ei ollut apua. Kun kuninkaan salaisessa neuvostossa oli 29 p. tammik. 1774 lopullisesti käsiteltävänä Massachusettsin eduskunnan anomus Hutchinsonin ja Oliverin eroittamisesta ja Franklinin oli mainitun eduskunnan asiamiehenä oltava istunnossa saapuvilla, ei näyttänyt olevan lainkaan kysymys taitamattomasti esiintyneiden virkamiesten ojentamisesta, vaan Amerikan huomatuimman virallisen edustajan törkeästä mieskohtaisesta herjaamisesta. Leveään ivanauruun purskahdellen kuuntelivat neuvoston korkeat herrat sitä pitkää puhetta, jossa hallituksen asianajaja Wedderburn ilkeästi letkautellen ja tahallisesti vääristellen leimasi Franklinin kirjeiden varkaaksi, kuninkaan uskollisten palvelijain vainoojaksi ja heidän paikkansa tavoittelijaksi, vihan lietsojaksi, Englannin, Europan, koko ihmiskunnan häväisijäksi. Syvästi halveksien ylhäistä seuraa, joka näin unohti asemansa vaatiman arvokkuuden ja tyydytti pikkumaisista pikkumaisinta kostonhimoaan, ei Franklin lausunut sanaakaan puolus-

tukseeseen, vaan seisoj siinä komeassa samettipuvussaan, vanhanaikainen peruukki päässä, ainoankaan piirteen värähtämättä hänen rehellisillä kasvoillaan, musertavan tyyni katse tähdättynä tunnottomaan parjaaajaan.

Luonnollisesti ilmoitti neuvosto kuninkaalle, että Massachusettsin eduskunnan anomus oli havaittu »perätömäksi, häpeämättömäksi ja loukkaavaksi» ja että »sen kapinallisena tarkoituksena oli vain tyytymättömyyden ja hälinän ylläpitäminen sanotussa maakunnassa». Nuhteita eivät tietystikään saaneet Hutchinson ja Oliver, jotka olivat niin innokkaasti puolustaneet Englannin etuja, vaan *hra* Franklin, jonka toiminta oli muka jo kauan tähdännyt emämaan ja Amerikan välien pahentamiseen. Ja jo seuraavana päivänä neuvoston ilvenäytelmän jälkeen sai Franklin ilmoituksen, että hänet »oli nähty välttämättömäksi» eroittaa Pohjois-Amerikan ylipostimestarin virasta. Jotta Franklinin kävisi myös mahdottomaksi hoitaa asiamiehentoimiaan, kielsi hallitus kuvernöörejään hyväksymästä niitä maksumääräyksiä, joilla siirtolat osoittivat varoja hänen palkkionsa suorittamiseen. Lisäksi kuului huhuja, että hänet vangittaisiin kapinaan yllyttäjänä ja että hänen paperinsa takavarikoitaisiin. Nämä huhut eivät kuitenkaan toteutuneet, mutta sensijaan nosti Thomas Whately, jolle Franklin oli tehnyt eräitä arvokkaita mieskohtaisia palveluksia, hallituksen viittauksesta kokonaan aiheettoman oikeusjutun Franklinia vastaan siitä, että hän oli muka painattanut nuo usein mainitut kirjeet ja anastanut niistä kertyneen rahallisen voiton itselleen. Oikeusjuttu raukesi tietysti todistusten puutteessa, mutta sekin

osoitti osaltaan, kuinka Englannin hallituspiirit katsoivat voivansa kohdella sitä ainoata miestä, joka olisi vielä ehkä kyennyt synnyttämään sovinnon emämaan ja siirtokuntien välille.

Niin pitkämielinen kuin olikin ja niin hartaasti kuin halusikin estää Englannin ja Amerikan välien lopullista rikkoutumista, täytyi Franklinin näin selvät merkit silmiensä edessä joutua epätoivoon tämän sovinnon saavuttamisesta ja pysyttämisestä. Hän piti jo mieskohtaisen turvallisuutensakin kannalta parhaana poistua Lontoosta, mutta kun hän sitten kuuli Amerikassa ajottavan toteuttaa hänen jo kesällä v. 1773 esittämänsä kongressi-ajatusta, päätti hän jäädä paikalleen odottamaan tämän kongressin tuloksia ja mahdollisesti hänelle uskomia tehtäviä. Kokoontuessaan 5 p. syysk. 1774 Philadelphiaan neuvottelemaan siirtokuntien yhteisestä toiminnasta, antoikin tämä n. s. ensimmäinen mannermaakongressi Franklinin tehtäväksi jättää kuninkaalle valituksen — ties kuinka monennen! — siirtokuntia kohdanneesta sorrosta, julistuksen niistä sisäiseen itsenäisyyteen kuuluvista oikeuksista, joista amerikkalaiset eivät sanoneet voivansa luopua, ja anomuksen kolmentoista loukkaavimman parlamentinpäätöksen peruuttamisesta. Kun kongressin kirjelmä tammikuussa v. 1775 joutui hiljattain valitun parlamentin käsiteltäväksi, jätettiin se musertavalla enemmistöllä huomioon ottamatta, huolimatta siitä, että William Pitt, tuo suuri valtiomies, joka oli aikaisemminkin amerikkalaisia puolustanut ja joka oli ennen esiintymistään pitänyt pitkiä neuvotteluja Franklinin kanssa, voimakkaassa puheessaan ehdotti siirtokuntien rauhoit-

tamista poistamalla sotajoukot Bostonista. 1 p. helmik. 1775 esiintyi William Pitt uudelleen ylähuoneessa, jonka jäsen hän Chatham in lordiksi nimitettynä oli, ja esitti kaikki amerikkalaisia loukkaavat parlamentinpäätökset kumottaviksi sillä ehdolla, että siirtokunnat suostuivat oman edustuslaitoksensa määräyksestä suorittamaan pysyvän vuotuisen veron valtakunnan kassaan. Mutta tämäkin sovitteluyritys tapettiin armotta, ryhtymättä sitä edes tarkemmin pohtimaan. Katsoipa muuan ylhäinen lordi vielä sopivaksi mieskohtaisesti solvata tuota yhäti järkähtämättömän levollista Franklinia, jonka Pitt-Chatham oli tälläkin kerralla tuonut istuntosaliin asian käsittelyä kuulemaan. Eipä ihme, ettei Franklin saanut kovin korkeata käsitystä näistä »perinnöllisistä lainsäätäjistä, joilla oli tuskin älyä paimentaa röhkivää sikalaumaa», saati sitten kolmea miljoonaa järjellistä amerikkalaista.

Tällä välin olivat muutamat Franklinin lontoolaiset ystävät, niiden joukossa tri Fothergill, hartaasti pyytäneet häntä laatimaan ehdotuksen sovittelujen pohjaksi: he lupasivat sitten toimittaa tämän ehdotuksen vaikutusvaltaisten miesten harkittavaksi. Vaikk'ei tällaisista toimenpiteistä enää suurta apua odottanutkaan, antoi Franklin kuitenkin ehdotuksensa, joka sitten kiertelikin Lontoota, mutta ei saanut mitään aikaan, se kun tietystikin asettui tinkimättömälle amerikkalaiselle kannalle. Franklinin vaatimukseen kuului m. m. että kaikki tullit olivat poistettavat ja jo maksetut korvattavat; että sota- väkeä ja linnoituksia ei saanut ilman siirtokuntien suostumusta olla Amerikassa, ja mitä siellä niitä nyt oli, oli

ne kutsuttava takaisin tai luovutettava amerikkalaisille; että rauhan aikana ei siirtokuntien tullut maksaa Englannille mitään veroja ja sodankin aikana vain apurahoja; että tuomarien ja kuvernöörien oli oltava eduskuntien palkkaamia, vaikkakin hallituksen nimittämiä; että parlamentilla ei saanut olla minkäänlaista sisäistä lainsäädäntövaltaa Amerikassa, vaikka Englannille jäisikin kaupan yksinoikeus. Yhtä tuloksettomiksi jäivät nekin neuvottelut, joihin Franklin korkean diplomaattisesti vedettiin sattumalta shakkipeliin innostuneen lady Howe'in avulla ja joiden tarkoituksena oli taivuttaa Franklin loistavasti palkattuna lähtemään lordi Howe'in, lady Howe'in veljen ja englantilaisten sotajoukkojen tulevan päällikön kanssa Amerikkaan suostuttelemaan siirtokuntia »järkeviin» ehtoihin.

Saatuun helmik. v. 1775 tiedon vaimonsa edellisessä joulukuussa tapahtuneesta kuolemasta ja huomattuaan amerikkalaisten ainoan pelastuksen olevan heissä itsessään, läksi Franklin 21 p. maalisk. kotimatalle *Pennsylvania*-laivalla. Mutta ennen kuin tämä matka, jonka kestäessä Franklin kirjoitti pojalleen laajan selonteon viimeisistä sovittelutoimistaan Lontoossa ja tutki rakkaita merivirtojaan, ennätti päättyä 5 p. toukok., oli tapahtunut se, minkä ei Englannin hallituksen ja parlamentin ahdasnäköinen omavaltaisuus ja pöyhkeä itsepäisyys enempää kuin amerikkalaisten vapaudenrakkauskseen sallinut jäädä tapahtumatta: englantilaiset ja amerikkalaiset olivat alkaneet täydellä todella vuodattaa toistensa verta.

XVI. Suuri hetki.

Eine grosse Epoche hat das Jahrhundert geboren;
Aber der grosse Moment findet ein kleines Geschlecht.¹⁾

Näitä Schillerin säkeitä ei ole syytä soveliuttaa niihin miehiin, joiden osalle joutui Amerikan vapaussodan johto ja Yhdysvaltojen luominen. Suuri hetki, muuan uudemman historian suurimpia, tapasi siirtokunnissa suuren ja usein aivan epätoivoiselta näyttävän tehtävän tasalle kohoavaa rohkeutta, sitkeyttä ja uhrautuvaisuutta. Taistelu Englannin musertavan ylivoimaista maailmanvaltaa vastaan ei peloittanut Washingtonia, Franklinia, Adamseja, Leetä, Jeffersonia, Hamiltonia eikä heidän tuhansia innostuneita työtovereitaan, vaikka harjoitettua sotaväkeä ei ollut pataljoonaakaan, vaikka rahasta ei ollut tietoa, vaikka ruutia oli niin niukalti, ettei kanuunoita voitu käyttää ja että sotilaille oli antaa vain 5 patruunaa mieheen. Englantilaiset olivatkin rennon varmoja voitostaan: pöyhkeyksissään vakuuttivat he tuhannen englantilaisen krenatöörin tekevän puhdasta koko Amerikasta ja yhden skotlantilaisen kersantin vangitsevan kerrallaan vähintään neljäkymmentä aseistettua kapinoitsijaa. Vapaudenrakkaus sai kuitenkin sellaisia

¹⁾ Suuren ajankohdan synnytti vuosisata; mutta suuri hetki tapaa pienen sukupolven.

ihmeitä aikaan, että tavallinen virginialainen tilanomistaja, joka ei ollut käynyt päivääkään sotakoulua, lähetti viisi Englannin oppineinta kenraalia verissäpäin takaisin pirstottuun isänmaahansa.

Amerikkalaisten vapaustaistelijain aseman teki kahta epätoivoisemmaksi se masentava seikka, etteivät suinkaan kaikki siirtokuntien asukkaat liittyneet heidän riveihinsä. Päinvastoin oli paljon sellaisia henkilöitä, varsinkin kveekarien, piispallisen kirkon kannattajain ja hallituksen virkamiesten keskuudessa, jotka pitivät alotettua sotaa kapinana laillista esivaltaa vastaan tai ainakin Amerikan tuhoon johtavana järjettömänä yrityksenä. Tällainen mielipiteiden erilaisuus heikoksi paljon yhteistä toimintaa, jakoi monien perheittenkin jäsenet vastakkaisiin leireihin ja tarjosi englantilaisille otollisia vakoilun, petoksen, jopa aseellisen avustuksenkin välikappaleita. Benjamin Franklinin kohtaloon kuului, että hänen ainoa poikansa, jota hän oli niin hellästi rakastanut ja jolle hän oli niin paljon huoltansa ja vaivaansa uhrannut, asettui ratkaisun hetkellä näiden englantilaismielisten puolelle. Katsoen kuvernööriavalansa velvoittavan häntä sokeasti tottelemaan vain kuningasta, ei William Franklin tyytynyt edes pysymään puolueettomana, vaan varusti joukon taistelemaan asiaa vastaan, jossa oli kysymyksessä ei ainoastaan hänen isänsä henki ja kunnia, vaan myös Amerikan vapaus. Hän joutui kuitenkin ennen pitkää vastustajain käsiin ja sai istua kaksi vuotta ankarassa vankeudessa, kunnes hänet vankeja vaihdettaessa vapautettiin. Pysyen kuningasmielisenä kuolemaansa asti eli hän sitten Englan-

nissa hallituksen antamalla eläkkeellä, suostumatta sen vapaan tasavallan kansalaiseksi, jonka luomisessa hänen isällään oli ollut niin huomattava osa. Isälle oli tällainen poika kuin kuollut koko sodan ajan, ja kun tämä sitten sodan loputtua pyrki uudelleen solmimaan katkenneita suhteita, oli isästä hyvin tuskallista kajota koko asiaan, niin suopeasti kuin hän koettikin ymmärtää toisen vaikuttimia.

Tämä näin katkeria ristiriitoja aiheuttava kansalais-sota oli kuitenkin väistämätön välttämättömyys. Se sytähti molemminpuolisen kiihtymyksen iskiessä yhteen, ilman että tarvittiin edes varsinaista sodanjulistusta tai että edes alkuaan ajateltiin siirtokuntien irrottamista emämaasta. Parlamentin ylivaltaa osoittava teetulli oli varta vasten jätetty jatkuvan ärtymyksen lietsojaksi. Kun amerikkalaiset olivat jälleen niin yksimielisesti vieroneet tullinalaista teetä, että Itä-Intian kauppayhtiö oli joutumassa vararikon partaalle ja että hallituskin oli saanut pitää hyvänään monien satojentuhansien pun-tien tappiot, ja kun lopuksi muutamat kymmenet intiaa-neiksi pukeutuneet miehet olivat 16 p. jouluk. 1773 heittäneet Bostonin satamassa 342 laatikkoa tuota vi-hattua tavaraa mereen, määräsi parlamentti 31 p. maa-lisk. 1774 Bostonin sataman suljettavaksi kaikelta lii-kenteeltä siksi, kunnes yhtiön vahingot oli korvattu. Myöhemmin annettiin muitakin pakkoasetuksia, joiden tarkoituksena oli aivan Hutchinson-Oliverin neuvojen mukaan Massachusettsin perustuslailliskansanvaltaisen hallitusmuodon muuttaminen virkavaltaiseksi, kokoon-tumisvapauden supistaminen, siirtokunnan tuomioistuin-

ten vallan vähentäminen ja sotaväen majoittaminen porvari- asuntopiin. Neljä lisärykmenttiä lähetettiin samalla Bostoniin ja niiden komentaja kenraali Gage nimitettiin maakunnan kuvernööriksi. Kun tämä näytti ryhtyvän suurella ankaruudella panemaan toimeen parlamentin määräyksiä, omistivat toiset siirtokunnat Massachusettsin asian omakseen, kokoontuivat yhteisesti neuvottelemaan ensimmäiseen mannermaakongressiinsa, totesivat tapahtuneet vääryydet ja julistivat oikeutensa, kielsivät kenenkään amerikkalaisen harjoittamasta kauppaa Ison Britannian kanssa ja katsoivat myös, että tätä kieltoa noudatettiin. Kuten tietty, vastasi Englannin parlamentti jäätävällä ymmärtämättömyydellä kaikkiin siirtokuntien valituksiin, supisti uusilla asetuksilla niiden elinkeinovapautta ja lähetti yhä uusia joukkoja »kapinaa» kukistamaan. Oikeata aseellista kapinaa ei näissä oloissa tarvittukaan kauvan odottaa. Kun kenraali Gage yöllä vasten 19 p. huhtik. 1775 lähetti sotaväenosaston valtaamaan niitä asevarastoja, joita hänen kiellostaan huolimatta kokoontunut Massachusettsin maakuntakongressi oli läheiseen Concord-nimiseen pikkukaupunkiin tulevan taistelun varalta toimittanut, hyökkäsi seuraavana aamuna joukko siirtolaissotureita Lexingtonin kylässä tämän osaston kimppuun ja vain suurella vaivalla ja tuntuva mieshukkaa kärsien pääsi se vetäytymään Bostoniin.

Sota oli tosiasiallisesti alkanut, ja ennen pitkää sai amerikkalaisten toiminta yhä selvemmän vallankumouksellisen luonteen. Kolme viikkoa Lexingtonin taistelun jälkeen Philadelphiaan kokoontunut n. s. toinen manner-

maakongressi, jonka istuntoihin tuo lähes 70-vuotinen Franklinin alkoi Pennsylvanian edustajana ottaa osaa levähdettyään vain 5 päivää raskaasta 6-viikkoisesta merimatkastaan, otti käsiinsä korkeimman lakiasäättävän ja toimeenpanevan vallan kaikkiin siirtokuntiin nähden, syrjäyttäen näin kuninkaan ja parlamentin. Se antoi lakeja ja asetuksia, nimitti virkamiehiä, pani kuntoon sotajoukon ja laivaston ja alkoi pitää neuvotteluja ulkovaltain kanssa. Muodollisesti ei vielä kuitenkaan erottu emämaasta, koska monet toivoivat sovintoa. Lähettipä kongressi kuninkaalle vieläkin adressin, jossa se lämpimim sanoin vakuutti kiintymystään kruunuun ja valtakuntaan, kunhan vain sen valitukset otettaisiin huomioon. Vastaukseksi selitti kuningas siirtokunnat kapinallisiksi ja parlamentti kielsi kaiken yhteyden sellaisten alamaisten kanssa. Se oli virallinen sodanjulistus, joka katkaisi viimeisetkin siteet emämaan ja siirtokuntien väliltä.

Sitten kun Yrjö Washingtonin johtaman siirtolaisarmeijan oli pitkällisen piirityksen jälkeen 17 p. maalisk. 1776 onnistunut lopullisesti karkoittaa englantilaiset joukot Bostonista, vapausliikkeen pesäpaikasta ja kun tällöin ei noiden kolmentoista siirtokunnan alueella ollut olemassa ainoatakaan vihollissoturia, katsoi kongressi muodollisenkin irroittautumisen hetken lyöneen ja 4 p. heinäk. 1776 julisti se siirtokunnat »vaipaiksi ja riippumattomiksi valtioiksi» juhlallisella asiakirjalla, jonka laatimisesta huolehtivan valiokunnan huomatuimpia jäseniä olivat Benjamin Franklin, John Adams ja Thomas Jefferson. Kongressi oli halunnut liittää myöskin Kanadan vapautensa puolesta taisteleviin siirtomaihin ja se oli

sitä varten heti Bostonissa saavutetun menestyksen jälke-
 keen lähettänyt Franklinin kahden seuralaisen saatta-
 mana taivuttamaan kanadalaisia tuumaan. Matka oli
 vanhukselle hyvin vaivaloinen ja vaarallinen, kulkijain
 kun oli asumattomia taipaleita samotessaan pakko usein
 yöpyä taivasalle, mutta se jäi tuloksettomaksi: Ameri-
 kan armeija oli jo suuremman vihollisvoiman ajamana
 poistunut Quebecin lähettyviltä, eikä Kanada näin ollen
 enään uskaltanut astua ratkaisevaa askelta, mikäli se
 uskonnollisen ja historiallisen erilaisuutensa takia olisi
 sitä halunnut tehdäkään.

Kongressi käytti muutoinkin ahkerasti Franklinin
 kykyä sekä lähettilääntoimiin että valiokuntatöihin.
 Tuon tuostakin pistäytyi hän Washingtonin puheilla
 päämajassa keskustelemassa armeijan varustamisesta ja
 järjestämisestä ja siinä esiintyvien melkein voittamat-
 tomien vaikeuksien ratkaisemisesta. Kun Englannin meri-
 voiman ylipäällikkö, Franklinin vanha tuttava lordi Howe
 halusi syksyllä v. 1776 neuvotella kongressin kanssa mah-
 dollisesta sovinnosta, lähetettiin tietysti Franklin kong-
 ressin puolesta hänen luokseen. Neuvottelut raukesivat
 kuitenkin äkkiä, koska amerikkalaiset huomasiivat lordin
 tarjoilevan armoa niille siirtokunnille, jotka täydellisesti
 antautuisivat Englannin valtaan, vaikka nämä olivat
 jo julistaneet itsenäisyytensä. Tarjota armoa loukatulle
 puolelle! Kun on kaupungit poltettu, kun on ylyteftty
 villit ja orjat surmatöihin, kun on annettu palkkasotu-
 rien harjoittaa hirveitä julmuuksia! Franklin ei säästännyt
 suolaa niissä erinomaisen miehekkäissä kirjeissä, joita
 hän neuvottelujen johdosta kirjoitti lordi Howe'ille ja

joissa hän ennusti Englannin pikkumaisessa rahanhimosaan vielä kerran joutuvan turmioon ja kehoitti rohkeasti lordiakin luopumaan niin häpeällisen asian puolustamisesta.

Korkeasta iästään huolimatta olikin Franklin epäilemättä Amerikan vapaussodan liikkuvimpia ja kestävimpiä toimihenkilöitä. Hän oli kongressin määrämänä järjestämässä kaupan suojelemista, kaapparilaivojen työtä, ulkovaltain tunnustelemista. Hän oli Pennsylvanian eduskunnan jäsen ja puheenjohtaja valiokunnassa, jonka tehtävänä oli riippumattomuusjulistuksen jälkeen välttämättömäksi käyneen uuden valtiosäännön laatiminen tälle siirtokunnalle. Jo klo 6 aamulla alotti istuntonsa Pennsylvanian turvallisuuskomitea, johon Franklin myöskin kuului ja joka tukki vesireittejä, varusti aseistettuja laivoja, rakensi linnoituksia, värväsi sotaväkeä, sillä vihollinen alkoi uhkaavasti lähetä. Englantilaiset olivat nimittäin saaneet suuria apujoukkoja, olletikin saksalaisten pikkuruhtinasten myymiä, ja menestys oli käänntynyt heidän puolelleen. Elokuun 27 p. voittivat he amerikkalaiset Brooklynin luona Long Islandin saarella ja pian senjälkeen miehittivät he New Yorkin. Tappio saattoi Washingtonin armeijan melkein hajoamistilaan, kun taas rohkaistuneita kuningasmielisiä virtasi kaikista siirtokunnista New Yorkiin Englannin lippujen alle. Amerikkalaisten oli kiireesti ja epäjärjestyksessä siirryttävä Delaware-joen toiselle puolen, englantilaiset valtasivat Rhode-Islandin ja New-Jerseyyn ja kongressinkin oli paettava Philadelphiasta Baltimore'iin.

Nuoren liittovaltion asema oli kieltämättä erinomaisen

synkkä. Omin voimin ei se näyttänyt jaksavan mitenkään selvitä lukemattomista vaikeuksistaan. Ulkovaltojen tarmokas apu tuntui tällä vapaussodan kohtalokkaimmalla hetkellä käyvän suorastaan välttämättömäksi. Jo vihollisuuksien alussa oli Amerikan Hollannissa oleskelevan asiamiehen toimeksi annettu tiedustella Euroopan valtojen lähettiläiltä, miten nämä vallat tulisivat suhtautumaan vapautensa puolesta taisteleviin siirtokuntiin. Sittemmin oli Franklin salaisen valiokunnan jäsenenä kirjoitellut europalaisille ystävilleen, pyytäen näitä toimimaan yleisessä mielipiteessä Amerikan hyväksi. Samalla oli lähetetty salaisia asiamiehiä Euroopaan hankkimaan rahaa ja sotatarpeita. Varsinkin olivat hätäänntyneet katseet kääntyneet Ranskaan, jonka odotettiin nyt käyttävän hyväkseen tilaisuutta vanhan vihollisensa vahingoittamiseen. Ranskassa olikin yleensä osoitettu huomattavaa myötätuntoisuutta Amerikan asialle ja kesällä v. 1776 oli Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais, tuo levoton seikkailija ja kelloseppä, tuo kuuluisa oikeusjuttujen sankari ja huvinäytelmien kirjoittaja, Ludvig XV:n tytärten harppumestari ja hovijuonittelija, saanut nuoren kuningas Ludvig XVI:n ja hänen ulkoasiainministerinsä kreivi de Vergennes'in antamaan salaista apua amerikkalaisille. Tämän kaikkia yllättäviä yrityksiä rakastavan miehen onnistuikin monien vaikeuksien jälkeen yhdessä kongressin lähetin Silas Deane'in kanssa toimittaa Amerikkaan 30,000 pyssyä, 200 malmikanuunaa, 30 mörssäriä, 4,000 telttaa, 30,000 pukua ja suuret määrät ruutia, huolimatta siitä, että Englannin edustaja piti kovin pahaa ääntä näitä tava-

roita vievien laivojen lastaamisesta Ranskan satamissa. Mutta ennenkuin tämä tärkeä avustus oli saapunut perille, oli kongressi hädän noustua korkeimmilleen päättänyt käyttää entistä enemmän hyväkseen ranskalaisten suosiollista mielialaa ja lisätä pariisilaisten lähettiensä luvun kolmeksi. Kuka oli siihen toimeen soveliaampi kuin Franklin, joka oli isänmaallisesta innostaan antanut niin loistavia näytteitä ja jolla lisäksi oli ennestään suuri maine ja paljon vaikutusvaltaisia ystäviä Ranskan pääkaupungissa? Hän oli kyllä viimeksi kotiuduttuaan luvannut itselleen, ettei enää tekisi tuota hänen iällään ylenmäärin rasittavaa matkaa Atlantin yli, mutta kun liittovaltion ilmeinen etu oli kysymyksessä, ei hän epäroinyt hetkeäkään. Lainattuaan kongressille kaikki irtaimet rahansa, lähes 4000 puntaa, lähti hän siis 26 p. lokak. 1776 amerikkalaisella sotalaivalla *Reprisal* (Kosto) jälleen kyntämään valtameren aaltoja, seuranaan muutamia vuosia toisella kymmenellä oleva pojanpoikansa William Temple Franklin, joka oli isoisänsä luopumaton toveri, ja 7-vuotias tyttärenpoikansa Benjamin Franklin Bache, joka siis jo näin varhain sai tehdä sodan ja myrskyn tuttavuutta.

XVII. Seuraelämää ja valtiotaitoa.

Jo kuukauden kuluttua saapui *Reprisal* Quiberonin lahteen Ranskan länsirannikolle, onnellisesti vältettyään takaa-ajavat englantilaiset risteilijät ja kaapattuaan omasta puolestaan pari vihollislaivaa. Nantes'issa ja sen ympäristössä lepäili Franklin muutamia päiviä, kohdaten kaikkialla lämpimiä Amerikan ystäviä ja joutuen tuon tuostakin innostuneiden kunnianosoitusten esi-neeksi. 15 p. jouluk. alkoi sitten matka kohti Pariisia, jonne isoisä saapuikin pojanpoikineen juuri ennen joulua ilman minkäänlaisia rettelöitä, vaikka Englannin lähettiläs olikin uhannut poistua kaupungista, ellei »amerikkalaisten kapinoitsijain päämiestä» estetä sinne tule-masta. Jo 28 p. jouluk. otti kreivi de Vergennes Frank-linin ja toiset lähetyskunnan jäsenet hyvin kohteliaasti puheilleen, tosin yksityishenkilönä, Ranska kun ei voinut vielä julkisesti tunnustaa sellaisen valtion edustajia, jota ystävällinen Englanti ei ollut luovuttanut yliherruudestaan ja jonka tulevaisuus lisäksi näytti hyvin hämärältä. 7 p. tammik. 1777 asettui Franklin asumaan Passyn kylään Pariisin lähistölle, suureen, kauniiseen, puutarhan ympäröimään taloon, joka on yleisesti tunnettu Victor Hugon piirustuksesta. Siinä asuikin hän sitten ne 8¹/₂ vuotta, mitkä hänen lähettilästoimensa kesti.

Kongressi oli ollut aivan oikeassa uskoessaan Frank-
 linin jo pelkällä nimellään ja esiintymisellään vaikutta-
 van voimakkaasti Amerikan hyväksi. Jos hän oli jo 10
 vuotta aikaisemmin saanut osakseen suurta suosiota,
 niin tuli hänestä tällä kerralla koko Ludvig XVI:n ja
 Marie Antoinette'in Pariisin suoranainen epäjumala.
 Olivathan hänen kirjoituksensa tehneet hänet yhtä tun-
 netuksi niin »viinituvissa kuin salongeissakin». Olihan
 hän ikäänkuin vapaudenrakkauden lihaksitulemus sen
 kansan silmissä, jonka uumenissa kyti jo vallankumouk-
 sen tuli ja joka oli itsekin muutaman vuoden kuluttua
 »tempaava tyrannelta valtikan». Hienostunut rokoko-
 Pariisi näki sitäpaitsi tuossa herttaisessa vanhuksessa,
 jonka pitkät harmaat hapsset valuivat pöyhkeästä pe-
 ruukista vapautettuina hartioille asti, milloin ei niitä
 amerikkalainen karvalakki peittänyt, ja jonka kasvoilla
 asui väistymätön hyväntahtoinen hymy, sen yksinker-
 taisen »luonnollisen ihmisen», jonka jaloja ominaisuuksia
 se periaatteellisesti ihaili ja jonka elämää se koetti jouto-
 hetkinään jäljitellä. Mutta samalla oli tämä »luonnollinen
 ihminen», niin ihastuttavan kaukaa ja oudoista oloista
 kuin hän tulikin, taitava seuramies ja älykäs keskuste-
 lija, jonka sukkeluuksia sellaisesta leikistä erikoisen hu-
 vitetut pariisilaiset hurmautuneina toistelivat, var-
 sinkin kun nuo sukkeluudet useimmiten iskivät vihat-
 tuihin englantilaisiin. Eipä ihme siis, että »suuren kapi-
 noitsijan» ilmestyminen teatteriin aiheutti voimakkaan
 suosionosoituskuuron ja että väkijuokot tervehtivät
 häntä samoin kadullakin. Kuparipiirroksissa valaisi
 vanha Diogenes lyhdyllään hänen arvokkaita piirteitään,

tyytyväisenä siitä, että oli vihdoinkin löytänyt todellisen ihmisen, samalla kun paulasta pelastunut lintu nousi riemuiten yläilmoihin. Kaikkialla näkyi hänen maalattuja, kaiverrettuja, veistettyjä kuviaan, kertoo hän itse tyttärelleen, sovitettiinpa niitä nuuskarasiain kanteen ja sormuksiinkin, niin että hänen kasvonsa olivat koko Ranskassa »yhtä tunnetut kuin kuun kasvot». Alituisesti oli hän ihmisten piirittämänä, jotka suosittelivat jotakin upseeria Amerikan palvelukseen, esittivät joitakin uusia luonnontieteellisiä keksintöjä tai tarjosivat mullistavia sotateknillisiä suunnitelmia, eikä hänelle juuri jäänyt tilaisuutta syödä päivällistä kotonaan.

Luonnollisesti olivat korkeimman pariisilaisen ylimystön ja älymystön seurapiirit tälle Phokioniin ja Sokrateeseen verratulle viisaalle kilvaten avoinna, varsinkin sitten kun hovi oli Amerikan lähetyskunnan virallisesti tunnustanut. Entinen ja nykyinen kirjanpainajamme — hänellä oli Passyssa oma pieni kirjapainonsa, jonka leikillisiä tuotteita hän jakeli ystävilleen, mutta jota hän käytti myös valtiollisiin tarkoituksiin — pelasi shakkia vanhan Bourbonin herttuattaren kanssa, ja jos hovinaiset olivat kiertäneet hänen kunnianarvoisan päänsä ympärille kukkaseppeleén, teki ihastunut kreivitär d'Houdetot hänestä sangen »runollisen» *l'ête champêtre*'in, maalaisjuhlan sankarin. Hänen saapuessaan kauniissa Montmorencyn laaksossa sijaitsevan kreivillisen linnan lähetyville auttoi emäntä hänet kohteliaasti vaunuista ja tervehti häntä sirolla runonpätkällä. Aterian aikana lauloi ja lausui seura kuorossa ja erikseen suuren Benjaminin ylistystä, johon kreivitär yhtyi omalla sävelmäl-

lään, kunnes oli mentävä puutarhaan, missä Franklinia pyydettiin omakätisesti istuttamaan virginialainen akasia muistoksi käynnistään. Tämän muiston varmemmaksi ikuistamiseksi pystytettiin sittemmin akasian viereen marmoripatsas, johon tuo ylisteliäs kreivittärellinen juhlaruno kaikkine eri osineen kaiverrettiin. Kunnia-vieraan astuessa vaunuihinsa suitsutti vielä väsymätön säeseppä koko ihmiskunnan kiitollisuutta tuolle »yhden maailman lainsäätäjälle ja kahden maailman hyvän-tekijälle.»

Parooni Turgot, kuuluisa vapaamielinen rahaministeri, oli myöskin Franklinin suosijoita ja ystäviä, vaikka hän Ranskan huonoon taloudelliseen asemaan katsoen ei voinutkaan puolustaa avonaista sotaan yhtymistä. Hänen sanotaan sepittäneen tuon tunnetun latinankielisen muistosäkeen Franklinista: *Eripuit coelo fulmen sceptrumque tyrannis* (*Tempasi taivaalta salaman ja valtikan tyranneilta*), kun taas toiset väittävät sen tekijäksi D'Alembertia, mainiota valistusfilosofia, joka oli niinkään Franklinin ystäviä. Kun Voltaire saapui elämänsä neljäksi loppukuukaudeksi Pariisiin, syleili hän amerikkalaista hengenheimolaistaan julkisesti tiedeakatemian istunnossa ja oli ylpeä kyetessään puhumaan »sellaisen miehen kuin Franklinin äidinkieltä». Franklin vei puolestaan pojanpoikansa Ferneyn patriarkan siunattavaksi. Nerokas luonnontutkija Buffon, kuuluisa lääkäri ja filosofi Cabanis, tunnettu matemaatikko ja historianfilosofi Condorcet, kuuluivat monien muiden tiedemiesten tavoin Franklinin tuttavapiiriin. Eikä hän enempää täällä kuin Amerikassakaan kaihtanut hengellistä-

kään säätyä, koska hän oli Voltaire'in kanssa samaa mieltä siitä, että senkin säädyn jäsenet voivat olla »hommes de bien, quoique d'Eglise» (kunnan miehiä, niin kirkon palvelijoita kuin olivaktin). Niinpä oli hän mitä sydämellisimmissä suhteissa Rouenin arkkipiispaan, kardinaali de La Rochefoucauld'hon, jonka sukulainen, La Rochefoucauld'n herttua, tieteilijä, tuleva vallankumousmies ja roskavaen raivon uhri, oli myöskin hänen ystäviään, ja monet iloiset abbét, sellaiset kuin de Mably, Raynal, Morellet, de la Roche, jotka kaikki olivat myös tiedoistaan ja kynäkäytöstään mainittuja, innostuttivat tuon reippaan ukon menestyksellä tavoittelemaan ranskalaista sukkeluutta kaikenlaisissa pikkusepityksissä, kaivamaan esiin vanhoja juomalaulujaan ja puhumaan vakuutettuna viinin jumalallisista ominaisuuksista. Mutta silloin vasta Franklinin ranska siloisimpana sujui ja silloin vasta hänen kertomataitonsa henkevimpänäär esiintyi, kun oli kysymys kuuluisan valistusfilosofi Helvétiusen lesken miellyttämisestä. Tämän viehättävän naisen koti Auteuil'ssä oli oppineine vieraineen Franklinin kaikkein rakkaimpia käyntipaikkoja, ja oikealla rokokokeikarin sirostelevalla notkeudella taritsi tämä pyylevä vanhus syttyneen sydämensä valitulle unien ja vertauskuvallisten tarinoiden verhoon puettuja kottelaisuuksiaan ja huokailevia toiveitaan. Brillonin perhe, joka asui Franklinin naapurina Passyssa, oli myös hänen parhaita seurustelukeskuksiaan: ainakin parina iltana viikossa pistäytyi hän sinne pojanpoikineen juomaan teetä, pelaamaan shakkia ja kuuntelemaan rva Brillonin soittoa, johon usein yhtyi nti Brillonin herttainen laulu.

Ne vuodet, jotka Franklin vietti tällaisessa suosion, ystävyyyden ja henkevyuden ilmapiirissä, olivat epäilemättä hänen elämänsä kaikkein täyteläisimpiä. Huolimatta korkeasta iästään ja sairaloisuudestaan nautti hän täysin siemauksin kaikesta siitä kauniista, ylhäisestä ja hienostuneesta, mitä silloinen maailman pääkaupunki kykeni hänen nuorekkaan vastaanottoiselle mielelleen tarjoamaan. Onpa kuin olisi ranskalaisen hengen välitön kosketus yhä kehittänyt hänen luontaista hilpeyttään, vapauttanut hänen älyään, vahvistanut hänen elinvoimaansa ja osoittanut todeksi sen Victor Hugon rohkean väitteen, että »respirer, Paris, cela conserve l'âme» (Pariisin hengittäminen estää sielun väljähtymästä). Eivät koskaan vielä olleet hänen kirjeensä olleet niin sukkelia ja pirteitä kuin nyt, eivät koskaan hänen kaskunsa huvittavampia eivätkä kompansa iskevämpiä. Mieskohtaisiin kärsimyksiinsäkin suhtautui hän tuolla hymyilevällä ylemmyydellä, jota monet Ranskan miehet ja naiset saivat pian osoittaa vallankumouksen vankiloissa ja mestauslavoilla. Ystäviensä huviksi kirjoitti hän hauskan *Franklinin ja Rouva Luuvalon vuorokeskustelun*, ja kun hän ajatteli kaikkia ihmiskuntaa uhkaavia tauteja, sanoi hän olevansa onnellinen, että hänellä oli vain kolme parantumatonta: kivitauti, Kanadan matkalla hankittu luuvalo ja vanhuus, jotka eivät yhteisin ponnistuksinkaan olleet sentään kyenneet hävittämään hänen pursuavaa elämänhaluaan.

Onpa kuin olisi myöskin Franklinin synnyynnäinen valtiomiestaito hioutunut entistään terävämmäksi kaupungissa ja hovissa, jotka olivat niin pitkät ajat olleet

europalaisen politiikan polttopisteinä. Liikkuessaan ylhäisissä piireissä ei hän hetkeksikään unhoittanut, mitä varten hän oli Pariisiin tullut. Oivallisesti koetti hän käyttää jokaista tilaisuutta ja tapaa isänmaansa asian edistämiseen. Heti Ranskaan tultuaan sepitti hän pari lentokirjaa, joista toinen sinkosi vuorokeskustelun muodossa varsin katkeria syytöksiä Englannin petollisuutta ja ilkeyttä vastaan ja toinen pyysi useammalle kielelle käännettynä antaa europalaisille Ison Britannian kustannuksella sangen hyvän käsityksen Yhdysvaltojen luottopohjasta ja taloudellisista apulähteistä. Pierestä kirjapainostaan toimitti hän taas maailmaan vaikuttavan kuvauksen englantilaisten yllyttämien intiaaniensa julmuuksista: 8 arkullista miesten, naisten ja lasten päänahkoja oli muka lähetetty Kanadan englantilaiselle kuvernöörille, joka taas oli toimittanut osan näistä verisistä voitonmerkeistä kuninkaalle ja kuningattarelle, mutta suurimman osan parlamentin piispoille.

Amerikka tarvitsikin tyystin kaikki lähettiensä ponnistelut, sillä sen tulevaisuus ei näyttänyt valkenevan. Kongressi oli lähettänyt Franklinin Ranskaan tekemään kauppasopimuksia sekä hyökkäys- ja puolustusliiton tämän mahtavan maan kanssa, samoin kuin hankkimaan Euroopan valtojen tunnustuksen Pohjois-Amerikan Yhdysvaltojen itsenäisyydelle. Mutta Ranskan hovi oli varsin haluton käymään mihinkään liittoihin valtion kanssa, jonka Englanti oli ilmeisesti puristamaisillaan hengiltä. Yhtä vähän saattoi myös olla puhetta riippumattomuuden tunnustamisesta enempiä Ranskan kuin muidenkaan valtojen taholta, sillä olivathan uuden tu-

lokkaan päivät epäilemättä luetut. Washington oli kyllä myrskyisenä jouluyönä v. 1776 tehnyt onnistuneen äkkyhyökkäyksen Delaware-joen yli ja seuraavan tammi-kuun 3 p. Princetonin voitollisella taistelulla vallannut suurimman osan New-Jerseytä takaisin, herättäen näin uutta rohkeutta peräti lamautuneessa armeijassaan. Mutta syksyllä löi lordi Howe Washingtonin Brandywine-virran kahakassa ja otti 25 p. syysk. 1777 Philadelphian haltuunsa. Lokakuun 4 p. toi jälleen tappion amerikkalaisille Germantownin luona ja Philadelphia, uuden valtion väkirikkain kaupunki, pysyi englantilaisien käsissä koko talven.

Mutta mitä hullummin Amerikan asiat olivat, sitä iloisempaa naamaa näytti Franklin, sitä luottavammin puhui hän isänmaansa tulevaisuudesta ja sitä purevampia sukkeluuksia sinkoili hän ilkkuville englantilaisille. Tämä epätoivoinen toivorikkaus saikin pian ansaitun palkintonsa: joulukuun alussa toi pikalähetti Passyyn sen riemullisen sanoman, että Kanadasta Uuteen Englantiin rynnistäneen englantilaisen kenraali Burgoyne'in oli 6000 miehineen ja suurine sotatarvevarastoineen täytynyt antautua amerikkalaisille Saratogassa 17 p. lokak. 1777.

Tieto tästä suuresta menestyksestä levisi nopeasti kautta koko Europan. Pariisilaiset olivat niin iloisissaan, kuin olisi ollut kysymys heidän omasta voitostaan, ja hovipiireissä pääsi sotapuolue ratkaisevasti määrääväksi. Kreivi de Vergennes lähetti viipymättä onnittelunsa Passyyn ja kehoitti Franklinia uudistamaan ne liittoehdotukset, joita hän oli aikaisemmin onnistumatta tehnyt. Jo 16 p. jouluk. ilmoitti Ranskan valtiosihtööri

Amerikan lähetyskunnalle, että kuningas oli tarkan harkinnan jälkeen päättänyt tunnustaa Pohjois-Amerikan Yhdysvaltojen itsenäisyyden ja käydä kauppaja-liitto sopimukseen niiden kanssa. Lopulliset neuvottelut pantiin heti alulle ja 6 p. helmik. 1778 kirjoittivat onnelliset Amerikan lähettiläät nimensä sopimuksien alle. Liittoutuneet julistivat Yhdysvaltojen ehdottoman ja rajoittamattoman itsenäisyyden olevan sodan päätarkoituksena ja sitoutuivat olemaan laskematta aseitaan ennen kuin tämä tarkoitus oli saavutettu. Franklinille oli päivä juhlallinen: astuihan silloin hänen niin innokkaasti ajamansa asia aimo askeleen eteenpäin. Tällä ratkaisevalla hetkellä oli hän pukeutuneena samaan samettipukuun, joka oli ollut hänen yllään silloin kun Wedderburn solvasi häntä ja hänen kauttaan siirtokuntia tuossa kuuluisassa salaisen neuvoston istunnossa.

Ranskan ja Yhdysvaltojen liittosopimuksesta oli lähinnä se seuraus, että Ranska ja Englanti joutuivat avoimeen taisteluun keskenään ja että siirtokuntien kapinasta tuli maailmansota, johon myöhemmin vielä Espanja ja Hollantikin yhtyivät, tietystikin amerikkalaisten puolella. Sopimuksen luonnollinen seuraus oli niin ikään, että Yhdysvaltojen lähetyskunta maalisk. 20 p. 1778 otettiin virallisesti vastaan Versailles'ssa. Päivä oli vielä juhlallisempi ja komeampi kuin helmikuun 6:s. Franklin oli puettuna hienoon mustaan pukuun valkoisine silkkisukkineen ja hopeisine kengänsolkineen. Välttämätöntä peruukkia ei hänellä ollut, rohkeata kyllä, sillä parturi ei ollut saanut pariisilaisia laitoksiaan istumaan amerikkalaisen tavallista suurempaan päähän.

Pitkät harmaat hapsset vain edustivat tavanmukaista päänkoristetta, ja edustivat menestyksellä. Kuningas suvaitsi olla esiteltäessä hyvin kohtelias ja pyysi vakuutamaan kongressille ystävyyttään. Kreivi de Vergennes tarjosi sitten loistavat päivälliset ja illalla oli amerikkalaisille suotu kunnia katsella kuningasperheen kortinpeluuta. Kuningatar Marie Antoinette oli kylliksi rakastettava kutsuakseen tohtori Franklinin seisomaan tuolinsa taakse ja lausuakseen hänelle moniaita ystävällisiä sanoja. Ja tohtori Franklinilla taas oli verraton tilaisuus näyttää parhaita hiotuneen seuramiehen ominaisuuksiaan ja sorvata siroimpia ja henkevimpiä kohteliaisuuksiaan.

Liittosopimuksen luonnollisia seurauksia oli edelleen, että Ranska ryhtyi siitä lähtien tehokkaasti avustamaan Yhdysvaltoja sodankäynnissä. Ensiksikin koetti se parhaan kykynsä mukaan täyttää liittolaisensa aina tyhjää kassaa: rauhaa tehtäessä v. 1783 oli Ranska antanut Amerikalle lainaa kaiken kaikkiaan 18 miljoonaa livreä, ottamatta lukuun ennen liittosopimusta annettua 3 miljoonaa ja sittemmin luovutettua 6 miljoonaa, jotka olivat suoranaista lahjaa ja joita ei luettu varsinaiseen velkaan. Aikaisemmin oli tuhansittain ranskalaisia vapaaehtoisia, joista kuuluisin oli nuori ja rikas, omalla laivalaan saapuva markiisi de Lafayette, mennyt Amerikkaan taistelemaan sen vapauttamisen puolesta. Mutta nyt lähetettiin kreivi d'Estaing'in johtama suuri laivasto, jossa oli 11 linjalaivaa ja 6 fregattia, liittolaisen avuksi. Franklin neuvoi, miten oli yllätettävä Delaware-lahdessa majaileva Englannin laivasto. Lähdettyään Toulonista

13 p. huhtik. 1778 saapui kreivi d'Estaing kuitenkin vasta 7 p. heinäk. perille, vastatuulet ja tyven kun olivat häntä pidättäneet, ja englantilaiset olivat ennättäneet livistä tiensä. Kuitenkin oli juuri ranskalainen laivasto amerikkalaisille tärkeä, sillä he eivät olleet jaksaneet eivätkä ennättäneet luoda omaa sotalaivastoa, vaan oli heidän ollut pakko tyytyä vain Englannin kaupalle kylläkin tuhoisaan kaappausotaan. Varsinkin sai tämä avustus suuren merkityksen sitten kun Lafayette oli v. 1779 Ranskassa käydessään taivuttanut hallituksen lähettämään ritari de Ternayn johtaman uuden laivaston ja kreivi de Rochambeaun komentaman armeijan Amerikkaan. Ranskalainen laivasto ja ranskalainen maaväki, samoin kuin Lafayette'in johtama uusenglantilainen vapaaehtoisjoukko vaikuttivatkin ratkaisevalla tavalla 19 p. lokak. 1781 saavutettuun Yorktownin voittoon, joka pakotti jälleen englantilaisen kenraalin lordi Cornwallis'in antautumaan ja joka tosiasiallisesti lopetti sodan.

Näin tulivat rauhanneuvottelut päiväjärjestykseen. Kongressi, joka oli helmikuussa v. 1779 Lafayette'in mukana Franklinille toimittamallaan asiakirjalla nimittänyt hänet Yhdysvaltojen ainoaksi täysivaltaiseksi lähettilääksi Ranskaan, määräsi hänet nyt John Jayn ja John Adamsin ohella hoitamaan keskusteluja Amerikan puolesta. Täten saivat ansaitun vastauksen ne aikaisempaan Amerikan lähetyskuntaan kuuluneet Franklinin mieskohtaiset kadehtijat, varsinkin Arthur Lee ja Ralph Izard, jotka olivat tehneet kaikkensa saattaakseen esimiehensä mitä huonoimpaan valoon kongressin silmissä,

syyttämällä häntä omanvoitonpyynnöstä ja Amerikan asiain huonosta hoidosta ja vaatimalla hänen erottamistaan. Franklin oli v. 1781 itsekkin pyytänyt eroaan vanhuuden ja sairaloisuuden perustuksella, mutta kongressi oivalsi liian hyvin hänen merkityksensä kallistaakseen korvaansa enempää hänen eronpyynnölleen kuin hänen alhaisten vihamiestensä parjauksillekaan. Kiivaan ja itsepäisen vallankumouksellisen John Adamsin mielestä oli Franklin taas liian kohtelias ja kiitollinen ranskalaisille ja myöntyi liiaksi hovin vaatimuksiin, pitämättä tarpeeksi silmällä itsenäisen maan arvoa. Silloin kun Franklin taitavana valtiomiehenä ymmärsi, ettei valtakunnan, jota voimakas vihollinen ahdisti, jolla ei ollut rahaa eikä sotaväkeä eikä laivoja ja jota vielä kalvoi sisäinen eripuraisuus, juuri sopinut kopeilla sille ainoalle hallitukselle, joka saattoi ja tahtoi sitä pulasta auttaa ja joka oli sen jo tehnyt, vaati Adams käytettäväksi tuikeampaa kieltä ja mutkattomampaa menettelyä. Adams, joka jo v. 1780 oli valmis rauhaan Englannin kanssa, kohtelikin niinmuodoin omaa päätänsä noudattaen työkeästi kreivi de Vergennes'ia, joka ei pitänyt suinkaan vielä hetkeä sopivana rauhantekoon. Kun sitten rauhanneuvottelut tosiaankin alkoivat, epäilivät Adams ja Jay Ranskan vilpittömyyttä ja pelkäsivät sen aikovan keinoilla Espanjalle Yhdysvaltojen alueita Alleghanyvuorista länteen. Sentähden saivatkin he aikaan sen, että Yhdysvallat tekivät 30 p. marrask. 1782 Englannin kanssa alustavan rauhan Ranskaa kuulematta ja Ranskan tietämättä — teko, joka oli vastoin liittosopimusta

ja joka oli omiaan mitä syvimmin loukkaamaan sekä amerikkalaisten innokasta ystävää kreivi de Vergennes'ia että koko Ranskaa. Katkerasti huomauttikin kreivi aavistavansa, etteivät amerikkalaiset tulisi vast'eduskään osoittamaan erikoista kiitollisuutta avusta, joka oli antanut heille itsenäisyyden ja kansallisen olemassaolon. Tarvittiin Franklinin koko sovittelutaito estämään uhkaavaa välien rikkoutumista ja lepyttämään vihastunutta hovia.

Englannin politiikka oli ollut vähällä saavuttaa hertaimman pyrkimyksensä: sehän oli kaikin keinoin koettanut eroittaa liittolaisia toisistaan. Heti kun Englanti oli saanut tiedon Ranskan ja Yhdysvaltojen liitosta, oli se rientänyt tarjoamaan amerikkalaisille rauhaa, luvaten suostua kaikkiin kongressin vaatimuksiin, ottamatta lukuun itsenäisyyttä. Tarjous hyljättiin tietysti oikopäätä. Sitten parveili Franklinin ympärillä kaikenlaisia salaisia asiamiehiä, salaperäisiä kirjeitä heitettiin hänen akkunastaan sisään, ja niiden kaikkien tarkoituksena oli Amerikan taivuttaminen erikoisrauhaan ja Englannin yliherruuteen. Vielä lopullisista rauhanehdoista neuvoteltaessa koetti Englannin hallitus väkisinkin saada Yhdysvaltojen valtuutetut hyväksymään sellaisia pykäläitä, jotka rikkoisivat niiden liiton Ranskan kanssa. Mutta Franklin vakuutti jyrkästi, että »ennen lyö amerikkalainen poikki oikean kätensä kuin menee sellaisiin sopimuksiin». Samoin koetti Englanti viimeiseen asti pitää kiinni vanhoista oikeuksistaan ja olla tunnustamatta Yhdysvaltojen itsenäisyyttä. Pikkumaisesti jätti se asiamiestensä valtakirjoista pois Yhdysvaltojen nimen,

mutta kun amerikkalaiset selittivät päättävästi, että itsenäisyys oli ensimmäinen ehto, jota ilman ei keskusteluja jatketa, täytyi Englannin taipua. Siellä olikin rauhankaipuu tullut yhä voimakkaammaksi, maaliskuussa v. 1782 oli lordi Northin johtaman tory-ministeristön poistuttava, ja seuraavat lordi Rockinghamin ja lordi Shelburne'in whig-ministeristöt olivat selvästi rauhan kannalla. Seuraavassa tammikuussa tehtiinkin alustava rauha Englannin, Ranskan ja Espanjan välillä Versailles'ssa: Franklin oli katsomassa juhlallista toimitusta. Ja 3 p. syysk. 1783 allekirjoitettiin Pariisissa lopullinen rauhansopimus Ison Britannian ja Yhdysvaltojen välillä. Iso Britannia tuli tämän sopimuksen kautta tuntuvasti pienemmäksi, sillä ensiksikin oli sen tunnustettava niiden 13 siirtokunnan täydellinen itsenäisyys ja sitten luovutettava niille entisten alueiden lisäksi kaikki v. 1763 Ranskalta vallatut maat suurten sisäjärvien, Alleghanyvuorten ja Mississippin väliltä. Florida palautettiin Espanjalle, kun taas Kanada, Uusi Braunschweig ja Uusi Skotlanti jäivät edelleenkin Englannin haltuun. Tämä Yhdysvalloille varsin edullinen aluejärjestely oli suurimmaksi osaksi Franklinin ansiota, hän kun piti siinä suhteessa erikoisen tarmokkaasti Amerikan puolta ja vaati m. m. Kanadan liittämistä kokonaisuudessaan Yhdysvaltoihin.

Näin oli Franklin suurella menestyksellä suorittanut tehtävänsä. Vallankumous oli saatettu kunnialla päätökseen. Täydellinen vapaus oli saavutettu. Niin mieltynyt kuin Franklin olikin Ranskaan ja ranskalaisiin ystäviinsä, tahtoi hän kuitenkin nyt, jos suinkin voi-

mansa sallivat, matkustaa kuolemaan siihen maahan, jonka hyväksi hän oli niin paljon tehnyt, mutta jota hän ei ollut vielä vapaudessaan nähnyt. Vasta maalisk. v. 1785 suostui kongressi 79-vuotiaan lähettiläänsä uudistettuihin eronpyyntöihin. Franklinin viimeisiä lähettilästekoja oli sopimus Preussin kanssa 9 p. kesäk. 1785, mikä sopimus oli siitä merkillinen, että siinä Franklinin toimesta turvattiin erikoisen tehokkaasti yksityisten omaisuus ja henki sodan varalta. Jo ennen lopullista rauhansopimusta oli Ruotsin lähettiläs, suomalaissyntyinen runoilija ja kreivi Kustaa Filip Creutz hallituksensa puolesta neuvotellut Franklinin kanssa, ja Ruotsi olikin ensimmäisenä Europan puolueettomista valloista keväällä v. 1783 tunnustanut Yhdysvaltojen itsenäisyyden ja tehnyt niiden kanssa eräitä kauppasopimuksia. Tällöin oli ollut puhetta Franklinin pojanpojan William Temple Franklinin nimittämisestä kongressin lähettilääksi Ruotsin hoviin, ja Franklin oli innokkaasti ajanut tätä asiaa. Kongressi ei kuitenkaan täyttänyt tätä Franklinin toivomusta, eikä se myöskään nimittänyt William Temple'ia isoisän jälkeen lähettilääksi Ranskaan enempä kuin lähetystön sihteeriksikään, vaikka isoisä oli useammankin kerran puhunut hänen ansioistaan ja harjaantumuksestaan. Yleensä ei Franklin voinut olla tyytyväinen siihen tapaan, millä kongressi häneen suhtautui. Ensiksikään ei hänelle palkattu lainkaan sihteeriiä, vaikka Arthur Leelle ja John Jayllekin oli sellaiset kustannettu ja vaikka hänellä Pariisissa oli paljon ylimääräistä työtä m. m. konsulin tehtävien hoitamisesta: hänen oli täytyntä pitää vain pojanpoikaansa apulaisenaan. Toiseksi ei

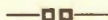
kongressi määrännyt hänelle tyytyväisyytensä osoitukseksi minkäänlaista palkintoa hänen lähettilääntoimesta luovuttuaan, niinkuin oli tapana Europassa ja niinkuin oli määrätty Leelle, joka oli ollut Franklinin työtovereita — epäilemättä olikin kongressin penseydessä hyvin paljon Leen tapaisten parjaajain vaikutusta. V. 1775 oli kongressi tosin nimittänyt Franklinin Amerikan yli-postimestariksi, mutta kun hän sitten Ranskaan lähdettyään oli jättänyt virkansa vävyllään, oli se tältä otettu pois. Eikä hänelle edes suotu tavallista vapaakirjeoitteutta hänen kotiin palattuaan. Senkin ainoan, mitä hän oli kongressilta pyytänyt: pojanpoikansa päästämisen valtiomiesuralle, oli kongressi jyrkästi hylännyt. Eikä se ollut edes niin hienotunteinen, että olisi, niinkuin Franklin anoi, uudelleen virallisesti tarkastuttanut hänen lähettilästilinsä, koska kadehtijat olivat levittäneet huhuja, että hän muka olisi suuria summia valtiolle velkaa. Franklin sai omassa kohdassaan kokea sen vanhan totuuden, että tasavallat ovat kiittämättömiä, useinkin juuri parhaita hyväntekijöitään kohtaan.

Franklin oli kuitenkin luonteeltaan kylliksi suuri asetuakseen tuollaisen virallisen kiittämättömyyden yläpuolelle, niin kipeästi kuin moinen kohtelu vanhaan mieheen koskikin ja niin kiusallisen tarkkaa tiliä kuin hän tekeekin tyytymättömyytensä aiheista. Amerikkaan palattuaan toimi hän yhtä innokkaasti ja epäitsekkäästi nuoren valtion sekavien olojen selvittämiseksi kuin ennenkin ja heitti hartioiltaan yleisten asiain taakan vasta sitten kun lisääntynyt raihnaus teki sen kantamisen hänelle suorastaan mahdottomaksi.

Vilpittömästi iloiten lähti hän 12 p. heinäk. 1785 Passysta pitkälle matkalle synnyinmaataan kohti. Hänen liikkumisensa oli niin vaikeata, ettei hän ollut voinut käydä Versailles'ssakaan sanomassa mieskohtaisia hyvästejä. Hän oli vain kirjoittanut sydämellisen kirjeen kreivi de Vergennes'ille, ilmaissut syvän kiitollisuutensa niin kuninkaan kuin kreivinkin ystävällisyydestä ja toivottanut Jumalan siunausta »kuninkaalle, kuningatarrelle, heidän lapsilleen ja koko kuninkaalliselle perheelle aina myöhäisimpiin sukupolviin asti» — aavistamatta, että tuo loistava perhe oli vain muutaman vuoden kulu-
tua suistuva ylhäisestä asemastaan ja että hänen korkeain suosijainsa tie oli johtava mestauslavalle, jota juuri hänen edustamansa vallankumouksen menestys oli ollut osaltaan pystyttämässä. Muistolahjaksi oli hän saanut kuninkaan 408 timantilla ympäröidyn muotokuvan, ja kuningatar oli lähettänyt hänelle oman muulikantotuolinsa, koska vanhus ei taudiltaan voinut ajaa vau-
nuissa.

Matka muodostui riemukuluksi. Kaikkialla suosionosoituksia, kutsuja, liikuttavaa ystävällisyyttä. Kardiinaali de La Rochefoucauld'n linnassa Gaillonissa lähellä Rouenia vietettiin yksi yö — pojan- ja tyttärenpojat olivat tietysti mukana — ja Havre'iin saavuttiin 6 päivän kuluttua. Southamptoniin oli kerääntynyt joukko englantilaisia ystäviä, niiden joukossa St. Asaphin piispa Shipley, jonka luona vieraillessaan Franklin oli v. 1771 alottanut elämäkertansa kirjoittamisen. Myöskin poika William oli saapunut isäänsä tervehtimään. 27 p. heinäk. alkoi sitten valtamerimatka, jonka kestäessä

Franklin työskenteli totuttuun tapaansa, toimitteli meritutkimuksiaan ja kyhäili purjehdusta ja uunilaitteita koskevia kirjoituksia. Laivassa oli mukana kuuluisa ranskalainen kuvanveistäjä Houdon, joka oli jo marmoriin ikuistanut Franklinin piirteet ja joka matkusti nyt valmistamaan kenraali Washingtonin kuvapatsasta Virginian valtiolle. 14 p. syysk. saatiin näkyviin »rakas Philadelphia», joka otti loistavasti vastaan suuren porvarinsa. Suunnaton väkijoukko saattoi vanhuksen hurraata huutaen kotiin, kanuunat ja kirkonkellot pauhasivat ja Pennsylvanian eduskunnan, luonnontieteellisen seuran, yliopiston ynnä lukuisten yksityisten, m. m. Washingtonin adressit ja kirjeet toivottivat hänet sydämellisesti tervetulleeksi vapaaseen isänmaahan. Eduskunnan adressissa lausuttiin m. m.: »Me tiedämme varmaan tulkitsevamme koko tämän maan tunteita sanoesamme, etteivät Teidän julkisissa neuvotteluissa ja keskusteluissa sille tekemänne palvelukset ole ainoastaan ansainneet nykyisen sukupolven kiitollisuutta, vaan että niitä tullaan Teidän kuolemattomaksi kunniaksenne muistelemaan myös historian lehdillä.»

XVIII. Historian lehdillä.

Elinvoimaisen vanhuksen ei ollut kuitenkaan vielä suotu päästä lepäämään historian lehdille. Uusi Amerikka tarvitsi yhä kipeästi hänen palveluksiaan »julkisissa neuvotteluissa ja keskusteluissa». Hän oli ollut kotona vain muutamia päiviä, kun hänet valittiin Pennsylvanian ylimmän toimeenpanevan neuvoston jäseneksi ja eduskunnan kokoontuessa seuraavassa lokakuussa saman valtion presidentiksi, joka vastasi muiden valtioiden kuvernööriä. Pennsylvanian uuden valtiosäännön mukaan voitiin sama henkilö valita vain kolmena vuonna peräkkäin tähän korkeaan virkaan: Franklin valittiin noina kolmena vuonna peräkkäin ja aina yksimielisesti, paitsi ensi kerralla, jolloin yksi ääni 77:stä oli häntä vastaan. Ilmeisesti oli hän siis hoitanut tärkeän tehtävänsä tavalla, joka erinomaisesti tyydytti kaikkia. Noudattaen periaatetta, samaa, jota Washingtonkin presidenttinä ollessaan toteutti, ettei vapaan valtion kansalaisen tule ottaa julkisista toimistaan palkkaa, koska älykäs mies nauttii hallitsemisesta ikäänkuin shakkipelistä, luovutti Franklin presidentinpalkkansa kokonaisuudessaan yleishyödyllisiin tarkoituksiin.

Pennsylvania osoitti kolmannellakin tavalla sitä ehdotonta luottamusta, jota se tunsii iäkästä presidenttiään

kohtaan: se valitsi hänet edustajakseen konventtiin, joka 25 p. toukok. 1787 kokoontui Philadelphiaan ja jonka oli määrä pelastaa Pohjois-Amerikan Yhdysvaltojen yhteys ja tulevaisuus uhkaavasta häviöstä. Vaikka vapaussota oli saatettu onnelliseen loppuun, eivät liittovaltion olot olleet suinkaan loistavalla kannalla. V. 1781 voimaan astunut liittosopimus oli ajan henkeä totellen karttanut lujan keskushallituksen luomista ja suonut täyden voiton valtioiden eristäytymishalulle. Liitolla ei ollut oikeutta kantaa veroja eikä säännöstellä ulkomaan kauppaa eikä muutenkaan toimia itsenäisesti, ellei oteta lukuun suhteita ulkovaltoihin, maanpuolustusta, rahaja postilaitosta. Siitä olikin seurauksena tuo sodanaikainen huutava rahapula, jota ei suinkaan autettu yhä yltyvällä setelitulvalla. Sodan jälkeen oli pidettävä yllä armeijaa ja laivastoa ja maksettava valtiovelkoja. Mutta kun liittohallitus pyysi valtioilta apua, myönsivät nämä tuskin kymmenettä osaa anotusta määrästä. Kun kullakin valtiolla, suurella tai pienellä, oli yksi ääni ja kun liittosopimuksen muuttamiseen vaadittiin kaikkien myöntymys, menivät ehdotetut parannuksetkin aina nurin. Maan tila huononi huononemistaan. Yleinen hajanaisuus ja epävarmuus vallitsi. Edesvastuuttomat kansanainekset huomasivat tilaisuuden otolliseksi ja kulkivat ympäriinsä ryöstäen, polttaen, surmaten ja varsinkin virkamihiä vainoten, tarkoituksenaan kaiken laillisen järjestyksen hävittäminen. Monipäinen kongressi oli joka suhteessa kykenemätön suojelemaan kansalaisten henkeä ja omaisuutta anarkialta. Lisäksi oli valtion vararikko ovelta: se ei kyennyt täyttämään ulkomaisia sitoumuk-

siaan, ja velkaa ei sille enään ollut kukaan halukas myöntämään. Liittovaltio oli kukistumaisillaan. Vastatessaan John Jaylle, joka oli kesällä v. 1786 sanonut huonojen sisäisten olojen takia pelkäävänsä jotakin odottamatonta mullistusta, oli Washington ilmoittanut kuulleensa kunnioitettavienkin henkilöiden puhuvan yksinvaltaisesta hallitusmuodosta kauhistumatta, ja huudahtanut: »Mikä ilo vihollisillemme, jos he huomaavat ennustustensa käyvän toteen! Mikä riemu itsevaltiuden puolustajille, jos he näkevät meidät kykenemättömiksi hallitsemaan itseämme ja toteavat tasa-arvoiselle vapaudelle rakennettujen hallitusjärjestelmien olevan pelkkää pettävää haavetta!»

Asema oli niin epätoivoinen, että Philadelphian riitaisen konventin täytyi lopultakin tulla yksimielisyyteen ja luoda liitolle kokonaan uusi valtiosääntö, joka laajensi tuntuvasti keskushallituksen valtaa yksityisiin valtioihin nähden ja joka kokosi toimeenpanovallan yhden ainoan miehen, presidentin, käsiin. Lähes neljä kuukautta kiisteltiin ja väiteltiin, ja sovun aikaansaaminen näytti usein aivan mahdottomalta. Mielten tyyntymiseksi ehdotti Franklin, että kokous alottaisi päivän työnsä julkisella rukouksella, mutta kun ainoastaan 3—4 jäsentä oli hänen kanssaan samaa mieltä rukousten tarpeellisuudesta, raukesi ehdotus ja valtiosääntö syntyi ilman hengellisiä toimituksia. Franklin puolestaan ei ollut aivan tyytyväinen tähän valtiosääntöön. Niinpä olisi hän toivonut kahden lakiasäättävän kamarin asemasta yhtä. Mutta kun hän huomasi, että jos liittovaltion eduskuntaan määrättäisiin valittavaksi jäsenet eri val-

tioiden väkiluvun mukaan ja senaattiin kaksi jäsentä kustakin valtiosta, valtion suuruuteen katsomatta, voitaisiin näin mukavasti sovittaa suurten ja pienten valtioiden kärjistynyt ristiriita. Franklin luopuikin yhteisen asian nimessä aikaisemmasta mielipiteestään ja teki sovitteluehdotuksensa, jonka on sanottu pelastaneen valtioliiton. Kokouksen puheenjohtajan Washingtonin ja kokouksen vanhimman jäsenen Franklinin sovittelle- van ja tyynnyttelevän vaikutuksen ansiota olikin suu- relta osalta, että pysyviin tuloksiin päästiin ja että luotiin pohja, jolla Yhdysvallat ovat voineet ankarostakin myrskyistä huolimatta seisoa jo toista sataa vuotta.

Presidenttikautensa päätyttyä oli Franklinin yhä lisääntyvän sairaloisuuden takia luovuttava kaikista julki- sista tehtävistä ja pysyteltävä talonsa seinien sisäpuo- lella rakkaan tyttärensä, rva Bache'in hoidettavana. Tästä kotoisesta elämästään kirjoittaa hän 17 p. helmik. 1789 ystävälleen Smallille: »Nykyään, kun olen suoritta- nut presidentintoimeni, olen vetäytynyt kaikista val- tiollisista puuhista ja nautin vain *otium cum dignitate*. Ystäväni tulevat hyvántahtoisesti minua usein katso- maan ja minulla on tilaisuus virkistyä heidän keskuste- lustaan. Luonnontieteellinen seura ja valtiotieteellinen seura kokoontuvat talossani, johon olen lisännyt uuden rakennuksen. Siihen rakennukseen on varattu suuri sali näille kokouksille ja ensi kerroksessa on toinen sali kir- jastoni hallussa, joka on nykyään huomattavan suuri, ja kaiken tämän yläpuolella on muutamia sieviä huo- neita. Tyttärelläni on seitsemän pientä lasta, jotka leik- kivät kanssani ja huvittavat minua aika tavalla; hän

pitää minusta hellää huolta aina milloin satun olemaan huonovointinen. Näin kuluvat minulta päivät niin miellyttävästi kuin 83-vuotias vanhus suinkin saattaa toivoa. Ja vähän minulla enää toivottavaa onkin, paitsi kivutomampi loppu kuin mitä sairauteni nyt näyttää minulle lupaavan.»

Viimeisen elinvuotensa viettikin vanhus melkein kokonaan vuoteessa, ja tuskat olivat väliin niin suuret, että hänelle täytyi antaa opiumiliuosta niiden lievittämiseksi. Mutta milloinkaan ei hän menettänyt sydämellistä hilpeyttään eikä tyyntä kärsivällisyyttään. Kipujen välihetkinä keskusteli hän ystäviensä kanssa entiseen iloiseen tapaansa, luki ja kirjoittelikin, jos suinkin jaksoi. Julkiset asiat kiinnittivät hänen mieltään viimeiseen asti. 16 p. syysk. 1789 kirjoitti hän Washingtonille, joka toimi ensimmäisiä kuukausiaan Yhdysvaltain ensimmäisenä presidenttinä: »Oman rauhani tähden olisi minun pitänyt kuolla jo kaksi vuotta sitten. Mutta vaikka nämä vuodet ovatkin kuluneet kiduttavassa tuskassa, olen iloinen, että olen ne sentään elänyt, koska ne ovat tuoneet minut näkemään meidän nykyisen asemamme.»

Pahimpia tahrapiilkkuja tässä muutoin valkenevassa asemassa oli Franklinin mielestä vapaata maata häpäisevä orjuus. Jo vuosikymmeniä oli hän puhunut ja kirjoittanut orjuutta vastaan, ja hän oli perustanut seurankin orjuuden poistamiseksi ja vapaiden neekerien henkisen ja aineellisen tilan parantamiseksi. Muuan hänen viimeisiä julkisia tekojaan oli omistettu tälle vapauden ja ihmisyyden aatteelle. Mainitun seururan puheenjohtajana jätti hän 12 p. helmik. 1789 Yhdysvaltojen uudelle

kongressille anomuksen orjakaupan lakkauttamisesta. Kun tämä anomus, niinkuin koko orjien vapauttamisaatekin, kohtasi katkeraa vastustusta varsinkin eteläisissä valtioissa, julkaisi Franklin *Federal Gazette*'issa 25 p. maalisk. 1790, ei täyttä kuukauttakaan ennen, kuolemaansa, erinomaisen taitavan kirjoituksen, jossa Algerin merirosvot käyttivät kristittyjen orjuuttamista puolustaakseen täsmälleen samoja perusteluja, mitä neekeri-kaupan suosijat olivat kongressissa esittäneet. Anomus ei tietystikään johtanut mihinkään tulokseen, sillä olihan vielä kuluva kokonainen miehen ikä, ennen kuin tuo Franklinille niin rakas vapauden ja ihmisyyden aate orjiinkin sovitettuna kulki läpi kauhistuttavien verivirtojen lopulliseen voittoonsa.

Vastustaessaan orjakauppaa, harrastaessaan vankien elämän huojentamista, määrätessään testamentissaan 2000 puntaa pysyväksi rahastoksi alottelevien bostonilaisten ja philadelphialaisten käsityöläisten avustamista varten, toteutti Franklin vain sitä uskonnollista käsitystään, jonka mukaan Jumalalle otollisin palvelus on lähimmäisen rakastaminen ja hänen puutteensa ja kärsimyksensä poistaminen. Tästä deistisestä käsityksestään, johon hän oli tullut jo nuorella iällään ja jolle hän pysyi loppuun asti uskollisena, joutui Franklin vain viisi viikkoa ennen kuolemaansa tekemään tiliä hyvin mieltäkiinnittävällä tavalla. Tri Stiles, Yale'in opiston esimies, oli, samalla kun hän oli pyytänyt Franklinin kuvaa sanottuun opistoon, kysynyt suoraan hänen mielipidettään Jeesus Natsarealaisesta, jonka veriuhriin kysyjä itse vakuutti uskovansa. Vastatessaan hänelle 9 p. maalisk.

1790 ilmoitti Franklin uskontunnustukseks: »Minä uskon Jumalaan, maailman Luojaan. Minä uskon, että hän hallitsee sitä kaitselmuksellaan; että häntä on kunnioitettava; että otollisin palvelus, minkä voimme hänelle tehdä, on hyvän tekeminen hänen muille lapsilleen; että ihmisen sielu on kuolematon ja että sitä tullaan kohtelemaan toisessa elämässä sen mukaan kuin se on menetellyt tässä elämässä. Siinä ovat nähdäkseni kaiken terveen uskonnon tärkeimmät kohdat, ja minä pidän niitä yhtä arvokkaina kuin Te, missä lahkossa ne tavannenkin. Mitä tulee Jeesus Natsarealaiseen, josta Te erikoisesti haluatte kuulla mielipiteeni, niin on ajatukseni se, että se siveellinen ja uskonnollinen järjestelmä, jonka hän on meille jättänyt, on paras, mitä maailma on nähnyt tai mitä se mahdollisesti tulee näkemäänkään. Mutta minä pelkään, että ne muutokset, joita siihen on tehty, ovat sitä turmelleet. Ja minulla on myöskin, niinkuin useimmilla englantilaisilla eriuskolaisilla, eräitä epäilyksiä hänen jumaluudestaan, vaikka se onkin kysymys, josta en lähde mitään jyrkkää mielipidettä lausumaan, koska en ole sitä koskaan tutkinut. Lisäksi ajattelen, että minun on nyttemmin enää hyödytöntä antautua siihen tutkimukseen, koska minä toivoakseni saan piankin tilaisuuden päästä vähemmällä vaivalla totuuden perille.»

Kirkollisten opinkappaleiden kahleista ja ulkonaisista menoista vapautuneena oli Franklinin uskonnollinen maailmankatsomus käytännöllistä, tekoihin eikä sanoihin ja muotoihin tähtäävää, niinkuin koko hänen elämänsäkin. V. 1757 Lontooseen matkustaessaan oli Franklin Falmouthin edustalla joutunut merenvaaraan

karien ja pimeyden tähden. Maihin päästyään meni hän suoraan kirkkoon kiittämään Jumalaa pelastuksestaan. Kertoessaan vaimolleen tapauksesta kirjoitti hän: »Jos olisin ollut roomalaiskatolinen, olisin ehkä tässä tilaisuudessa luvannut rakentaa kappelin jollekin pyhimykselle. Mutta kun en sitä ollut, niin jos minä olisin jotakin luvannut, *olisin luvannut rakentaa majakan.*»

Eri laikkojen uskonnolliset kiistat olivat hänelle kauhistus, eikä hän väsynyt moittimasta noita »kiihkoilevia oikeauskoisia, jotka varmaankin viimeisenä päivänä kiiruhtavat katsomaan toistensa tuomiota, mutta jotka tulevatkin suuresti pettymään, kun saavat tyytyä vain omaan autuuteensa.» Hänen nähdäkseen ei ollut ensinkään tärkeätä kiistellä kirjaimesta eikä lakkaamatta kuunnella saarnoja ja rukoilla. Tärkeintä oli tehdä hyvää: »Ken ei sitä tee, on kuin puu, joka kantaa lehtiä, mutta ei hedelmiä.» Omasta puolestaan olikin hän aina valmis auttamaan kaikkia puutteenalaisia, mutta varsinkin nuoria miehiä, joiden alkuaskeleita hän omia vaikeuksiaan muistaen tahtoi huojentaa. Levittäääkseen hyväntekeväisyyden aatetta sanoi hän useinkin antavansa avustuksensa, ei lahjaksi, vaan lainaksi: pulasta päästyään tuli saajan antaa sama summa jollekin toiselle hädänalaiselle, tämän taas kolmannelle j. n. e., kunnes, toivottavasti mahdollisimman myöhään, tuli joku niin kurja, joka katkaisi sarjan ja jätti lainansa maksamatta.

Kun Franklin koetti aina uskollisesti noudattaa lähimmäisenrakkauden periaatetta ja kohdella kaikkia ihmisiä oikeudenmukaisesti ja lempeästi, kerääntyi hänen ympärilleen harvinaisen laaja vilpittömien ystävien ja

ihailijain piiri, samalla kun vihamiehiä hankki hänelle vain hänen julkinen valtiollinen toimintansa. 6 p. tam-mik. 1784 Passysta John Jaylle kirjoittaessaan selitti Franklin, että hänellä on kyllä muutamia vihamiehiä Englannissa, koska hän on amerikkalainen, sekä pari, kolme Amerikassa, koska hän on lähettiläs, mutta ettei hänellä ole ainoatakaan mieskohtaista vihollista: »Sillä, taivaan kiitos, minä olen pitkän elämäni aikana käyt-täytynyt niin, ettei ole ainoatakaan ihmistä, joka totuu-teen nojaten voisi sanoa: *Benjamin Franklin on tehnyt minulle vääryyttä.*»

Tämän lohduttavan tietoisuuden tukemana kävi Ben-jamin Franklin tyynesti kohti kuolemaa, joka vapautti hänet enemmistä kärsimyksistä 17 p. huhtik. 1790.

Hänen hautajaisensa olivat täysin hänen suuren elä-mäntyönsä ja maineensa arvoiset. Par'aikaa New Yor-kissa istuva kongressi määräsi jäsenensä kantamaan surua yhden kuukauden ajan. Samanlaisen päätöksen teki Pennsylvanian toimeenpaneva neuvosto. V. 1792 pystytettiin Philadelphian kirjastotaloon sen perustajan marmorinen kuvapatsas, ja v. 1856 kohotti suuren kan-salaisen syntymäkaupunki Boston pronssisen patsaan hänen muistolleen.

Erinomaista kunnioitusta osoitettiin Franklinin elä-mäntyölle siinä maassa, missä hän oli yleisen suosion kantamana kauneimmat vuotensa viettänyt ja missä hänen edustamansa vapaudenaate oli nyt tekoihin pur-kautunut. Kun sanoma Franklinin kuolemasta aamulla 11 p. kesäk. 1790 saapui Pariisiin, lausui Mirabeau kan-salliskokouksessa muutamia suuripiirteisen kaunopuhei-

suutensa kohottamia sanoja tapauksen johdosta ja ehdotti kokouksen jäsenille kolmipäiväistä surua:

»Franklin on kuollut! Nero, joka vapautti Amerikan ja vuodatti valovirtoja Europan yli, on palannut jumaluuden helmaan.

»Viisaalla, jota kaksi maailmaa vaatii omakseen, miehellä, josta tieteiden historia ja valtakuntien historia kiistelevät, on epäilemättä korkea asema ihmiskunnan keskuudessa.

»Liian kauvan ovat valtioitten neuvoskunnat omistaneet muodollista huomiota niiden kuolemalle, jotka olivat suuria vain hautauspuheissa. Liian kauvan ovat hovien tapasäännöt määränneet teeskentelemään surua. Kansakuntien tulisi kantaa surua vain hyväntekijänsä muistoksi. Kansakuntien edustajain tulisi niiden kunnioitettaviksi suositella vain ihmiskunnan sankareita.

»Kongressi on Franklinin kuoleman johdosta määrännyt kuukauden surun kautta Yhdysvaltojen; ja tällä hetkellä maksaa Amerikka tätä kunnioituksen ja kiittolisuuden veroa yhdelle valtiosääntönsä luoja.

»Eikö soveltuisi meidänkin, hyvät herrat, yhtyä tähän hartaaseen tekoon, ottaa osaa tähän kunnioitukseen, mitä maailman silmien edessä osoitetaan ihmisen oikeuksille ja ajattelijalle, joka on eniten vaikuttanut niiden vallan laajenemiseen yli koko maapallon? Muinaisaika olisi pystyttänyt alttareita tälle mahtavalle nerolle, joka syillellin hengellään taivasta ja maata kykeni ihmiskunnan onneksi suistamaan salamet ja tyrannit. Valistunut, vapaa Europa on ainakin muiston ja kaipauksen velkaa

miehelle, joka on luettava tieteen ja vapauden palveluksessa toimineiden suurimpiin.»

Kardinaali de La Rochefoucauld ja markiisi de Lafayette nousivat heti kannattamaan ehdotusta, joka hyväksyttiin. Lisäksi päätti kansalliskokous, että Mirabeaun puhe oli painettava ja että puheenjohtajan oli lähetettävä surunvalituskirje Yhdysvaltojen kongressille. Vapautta ja kansojen veljeyttä ylistävällä loistavalla kirjeellä suoritettiin apotti Sieyès tämän tehtävän.

Kardinaali de La Rochefoucauld piti »1789:n Seurassa» ylistävän puheen Franklinin elämästä ja luonteesta ja seuran jäsenet päättivät asettaa kokoushuoneeseensa Franklinin rintakuvan ja kantaa surua kolme päivää. Samanlaisen puheen piti Condorcet Ranskan tiedeakatemiassa. Pariisin kunta järjesti suurenmoisen juhlatilaisuuden, johon oli saapunut kansalliskokouksen, departementtien ja virastojen edustajia ja jossa abbé Fauchet kuvaili Franklinin monipuolisia ansioita. Aivan erikoisen luonteen sai Pariisin kirjanpainajain Franklin-juhla. Suureen, Franklinin seppelöidyllä rintakuvalla koristettuun saliin oli tuotu täydelliset kirjanpainajan työvälineet, ja sillä välin kun puhujaksi valittu ammattitoveri ylisti Franklinin toimintaa olletikin kirjanpainajana, latoivat toiset puhetta kiireimmän kautta, niin että sitä voitiin vielä jakaa painettuna juhlan monilukuisille osanottajille.

Näin päättyi tämä merkillinen elämä keskellä kahden maailman surua ja kunnioitusta. Se oli kestänyt 84 vuotta ja 3 kuukautta ja se oli ollut täynnä aavistamattomia onnen vaiheita, täynnä väriä ja vilkkautta kuin

paras näytelmä. Piirrellessään vanhemmalla iällään muistiin sen tapahtumia vakuutti Franklin olevansa valmis aloittamaan sen uudelleen alusta, kunhan vain saisi toisessa »painoksessa» korjata ensimmäisen virheet. Harvinaisen runsaassa määrässä olikin kohtalo kylvänyt suosiotaan Franklinin tielle. Hän oli tosiaankin ollut Onnetaren *Benjamin*, »oikean käden poika», jonka useimmat yksityiset ja julkiset yritykset olivat menestyneet yli odotusten. Lähdettyään köyhänä ja turvattomana kirjanpainajan oppipoikana maailmalle hankki hän itselleen silloisissa oloissa harvinaisen suuren omaisuuden, kohosi tiedossa ja taidossa aikansa etevinten tasalle, vaikutti ratkaisevasti kotimaansa kohtaloihin ja luki ystävikseen ja tuttavikseen Amerikan ja Euroopan mainehikkaimmat ja ylhäisimmät henkilöt. Syystäpä sanookin J. B. Biot, muuan Franklinin elämän ensimmäisiä ranskalaisia kertojia, ettei »niiden miesten joukossa, jotka ovat kohonneet puhtain keinoin, ole kenties ainoatakaan, jonka elämässä ilmenisi niin suuri eroitus alun ja lopun välillä.»

Epäilemättä oli Franklinillakin omat heikkoutensa ja vikansa, koska hän oli ihminen. »Painovirheensä» oli hän itse ensimmäinen myöntämään ja korjaamaankin, jos suinkin saattoi. Eräät kirjoittajat ovat pitäneet m. m. hänen taipumustaan viedä kaikki keinoin eteenpäin omaisiaan ja sukulaisiaan »alhaisena» ja paheksuttavana. Totta onkin, että tämä taipumus esiintyi joskus kiusallisen selkeissä muodoissa, mutta totta on myöskin, ettei hän noudattanut sitä koskaan yleisen edun kustannuksella, ja että milloin omainen ja isänmaa joutuivat vastakkain, hän valitsi epäröimättä isänmaan.

Edelleen ei Franklin liene yli-ihmisistä mikään ilahuttava ilmiö. Hänhän oli erinomaisen valoisa ja myönteinen luonne ja vuosisatansa tavoin uskoi hän järkkähtämättä ihmisen suuruuteen ja yksilöllisen ja yhteiskunnallisen kehityksen ilahduttaviin mahdollisuuksiin. Hänhän teki kaikkensa ansaitakseen lähimmäistensä kunnioituksen ja rakkauden ja kohottaakseen omansa ja muiden elämätason aineellisessa ja henkisessä suhteessa niin korkealle kuin suinkin. Lisäksi oli hän verrattoman käytännöllinen ja selvjärkinen kaikessa toiminnassaan ja oikein kasvattamalla kasvatti hän itseään n. s. porvarillisiin hyveisiin. Suuressa teoksessaan *Der Bourgeois* kuvailee Werner Sombart pieni ivahymy suupielessä näitä Franklinin järkevän järkeviä porvarillisia hyveitä — »tämän amerikkalaisen järkevyyys ja määränperäisyys salpaavat suorastaan ihmiseltä hengen» — hänen järjestelmällistä säästäväisyyttään, hänen herkeämättä neuvovaa äänensävyään, ja tekee tästä »ukkosenohtajan, sanomalehtiantakan ja tasavallan keksijästä» perikuvalisen olennon, jossa esikapitalistisen ajan porvarillinen maailmankatsomus saavuttaa huippunsa ja joka vielä Savaryta ja Defoetakin hartaammin palvoo alkuaan keskiaikaisten firentseläisten, sellaisten kuin L. B. Albertin ja Leonardo da Vincin isoisän ja veljen jumaloi-
maa »pyhää taloudenhoitoa» (*la sancta masserizia*).

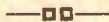
Mutta jos Franklin olikin porvari, ei hän kuitenkaan ollut poroporvari. Hän säästi voidakseen antaa. Hän oli vapaa pikkumaisesta itsekkyydestä, ahdasmielisyydestä ja suvaitsemattomuudesta. Hän osasi innostua aikakauttansa elähyttävistä suurista aatteista ja tehdä nii-

den toteuttamiseksi uhrautuvaa työtä. Jos kaikki porvarit olisivat sellaisia kuin hän ja saisivat yhtä paljon aikaan kuin hän, olisi maailma paljon kauniimpi ja onnellisempi.

Parhaiten teemme kuitenkin Franklinin kaltaiselle miehelle oikeutta, ellenme katsele häntä niin paljon porvarina, amerikkalaisena, isänmaanystäväenä kuin ihmisenä. Silloin voimme ennakkoluuloitta ja ennakkorajoituksitta tarkastella kaikkia hänen monivivahteisen persoonallisuutensa puolia. Silloin voimme yhtä suurella mielenkiinnolla seurata sitä tietoista, sitkeätä itsekasvatustyötä, jolle hän omisti koko varhaisemman ikäkautensa, kuin sitä loistavaa toimintaa, jonka tämä ankara kouluutus oli tehnyt mahdolliseksi. Silloin voimme sanoa nuorukaisille: »Katsokaa, kuinka hän kehitti itseään!», ja miehille: »Katsokaa, kuinka hän toimi!» Silloin ei meidän ole tarvis nostaa häntä erehtymättömyyden jalustalle eikä myöskään ripustaa hänen kaulaansa etsimällä etsittyjen virheiden myllynkiveä. Sillä mitä hänestä tinkisimmekin, aina jäisi jällelle kylliksi merkillinen ihminen ja kylliksi erikoinen persoonallisuus ansaitakseen tutustumisen vai- van jo pelkän ihmisyyden kannalta.

Georg Brandes sanoo erään elämäkuvauksensa alkulauseessa varsinkin sellaisten elämäkerta-aiheiden olevan käsittelyn arvoisia, joissa suuret aatteet yhtyvät mieltäkiinnittävään henkilöön.

Täytynee myöntää, että Benjamin Franklinin elämäkerta on sellainen aihe.

Lähteinä on pääasiallisesti käytetty seuraavia teoksia:

The Works of Benjamin Franklin, containing several political and historical tracts not included in any former edition, and many letters official and private not hitherto published, with notes and a Life of the Author by Jared Sparks. London: Benjamin Franklin Stevens. 1882. I—X. [Ensimmäiseen niteeseen sisältyy Franklinin itsensä kirjoittama *Autobiography* (ss. 1—226) sekä julkaisijan, Jared Sparksin siihen kirjoittama, vuodesta 1757 Franklinin kuolemaan asti ulottuva jatko (ss. 229—535). Ss. 539—612 käsittävät m. m. useampia Franklinin eri aikoina pitämiä päiväkirjoja sekä hänen testamenttinsa.]

Benjamin Franklin: Oeuvres posthumes. Mémoires sur la vie et les écrits de Benjamin Franklin, Docteur en droit, Membre de la Société Royale de Londres et de l'Académie des Sciences de Paris; Ministre plénipotentiaire des États-Unis d'Amérique à la cour de France, etc., etc., publiés sur le manuscrit original rédigé par lui-même en grande partie, et continué jusqu'à sa mort, par William Temple Franklin, son Petit-Fils. Paris, Londres. 1818. I—II.

— —: *Correspondance choisie*, traduite de l'anglais. Édition publiée par W. T. Franklin, son Petit-Fils, propriétaire et éditeur de ses Oeuvres posthumes. Paris, Londres. 1817.

Edward Robins: Benjamin Franklin, printer, statesman, philosopher and practical citizen 1706—1790. G. P. Putnam's Sons. New York & London. 1898.

E. M. Tomkinson: Benjamin Franklin. Med anmärningar af *Julius Centerwall.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söners Skolbibliotek. 1907.

K. F. Kivekäs: Yrjö Washington, Amerikan vapausodan johtaja ja Yhdysvaltain ensimmäinen presidentti. Helsingissä, 1916. Kansanvalistusseuran Elämäkertoja 22.

Paul Darmstaedter: Die Vereinigten Staaten von Amerika. Ihre politische, wirtschaftliche und soziale Entwicklung. Leipzig, Zuelle & Meyer. 1909.

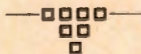
S. B. Thrige: Pohjois-Amerikan Yhdysvaltain perustaminen ja niiden sisälliset orjuustaistelut. Suomentanut tanskankielestä. Helsingissä, G. W. Edlund. 1897.

Ernest Bruncken: Die amerikanische Volksseele. Gotha, Fr. A. Perthes, 1911.

Werner Sombart: Der Bourgeois. Zur Geistesgeschichte des modernen Wirtschaftsmenschen. Duncker & Humblot, München und Leipzig. 1913.

Poul la Cour ja Jacob Appel: Maailman rakenne ja luonnon voimat. Historiallinen esitys fyysillisten käsitteiden kehityksestä. Suomentanut *Yrjö Tuomikoski.* Helsinki, Otava. 1906. II.

Charles R. Gibson ja Hanns Günther: Mitä on sähkö. Elektronin kertomuksia. Suomentanut *K. H. Hällström.* Porvoo, Werner Söderström O.Y. 1913.

Kansanvalistusseuran

Suurten Miesten Elämäkertoja

1. J. L. Runeberg, kirj. *Maila Talvio* 2: 75
3. J. V. Snellman, kirj. *A. Meurman* 2: 75
4. Tapani Széchenyi, kirj. *Antti Jalava* 2: 75
5. Fredrik Cygnæus, kirj. *E. Nervander* 2: 75
6. Martti Luther, kirj. *A. Meurman* 2: 75
7. Elias Lönnrot, kirj. *O. A. Kallio* 2: 75
8. Frans Deák, kirj. *Antti Jalava* 2: 75
9. Antti Chydenius, kirj. *E. G. Palmén*..... 2: 75
10. W. Ew. Gladstone, kirj. *O. A. Kallio*..... 2: 75
11. Aleksanteri I, kirj. *Hugo Schulman* 2: 75
12. Y. A. Wallin, kirj. *K. L. Tallqvist* :..... 2: 75
13. H. G. Porthan, kirj. *G. Palander* 2: 75
14. P. M. Franzén, kirj. *Ester Hällström*..... 2: 75
15. Robert Owen, kirj. *Laura Harmaja* 2: 75
16. Leo Tolstoi, kirj. *Eino Kalima* :..... 2: 75
17. Herbert Spencer, kirj. *Otto Gaupp* 2: 75
18. M. A. Castrén, kirj. *A. M. Tallgren*..... 2: 75
19. Suomalaisuuden merkkimiehiä. I. (Agricola, Juslenius, Arvidsson, Gottlund ja Juteini), kirj. *O. A. Kallio* 2: 50
20. Björnstjerne Björnson, kirj. *P. Nordmann* 2: 75
21. Henrik Wergeland, kirj. *Anna-Maria Tallgren* 2: 75
22. Yrjö Washington, kirj. *K. F. Kivekäs*..... 2: 75
23. Suomalaisuuden merkkimiehiä. II. (Paavo Tikkanen ja Fredrik Polén), kirj. *Viljo Hytönen* 2: 50
24. Aleksis Kivi, kirj. *V. Tarkkainen* 3: 50
25. Suomalaisuuden merkkimiehiä. III. (E. G. Ehrström, K. N. Keckman ja J. F. Cajan), kirj. *A. R. Cederberg*..... 1: 75
26. Suomalaisuuden merkkimiehiä. IV. (Gabr. Rein), kirj. *Th. Rein ja M. Akiander*, kirj. *A. R. Cederberg*) 2: 50
27. Sakari Topellius, kirj. *A. J. Sarlin* 3: 50
29. Aleksanteri II, kirj. *Viljo Hytönen* 3. 50

Hinta 5 mk.

Näköispainos, Kvs-säätiön Arkisivistyksen digikirjasto

Digitoitu Suomen tiedekustantajien liiton Kopiosto-korvauksista myöntämällä apurahalla.

Alkuperäinen julkaisu:

Benjamin Franklin / kirjoittanut J. V. Lehtonen.
(Kansanvalistusseuran Elämäkertoja ; 28)
Helsingissä : [Kansanvalistusseura], 1918.
(Helsingissä : Raittiuskansan Kirjapainossa, 1918)

YKL 99.1

elämäkerrat; diplomaatit; keksijät;
luonnontieteilijät; poliitikot; tieteentekijät;
Franklin, Benjamin, 1706–1790

ISBN 978-952-7533-29-1

URN:ISBN:978-952-7533-29-1

Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr)
Helsinki 2022